

MECELLE GENEL HÜKÜMLER (İLK 100 MADDE) VE TAM METİN

1. MADDE:

Fıkıhın Tarifi:

Fıkıh: şeriatın ameli meselelerini, tafsili delillerin den bilmektir.

1- "İlm-i fıkıh, mesâil-i şer'iyeye-i ameliyeyi bilmektir."

İlm-i Fıkıh: Fıkıh ilmi

Mesail: Meseleler

Mesâil-i şer'iyeye-i ameliye: Amellerle ilgili şer'i / hukuki meseleler

2. MADDE:

İşler maksadlarına göredir.

"Bir işten maksat ne ise hüküm ona göredir."

Örnek:

- Yitik bir malı koruyup sahibine verme niyetiyle alan kişinin, malın helak olması halinde onu tazmin etmesi gerekmezken; söz konusu malı sahiplenme niyetiyle almış olması halinde tazmini gerekir.
- Bir devlet büyüğüne ibadet niyetiyle secde edilmesi küfür, bunun saygı amacıyla yapılmış olması sadece günah olarak görülmüştür.

3. MADDE:

"Ukudda itibar mekasid ve meaniyedir; elfaz ve mebaniye değildir."

Ukud: Akitler, anlaşmalar

Mekasid: Maksatlar

Meani: Manalar

Elfaz: Lafızlar, sözler, cümleler

Mebani: Aklamalar

Bu madde, niyet ile ifade arasında aykırılık bulunduğu zaman geçerlidir. Yoksa lafız tamamen bir kenara atılacak değildir. Ayrıca bu madde, lafızların asıl manalarından başka manalarda da kullanılabileceği göz önüne alınarak tespit edilmiştir.

Kaidede "ukud" kaydının bulunması, yeminlerle ilgili hükümleri istisna etmek içindir; zira yeminler amaca göre değil, kullanılan lafızlara göre değerlendirilir. Kısastan af gibi.

Örnek: Bir kimse usulü dairesinde tanzim ettiği senette "Şu malımı oğlum Ahmet'e hibe ediyorum. Sağ olduğum müddetçe bu malda tasarruf edeceğim, ben öldükten sonra oğlum Ahmet tasarruf edecek ve diğer varislerim müdahale etmeyecektir." demiş olsa, "hibe ediyorum" tabiriyle bu tasarrufun hibeye hamli mümkün ise de "Ben sağ olduğum müddetçe tasarruf edecek" ibaresinin delaleti ile maksadın vasiyet olduğu anlaşılır.

4. MADDE

“Şekk ile yakın zail olmaz.”

Şekk: Bir şeyin varlığına ve yokluğuna eşit derecede kani olmak

Yakın: Bir şeyin varlık veya yokluğundan birine, bir delil sebebiyle, aklın kesin olarak veya kuvvetli bir zanla karar vermesi

Zail olmak: Yok olmak

Yani: Var olduğu yakinen bilinen bir şeyin aksine kesin delil bulunmadıkça, sonradan meydana gelen bir şüphe ve tereddütten dolayı onun yok olduğuna hükmedilmez; yakın, ancak yakın ile zayi olur.

Örnek:

● Abdestli olan bir kişi, abdestinin bozulup bozulmadığından şüpheye düşse, abdestinin bozulduğuna dair kesin bir bilgi olmadıkça bu şüpheye itibar edilmez, bu abdestle kıldığı namazlar sahih kabul edilir.

● Bir kimse “Filan şahsa zannımca şu kadar lira borcum vardır” dese bununla borç sabit olmaz

5. MADDE:

“Bir şeyin bulunduğu hal üzere kalması asıldır.”

Yani: Geçmişte sabit olduğu kesin olarak bilinen bir şeyin, aksine bir delil bulunmadıkça geçmişteki haline itibar edilir.

Örnek: Kayıp kişinin hayatta olduğu geçmişte kesin olarak bilinmekte iken, öldüğüne dair kesin bir delil bulunmadıkça hayatta olduğu kabul edilir. Dolayısıyla, bu durumdaki kişinin ölümüne dair kesin bilgi elde edilmedikçe, malları mirasçılara paylaştırılmaz.

6. MADDE:

“Kadim kıdemi üzerine terk olunur.”

Kadim: Başlangıcını kimsenin bilmediği şey, eski.

Kıdem: Eskilik

Örnek: Bir evin yağmur suları, eskiden beri komşusunun bahçesine akmaya devam ettiği halde, komşusu, “bundan sonra akıtmam” diyemez. Çünkü bu uygulama “kadim” olmuştur.

7. MADDE:

“Zarar kadim olmaz”

Örnek: Yayaların geçişini engelleyecek şekilde yapılmış balkonlar, kamu sağlığını tehdit eden kanalizasyon ve çöplükler, ne kadar eski uygulamalar olursa olsun kaldırılır veya tamir edilip zararları giderilir.

8. MADDE:

Beraatı zimmet asıldır.

Kişinin zimmetinin, başkasının hakkı ile meşgul olmayıp beri olması asıldır. Zira her şahıs, yaratıldığında zimmeti beri (temiz) olarak doğmuştur, zimmetinin meşgul olması, daha sonra hasıl olan muamelelerle meydana gelir. Bu aslın hılafını iddia eden kişinin, bu davasına dair delilini getirmesi gerekir. Zira delil (şahit), aslın ve zahirin hılafını iddia edenden istenir.

9. MADDE:

Arizi sıfatlarda asıl olan, yok olduğudur.

Arizi sıfat, aslından mevcut olmayıp sonradan gelen ve hasıl olan sıfatlardır; ticaret, ayıplı olmak, hastalık, noksan-laşmak gibi. Bunların varlığı sonradan hasıl olduğundan, aslen mevcut olmadıklarına itibar edilir.

Meselâ: Ortaklar arasında kârın olup olmadığında ihtilaf çıksa, söz işi yürüten ortağın dediğidir. Kârın olduğunu isbat etmek için, parayı veren ortağın delil getirmesi gerekir.

Asli sıfatlar, mevsufun var olmasıyla var olan sıfatlar-dır. Sıhhat, selamet, bekaret gibi. Bunlarda aslanan var olmala rıdır.

Mesela müşteri bir at satın alsın, sonradan atta eskiden olan bir aybın olduğunu iddia etse, satıcı da ayıpsız olduğunu iddia etse, söz yeminle birlikte satıcının dediğidir, zira sıhhatli olmak asli sıfatlardandır.

Arizi sıfatlarda asıl olan o sıfatın mevcut olmamasıdır. Amma asli sıfatlarda ise, o sıfatın mevcut olduğu asıldır.

10. MADDE:

Bir vakitte sabit olan şeyin, izale edeni mevcut ol-madıkça bekası ile hükmolunur.

Bir zaman evvel birisi bir şeye malik olduğu sabit olsa, sonradan mülkiyetini gideren bir şey olmadıkça (satmak veya hibe etmek gibi), o şeyin mülkü o kimseden yok olmaz.

Bu kaide, “Bir şeyin bulunduğu hal üzere kalması asıldır” kaidesine mutabıktır ve onu tamamlar. Bu kaide istisna ile alakalı idi, burada da istisna hükümleri cari olur.

Yani bir şeyin geçmiş zamanda sabit olduğu belli ise, şimdiki halde de sübutuna hükmedilir, ancak hıfına bir durum mevcut olmamalıdır. Aynı şekilde halde/filhal bir şeyin devamı sabit olunca, o şeyin evvelde de böyle olduğuna hükmedilir. Ancak o şeyi izale eden bir durum söz konusu olma-malıdır.

Misal: Bir şeyin mülkiyeti bir şahıs için sabit olsa, ondan bir sebeple (satmak, hibe etmek gibi) yok olmadıkça, o şeyin mülkiyetinin o kişide devamına hükmedilir. Eğer izale eden şey mevcut olursa, mülkiyetin devam ettiğine hükmedilmez.

11. MADDE:

Hâdis olan işte asıl, onu en yakın vaktine izafe etmektir.

Hâdis: Mevcut olmayıp sonradan mevcut olandır. Bunun meydana gelmesinde ve sebebinde ihtilaf edilince, eski zamana nisbeti sabit olmazsa, en yakın vaktine izafe edilir.

Misali: Kadın kocasının kendinden mal kaçırmak için ölüm hastalığında kendini boşadığını iddia etse, varisleri de sıhhatinde boşadığını iddia etse, söz kadının dediğidir, zira talak işi sonradan meydana gelen bir iştir, varlığı en yakın zamana izafe edilir ki bu da kocanın hastalığıdır. Varisler davaları için delil getirmediği kadın mirastan hissesini alır.

Diğer bir misal: Baba, oğlunun malını satsa, oğlan baba-sının malını kendisinin bulduğundan sonra sattığını iddia etse ve satışın geçersiz olduğunu söylese, babası satışın bulduğundan sonra olmasını inkar etse, söz oğlan dediğidir, baba davasını isbata mecbur olur.

Diğer bir misal: Hıristiyan olan kadın, kocası olan müslümanın ölümünden evvel kendisinde müslüman olduğunu iddia etse ve mirastan payını talep etse, varisler de kadının kocasının ölümünden sonra müslüman olduğunu iddia etseler, söz varislerin dediğidir, zira kadının islama girmesi, tarih bakımından kocanın ölümünden sonra olmaya daha yakındır.

12. MADDE:

“Kelamda asıl olan manayı hakikidir.”

Asıl olan: Tercih edilen

Manayı hakiki: Gerçek anlam, sözlük anlamı; bir söz duyulduğunda akla gelen ilk anlam.

Mecaz: Kelimenin sözlük anlamında kullanılmayıp, ona benzeyen başka bir anlamda kullanılmasıdır.

Örnek: “Şu ev Ahmet’e aittir.” Diyen bir kişi, bu ikrarıyla, söz konusu evin mülkiyetinin Ahmet’e ait olduğunu belirtmiştir. Bu kişi sonradan, “bu sözümle o evin, Ahmet’in kira ile oturduğu meskeni olduğunu kastettim; aslında ev benimdir” dese kabul edilmez ve önceki ikrarıyla sorumlu tutulur; çünkü öncelikle sözün hakiki anlamı geçerlidir.

13. MADDE:

Sarih (açık olan) karşısında delaletle itibar edilmez.

Yani sarih olan ile delalet eden çakiştığı zaman sarih olan alınır, zira sarih kuvvetlidir delalet eden zayıftır.

Sarih lafzın tarifi: Usul alimlerine göre sarih, kendinden murad olanın açık, beyan edilmiş, tam ve alışılmış olmasıdır. Mesela bir kişiye halin delaleti ile bir işe izin verilmiş olsa, sonra açık bir ifade ile o işten men edilse artık delalete itibar kalmaz.

Mesela: Bir şahıs, başkasının evine girse ve orda masa üzerinde su dolu bardak bulsa, su içerken bardak düşüp kırılrsa, ödeme sorumluluğu olmaz, zira halin delaletiyle o bardaktan su içmesine izin verilmişti. Ama ev sahibi o kişiyi o bardaktan su içmekten men etmiş olsaydı ve o kişide dinle-meyip su içerken bardak kırılıyaydı bu durumda ödemesi gere-kir, zira sarih men etmesi delaleten olan izni iptal etmiştir. Diğer bir misal: Bir kişi başkasına bir mal hibe etse, diğeri de bunu kabul etse, hibe aktinin hasil olmasıyla o kişinin malı teslim almasına delaleten izin verilmiş oldu; eğer teslim alırsa hibe işlemi tamam olur. Eğer hibe eden kişi, hibeyi teslim alma-dan evvel hibe edilen kişiyi teslim almasından men etse, delaletin hükmü düşer ve hibe batıl olur. Şayet malı teslim alsaydı, gasb etmiş olur.

14. MADDE:

“Mevrid-i nassda ictihada mesağ yoktur.”

Şeriatın, kendisi hakkında hüküm beyan ettiği meselede ictihad geçerli olmaz. Zira ictihadın cevazı, hakkında nass (şer’i delil) olmayan meselelerdedir.

İctihad: Şer’i ve fer’i delilden hükmü çıkartmak için taka tı ve kuvveti sarf etmektir, şöyleki bu gayretinden daha faz-lasını sarfetmek mümkün olamaz.

Nass: Kur’anı Kerim ve Hadisi Şeriflerdir.

Misal: Hadisi şerif açıkça beyan ettiği “Delil iddia eden üzerine, yemin inkar eden üzerine gereklidir”

Bu nass bulunduktan sonra, hiçbir müctehidin bunun hilafı-na hükmetmesi caiz olmaz. Yani delili inkar edenden dinleyelim, yemini iddia eden yapsın diyemez. Aynı şekilde Kur’anda, “Allah bey’i helal etti” ayeti geldikten sonra hiçbir müctehidin, “Bey’ helal mi yoksa haram mı” diye ictihad etmesi caiz olmaz.

15. MADDE:

“Ala hilafi’l-kıyas sabit olan şey, saire makisun aleyh olamaz.”

Ala hilafi’l-kıyas: Kıyas kuralına ters olarak

Kıyas: Dört rükünden meydana gelir: Asl, fer’, hüküm, illet.

Sair: Başka

Makisun aleyh: Kendisi üzerinden kıyas yapılan nass, hüküm; asl.

Yani: Bir konunun hükmü kıyasa aykırı olarak sabit olmuşsa, bu hüküm ona benzer konuların kıyas edilmesi için “asl”, yani “makisun aleyh” olamaz. Kıyasa aykırı olarak sabit olan nass, kendi konusu ile sınırlı tutulur.

Örnek: Sabah namazının sünnetinin, öğle vakti girmeden kaza edilmesi, özel bir sebebe binaen meşru kılınmıştır. “Ta’ris olayı” diye bilinen, Hz. Peygamber’in ashabıyla birlikte Hayber dönüşü bir vadide uyuyakalarak sabah namazını kaçırmışından sonra namazı sünnetiyle birlikte kaza etmesi, zevelden sonra veya başka zamanlarda da sabah namazının kaza edileceğine dair “makisun aleyh” olamaz.

16. MADDE:

“İctihad ile diğer ictihad nakz olunmaz.”

İctihad: Nassın bulunmadığı bir konuda bir âlimin, araştırmaları sonucu belirttiği görüşü

Nakz olunmak: Geçersiz kılınmak, bozulmak

Yani: İctihatlar aynı derecede birer zanni delil olduklarından, kat’i olan nasslara aykırı olmadığı sürece biri ile diğerini geçersiz kılmak caiz değildir. Aksi taktirde istikrarsızlığa yol açılmış olurdu.

Örnek: Hz. Ömer, Hz. Ebubekir’in hilafeti sırasındaki ictihadi uygulamalarına muhalefet etmiş ama daha sonra kendi hilafeti döneminde bu içtihatlardan meydana gelen hükümleri bozma yoluna

gitmemiştir.

İstisna: Kamu yararı bir içtihadın bozulmasını gerektiriyorsa, başka bir içtihat ile onun bozulması caizdir.

17. MADDE:

“Meşakkat teysiri celb eder.”

Meşakkat: Zorluk, sıkıntı

Teysir: Kolaylaştırma

Celb etmek: Çekmek

Uyarı: Sözü edilen meşakkat, şer’i yükümlülüklerin özünde bulunan zorluklar değildir; bir konuda kolaylığa gidilmesi, o konu ile ilgili nasslarla çatışmaya da yol açmamalıdır.

Örnek:

- Açlıktan ölüm tehlikesi yaşayan birinin, yasak olan ölü veya domuz etini yiyebilmesi
- Yolculuk durumu, ibadetler konusunda önemli kolaylıklar sağladığı gibi, hukuki yönden de birçok ruhsatlara imkan vermektedir.

18. MADDE:

“Bir iş dıyk oldukça, müttesa’ olur.”

Dıyk olmak: Daralmak

Müttesa’: Genişletilen

Yani: Fazla sıkışan iş kendi kendine genişler.

Örnek:

- “Haddini aşan her şey aksine sonuç verir.” (Arap Atasözü)
- İnsanların yaşama, sağlık, hürriyet, itibar ve şeref gibi tabii haklarını tehlikeye düşürecek derecede ileri giden sıkı bir kanun hükmü, mahkeme kararı veya idari tedbir, genellikle gayesini sağlayamaz. Halk, bu ağır hükümlerden kaçınmak için çareler arar, türlü hilelere başvurur.
- Borcunu ödemeye güç yetiremeyen kişiye ödeme gücü elde edene kadar süre tanınması veya toptan ödeyemeyen kimseye taksit imkanı verilmesi bu kaide gereğidir.

19. MADDE:

Zarar vermek ve zarara zararlar karşılık vermek yoktur

Örnek: Borcunu ödememekte ısrar eden borçluyu alacaklının dövmeye veya hapsedmeye ya da malını zorla elinden almaya yetkisi yoktur. Bunları yapması halinde tazminle sorumlu olacağı gibi ayrıca kendisine cezai müeyyideler de uygulanır. (Hukuk dilinde buna “ihkak-ı hak” denir ve kesinlikle meşru değildir.) Aynı şekilde ayıplı bir malı satan kişi, müşteriye maldaki ayıbı söylemeden satamaz, zira satılan maldaki ayıbı gizlemek müşteriye zarar vermektir.

Bir belde halkı, başka birinin, kendi beldelerinde yerleş-me hakkını men edemezler, bu, o kişiye zarar vermek olur, bu da men edilmiştir.

Mesela avcılık mubah bir iştir, ancak avcılık, hayvanatın tükenmesini, insanlara korku ve sıkıntı olmasını icab ettirirse avcılıktan men edilir.

20. MADDE:

“Zarar izale olunur.”

İzale olunmak: Yok edilmek

Zarar zulümdür, aldatmadır, vacib olan giderilmesidir. Zalimi, zulmü üzere yerleştirmek haramdır ve men edilmiştir.

Örnek:

- Meslek erbabının kendilerinden kaynaklanan zararların yine kendileri tarafından izale edilmesi gerekir.

- Paranın sürekli değer kaybettiği yerlerde, alınan borcun miktar olarak aynen ödenmesi, borç veren kişinin zararına yol açmaktadır. Bu zararın izale edilmesi gerekmektedir; bunun için de, borçların geri ödenmesinde paranın miktarı değil, alım gücü esas alınmalıdır.

Ayıp muhayyerliği, malı ayıpsız olduğunu zannederek alan müşterinin zararını izale etmek için meşru' edilmiştir.

Şuf'a hakkı, kötü komşunun zararını men etmek için meşru' edilmiştir. Aynı şekilde komşunun arsasındaki ağaç büyümekle dalları yan komşuya zarar verirse, zararı gidermek için ağacın dallarının kesilmesi gerekir.

21. MADDE:

“Zaruretler, memnu olan şeyleri mübah kılar.”

Zaruret: Yasak olan şeyin işlenmesini caiz kılan özür

Memnu: Yasaklanmış

Mübah: Yapılıp yapılmaması serbest olan

Not: İslam hukuk usulünde, yasak olan şeylerin mübah kılınmasına “ruhsat” adı verilmektedir ki, bir özür sebebiyle sonradan meşru kılınan şey demektir. Fakat ruhsatta yalnızca hukuki sorumluluk kalkar, haramlık ise devam eder.

Örnek: . Bazı şeyler de var ki zaruret halinde yasaklığı kalkar. Açlıktan telef olma anında ölü etini yemek, domuz etini yemek, susuzluktan şarap içmek gibi.

22.MADDE:

“Zaruretler kendi miktarlarınca takdir olunurlar.”

Yani: Zaruret sebebiyle caiz olan şey, yalnızca zarureti giderecek kadar işlenebilir.

Örnek:

- Canının telef olmasını önleyecek ekmeğe varken, et veya tatlı gibi pahalı bir gıdayı sahibinden izinsiz almak, gasp hükmünde sayılmıştır.

- Gerek sünnet, gerekse tıbbi bir tedavi ihtiyacı bir zarurettir ve sünnetçi veya doktor konumunda olan kişinin kullanacağı ruhsat, işini gereği gibi yapabileceği bir alanla sınırlıdır.

Misal: Açlıktan helak olma tehlikesinde olan kişi için, başkasının malından açlığını def edecek miktarı alması caiz olur, fazlasını alamaz.

Aynı şekilde bir kimsenin binasına açtığı pencere, komşusunun hanımını (mahrem bölgeyi) görecektir bir halde ise buna cevaz verilmez.

23. MADDE:

“Bir özür için caiz olan şey, ol özürün zevali ile batıl olur.”

Caiz: Uygun, mahzursuz

Zeval: Ortadan kalkmak

Batıl olmak: Geçersiz olmak

Örnek:

- Su bulunduğu veya suyu kullanabilecek duruma gelindiğinde teyemmüm batıl olmuş olur.

Kiralanan bir malda bir kusur meydana geldiğinde, kiralayan kişinin bu akdi fesih yetkisi doğar. Ancak mal sahibi akdin feshedilmesinden önce söz konusu kusuru giderirse, kiralayanın akdi feshetme hakkı kalkar.

Misal: Asıl şahitlerin hasta olması veya çok uzakta olmaları sebebiyle fer' olan şahitlerin şahitliği caizdir.

Asıl şahitler hastalıktan kurtulsa veya uzaktan dönüp gelseler, fer' olan şahitlerin şahitliği artık caiz olmaz.

Çocuk, deli ve bunak kimselerin alış-veriş gibi bazı tasarrufları men edilmiştir; ancak bu kusurlu halden kurtulurlarsa, tasarrufları serbest olur.

24. MADDE:

“Mani zail olunca memnu avdet eder.”

Mani: Engel

Zail olmak: Ortadan kalkmak

Memnu: Yasaklanmış olan

Avdet etmek: Geri dönmek

Yani: Bir özür sebebiyle uygulanamayan asli bir hüküm, özrün kalmasıyla önceki konumuna döner.

Örnek: Bir davada çocuk veya kör olan birinin şahitliği çocukluk veya körlük sebebiyle reddolunduktan sonra, söz konusu şahıs baliğ olsa ve gözleri açılrsa, bu kişinin daha sonra aynı dava için yapacağı şahitlik kabul edilir.

Birisi, görme muhayyerliği ile bir at satın alsın, at yanında doğursa, müşteri atta bulunduğu bir ayıp sebebiyle atı geri veremez, zira doğurmakla mebede fazlalık hasıl oldu; amma yavrusu ölse, mani yok olduğundan müşteri ayıp sebebiyle atı geri verebilir.

25. MADDE:

“Zarar kendi misli ile izale olunamaz.”

Yani: Aslında yapılan zararın, zarar vermeden telafi edilmesi en uygunudur; ancak bu mümkün olmadığı takdirde daha hafif bir zarar ile zararın izale edilmesi amaçlanmalıdır.

Örnek: Bir malın üretildiği yerde, aynı malı üretecek başka bir fabrikanın yapılması engellenemez. Yani önceki fabrikanın zararına olur gerekçesiyle yeni yatırım yapmak isteyenlere zarar verilemez.

Helak olmak üzere olan kişi, başkasından helakini def edecek miktar şeyi zorla alabilir. Ancak diğeri de kendisi gibi helak olmak üzere ise, onun elinden ihtiyacı olan şeyi alamaz.

İkaz: Zaruret hali ile meşru müdafaa birbirine karıştırılmamalıdır.

26. MADDE:

“Zarar-ı âmmı def için, zarar-ı hâs ihtiyar olunur.”

Zarar-ı âmm: Geniş kapsamlı zarar

Zarar-ı hâs: Dar kapsamlı zarar

İhtiyar olunmak: Tercih edilmek

Örnek:

- Hastalığa karşı aşı yaptırmak, geçici bir ateş ve sıkıntı yapabilir; ancak ileriki yıllarda ölüm veya hastalıkla sonuçlanabilecek hastalıklara karşı bağışıklık kazandırır.
- Orman yangınlarında yangının daha fazla yayılmasını önlemek için, normal şartlarda yasak olan bir kısım ağaçların kesilmesi bir zorunluluk halini almaktadır.
- Cahil doktoru işinden men etmek

Yangın önünde olan evlerin, yangını durdurmak için yıkılmaları caizdir. Aynı şekilde yola doğru meyletmiş duvar veya bina, yoldan geçenlere zarar vermemesi için yıktırılır.

Tüccarın fahiş fiyat koymaları durumunda yetkililerin yiyecek maddelerinin ücretini sınırlandırması (narh koyması) caizdir, aksi halde umuma zarar olur.

Dumanı veya kokusu ile diğer esnafa zarar veren işletmelerin açılmasına mani olunur.

27. MADDE:

“Zarar-ı eşedd, zarar-ı ehaff ile izale olunur.”

Zarar-ı eşedd: Çok şiddetli zarar

Zarar-ı ehaff: Daha hafif zarar

İzale etmek: Gidermek, yok etmek

Yani: Zarar, kendinden daha hafif bir zararla telafi edilir.

Örnek:

- Ölen hamile bir kadının, canlı olan ve yaşayacağı umulan çocuğunun ana karnından çıkarılması gerekir. Bu durumda ölüye verilecek zarar, çocuğa gelecek zarardan daha hafiftir.
- Kişi, bakmakla yükümlü olduğu kimseler için yapması gereken harcamaları yapmaması halinde hapsedilerek görevini yapmaya zorlanır. Böylelikle ihtiyaç sahiplerinin zararının izale edilmesine çalışılır.

Mesela: Beş yüz liralık at başını, iki yüz liralık bir küpün içine soksa, küp kırılmaksızın başını çıkartmak mümkün olma-sa, küpün ücreti sahibine verilerek kırılır ve atın başı zararsız olarak kurtarılır.

Tavuk birinin küpesini yutsa, küpe sahibi tavuğun kıymetini verir ve onu keserek küpeyi çıkartır. Zira küpenin kıymeti tavuktan daha fazladır. Eğer tavuğun kıymeti fazla olsa, bu durumda tavuğun sahibi küpenin kıymetini verir, tavuğu kestirmez.

28. MADDE:

“İki fesat tearuz ettiğinde ehaffı irtikab ile a’zaminin çaresine bakılır.”

Tearuz etmek: Çatışmak

Ehaff: Daha hafif

A’zam: Daha büyük

İrtikab: Yapmak, tercih etmek

Yani: Biri büyük, diğeri daha hafif iki zarar bir anda söz konusu olduğunda, hafif olan zararı işleyerek büyük zarardan kurtulma yoluna gidilir.

Örnek:

- İslam’da imamlık, müezzinlik ve Kur’an öğretme gibi ibadet niteliği taşıyan işler için ücret almak caiz değildir. Ancak zamanla bu işler için istekliler azalmış ve böylece bir zaruret sebebiyle ücret caiz kılınmıştır.
 - Zalim olan yöneticiye başkaldırmak, onun yaptığı zulümden daha kötü sonuçlara yol açacaksa, ona itaat etmek suretiyle, hafif olana katlanarak daha büyük zararların meydana gelmesi önlenmiş olur.
- Misal: Bir kimse gemiye binse, gemide yangın çıksa, kişi orada kalıp yanmak veya denize atlayıp boğulmak arasında muhayyerdir, yani her iki halde intihar etmiş ve günah kazanmış değildir. Eğer gemide su alma tehlikesi olsa, eşyanın bazısı denize atılmakla gemi kurtulacaksa, bazı eşyalar denize atılır.

29. MADDE:

“Ehven-i şerreyn ihtiyar olunur.”

Ehven: Daha iyi

Şerreyn: İki kötü, zararlı şey

İhtiyar olunmak: Tercih edilmek

Örnek: Parmakta çıkan bir yara, kangren olup kolun elden gitmesine sebep olacaksa parmak kesilir. Gerekirse vücudu kurtarmak için kol da feda edilir.

30. MADDE:

“Def-i mefâsid celb-i menâfi’den evlâdır.”

Def’: Gidermek

Mefasid: Kötü ve zararlı şeyler

Celb: Elde etmek, çekmek

Menafi’: Yararlı şeyler

Evlâ: Daha iyi

Yani: Kötü ve zararlı şeylerin giderilmesi, yararlı şeylerin elde edilmesinden daha önemlidir. Bir konuda yararlar zarar çatıştığı takdirde öncelikle zararın def edilmesi esas alınmalıdır.

Örnek: Meskun bir mahalde oturanların huzur ve rahatını bozacak bir iş yeri yapılamaz.

Misal: Kişinin kendi mülkünde olan bir tasarrufu, komşulara zarar verirse bundan men edilir. Ancak menfaat daha fazla ise tercih edilir, az bir zarara bakılmaz.

Misali: Yalan konuşmak fesad/kötü bir iştir, ancak bunun la iki kişinin arasını ıslah murad edilirse, ihtiyaç miktarınca olması caiz olur. Aynı şekilde zorba biri, birinin yanında olan emanet bir eşyayı gasb etmek istese, emanet yanında olan kişi yanında emanet olmadığını söylemekle (yalan söylemekle), emaneti muhafaza edebilir.

31. MADDE:

“Zarar bi kaderi’l-imkan def olunur.”

Bi kaderi’l-imkan: İmkanlar elverdiğince

Def’ olunmak: Giderilmek

Yani: Meydana gelen bir zararın tamamıyla telafi edilmesi her zaman mümkün olmayabilir.

Böyle durumlarda zararın tafisi için imkanların elverdiği kadarıyla yetinilir.

Örnek: Bir zararı tazmin etmekle yükümlü olan bir kişi öldüğü zaman, zarar gören kişi zararını onun bıraktığı mirastan tahsil etme yoluna gider. Şayet kalan miras, zararın tamamını karşılamaya yetecek miktarda değilse, mirasın yettiği kadarıyla zarar karşılanır, zararın kalan kısmı için, mirasçı durumunda olan kişiler kendi mallarından ödemeye zorlanamazlar.

Yanına hırsız girse, onu sopa ile def etmek mümkün ise, silahla def etmesi caiz olmaz.

Birisi başkasının malını gasb etse ve onu helak etse, helak olan o malın aynının geri verilmesi imkansız olunca, mis liyyattan ise gasb eden onun gibisini öder, kıyemiyattan ise değerini öder.

Müşterinin yanında mebide yeni bir ayıp meydana çıksa, daha evvel olmuş bir ayıba da müşteri muttali olsa, yeni ayıp sebebiyle müşteri satıcıya veremez, zararı mümkün mertebe giderilir, yani müşteri ayıbın noksanlaştırdığı miktarı satıcıdan talep eder.

Binayı kiralayan kiracı binaya zarar verise, hakimin emri ile icare akti fesh edilir.

32. MADDE:

“Hacet umûmî olsun, husûsî olsun, zaruret menziline tenzil olunur.”

Hacet: İhtiyaç

Umûmî: Genel

Husûsî: Özel

Örnek:

● Hakkında nass bulunmayan ve kendisine kıyas edilecek bir örnek de bulunmayan pek çok husus, istihsan, örf veya maslahat açısından meşru görülmüştür. Hepsinin gerekçesi de ihtiyaçtır.

● Bir apartmanın ortak giderlerine herkes eşit miktarda katkıda bulunur. Oysa herkesin giderlere konu olan ortak malzemeleri eşit derecede kullanması söz konusu değildir. Aynı şekilde şehir içi ulaşımda, kısa ve uzun mesafe gidecek olanlar ve otelde kalan müşteriler, otel imkanlarını farklı kullanmalarına rağmen eşit ücret ödemektedirler. Böyle durumlarda kıyas mantığının kullanılması halinde, insanlar sıkıntıya düşeceği gibi, hukuki ilişkilerde de karışıklık meydana gelir.

Dolayısıyla bu tür ihtiyaçlar özel olsun genel olsun zaruret gibi değerlendirilir ve ona göre hüküm verilir.

Aynı şekilde hamamlarda ücret karşılığında yıkanmaya da cevaz verilmiştir, zira orda kullanılan menfaat meçhuldür ve belli değildir, bu da kıyasen caiz olmamasını gerektirir; zira yıkanan kişinin hamamda kalacağı müddeti ve kullanacağı suyun miktarını tayin mümkün değildir. Ancak umumi zarurettten dolayı buna da cevaz verilmiştir.

33. MADDE:

“İztırar gayrın hakkını iptal etmez.”

Iztırar: Zaruret hali; kişinin hayati tehlike karşısında, normalde yapmaması gereken şeyi yapmak zorunda kalma durumu

Gayr: Başkası

İptal etmek: Geçersiz kılmak

Örnek: Kişinin zaruretten dolayı başkasına ait bir malı almak veya kullanmak zorunda kalması, mal sahibinin tazmin veya ücret hakkını ortadan kaldırmaz. Mesela: Birisi şiddetli aç kalsa, ölüme yakınlaşsa, sıkın-tısını giderecek kadar başkasının bir yiyeceğini izni olmadan alması caizdir. Ancak aldığı malın değerini ödemesi gerekir. Yani ıztırar hali, başkasının malını izinsiz kullanmayı mubah etse de, lakin kıymetini ödemeyi düşürmez, bilakis mal sahibi-ne kıymetini ödemesi gerekir.

Mesela bir hayvan, kişinin üzerine saldırırsa ve onu helak etmek üzere olsa, o kişinin hayvanı öldürmesi caizdir, lakin değerini sahibine ödeyecektir.

34. MADDE:

34- “Alınması memnu’ olan şeyin, verilmesi dahi memnu’ olur.”

Memnu’: Yasaklanmış

Örnek:

- Rüşvet
- Riba (Faiz)
- Uyuşturucu maddeler

Rüşvet veren ve alan da haram işlemiş olur. Kahin ve falcıların para alması ve onlara para vermek haramdır. Aynı şekil de şarkıcılara verilen paralar da böylece haramdır.

Yenmesi, içilmesi, giyilmesi haram olan şeylerin başkalarına yedirilmesi, içirilmesi ve giydirilmesi de haramdır.

Ancak gasb eden kişinin elinden malı kurtarmak için verilen şey rüşvet olmaz. Bunun gibi zaruret tahakkuk ettiği yerlerde, zalimin zulmünü def etmek veya bir hakkı kurtarmak için verilen şeyler de rüşvet olmaz.

35. MADDE:

“İşlenmesi memnu’ olan şeyin istenmesi dahi memnu’ olur.”

Yani: Suça azmettirmek

Örnek:

- Yalan yere şahitlik yapmak
- Zulmetmek
- Başkasını malını gasp etmek veya çalmak

Zulüm, rüşvet, yalan yere şahitlik etmek haram olduğundan, bu gibi şeylerin başkalarına yapılmasını talep etmekte haramdır.

Ancak yalan yere yemin eden kişiye, davacının yemin ettirilmesini istemesi caizdir, zira belki vazgeçmesi umulur. Aksi takdir de yemin ettirilirse, davaların yürüme şekli bozulur, yani delil davacı içindir, yemin inkarcı içindir kaidesi.

36. MADDE:

“Adet muhakkemdir.”

Muhakkem: Hakem kılınan

Yani: İslam hukukunda, bir konu hakkında Kur’an ve sünnette bir delil bulunmadığı zaman, halk arasında yerleşmiş olan ve İslam dininin temel prensiplerine aykırı olmayan örf ve adetlere göre hüküm verilmesi esas alınmıştır.

Örnek: Buğday ekmeği yenen bölgede ‘ekmek’ sözcüğü mutlak olarak kullanıldığında buğday ekmeğine, ‘para’ sözcüğü de ülkenin kullandığı para birimine hamledilir.

37. MADDE:

“Nâsın istimali bir hüccettir ki, anınla amel vacip olur.”

Nâs: İnsanlar

İsti'mal: Uygulama

Hüccet: Delil

Anınla: Onunla

Amel: İş

Vacip olmak: Gerekmek

Yani: Örf ve adetin hukuki bir bağlayıcılığı vardır.

Örnek:

- Yevmiyeci olarak çalıştırılan bir kişinin çalışma süresini, -özel bir düzenleme yoksa örf belirler.
- Bir kap içerisinde gönderilen hediyeye kabın dahil olup olmadığını örf belirler.
- Kişilerin iffet ve namusuna dil uzatmak anlamına gelen bazı kötü sözler, böyle bir niyet ve amaç taşımadan bir bölgede yaygın hale gelebilir. Ceza veya uyarı, bu durum göz önünde bulundurularak verilir.
- Başlık parasının, hukuken mehir olarak değerlendirilmesi.

Mesela; bir kişi, diğerini -öğleden ikindiye kadar- belli ücret karşılığında çalışmak üzere kiralasa. Sonra bu beldede örf -sabahtan akşama kadar çalışmaktır- diyerek, onun gün boyu çalışmasını talep edemez. Bilakis konuşulan müddete itibar edilir.

38. MADDE:

“Âdeten mümteni olan şey, hakikaten mümteni gibidir.”

Mümteni: İmkansız

Yani: Bazı şeyler gerçekte mümkün olabilir; ancak adeten gerçekleşmesi mümkün değildir. Bu taktirde gerçekte mümkün olmayan bir şey gibi değerlendirilir. Örnek: Tevatür yoluyla sabit olan bir şeyi yalanlayan kişinin yalanladığı konuyla ilgili davasına bakılmaz. Bu konuda delil getirmesi de istenmez; zira böyle kesinlik ifade eden şeylerin inkarı adeten pek görülüş şey değildir. Adeten imkansız olan şey, aklen imkansız gibi olduğundan hakkında dava dinlenmez.

Mesela: Bir kadının karnındaki çocuk kendisine filan malı sattığını iddia etse, veya ondan şu kadar borç para aldığını ikrar etse, iddiası aklen imkansız olduğundan dinlenmez.

Mesela, kendinden yaşca büyük olan Zeyd'in, kendi oğlu olduğunu iddia etmesi de aklen imkansız olduğundan dinlenmez.

39. MADDE:

“Ezmanın tegayyürü ile ahkâmın tegayyürü inkâr olunamaz.”

Ezman: Zamanlar

Tegayyür: Değişmek

Ahkam: Hükümler

Örnek:

- İslam'ın ilk dönemlerinde gasp edilen malın menfaati tazmin konusu değilken, özellikle yetim ve vakıf mallarına haksız müdahaleler artınca, gayri meşru hırsları engellemek için, bu fetva terk edilerek menfaatin tazmini yönünde hüküm verilmiştir.
 - Hz. Ömer zamanında atlara zekat konulması,
 - Hz. Ömer zamanında “müellefe-i kulub” a zekât verilmesinin kaldırılması,
 - Hz. Ömer zamanında “Sevad” uygulamasında taşınmaz malların ganimet sayılması,
 - Hz. Ömer zamanında diyet ödemesinin, katilin yakın akrabası olan “asabe” yerine divana bırakılması...
- Zamanların değişmesiyle değişen hükümler örf ve adete dayalı olanlardır. Zira zaman değişmekle insanların ihtiyaçları da değişir. Örf ve adet değişmekle onlarla alakalı hükümler de değişir, fakat şer'i delile dayanan hükümler böyle değildir, onlar asla değişmez.

Mesela: Kasten adam öldürenin cezası kısastır. Bu şeri-atın hükmüdür ki, örf ve adete dayalı değildir, zaman değiş-mekle bu hüküm değişmez.

Zaman değişmekle değişen hükümler örf ve adete dayalı olanlardır; misal: Evvelki alimlere göre birisi bir bina satınalsa, bazı kısımlarını görmekle yetinilirdi. Sonra gelen alimlere göre ise, her bir odasını mutlaka görmesi gerekir. Bu ihtilaf delile dayalı değildir, bilakis örf ve adetin değişmesine dayalıdır, zira evvelki dönemde yapılan binaların her tarafı eşit şekilde ve aynı tarzda olurdu. Bir odasını görmekle diğer odalarını görmeye ihtiyaç kalmazdı. Amma sonraki dönemde binaların yapımı ve odalarının farklılığı olunca, her bir odasının da görülmesi şart koşuldu. Bu meseleden dolayı şer’i bir hükümde değişiklik lazım gelmedi belki adet ve örfte lazım gelen bir hallerin değişikliği hasil oldu.

İnsanların örf ve adetleri bazen de batıl üzere olabilir, buna asla cevaz verilemez. Mesela fasit şekilde olan alış verişler gibi ki bunlar şer’an caiz olmaz.

İstisna: İnsanların tabii haklarını koruyan ilahi emirler ve bazı nadir kanunlar ve kaideler zamanla değişmez

40. MADDE:

“Âdetin delaletiyle mana-yı hakikî terk olunur.”

Mana-yı hakiki: Gerçek anlam, sözlük anlamı, birinci anlam.

Yani: Bir sözün örfen başka anlamda kullanılması yaygınlaştığı takdirde gerçek anlamına itibar edilmez.

Örnek:

- Lambayı yakmak
- Odayı yakmak

Bir kimse düğün yemeği satınılması için vekil tayin edilse, alışılmış olan (etli pilav-ayran gibi) yemeği alabilir, yoksa herbir yenilen şeyi almaya izinli değildir.

Usul alimlerine göre kinaye manası, ya hakiki ya da mecazi manada bulunur. Hakiki mana, kişinin kendi malı olan elbisesini giymesi gibidir. Mecazi mana, ödünç aldığı elbiseyi giymesi gibidir.

Lafzın hakiki manada kullanılmasında delil ve karineye ihtiyaç yoktur. Amma mecazda kullanmak için, hakiki manasına mani olan bir karinenin bulunması şarttır.

41. MADDE:

“Âdet ancak, muttarit yahut galip oldukta muteber olur.”

Muttarid: Düzenli

Yani: Âdetin muteber olabilmesi için, düzenli bir şekilde devamlı ya da çoğu zaman uygulanır olması gerekir.

Örnek:

- Katma Değer Vergisinin fiyatlara dahil olup olmaması
- Nakliye ücretinin, beyaz eşyaya dahil olup olmaması

Düğünde çehiz hazırlanmasında sürekli galib olan adete riayet edilir, bundan fazlasına değil.

Adetin itibarında hüküm verilecek hadisenin, adetin cere yanı zamanında mevcut olması gerekir, daha sonra ortaya çıkan bir örf ve adet olmamalıdır.

Misal: Nevisi tayin edilmeksizin (sadece yüz demekle) yapılan satış muamelesinde, verilmesi gereken paranın o sıra tedavülde olan ve rayiç olarak kullanılan olması gerekir.

42. MADDE:

“İtibar gaalib-i şayia olup nadire değildir.”

Galib-i şayi’: Çok yaygın

Nadir: Az

Yani: Hüküm vermede dikkate alınacak olan, nadiren vuku bulan değil, insanlar arasında yaygın olan uygulamalardır.

Örnek: Mefkud, yani kayıp olan, sağ ya da diri olduğuna dair bilgi alınamayan kişi; bir kısım

hakları elde etmesi bakımından ölü, ancak kendisinden bir hak elde edecek başkaları açısından diri hükmündedir. Bu kişinin ölümüne karar vermek için çocuk ölümleri ve salgın hastalık gibi istisnai durumlar dışında, normal şartlar altında o bölgede yaşayan hemcinsi olan insanların yaş ortalaması esas alınır. Nadiren bu yaşın üstünde yaşayanlar da olabilir; ancak hüküm nadir olana göre verilmez.

Misal: Yitik bir kişinin 90 yaşında olması sebebiyle öldüğüne hükmetmek, insanlar arasında yaygın olan ekseriyetle kişi 90 yaşından fazla yaşamadığı hükmüne dayandırılmasıdır; her ne kadar bazı kişiler 90 yaşından fazla yaşasalar da; fakat bu nadirdir, buna hüküm dayandırılmaz. Bilakis örfte yaygın olan 90 yaşına itibar edilerek öldüğüne hükmedilir ve malı varisleri arasında taksim edilir.

On beş yaşına gelen gencin buluğa erdiğine hükmedilmesi de böyle yaygın olan kanaata göredir; her ne kadar bazı gençler on yedi veya on sekiz yaşında baliğ olsa da; zira bu nadirdir.

Erkek çocuğun bakımının yedi yaş, kız çocuğunun dokuz yaş olması da galib olan yaygın hükme göredir. Zira erkek çocuğun bakıma olan ihtiyaçtan kurtulması yedi yaşında olur, kız çocuğun müstehat (şehvetlenilmesi) çağına ulaşması, dokuz yaşında olur. Terbiyenin noksanlığı veya iklimlerin değişmesiyle bu hususlardaki farklılık nadir olduğundan ona itibar edilmez.43. MADDE:

“Örfen maruf olan şey, şart kılınmış gibidir.”

Maruf: Bilinen

Örnek:

- Ücretle çalıştırılan bir kişiye yemek verilir verilmemesini örf belirler.
- Araba satışlarında yedek tekerleğin fiyata dahil olup olmadığı sorulmaz.

Misaller: Bir kişi başkasının bir işini yapsa ve aralarında ücret konuşulmamış olsa bakılır, eğer işi yapan adette ücretle iş yapıyorsa, işi yaptıranın işi yapana, adet ve örfte göre misli ücret vermesi gerekir. Böyle değil se ücret gerekmez.

Satış muamelesinde ücretin nevisi belirtilmemişse, o beldede geçerli olan ücret nevisinden (mesela tl) verilmesi gerekir.

Satın aldığı ineğin süt vermediğini görse ve bu sebeple geri vermek istese bakılır, eğer bu kişi et için satın alan kasap gibi biriye, geri verme hakkı yoktur. Eğer sütünden faydalanmak için satın alan biriye geri verme hakkı vardır.

Baba evlenen oğluna bazı ziynet eşyası (takılar) ve ev eşyası verse, düğünden sonra onların emanet olduğunu iddia edip geri istese bakılır; eğer adet böyle ise onlar geri verilir, değilse geri verilmez ve hibe sayılırlar.

Köy çobanı, hayvanları köyün çıkışında bırakıp ahırlarına göndermesi adet ise, bu durumda yolda telef olanı ödemez; eğer her bir hayvanı kendi ahırına teslim etmek adet ise, bu durumda noksanlık ettiğinden dolayı telef olanı öder.

44. MADDE:

“Beynet-tüccar mâruf olan şey, aralarında meşrut gibi dir.”

Beyne't-tüccar: Tüccarlar arasında

Maruf: Tanınan, bilinen

Meşrut: Şart kılınmış

Yani: Tüccar arasında bilinen uygulamalar, aralarındaki sözleşmelerin şartlarından sayılır.

Örnek: Ödemelerin peşin olup olmaması, ödemenin hangi para birimiyle olacağı...

Tüccarlar aralarında alış-veriş yapınca, belli ve örf olan hususları zikretmezler. Mesela: Peşin veya veresiye olduğu zikredilmeden yapılan satışlarda ücret peşin verilir. Ancak belli müddet veresiye satılması örf olan yerlerde, mutlak olan satışlarda veresiye tahakkuk eder, peşin olması için ayrıca zikredilmesi gerekir.

45. MADDE:

“Örf ile tayin nass ile tayin gibidir.”

Tayin: Belirlemek

Nass: Açıkça belirtilmiş söz

Yani: Bir şeyin açık sözle belirlenmesi ne hüküm ifade ederse, örfler belirlenmesi de aynı hükmü ifade eder.

Örnek: Bir kimse komşusundan ödünç olarak ekmek bıçağı alsa , bununla odun parçalayamaz.

Bir yemek kabı alsa onunla kömür taşıyamaz.

Birisi başkasına mutlak olarak (her hangi bir şart olmaksızın) hayvanını ödünç verse, kiralayanın alışılmışın dışında hayvana bin-mesi ve yük yüklemesi caiz olmaz. Hayvana demir yüklese veya bozuk yolda seyrettirse ve bu husus alışılmışın dışında olsa, hayvana verilen zararı öder.

Mutlak olarak satış için vekil olan kişi, tasarrufuyla müvekkiline zarar veremez. Peşin olarak veya mutata olan bir müddetle satışı yapar, uzun müddetle (veresiye) satamaz.

Kendisine süt veya et alması için birini vekil tayin etse, orda mutata olan inek sütü ve etini kastetmiş olur; vekilin başkasını alma hakkı yoktur.

46. MADDE:

Mani (engel) ve muktezi (iş gerektiren) çıkışırsa, mani takdim edilir.

Bir işte bir sebep amel edilmesini gerektirse, diğer bir sebepte yapılmasını men etse, yapılmaması tercih edilir. Misal: Birisi başkasına evini rehin verse, rehin verenin evi satmaması gerekir. Rehlin veren eve sahip olduğu halde, kendi mülkünde tasarruf etmeliydi; ancak rehin alanın hakkı güven için o eve tealluk etmiştir, hakkını korumak için evin satılmaması tercih edilir.

Üst katta oturanın, alt kattakine zarar vermemesi gerekir, mesela üst kattakinin evinin tabanını söküp açması (delmesi), alttakinin tavanına zarar vereceğinden üst kattaki bu fiilinden men edilir.

Miktarı bilinen ve bilinmeyen iki şey bir akitte satılsa, her iki şeyin de satışı caiz olmaz.

Ölmek üzere olan biri, evladına ve başka bir yabancıya birlikte bir malı ikrar etse, bu ikrarı geçerli olmaz, zira varis için ölüm halinde yapılan ikrar geçerli değildir.

İstisna olarak: Cünüp iken şehit olan kişi yıkanır, halbuki şehit yıkanmadan defnedilirdi; ancak cünüp olduğun-dan yıkanması gerekti.

Ortak oldukları evde, ortağı yokken kendisi ikamet etse, caizdir; halbuki ortağı yok iken orda oturması sahih değildir, ancak kendi hakkı olduğu için oturması sahih oldu. (Şu iki hususta muktezi ile amel edildi.)

47. MADDE:

“Tabi olan şeye ayrıca hüküm verilmez.”

Örnek:

• Bir hayvanın karnındaki yavru ayrıca satılamaz.

• Taşınmaz bir malın geçiş ve su yolu gibi hakları, taşınmaz malın kendisinden ayrı olarak alınıp satılamaz. Var olmakta bir şeye tabi olan, hükümde de ona tabidir. Gebe hayvan satılınca, karnındaki yavrusu da ona tabidir. Rehlin verilen hayvan doğursa, yavru da rehlin muamelesine tabi olur. Satılan malın teslim alınmasından evvel mebi’de hasıl olan değer artımı (ziyadelikler) de müşterinin hakkıdır.

Mesela bir bahçe satılsa, müşteri teslim almadan evvel ağaçlarda yeni meyveler hasıl olsa, satıcı onları kendine alamaz.

Gasb edilen şeydeki ziyadelikler de, asıl mal gibi (hepsi) mal sahibine iade edilir. Gasb edilen at doğursa, annesiyle beraber yavrusu da geri verilir.

48. MADDE:

Tabi’, hükümlerle kararlaştırılmaz.

(Hakkında ayrı bir hüküm verilmez.)

Hayvanın karnındaki yavru, ayrıca satılmaz, annesine tabidir. Gebe hayvan hibe edilse, yavrusu da hibe edilmiş olur.

Birisi beş gram olması üzere muayyen bir elması satsa, teslim anında tartılınca yarım gram daha ağır gelse, bu fazlalıkta müşteriye aittir, ayrıca satılamaz. Zira yarım gramın ayrılması, kalan kısma zarar verir.

Satılan akarın şuf’a hakkı, yol hakkı, su hakkı o akara ait olduğundan ayrıca satılamaz.

İstisna: Bir kişi, annesinin karnındaki çocuk için bir mal ikrar etse, bu ikrarı sahih olur ve yavru, altı ay veya daha az bir müddette diri olarak doğarsa, ikrar edilen mala sahip olur. Burdaki çocuk, annesine tabi iken, istisna olarak ayrıca hakkında ikrar edilen şeye sahip olmuştur.

49. MADDE:

Bir şeye sahip olan, o şeyin zaruriyyatına da malik olur.

Bir bina satın alan, ona götüren yola da sahip olur. Zira yol bina için zaruridir. Bu yüzden bina satılırken yolunu da zikretmeye gerek yoktur.

Bir arsayı satın alan, altına ve üstüne de malik olur, bu yüzden dilediği binayı yapar, kuyu kazar. (Bu gün için belediyelerin uyguladığı imar planı, zarureten geçerlidir.)

50. MADDE:

Asıl düşünce, fer'i dahi sakıt olur.

Tabi ve fer' olan şeyler, aslın düşmesi ve yok olmasıyla yok olurlar.

Borçludan borcu ibra edilse (silinse), ona kefil olan da borçla sorumlu olmaktan kurtulmuş olur, zira asıl borçlu kurtulunca, fer' olan kefil de kurtulmuş olur. Amma kefil olan kefaletten beri edilse, asıl borçludan borç düşmez. Zira fer' düşmekle asıl düşmez.

Bazen de fer' sabit olur da asıl düşer, misali: Birisi iki kişi hakkında iddia ederek, birine bin lira borç verdiğini ve diğerinin de buna kefil olduğunu söylese. Borçlu borcu inkar etse, alacaklı bunu isbat etmekten aciz kalsa, fakat kefil olan borca kefil olduğunu ikrar etse, kefil üzerine ikrarına binaen borcu ödemekle hükmedilir; halbuki burada kefil fer' idi.

51. MADDE:

Sakit olan geri gelmez.

Bir şahıs, iskatı ile sakıt olan bir hakkı üzerinden düşür-se, daha sonra o hak kendine geri gelmez.

Iskatı kabul etmeyen haklarda, sahibinin onu düşür-mesiyle iskat tahakkuk etmez.

Misal: Bir kimsede olan alacağını iskat etse, sonra fikri değişip pişman olsa, sakıt olan borç geri gelmez, borçlu olan borçtan beri olmuştur.

Amma bir şahıs, kendi mülkünde olan yolu veya su hakkı nı iskat etmekle bu hakkı yok olmaz, ancak bu hakkın satıl-ması veya hibe edilmesi durumunda sakıt olurlar.

Satıcı malı sattığı müşteriden ücretini almadan evvel mebiyi hapsedebilir, taki ücretini alsın. Amma ücreti almadan evvel mebiyi müşteriye teslim etse, sonradan ücreti almak için hapsetmek gayesiyle mebiyi geri isteyemez, zira sakıt olan geri gelmez.

Bir malı görmeksizin alanın görme muhayyerliği vardır, fakat aldığı malı görmeden evvel başkasına satsa veya hibe etse veya kiraya verse, daha sonra malı -görme muhayyerliği hakkı ile- geri vermek istese, bu hakkı sakıt olduğundan geri gelmez.

52. MADDE:

“Bir şey bâtil oldukça ânın zımındaki şey de batıl olur.”

Batıl: Geçersiz

Oldukta: Olduğunda

Zımn: Altındaki anlam; kapalı ifade

ânın: onun

Yani: Bir kısım söz ve sözleşmelerin kendileriyle kastedilen açık anlam ve hükümleri olmasının

yanı sıra, onların altında yatan başka anlam ve hükümleri de bulunur ki, bunlara, “zımnen sabit olanşeyler” adı verilir. Bunların geçerli olup olmaması, kastedilen ve açıkça anlaşılan anlamın geçerli olup olmamasına bağlıdır.

Örnek: Müşteri, aldığı maldaki bir kusur için satıcıyla başka bir mal karşılığı sulh yapsa, anlaşsa, sonra müşterinin özel bir çabası olmadan o kusur düzelmiş olsa; ‘dolayısıyla’, yapılan sulh geçersiz olur. Bir diğer misal ; İki hasım, bir hak hususunda sulh edip birbirlerini beri ettikten sonra, sulhun fasit olduğu anlaşılrsa, sulh batıl olduğu gibi, zımında vaki’ olan ibra da batıl olur.

53. MADDE:

Asıl batıl olunca bedele gidilir.

Aslı ifa etmek mümkün oldukça, mal sahibinin rızası olmadıkça, bedelini ifa etmek caiz olmaz. Zira aslı ifa etmek eda etmek olur. Bedel ile bir şeyi ifa etmek, asıl yerine olan şeyi (halefini) ifa etmek olur ki, asıl varken halefe gitmek caiz değildir.

Mesela gasb edilen mal, gasb edenin elinde mal mevcut ise, aynısını geri verir, aynısı dururken bedelini ödemesi caiz olmaz.

Mesela: Birinden bir şeyi gasbeden kişi, gasbettiği mevcut olduğu halde mal sahibine onun kıymetini vermek istese, mal sahibi de razı olmasa, hakim bedel ile hükmetmesi caiz olmaz. Usul alimleri, gasb edilen malın aynının geri verilmesini -kamil eda- diye isimlendirirler.

Eğer gasb edilen mal helak olsa ve aynını vermek müm-kün olmasa, bu durumda bakılır; eğer gasb edilen şey misli-yattan ise, gasb edenin mislini ödemesi emredilir. Buna –misli ma’kul ile olan kaza veya kamil kaza- denir. Zira misli olan mallar, aralarında suret ve mana bakımından benzeşirler. Misli olan şeyler kıymette eşit veya çok yakın olurlar.

Eğer gasb edilen mal kıyemiyattan ise, gasb eden kıymetini öder. Buna -kâsır kaza- denir. Zira gasb edilen malın kıymeti olan nakitler, gasb edilen malın suret ve mana bakımından benzeri değildir.

54. MADDE:

Bazı kere ibtidaen caiz olmayan şeyler, tabi için caiz olur.

Müşteri, satıcıyı mebiyi teslim almaya vekil tayin etse bu sahih olmaz. Ancak müşteri satıcıya bir kab verse ve satın-dığı şeyi o kabın içine koymasını istese, bu müşteri için teslim almak (kabz) olarak itibar edilir. İlk durumda vekaletin sahih olmaması ve ikinci durumda caiz olmasına gelince; ilk surette satıcı, bir anda hem teslim eden ve hem de teslim alan olmuştu. Doğrusu akitlerde iki kişinin (satıcı ve alıcı) akti üzerlerine alması, satıcının müşteriye mebiyi teslim etmesidir.

İkinci durumda müşteri, satıcıya bir kab vermiştir, satıcı da onun işaretiyle amel ederek mebiyi kaba koymuştur. Bu durum müşteri tarafından kabzetmek sayılır. Satıcının kabzı, müşteriye tabidir ve sahihtir. Aynı şekilde buğday satın alan müşteri, satıcıdan onu öğütmesini istese ve satıcı da buğdayı öğütse, müşteri buğdayı teslim almış olur.

Menkul olan eşyasıyla bir arazi vakfedilse, menkul olan şeylerin vakfı örf ve adeten ilk anda caiz değildi, ancak asıl olan gayri menkule tabi olmakla sonradan caiz olmuştur.

Su hakkını satmak veya vakfetmek caiz değildir, ancak su hakkının ait olduğu arazi satılırsa veya vakfedilirse, ona tabi olarak su hakkı da satılmış veya vakfedilmiş olur.

55. MADDE:

Başlangıçta cevaz verilmeyen şeye, bekasında cevaz verilebilir.

Misal: Hisseli yerdeki hissesini hibe etmek gibi. İlk anda bu caiz olmasa da, nihayet itibarıyla caiz olur.

Mesela bir kişi, başkasına hisseli olan bir arsadaki hissesini hibe etse, bu hibe sahih olmaz, zira hisseler ayrılmamış ve yer belli olmamıştır. Fakat arsanın tamamını hibe etse, sonradan bir hissenin başkasının hakkı olduğu anlaşılrsa, hibe batıl olmaz. Hisse sahibi hissesini aldıktan sonra kalan, kısım hibe edilende kalır.

Ölüm hastalığında olan birisi, tek malı olan arsasını hibe etse, sonra vefat etse, arsanın üçte ikili kısmında hibe batıl olur, sadece üçte birinde sahih olur. Bur da hisseli olduğu halde, hibenin sahih olmasının sebebi; hisseli olmak arizi-dir/geçicidir, hibe arsanın tamamında olmuştur. Varislerin hakkı olan üçte iki ayrılınca, kalan üçte birlik hissede hibe sahih olur.

Bir malı satmaya vekil olan kişi, başkasını o mal satmaya vekil tayin edemez; fakat alakasız birisi gelip o malı satsa, asıl vekil olan da bu satışa izin verse, (fuzuli kişinin) satışı geçerli olur.

Henüz yetişmemiş meyvelerde ortak olanlardan biri hissesini yabancı bir kişiye (iki ortaktan başkasına) satamaz, zira bu diğer ortağa zarar verir; ancak iki ortak birlikte başka birine meyveleri satsalar, sonra ortaklardan biri satın alan kişi ile anlaşarak kendi aktini fesh etse, diğer ortağın hissesindeki satış fesh olmaz. Böylece yabancı bir ortağa satış sahih olmuş olur.

56. MADDE:

Beka, başlangıçtan daha kolaydır.

Bir şeyin devam ve bekası, ilk defa meydana gelmesinden daha kolaydır. -ilk anda caiz olmayan şey, bekaen caiz olabilir- kaidesi de bunun gibidir.

Misal: Hisseli olan binanın ortakları, kendilerinden gayri-sına binayı kiraya vermeleri sahih olmaz. Ancak ikisi birlikte başka birine kiralamış olsalar, -binanın bir kısmı hakkında- başka bir şahıs 'kendi hakkı olduğunu' dava ederek ispatla hakkını alsın, o kısımda icare akti fesh olur, amma kalan kısımdaki icare akti devam eder. Burada hisseli olması, icare aktinin devamına mani olmadı.

Şayet bir hakim, yerine bakması için birini naib tayin etse, asıl hakim yok iken bu naib olan hakim bir davada hüküm verse, bu hükmü geçerli değildir; ancak asıl hakim verilen hükmü inceleyip geçerli yaparsa, hüküm sahih olur, aslında ilk anda sahih olmamakla beraber, bekaen sahih olmuştur.

57. MADDE:

Teberru' ancak kabz (teslim almak) ile tamam olur.

Bu kaide, "Hibe ancak, kabzedilmiş olunca caiz olur" hadisi şerifine dayanır. Şayet hibe, kabz (teslim) olmaksızın tamam olsa, hibe eden kişinin, eda etmeye mecbur olmadığı birşeyi (kabzı), eda etmeye mecbur olması gerekirdi. Bu, teberru' manasına zıttır. Teberru', verilmesi vacib olmayan bir şeyi veren kişinin, ihsan olarak onu vermesidir.

Misal: Birisi başkasına bir mal hibe etse, hibe edenin izni ile onu teslim almadıkça, o malda tasarruf etmesi sahih olmaz. Aynı şekilde birisi eline bir miktar para alsın ve fakire vermek istese, vermeden evvel vaz geçse, burda paraları fakire vermeye zorlanamaz.

Bu kaideden şu husus istisna edilir: Baba, küçük çocuğu-na bir şeyi hibe etse, çocuk onu teslim almadığı halde hibe sahih olur, zira babası (velisi olması hasebiyle) onun namına teslim almış hükmündedir.

58. MADDE:

Teb'a üzerine tasarruf, maslahata dayanır.

Halkın maslahatına göre tasarruf yapılır, şahısların men-faatine göre değil. Hakimin, insanların mallarında ve vakıflar hak-kindaki tasarrufları da maslahata dayanır.

Eğer halkın menfaatine uygun olmazsa, teb'anın malla-rında tasarruf caiz olmaz.

Raiyye/teb'a: Umum insanlardır ki, valinin veya devlet yetkililerinin idaresi altında bulunurlar.

Misal: Öldürülmüş birinin hiç kimsesi (velisi) olmasa, sultan onun velisidir. Bu durumda katili kısas ettirebileceği gibi, katilden diyet alma hakkı da vardır. Ancak diyet, şeriat ölçüsünden noksan olmamak şartıyla.

İdarecilerin emri ile birinin malı, değeri ile alınıp umumun yoluna veya ihtiyaç olunan tesislere katılır.

Maslahat yoksa hakimin tasarrufu sahih olmaz. Misali: Hakim birine, hazine malını veya başkasının malını telef etmekle emretse, bu izni sahih olmaz. Eğer hakim kendisi böyle malları telef ederse, ödemesi gerekir. Aynı şekilde hakim, vakıf mallarını veya küçük çocuğun malını hibe edemez, zira hakimin tasarrufu maslahatla kayıtlıdır.

Hasılı kelam, sultanın, hakimin, valinin, velinin tasarrufları, maslahat üzere olursa sahihtir, değilse geçerli olmaz.

59. MADDE:

"Velâyet-i hâssa velâyet-i âmmeden akvâdır."

Velâyet: Reşit olan bir kimsenin, ehliyeti eksik olan birinin şahsi ve mali işlerini yönetme konusunda yetkili olmasıdır.

Velâyet-i hâssa: Ehliyeti eksik şahıslar adına yetki kullanmanın yanı sıra, vakfın mütevellisi olmak gibi bazı özel görevleri de içine almaktadır ki, bu, üç sınıfta değerlendirilir:

- Yalnız nikah,
- Yalnız mal,
- Hem nikah hem mal konusundaki veliliktir

Velâyet-i âmme: Devlet başkanının ya da devletin yetki verdiği yargı kurumlarının, kamu düzenini sağlamak ve halkın yararına olan düzenlemeleri yapmak üzere ellerinde bulunan hukuki yetkililerdir.

Akvâ: Daha kuvvetli

Örnek: Bir vakfın mütevellisi varken, hakim o vakfın malında tasarrufta bulunamaz. İsterse onu kendisi tayin etmiş olsun. Hatta hakim, vakıf malını kiraya verse, mütevellisi onun akdini geçersiz kılabilir. Burdaki velayetten murad, tasarruf yetkisi olan velidir.

Veli: Başkasının malında, onun rızasını beklemeden tasarruf yapabilen kişidir. Vekil böyle değildir, zira onun tasarrufunda müvekkilinin rızası şarttır.

Hususi velilik, nikah akdinde ve mal hususunda olur. Burda ki veli, dede veya babadır. Sadece nikahta veli olanlar asabalar, çocuğun annesi ve zevi-l erhamdır.

Sadece malda veli, evvela babadır, ikinci olarak baba-sının hayatında iken tayin ettiği vasiydir. Üçüncü olarak şu tayin edilen vasiynin tayin ettiği vasiy dir. Dördüncü olarak çocuğun dedesidir. Beşinci olarak, çocuğun dedesinin tayin ettiği vasiy dir. Altıncı olarak ta bu vasiy nin tayin ettiği vasiy dir. Vakıf velayeti de böyle hususi velayettendir.

Misal: Hakim, umumi velayet hakkına binaen vakfın malı nı kiraya verse, vakfın müteveli heyeti de vakfı kendisine kiralasa, müteveli heyetinin kiralaması sahihtir, hakimin de-ğil, zira hususi velayet, umumi velayetten daha kuvvetlidir. Hususi velayet sahibi varken, umumi velayet sahibinin tasar-rufu geçerli olmaz.

Aynı şekilde hakim, hainlik yapmayan müteveli heyeti mensubundan birini görevden alamaz. Aynı şekilde vasiysi olan çocuğu, hakim evlendiremez, malında tasarruf edemez. Zira hususi velayet sahibinin tasarrufu daha kuvvetlidir.

Bu kaidenin istisnası:

Ölünün velisi olan çocuğun vasiysi, katili öldürtemez ve affedemez, ancak noksan olmayarak diyet üzerine mal karşılığında sulh edebilir. Hakim ise katili kısasen idam ettirebilir; burda umumi velayet sahibi olan hakim, hususi velinin kadir olamadığı şeye muktedir olmuştur.

60. MADDE;

Kelamın i' mâlî, ihmalinden evlâdır.”

i' mâl: İşlemek

Evlâ: Daha iyi

Yani: Bir kelamın, gerçek veya mecaz bir manaya hamli mümkün olduğu müddetçe ihmal edilmemeli, yani manasız sayılmamalıdır. Kelamda asıl olan hakikat manasıdır. Hakikat manası özür-lenmedikçe, kelamın manasını mecaza hamletmek caiz olmaz. Örnek: Bir şahıs, “bu malımı filanın oğluna vakfettim” dese, fakat o şahsın oğlu yoksa, hakiki anlam imkansız olacağından mecaz anlama bakılır ve torununa hamledilir; zira kelamın i' mali, ihmalinden evladır.

61. MADDE:

Hakikat t özürlenince, mecaza gidilir.

Hakiki mananın özürlenmesi halinde, kelam mühmel kılınmaz, belki mecaza gidilir. Mehcur lafız, şer'an ve örfen kullanılmayan lafız olup özürlenmiş hükmündedir. Mananın özürlenmesi üç türlü olur:

1- Teazzürü hakiki, 2- Teazzürü örfi, 3- Teazzürü şer'î.

Teazzürü Hakiki iki vecih olur, birincisi: Hakikat mana-sının irade edilmesi imkansız olur.

Misal: Kendi evladı hayatta olmayan birisi, bir miktar malını evlatlarına vakfetse, hakiki manada kendi evladı olmadığından, hakikat manası imkansız olur. Sözünün boşa gitmemesi için torunları, mecazen evlat kabilinden olduğundan vakıf onlara verilir.

İkincisi: Manayı hakikinin irade edilmesi, büyük bir meşakkat ile ancak mümkün olur.

Misal: Birisi, “Şu hurma ağacından yemeyeceğim” diye ağaca işaret ederek yemin etse, o ağacın gövdesi/odunundan yemek mümkün olsa da, bu sözü söyleyenin kasdı o ağacın gövdesinden yemek değildir, belki meyvesinden yemektir.

Teazzürü örfi: Lafzın hakiki manasının, insanlar tarafından terk edilmiş ve kullanılmaz olmasıdır. Mesela birisi; “Ayağımı filancının evine basmayacağım” diye yemin etmesi gibi. Bu sözün hakiki manası terk olunmuş ve kullanılmaz olmuştur. Bur-da kullanılan mana, binaya girmek manasıdır. Yani yemin eden kişi, kendisi içeri girmeyip kapıdan ayağını içeri sokmakla yemini bozulmaz.

Teazzürü şer'î: Lafzın hakiki manası şer'an terk edilmiş olmasıdır. Mesela husumet- kelimesi gibi. Şer'an asli manası terk olununca, artık şer'an murafaa ve müdafaa (cevap vermek) manalarında kullanılır oldu.

62. MADDE:

Kelamın i' mali mümkün olmazsa mühmel bırakılır.

Kelamın hakiki ve macazi manalarına hamledilmesi müm kün değilse, manasız/boş bırakılır. Hakikat veya mecaz mana-ya kelamı hamletmek mümkün olmazsa, veya her iki manada müşterek olup birini diğerine tercih mümkün değilse, bu zaru-retten dolayı kelam manasız kalır ve onunla amel edilmez.

Kelamın ihmalini gerektiren şey evvela, kelamı hakiki veya mecazi manaya hamledememektir.

İkinci olarak, lafzın iki manada ortak olup birinin tercih edile memesidir.

Misal: Kendinden yaş bakımından büyük birinin, kendi oğlu olduğunu iddia eden kişinin davası sahih olmaz. Zira bu, hakikaten imkansızdır.

Birisi, "Filancının iki elini kestim, onların diyeti olarak beş yüz lira borçlandım." dese, bahsettiği kişinin elleri sağlam olsa, bu kişinin sözüne itibar edilmez, sözü ihmal edilir.

İki manada müşterek olmasının misali: Bir kişinin mu'tik (azat eden) efendisi olsa, birde mu'tak (azat ettiği kölesi) olsa; bu kişi şöyle dese: "Malım, öldükten sonra mevlamındır." Hangisi olduğunu da tayin etmese; - Mevla- kelimesi, efendi ve köleye de kullanıldığından, herhangi birini tercih etmek mümkün olmayınca, bu vasiyyet sahih olmaz.

63. MADDE:

Cüzlere bölünmeyen şeyin bazısını zikretmek, tamamını zikretmek gibidir.

Bu yüzden bütününü zikretmek hangi hükmü gerektirir-se, cüzünü zikretmek te aynı hükmü gerektirir.

Cüzün zikri, tamamının zikri yerinde olmasa, o zaman kelamın manası mühmel kalırdı.

Misal: Bir kişi, başkasına kefil olurken, "Ben falancının yarısına veya dörttebirine kefil oldum" dese, kişi bölünmek kabilinden olmadığı için, bazısını zikretmek, tamamını zikretmek kabilinden olup kefaleti tamamı hakkında sahihtir.

Şuf'a hakkı olanın, bu hakkının yarısını iskat etmesiyle, şuf'a hakkının tamamı sakıt olur, zira şuf'a hakkı bölünmez.

Kısasta veli olanın, katilden kisasın bir kısmını affet-mesiyle kisasın tamamı sakıt olur, zira kisas bölünmez.

Çünkü bir insanın bazısını öldürüp, bir kısmını diri bırakmak mümkün değildir.

Cüzlere bölünen şeyin bazısını zikretmek, tamamını zikretmek gibi değildir. Misali: Birisini, 600 lira olan borcundan 200 liralık kısmına kefil tayin etse, borç bölündüğü gibi, kefaleti de bölünmüş olur, yani 600 liranın tamamına kefil olmuş olmaz.

Birisinden alacağının bir kısmını ibra etse, kalan kısımda ibra tahakkuk etmez.

İstisna:

Birisi, başkasına şöyle dese: "Benim yarım veya üçte birim, sana kefilim." Burada kefalet akti tahakkuk etmez, burada cüzün zikredilmesi, tamamının yerine kaim olmadı.

64. MADDE:

Kayıtlama delili açıkca veya delaleten yok ise, mutlak, itlak üzere cari olur.

Mutlak itlak üzere, mukayyed takyidi üzere caridir. Mutlak, kemale sarf edilir. Mutlakın mukabili, mukayyettir.

Mutlakın tanımı: Tahsis, umum, tekrar ve adet üzere delalet eden karinelere soyulmuş bir iştir.

Mukayyed: Şu karinelere birine yakın olandır.

Misal: Birisi cübbe diken terzi ile bunun üzerine anlaşsa, ancak bizzat terzinin kendisinin dikmesi şart koşulmasa, terzi olan kişi, cübbeyi yanında çalışan başka bir ustaya diktirebilir. Bu sıra, teaddi ve kusur olmaksızın meydana gelen telef/zararı, terzinin ödemesi gerekmez. Zira akit mutlak yapılmıştı.

Fakat müşteri, terzinin kendisinin bizzat dikmesini şart koşmasında durum böyle değildir, zira burada kayıtlanan şarta riayet edilmezse, terzi ödeme sorumluluğunda olur.

Birisi başkasına bir malı ödünç verse ve menfaatlenmenin nevisini ve kullanacak kişiyi kayıtlamasa, ödünç (emanet) alan kişi kendisi emaneti kullandığı gibi başkasına da verebilir. Zira emanet verirken kayıtlamadı.

Eğer emaneti verirken kullanım nevisini ve kullanacak kişiyi kayıtlarsa, o şartlara muhalefet sebebiyle emaneti alan kişi öder.

Misal: Kervancılık yapan biri, başkasına vekalet verip kendisi için at almasını istese de, vasıflarını beyan etmese. Vekilin, müvekkilin işine ve haline itibar etmesi gerekir. Sürat için olan binek atı alamaz, belki halin delaletiyle yük taşıyan at almalıdır.

Mutlak olarak bir şey satın almaya vekalet verilince, vekilin misli ücretle alması gerekir, fazla fiyatla (gabnı fahiş) alması geçerli olmaz.

Kurban bayramına yakın zamanda birisini kendine bir koyun almakla vekil tayin etse, veya yazın buz almasıyla veya kışın odun-kömür almakla vekil tayin etse, sözle müddetin kaydı olmasa da, halin delaletiyle bu sayılan işler, o mevsimlerle kayıtlanır; yani kurbandan sonra vekil koyun almaya yetkili değildir. Yaz geçmekle buz almaya olan vekalet biter. Kış tükenmekle kömür almaya olan vekalet biter.

65. MADDE:

Hazırda vasıf lağv olur, gaibte itibar edilir.

Mesela: Satıcı mecliste hazır olan kır atını satmak istese ve –şu yağız atımı, şu kadar ücrete sattım- dese, icab söz sahihtir, söylediği –yağız- lafzı lüzumsuz olur. Eğer kır at hazırda olmasa, -yağız- diyerek vasfederek satsa, kır at satılmış olmaz. Zira burda gaib olan atın vasfına itibar edilir.

Yani kişi bir şeyi beyan ederek cinsini ve vasfını açıklasa, eğer vasfedilen şey hazırda ise ve vasfedildiğinde ona doğru işaret edilse, vasfedilen ile zikredilen aynı cinsten ise, vasfa itibar edilmez. Eğer vasfedilen şey meclisten gaibte ise, o zaman vasıflara itibar edilir.

Vasıf lağv olunca, iki şartın bulunması gerekir.

1- Vasfedilen şeyin mecliste hazır olması.

2- Vasfedilen şeyin mecliste vasfedildiği gibi olması.

Eğer birinci şart yok ise, sadece ikinci şart mevcut olsa, vasıf itibar edilir. İlk şart olsa, ikinci şart olmasa, vasıf yine itibar edilir.

Hazır olup vasfedilen şey, işaret edilenin cinsinden olmalıdır. Yoksa kişi bir taşla işaretle -şu elması sana sattım- derse, muhatabı kabul etse ve taş denen şeyin sırça olduğu zahir olsa, satış akti hasıl olmaz. Ancak akti yapanlar, o taşın zaten elmas olmadığını bilmeleri durumunda ise akit hasıl olur.

66. MADDE:

Sual, cevabta iade edilmiş kabul edilir.

Tasdik edilen sualde, tasdik eden muhatab, o suali ikrar etmiş olur.

Bu kaide burda mutlak zikredilmişse de, lakin mukayyettir. Suale karşı cevap gelince, kelimelerin ihtiyacı kadar ise, o kelimelerin üzere kasredilir, sual cevabın zımında iade edilmiş olur. Eğer kelime, cevaptan daha fazlasına muhtaç ise, zahirde kelime inşa olur. Bazen de zahirin hılafına cevap olur.

Cevap veren -ancak cevabı kasdettim- derse, dinen tasdik edilir, hükmen değil. Misal: Fuzuli olan biri, başkasının malını izinsiz olarak satsa, mal sahibine gidip -bana bu satışta izin verdin mi- dese, mal sahibi de –evet- dese, bu sözü satışına izin verdim demek olur ve satış geçerli olur.

Birisi başkasına hitaben –şu binamı sana şu kadar liraya sattım- dese, diğeri de –evet- dese, bu sözü kabul olur ve satış geçerli olur.

Hasta olana hitaben –malının üçte birini hayır yollarına sarf etmek için beni vasiy tayin ettin mi- dese, hasta olan da –vasiy tayin ettim- dese, bu sözü ile vasiy tayin etmiş olur.

67. MADDE:

Sükut edene bir söz nisbet edilmez, lakin hacet anında sükut beyandır.

Sükut eden için şöyle dedi denemez; ancak tekellüm gereken yerde susmak ikrar ve beyandır.

Sen birini görsen, senin iznin olmadan bir şeyde mal sahibi gibi tasarruf ediyor, özrün olmadığı halde sükut etsen, bu durum senden o malın senin olmadığını ikrar olur.

Birisi başkasının malını satsa, mal sahibi onu işitip satışını tasdik etmese veya men etmese, bu fiili ondan rıza sayılmaz, satışa izin sayılmaz. Normal şartlarda susan, bir söz söylemeyen kimseye, “şu sözü söylemiş oldu” denemez ve böyle bir varsayımla hüküm verilemez; fakat konuşulması gereken yerde susması, ikrar veya beyan sayılır.

Örnek: Malının satıldığını gören kişinin buna ses çıkarmaması, satışı onayladığı anlamına gelmez; şayet o malı alan müşterinin malı alıp götürmesine de bir şey demez ve seyirci kalırsa, bu bir açıklama sayılarak, mal sahibinin bu satışı onayladığına hükmedilir.

Birisi bir mal satın almak istese, sonra o sırada başkası o mebidde bir ayıp olduğunu müşteriye haber verse ve müşteri sükut etse, bundan sonra mebiyi satın almakla onda bulunan ayıpla (ayıp muhayyerliği ile) mebiyi geri veremez, zira aybı duyduğunda susması rızadır.

Koyun çobanı, koyunların sahibine bu koyunları senelik 100 lira karşılığında güdemem, belki 200 lira isterim- dese ve koyunların sahibi sükut etse, çoban işine devam etmekle sene sonunda 200 lira isterse, koyun sahibi 200 lirayı vermelidir, zira sükutu kabuldür.

Birisi, hanımının veya bir akrabasının huzurunda onların malını satsa, daha sonra hanımın veya akrabasının itiraz hakkı yoktur, zira satış anındaki sükutları ikrardır.

Birisi başkasının yanına bir mal bıraksa ve –bu mal emanettir- dese, diğeri sükut etse, o mal orda emanettir.

68. MADDE:

Batınî işlerde bir şeyin delili, o şeyin makamına kaimdir.

Yani, işin hakikatına muttali olunamayan yerde zahir ile hükmolunur.

Batınına muttali olunmayan şeylerde harici zahiri delil, delaletle o şeyin meydana gelişinin delili olur, zira batını işler üzerine hüküm vermek, ancak zahiri, harici delilleriyle mümkün olur.

Delil: Kendisini bilmekle, başka şeyin bilinmesi lazım gelen şeydir.

Mesela, kişi bir mekandan yükselen bir duman görse, orda ateşin var olduğuna delil getirir.

Misaller: Satış akti yapanlardan biri icab yapsa (sattım dese), diğeri kabul etmeden evvel başka bir iş yapsa veya başka bir sözle meşgul olsa, bu durum onun icabtan yüz çevir diğine delalet eder. Yüz çevirmesi batını bir iştir, buna muttali olmak ancak zahiri davranışıyla bilinir.

Birisi bir hayvan satın alsın, onda bir ayıba muttali olsa, o ayıbı tedavi etmekle uğraşsa, bu tedavisi ayıba rızanın delaleti olur. Daha sonra ayıb sebebiyle hayvanı geri vermez.

Yolda bir malı bulan, eğer sahibine vermek niyetiyle alırsa emanetçi olur, kendisi için sahiplenmek niyetiyle alırsa gasb edici olur. Bu hususlar niyetle alakalı olup o da batını bir iştir, zahirde bunu bilmek ya sözle veya fiille belli olur. Eğer malı alırken sözle ilan ederek –sahibine vermek üzere aldığına şahit tutarsa- emanetçi olur. Elinde iken telef olsa malı ödeme sorumluluğunda değildir. Eğer böyle ilan etmeksizin kendisi için alırsa gasb edici olur ve elinde telef olmakla ödemesi gerekir.

69. MADDE:

Yazı, hitab gibidir.

İki kişi arasında sözle akitler (satış, icare, vekalet, kefalet v.s.) yapıldığı gibi, aynı şekilde yazışmakla da bu gibi akitler yapılabilir.

Yani: Uzaktan yazışmak suretiyle yapılan sözleşmeler, yüz yüze yapılan sözleşmeler hükmündedir. Birisi, başkasına verilmek üzere bir sayfeye filan şeyi şu kadar ücrete sana sattım- diye yazıp gönderse, diğeri kişi kağıttaki yazıyı okuyup o mecliste kabul ettiğini söylese veya karşılık olarak yazı ile kabul ettiğini yazsa, satış akti sahih olur.

70. MADDE:

Dilsizin malum işaretleri, dili ile beyanı gibidir.

Bu kaideye göre dilsizin malum işaretleri olan el ile veya kaşı ile olan hareketleri, dil ile beyan gibidir. Eğer işaretlerine itibar edilmese, insanlardan hiç kimse ile bir muamele yapamaz olur, neticede ölüme arz olunurdu.

Dilsizin malum işareti anında sesinin de bulunması gerek lidir denilmiştir. Malum olmayan işaretlerinde, yanında bulu-nan akrabası veya komşuları muradını açıklar. Bu kişilerin adaletli olması gerekir.

Dilsizin işaretleri iki türlü olur: Başını yan tarafa doğru hareket ettirmesidir ki bu, onun inkarıdır. İkincisi, başını yukarı aşağı uzunlamasına sallamasıdır ki bu, onun tasdiğidir.

Dilsiz yazıyı becerbilirse, buna da itibar edilir.

Dilsiz olmayanın işareti itibar edilmez. Yani birisi bir malı satsa, diğeri konuşabildiği halde başıyla hareket ederek kabul ettiğini işaret etse, buna itibar edilmez.

Dilsizin işareti satış, icare, hibe, rehin, nikah, talak, ibra, ikrar ve kısas hakkında itibar edilir.

İstisna: Zina ve iftira cezası gibi hadler konusunda dilsizin işareti ittifakla geçerli görülmemiştir.

Çünkü hadler, şüphe ile düşürülen cezalardandır. Dilsizin işareti ise şüpheden uzak değildir.

71. MADDE:

Mütercimın sözü, mutlak olarak kabul edilir.

Mütercim, diğeri lügatı tefsir eden kişidir. İmamı A'zam ve Ebu Yusuf' a göre bir tercümanın sözü kabul edilir, İmamı Muhammed'e göre iki tercüman olmalıdır. Ancak İmamı Azam'a göre tercümanın kör olmaması gerekir.

Hakim, davacı ve davalının veya şahitlerin lisanını bilmiyorsa, bunların iddialarını veya şahitlerin şahitliğini tercüman vasıtasıyla dinleyebilir. Tercümanın adil olması ve kör olmaması lazımdır. İhtiyaten iki tercüman olması evladır.

Tercümanın sözü akitlerde, yeminlerde, yeminden dönmek te, kısası, hadleri ve borcu ikrarda kabul edilir.

72. MADDE:

Hatası açık olan zanna itibar edilmez.

Zanna dayanarak bir fiil sadır olsa, sonra bunun şeriatın hükmüne muhalif olduğu belli olsa, bu zanna itibar edilmez.

Yani: Yanlış olduğu ortaya çıkan zan hukuken geçersizdir.

Örnek: Hâkimin verdiği kararda hata ettiği anlaşılırsa, iade-i mahkeme yoluyla hâkimin önceki görüşünden dönmesi gerekir

Mesela: Kefil borcun ödenmediğini zannederek aslî borcunu ödese, sonradan borcun ödendiği anlaşılırsa ödediğini geri alır.

Kendi malı zannederek başkasının malını harcasa, sonra anlaşılınca bedelini öder.

Birisi başkasından bin lira alacağı olduğunu iddia etse, dava edilen kişi, "Benden alacağın olduğuna dair yemin edersen veririm" dese, davacı da yemin etse, davalı kendinin bin lirayı vermesi lazım geldiğini zannederek parayı verse, fakat bundan sonra davacının yemin etmesinin gerekmediği-ni, bilakis davalının yemin etmesi gerektiğini öğrense, (davalı) verdiği bin lirayı geri alma hakkına sahiptir.

Tüccarda mal alan kişi, toplam ödemeyi istediği anda tüccar, toplamda hata yapıp bin lira yerine iki bin lira borcu olduğunu söylese ve müşteri de iki bin lirayı ödese, sonra hatalı olduğu anlaşılırsa, müşteri bin lirayı geri alır.

73. MADDE:

Delilden ortaya çıkan ihtimal ile birlikte, hüccet olmaz.

Her hangi bir hucdet, delile dayanan bir ihtimal ona karşı gelse, hucdetin hükmü kalmaz. Delile dayanmayan ihtimaller yok gibidir.

Misal: Birisi varislerinden biri için borcu olduğunu ikrar etse, eğer ölüm hastalığında ise, diğer varisler bunu tasdik etmedikçe bu borç sabit olmaz. Zira hasta, bu ikrarıyla diğer varisleri mahrum bırakmayı kasdetmiş olma ihtimali vardır. Zira hastalık hali bunun delilidir.

Eğer sıhhat halinde bu ikrarı yapsa borç sahih olur, mal kaçırma ihtimali, delile dayanmadığından itibar edilmez.

Hastanın, varislerden başkası için yaptığı ikrarı vasiyyet kabilinden olduğu için, onda varislerin hakkını kaçırma ihtimali yoktur ve sahih olur.

74. MADDE:

Tevehhüme itibar edilmez.

Şer'i bir hükmün vehme istinadı caiz olmadığı gibi, sabit olan bir şeyi, sonradan arız olan vehimle ertelemek de caiz değildir.

Örnek: İflas ederek ölen bir kimsenin malları satılarak değeri alacaklılar arasında paylaşılır. Başka bir alacaklının daha ortaya çıkabileceği ihtimaline dayanılarak başka bir pay ayrılmaz. Yani onun mahrum kalacağı vehmine itibar edilmez. Şayet böyle biri çıkarsa, normal yollarla hakkını arar.

Misal: İflas eden kişi ölse, malı satılır ve alacaklılar arasında taksim edilir. Her ne kadar başka bir alacaklının çıkıp gelme vehmi olsa da, malın bir kısmı onun için bekletilmez, belki ordaki alacaklılar arasında taksim edilir, diğer bir alacaklı gelirse, şu taksim edilen alacaklılardan şer'i dava ölçüsünde hakkını talep eder.

Satılan bir binanın iki komşusu olsa, birisi o anda gaib olsa, hazırda olan komşu şuf'a hakkı ile binayı alabilir. Diğeri de alma hakkına sahiptir diye hüküm bekletilmez.

Birisi kendi arsasına saman yığını yapsa, yan komşu, 'samanların yanıp kendi evini de yakar' vehmiyle dava ederek samanları ordan kaldırtamaz.

75. MADDE:

Delille sabit olan, aşikâre (gözle) sabit gibidir.

Bir şey şer'i delille sabit olunca, hüküm gözle görülmüş gibidir.

Burhan: Hak ile batılı ayıran, sağlam ile fasidi temyiz eden delildir.

İ'yan: Bir şeyi açıkça gözle görmektir ki, onunla beraber karışıklık şüphesi kalmaz. -Filancı falan şeyi muayene etti- denilince, ona gözü ile baktığı kastedilir.

Misal: Bir şahıs, başkası üzerinde bir hakkı olduğunu iddia etse, bu hususta yaptığı ikrarı, hüküm için onun aleyhine delil ve dayanak yapılır. Davalı inkar ettiği zaman, getirilen şahitleri de hüküm için delil yaparak, şehadetle davacının sözünü isbat ederiz. Yani: Kesin bir delille (adil bir kişinin şahitliği de buna dahildir) sabit olan şey, açıkça, gözle görülerek sabit olmuş hükmündedir.

76. MADDE:

Delil davacı için, yemin inkar eden üzerinedir.

Bu kaide, hadisi şeriften alınmıştır. İddiacının sözü, zahirin hılafına olunca zayıf kalır, bunu kuvvetlendirmesi için delile ihtiyaç duyuldu. Davalının sözü zahire uygun olunca, takviye için yeminden başkasına ihtiyaç duymaz.

Beyyine: Adil şahit olup, davacının doğruluğunu kuvvetlendirir.

Dava: Hakim huzurunda birinin, hakkını başkasından talep etmesidir.

Buna göre hak iddia eden davacıdan hakim delil (şahit) getirmesini ister, eğer şahit getiremezse davalı yemin ettirilir.

Bazı davalarda davalılar bir cihetten davacı, diğer cihetten davalı/inkarcı olabilirler. Davacı olması tercih edilen taraf-tan şahit/delil getirmesi istenir, getiremezse diğer taraf delil getirir, odan delil getiremezse yemin ettirilir.

77. MADDE:

Beyyine, zahirin hılafını isbat içindir, yemin aslın bekası içindir.

Asıl, zahir hali kuvvetlendirir, başka bir teyide ihtiyacı olmaz. Zahirin hılafına olan şey, doğru ve yalan arasında ihtimalli olur, bu yüzden birinin diğeri üzerine tercihini gerektiren şeye (delile/şahitlere) ihtiyaç duyar.

Zahirin hılafı, aslın hılafı: Arizi sıfatların mevcut olma-sı, zimmetin borçla meşgul olması, hadiseleri uzak vakitlerine izafe etmek gibi.

Arizi sıfatlarda asıl olan yok olmasıdır; zimmetin beri olması, hadiseleri en yakın vaktine izafe etmek gibi.

Satış akti yapanlardan biri, aralarındaki satış aktinin bey-i vefa olduğunu iddia etse, diğeri de kesin bir satış olduğunu iddia etse, zahir ve asıl, satışın kesin olduğu üzerine olunca, söz satışın kesin olduğunu iddia edenin dediğidir. Satışın bey-i vefa olması aslın ve zahirin hılafı olunca, bunu iddia edenden beyyine (şahit) getirmesi istenir.

Birisi, başkasından alacağını talep etse, davalı olan da bu borcu inkar etse, delil getirmek davacı için lazımdır, zira o zahirin hılafını iddia etmektedir ki bu da zimmetin meşgul (borçlu) olmasıdır.

Söz yeminle beraber ikinci şahıs içindir, zira o, zimmetinin beri olduğunu (aslı) iddia etmektedir.

78. MADDE:

Beyyine, teaddi eden delildir, ikrar kâsır delildir.

Beyyine: Hariçte sabit olan işin kendisi ile açığa çıkan şehadettir.

Teaddi: Tecavüz eden, diğeri geçen.

İkrar: Kişinin üzerinde başkasının hakkı olduğunu haber vermesidir.

Kâsır: Diğeri geçmeyen.

Bu kaideden anlaşılana göre ikrar, ikrar edenin kendinde kalan ve başkasına geçmeyen bir huccettir.

Beyyine ise, başkasına geçen huccettir. Zira beyyine ile hakim hükmü başkası üzerinde geçerli olur.

Mesela bir neseb beyyine ile sabit olunca, bu hüküm bütün insanlara sirayet eder, bunun hılafına dava dinlenmez. Ama ikrar ile sabit olsaydı, aleyhine başkasının getirdiği beyyine dinlenirdi.

Misal: Birisi ölünün varislerinden birinin yanında ölünün zimmetinde şu kadar bir borç olduğunu iddia etse, davasını beyyine ile isbat etse, hakim de zikredilen borç ile hükmetse, bu hüküm diğer varisler hakkında da geçerli olur. Diğer varisler, davacının davasını kendi huzurlarında da isbat etmesini isteyemezler. Eğer burdaki hüküm beyyineye değil de varisin ikrarına dayanmış olsaydı, o varisten gayrisi üzerine geçerli olmazdı. Zira ikrar kâsır huccettir.

Bir kişi bir mala hak sahibi olsa ve bunu beyyine ile isbat etse, hakim bu hak ile hükmetse, aleyhine hüküm verilen kişi müşteri ise, satıcıdan ücretini dönüp almaya hak kazanır. Satıcı mahkemede hazır olmadığını söyleme hakkına sahip değildir. Eğer hak ikrar ile sabit olsaydı, müşteri olan kişi satıcıya dönüp ücreti isteme hakkına sahip olmazdı.

79. MADDE:

Kişi, ikrarıyla sorumlu tutulur.

Ancak ikrarı, şeriat tarafından tekzip edilirse, sorumlu olmaz.

Bir şahıs, bir malın başkasının olduğunu ikrar etse, sonra ikrarının hata olduğunu iddia etse bu sözü dinlenmez.

Mesela: Birisinin kendinden alacağı olduğunu ikrar etse, sonra o borcu ödediğini iddia etse bakılır, eğer iddiası da ikrar meclisinde ise, sözü kabul edilmez, zira ikrardan dönmek olur ve sözünde çelişki olur. Fakat ikrar meslisinden başka bir yerde olursa, sözü kabul edilir.

Birisi falan kişinin alacaklısının emri ile onun borcuna kefil olduğunu iddia etse ve borcun kefiliden kefaleti sebebiyle alınmasını istese, kefil de kefaleti inkar etse, davacı isbat edip borcu kefiliden alsa, kefil asıl borçludan ödediği meblağı dönüp alma hakkına sahiptir, kefaleti inkar etmesine bakılmaz, zira şeriat onu tekzip etmiştir. (Kefaleti sabit kılmıştır.)

İkrar edenin akıllı, baliğ olması gerekir. Çocuğun, delinin bunak olanın ikrarı sahih değildir. İkrar edenin rızası şarttır, zorlamayla yapılan ikrar geçerli değildir.

80. MADDE:

Tenakuz ile beraber hucdet olmaz, lakin bununla beraber hakimın hükmüne halel gelmez.

Şahitler şehadetten dönse tenakuz hasıl olur, bu yüzden şehadetleri delil olmaz; ancak ilk şehadetleri üzerine bir hüküm verilmişse, bu hüküm bozulmaz ve bu sebeble verilen zararı şahitler öder.

Bu kaide fıkıh kitablarındaki –şehadetten dönmek- bahsinden alınmıştır.

Hidaye kitabında şöyle der: “Şahitlerin şehadetiyle hüküm verilmeden evvel şahitler dönse, bununla tenakuz hasıl olduğundan hüccet olmaz. Şehadetleri ile bir hüküm verilmediğinden her hangi bir taraf için zarar söz konusu olmadığından şahitler bir şey ödemez.”

Tenakuz, ikrarın sıhhatine mani değildir. Mesela: Bir kişi bir şeyi inkar etse, sonra onu ikrar etse, ikrarına itibar edilir, zira ikrar eden kişi şu ikrarında töhmet altında değildir. Fakat evvela ikrar etse, sonra inkar etse, ikinci inkarına itibar edilmez, evvelki ikrarı geçerlidir.

81. MADDE:

Bazan fer’ olan, aslın sabit olmamasıyla beraber sabit olur.

Misal: Filancının falana şu kadar borcu var, ben de ona kefilim, (onun emri olmadan kefil olmuş), asıl borçlu –borcu- inkar etmekle beraber, alacaklı kişi, kefil üzerine borcu ödeme siyle davacı olsa, kefilin borcu ödemesi lazım gelir.

Burda kefalet emirle olmadığı halde kefilin ödemesi, asla sabit olmadığı halde fer’e ödettirilmesinin misali oldu. Eğer kefalet asıl borçlunun emri ile olsaydı, o zaman kefil, asıl yerine kefaletle öderdi.

82. MADDE:

Şarta bağlı olan şeyin, şart sabit olunca sabit olması vacibtir.

Bir şarta bağlanan şey, bağlandığı şart tahakkuk etme-den evvel yok hükmündedir. Eğer o şey şart sabit olmadan evvel sabit olsa, bu durum şart olmadan meşrutun mevcut olmasını gerektirir ki bu imkansızdır. Muallak: Bir cümlenin mazmununun husulünü, diğer cümle nin mazmununun husulüne bağlamaktır.

Misali: Bir kişi, başkası için “Benim senin üzerinde alacağım varsa, seni ondan beri ettim.” dese, hakikatte ondan alacağı olsa, borcu ibra etmiş olur.

Filancı, senin şu malını, bana şu kadara sattı, dese, diğeri de o şekilde sattıysa bende izin verdim- dese, o malın söylendiği şekilde satıldığı sabit olursa, verilen izin sahihtir.

Vaki’ olması imkansız şeye bağlanan talikler batıldır.

Birisi, başkasına hitaben dese: “Filancı sana olan borcu-nu ödemezse, ben onu ödemeye kefilim.” Bununla şarta bağlı kefalet sabit olur, bu sebeble kefil olan borçla talep olunur.

Akitlere uygun olan şartlara bağlamak sahih olur, eğer akitlere uygun olmazsa fasit olur. Bu akitler, vekalet, ticarete izin, kadıyı görevden azletmek, kefalet, kefaletten beri etmek, satış-tan sonra şuf’ayı teslim etmek, vasiyyet ve havale gibi.

Sefihin velisi, “Halin salaha ulaşınca ticaretine izin verdim.” derse, sefihin hali salaha ulaşınca izinli olmuş olur.

Sultan birine derse: “Filan beldeye ulaşınca oraya seni vali tayin ettim veya kadı tayin ettim.” Şarta bağlanan hüküm, şart meydana gelince tahakkuk eder.

Şartın uygun olmadığı akitlerde talik sahih olmaz. Mesela: Rüzgar esince veya filancı falancının evine girince, sen benim vekilimsin, dese, şart tahakkuk etse de hüküm sabit olmaz.

83. MADDE:

İmkan miktarınca şarta riayet lazımdır.

Meşru’ olan ve aktin gereğinden olan bir şarta mümkün oldukça riayet edilir, fasit ve lağv olan şartlara riayet edilmez.

Şartlar üç kısımdır: Caiz olan, fasit olan ve lağv olan. Burda riayet edilen şart caiz olanıdır, yani şer'i şerife uygun olanıdır. Bu kaidede zikredilen şart, kendisinde şart edatı olma yanlarıdır.

Satışın iktizasından olan şartla yapılan satış geçerli olup şart itibar edilir.

İcarelerde akit yapanların getirdiği şartlara itibar edilir.

Emanetlerde emanete faideli olan şartların icrası mümkün olursa, onlara itibar edilir.

Ortaklıkta mal sahibinin koştuğu şartlara riayet edilir.

Vakıflardaki şartlar nass gibi olunca, onlara riayet vacib olur; ancak şartın şeriata uygun olması gerekir.

1-İtibar edilmeyen şartların Misali: Satış aktinde koşulan ve akit yapanların menfaatine olmayan şart lağv olur, satış sahih olur.

Mesela: Atını birisine satsa ve bunu kimseye satmayacağını şart koşsa, satış sahihtir, şart lağvdir. Müşteri aldığı atı istediğine satabilir.

Vekalet, karzı hasen, hibe, sadaka, rehin, vasiy tayini, ikale, me'zunu men gibi akitler bu kısımdandır.

2- Fasit şartlarla sahih olmayan akitler: Satış, taksim, icare, akte izin vermek, borçtan ibra, müzaraat, müsakat, vakıf, maldan karşılık olarak inkardan veya sukuttan veya ikrardan sulh.

Misal: Sana atımı, kendimin bir ay binmem şartıyla sattım demesi gibi. Bu şart sebebiyle satış fasit olur, zira bu şart satışa uygun değildir, belki akit yapanların birinin menfaatinedir.

Evimi sana kiraya verdim, senin bana şu kadar borç vermen şartıyla veya bir hediye vermen şartıyla, sözünde yine icare akti fasittir.

84. MADDE:

Vaadler, talik suretleriyle lazım olurlar.

Bu durumda, iltizam ve teahhüd (üzerine alma) manası açığa çıkar.

Mesela "Sen filancıya malını sat, eğer parasını alamaz-san ben vereceğim." Dese, müşteri parayı vermezse, vaad edenin vermesi gerekir.

Eğer vaad sırf vaad olursa, yani talik suretinde olmazsa, bu durumda lazım gelmez.

Mesela: Birisi başkasına misli ücretle bir malı satsa, satış tamam olduktan sonra müşteri, satıcıya ücreti geri verirse ikale (anlaşmayı fesh) etme vaadinde bulunsa, satıcı sonradan malı geri almak isteyerek müşteri den ikale yapmasını talep etse, müşteri mecbur değildir, zira şu vaadi, mücerred (talik-siz) bir vaad idi.

85. MADDE:

Haraç (hasıl olup meydana gelen şey), zaman (ödeme) ileidir.

Haraç: Burda, kişinin mülkünde çıkan/hasıl olan şeydir. Yavru, gelirler, hayvanın sütü, kira bedelleri, arazi gelirleri gibi şeylerdir.

Zaman: Masraflar manasındadır. Hayvana yapılan harcamalar, akarın tamir masrafları gibi.

Yani, bu hususlarda bir şey harcayan, mukabilindeki gelirlerden istifade eder. Mesela müşteri hayvanı ayıp sebe-biyle geri verse, yanında onu kullandığı halde bunun için ücret ödemesi gerekmez, zira hayvan yanında telef olsaydı, kendi mülkü olarak telef olacaktı.

Ömer İbni Abdul Aziz r.anhu bu meselede satıcıya ücret verilmesiyle hükmetmişti, sonra hadisi şerifi (haraç zaman ileidir) görünce, evvelki hükmünü bozdu.

Satılan malın tesliminden evvel onda hasıl olan fazlalıkların aslında satıcıya ait olması lazım iken müşteriye verilmektedir, niçin?

- Teslimden evvel mebi ile faidelenmek mülk sahibi olmak ileidir, teslimden sonra mülk sahibi olmak ve ödeme/za-man ileidir. Müşteri mebiye akitle malik olmuş ve teslim aldıktan sonra da masraflarını üzerine almıştır.

Gasb edenin, malı sahibine ödemesi vacibtir, buna göre gasb ettiği maldaki fazlalıkların da gasb edenin olması lazım-dır, halbuki bu fazlalıklar da asıl mal sahibinindir, niçin?

- Gasbedenin ödemesi sorumluluğu hususi bir ödemedir, yani bununla zamanı mülk kastedilir. Netice; bir şeyin menfa ati, o şey kim adına telef olursa o kişiye aittir. Gasb eden kişi, gasb ettiği mal onun ödemesi altında olsa da, lakin mülkiyet ona ait değildir.

86. MADDE:

Ücret ve zaman, bir arada olmaz.

Ödenme sorumluluğu olan yerde ücret vermekte gerekli olmaz. Mesela kişi bir hayvan kiralasa, kusuru olmaksızın hayvan telef olsa, sadece kira ücretini öder. Hayvanı gasb etse ve telef olsa, sadece kıymetini öder, ücret gerekmez.

Misal: Hayvanı binmek için kiralasa, üzerine yük yüklese ve hayvan telef olsa, hayvanın kıymetini öder, ayrıca ücret ödenmesi istenmez.

Hayvanı gasb etse ve kullansa, hayvan elinde helak olsa, sahibine hayvanın kıymetini öder; eğer hayvanı helak olma-dan sahibine geri verirse, kullandığından dolayı ücret vermesi gerekmez; ancak hayvan yetim çocuğun ise veya vakıf ise veya gelir getirmek için hazırlanmış bir yer ise bu durumlarda ücretini ödemesi gerekir.

Misali: Birisi, başkasına sadece kendisinin belli bir yere kadar binmesi için bir hayvan kiraya verse, o kişi kendisi bindiği halde arkasına (terikesine) başka birini oturtsa, eğer hayvan konuşulan mesafeye vardıktan sonra telef olsa bakılır; eğer hayvan iki kişiyi taşıyacak güçte ise, konuşulan ücret ve hayvanın kıymetinin yarısı gerekli olur. Burda maksud mesafe ye ulaştığından ücret gerekti, arkasına başkasını aldığından haddi aşmakla hayvanın değerinin yarısına zamin oldu. Zira burda, iki şeyin sebepleri değişiktir.

87. MADDE:

Ödeme, menfaat karşılığındadır.

Bir şeyin menfaatine nail olan, zararını da üzerine alır. Mesela: Bir maldaki ortaklardan herbiri için, malın zararından kendi hissesi miktarınca lazım gelir; nasıl ki kârdan da kendi hissesince istifade ederse.

Satışlarda yazılan senedin yazma ücreti müşteriye aittir, zira bunun menfaati müşteriye döner.

Ortak olan malın tamirine ihtiyaç duyulsa, her bir ortak kendi hissesince masrafa katkıda bulunacaktır.

İki komşu arasında ortak olan duvarın tamirinde, her ikisi de masrafı ortak olarak karşılar.

Vakıf binasında oturan kişi, tamirini yapmaya mecburdur.

88. MADDE:

Nimet, külfet miktarıncadır. Külfet te, nimet miktarıncadır.

Bu kaidenin ilk kısmı, evvelki kaidenin manasındadır.

Misal: Yolda bulunan ve babası-velisi bilinmeyen çocuğun masrafları hazineden ödenir, adam öldürse diyet yine hazineden ödenir. Aynı şekil de bu çocuğun malı olsa ve ölse, malları hazineye kalır.

89. MADDE:

Fiilin hükmü, failine izafe edilir, mücbir olmadıkça amirine izafe edilmez.

Misal: Birisi, başkasına "Filancının malını telef et." dese ve diğeri bunu yapsa, ödeme sorumluluğu telef edene aittir, zira emreden kişi burda şer'an cebredici değildir. Hemde emredenin, başkasının malında bir tasarrufu da yoktur.

Bir kimseye, satılan koyunun kesilmesini emretse ve emredilen de, bunun satıldığını bilerek koyunu kesse, asıl müşterinin, koyunu kesen kişiye ödettirmesi hakkı vardır. Emredene ödettiremez. Yani emreden kişi, mecbur bırakacak şekilde zorlama (ikrah) ile emretmemişse, (sadece sözle emretmişse), ödeme sorumluluğu emredene ait değildir.

90. MADDE:

İşe mübaşeret edenle sebep olan bir arada topla-şırırsa, hüküm mübaşeret edene izafe edilir.

Bir şeyi yapan mübaşirdir. Sebep olan, o işin vukuuna götürün şeyi yapandır. Sebep olanın işi mutlaka kötü neticeye götürmez. Bu yüzden işin vukuunda ödeme sorumluluğu, bizzat işi yapan (mübaşir olan) failedir, sebep olana değil.

Mübaşir: İşin meydana gelmesinde bizzat fiili vakı' olan, araya başkasının fiili girmeyendir.

Misal: Birisi umumun yolunda bir kuyu kazsa, diğeri birisi başkasının hayvanını o kuyuya atsa ve hayvan telef olsa, hayvanı kuyuya atan kıymetini öder, kuyuyu kazan ödemez. Zira sadece kuyunun kazılması, hayvanın telef olmasını gerektirmez, belki mübaşir olanın fiili ile hayvan telef olmuştur.

Ancak birisi şöyle bir itiraz getirebilir; eğer kuyu kazılma saydı asla hayvan oraya düşmeyecekti? Cevaben deriz ki; telef olma işi son fiille hasıl oldu ki o da kuyuya atma işidir, hüküm ona izafe edilir.

Eğer hayvan kendisi gelip kuyuya düşmüşse bakılır; eğer kuyu idarecilerin izni olmadan kazılmışsa, ödeme işi kuyuyu kazan kişiye döner.

Mesela birisi bir hırsıza yol gösterip başkasının malını haber verse, hırsız da onu çalsa, yol gösterenin ödemesi gerekmez.

Birisi başkasının ahırının kapısını açsa ve atın ipini çözsün, hırsız gelip atı götürse, ödeme sorumluluğu hırsıza aittir.

Misal: İki kişi tartışsa ve birbirlerinin elbiselerini çekince birinin cebinden saati düşse ve kırılrsa, düşürmeye sebep olan kişinin ödemesi gerekli olur.

Mesela, birisi zeytinyağı dolu tulumu delse, veya asılı olan kandilin ipini kesse, yağ veya kandil telef olsa, sebep olan kişi öder.

91. MADDE:

Şer'î cevaz, ödemeye zıtt olur.

Kişiye şeriatın cevaz verdiği bir işi yapmak, bir zarara sebep olsa da caiz olur.

Mesela kendi mülkünde kuyu kazmakla, oraya bir hayvan gelip düşse, kuyuyu kazanın bir şey ödemesi gerekmez. Zira kişinin kendi mülkünde tasarrufu, selamet şartıyla kayıtlı değildir. Fakat umumun yoluna izinsiz olarak kuyu açarsa, telef olan şeyi öder. Zira, kendine ait olmayan yerde izinsiz kuyu açma hakkına sahip değildir.

Yük taşımak için hayvan kiralasa, hayvana mutad miktar veya daha az yük yüklese ve hayvan telef olsa, kiralayan bir şey ödemez.

Emanete bırakılan hayvanın masraflarını, emanet alan kişi hakimın emriyle hayvan sahibinin parasıyla ödese, sonra-dan emanetçinin, hayvan sahibine bu miktarı ödemesi gerekmez.

Bir kimseye yemek ikram etse, sonrada ücretini talep etse, ücret gerekli olmaz.

92. MADDE:

Mübaşir, kasdetmese de zamin olur.

Başkasının malını telef kasdetse de kasdetmese de, mübaşir olan verdiği zararı öder. Sebep olan ile bunun farkı, sebep olanda kasıtlı olması şarttır, mübaşirde değil. Zira mübaşirde fiil, bizzat mübaşeret edenin fiili ile olmaktadır ve fiilin müstakil illeti mübaşeretidir, hükmü ona dayandırmaktan kurtulamayız. Sebep olmak müstakil illet değildir, burda fiilin meydana gelmesi için kasıt lazım geldi ki ödeme lazım gelsin.

Misal: Birisi bir bakkala girse, ayağı kayıp bal küpünü kırsa, kıymetini öder.

Demircinin körüğünden veya kaynak kıvılcımlarında sıçra yan alevler birinin elbisesini yaksa, demirci öder.

Oduncu odun kırarken sıçrayan bir parça, komşunun camını kırsa, oduncu öder.

Birini, duvarını yıkmak için ücretle çalıştırsa, duvardan kayan bir taş başka birini öldürse, çalışan kişi diyeti öder.

Burdaki işlerde mübaşeret bulunduğundan, kasıtlı olup olmamasına bakılmaz.

93. MADDE:

Sebep olan, ancak kasıtlı olmakla öder.

Sebep olanın ödemesinde iki şart vardır.

1- Kasıtlı olması.

2- Haddi aşması/tecavüz etmesi.

Kişinin elinden hayvanı kaçıp birine zarar verse, hayvan sahibi kasıtlı olmadıkça bir şey ödemez.

Birisi kendi arsasında kuru otları yaksa ve ateş başka-sının bir şeyini yakıp zarar verse, ateşi yakan kişi ödemez; ancak kasıtlı olarak ateşi yakmışsa; mesela rüzgarlı bir günde ise, verdiği zararı öder.

Bunun gibi, izinsiz olarak umumun geçtiği yola kuyu kazsa, içine bir hayvan düşüp helak olsa, kuyuyu kazan haksız olduğundan öder.

Kendi arazisini mutad şekilde sulasa, suyun bir kısmı yan araziye akıp oraya zarar verse, sulayan kişi bir şey ödemez. Eğer adetin hilafına bir sulama yapmışsa, bu durumda verdiği zararı öder.

94. MADDE:

Hayvanın verdiği zarar hederdir.

Hayvanın verdiği telef, heder olup sahibi bir şey ödemez. Ancak sahibinin kastı ve noksanlığı olmamalıdır.

Mesela: İki kişi hayvanlarını hususi bağlanan yere bağlasalar, birinin atı, diğerinin atını helak etse, telef eden at sahibinin bir şey ödemesi gerekmez.

Birinin kedisi, başkasının kuşunu telef etse, kedi sahibi bir şey ödemez.

Fakat hayvan sahibinin kasdı ve kusuru olmamalı demıştik; mesela:

Kişi hayvanlarını başkasının ekili arazisine salıverirse, verdikleri zararı öder. Kendi hayvanlarının başkasının arazisi-ne girip ekinlere zarar verdiğini görse ve men etmese, verilen zararı öder, zira men etmekte kusurlu olmuştur.

Umumun geçtiği yola hayvanını salıverse, bu gibisinin yola saliverilmesi adet olmasa, hayvan yolda birini öldürse veya bir zarar verse, hayvan sahibi ölünün diyetini veya verdiği zararları öder.

Saldırgan köpek, köye veya mahalleye gelenler tarafından sahibine seslenip; "Bunu muhafaza et, tut" dense de köpek sahibi köpeği tutmasa, verdiği zararı köpek sahibi öder.

95. MADDE:

Başkasının mülkünde tasarrufla emretmek batıldır.

Başkasının malında tasarruf etmekle olan emre itibar edilmez. Bunun üzerine bir hüküm terettüb etmez. Bu emir batıl ve sahih olmayınca sanki bir meşvere veya nasihat gibi olup, emredenin bu yüzden bir sorumluluğu olmaz.

Geride geçen mübaşirle alakalı kaideye göre, başkasının emri ile bir işi yapanın kendisi, verdiği zararları öder.

Ancak, emredenin kendi malı zannedip kişi o malı telef etse ve sonradan bunun başkasının malı olduğu anlaşılrsa, emredilen kişi zararı öder ve ödediğini emredenden dönüp alır.

Birine şu duvara bir kapı yap dese, emredilen de duvarı delip kapı yapsa, sonra duvarın emredenin olmadığı anlaşılrsa kapıyı yapan zararı öder.

Fakat duvarın olduğu binadan bir kişi bunu emretse veya emreden benim için kapı yap demişse, bu durumlarda kapıyı yapan zararı ödese de emredenden dönüp alır.

Emrin batıl olması iki şeye dayanır:

1- Başkasının mülkü olması.

2- Emredenin velayetinin olmaması.

96. MADDE:

Bir kimse için, başkasının mülkünde, onun izni olmadan tasarruf etmek caiz değildir.

Birisi, başkasının duvarı hizasına kadar yükselen bir duvar yapmak istese ve komşunun duvarını kullanmak istese, komşunun izni olmadan duvarını kullanamaz. Komşu kullan-maya izin verse ve sonra izninden dönse caizdir.

Başkasının arazisine veya binasına izinsiz girmekte caiz olmaz.

Ortakların birinin, diğerinin izni olmadan ortak hayvana binmesi veya üzerinde bir şey taşıması caiz olmaz. İzin bazan açık olur: Birini vekil tayin etmek gibi.

Bazen izin delalet üzere olur: Helak olmak üzere olan bir koyunu çobanın kesmesi gibi. Çoban açıkça koyunu kesmeye izinli değildir, fakat istihşanen izinli sayılır.

Geride geçen kaidelerde veli ve vasiy olan kimselerin, maldaki tasarruflarının geçerli olduğu zikredilmişti. Mesela yangın esnasında, yangını durdurmak için idare-ciler, yakında olan binaları, sahiblerinin izni olmadan yıktırabilirler. Zira idarecilerin umuma ait velayetleri vardır.

Eğer zaruret olursa, başkasının malında izinsiz tasarruf caiz olur.

Mesela, birinin elbisesi komşunun bahçesine düşse, komşunun izni olmasa da oraya girip elbisesini alabilir.

Hasta olan kişinin tedavisi için, onun malından oğlu veya babası harcayabilir, buna izin adet cihetinden sabittir.

Seferde olanlardan biri ölse, arkadaşları onun kefen ve mezar masraflarını malından harcarlar ve kalan malını varislerine verirler.

97. MADDE:

Hiçbir kimse için, başkasının malını şer'î bir sebep olmaksızın almak caiz olmaz.

Şaka maksadıyla veya kızdırmak için birinin malını almak la kişi, gasb edici veya hırsız olmaz fakat, şeriatın izin vermediği bir fiil olduğundan günah işlemiş olur.

Bu sebeple bulunan malın veya rüşvet olarak alınan veya gasb edilen malın aynen sahibine iadesi gerekir; eğer telef olduysa kıymetinin verilmesi gerekir.

İki kişi bir borç üzerine bir mal ile anlaşsalar, sonradan böyle bir borcun olmadığı açığa çıksa, malı alanın diğerine onu geri vermesi gerekir.

Satıcı ile müşteri malda olan bir ayıp hakkında davalasalar, neticede ayıp sebebiyle ücretten bir miktar düşülse, daha sonra ayıbın olmadığı veya kendi kendine yok olduğu anlaşılrsa, müşterinin aldığı miktarı satıcıya geri vermesi gerekir.

Birisi hakime rüşvet verse ve sonra buna pişman olsa, hakimden verdiği rüşveti geri isteyebilir.

Unutarak başkasının malını alan kişi, hatırlayınca onu sahibine vermelidir, zira unutmak, kul haklarında özür değildir.

98. MADDE:

Mülk sebebinin değişmesi, zatın değişmesi yerine kaimdir.

Bir şeyin malik olma sebebi değişince, hükmen o şeyin zatının da değiştiği sabit olur.

Mesela: Birisi başkasına bir at hibe etse ve ona teslim etse, bu kişi de atı başkasına hibe edip teslim etse, ilk hibe eden hibesinden dönemez, zira at el değiştirmekle sanki kendi hibe ettiğinden başka bir at olmuştur. Hatta son hibeyi alan kişi, atı ilk hibe edene ücret karşılığında satabilir. Burda, hibe edenin hibesinden dönmesine mani olmak için, hile yapılmış oldu.

Mülk sebebi üçtür:

Satış ve hibe – Miras – Mubah olarak elde etmek.

Üçüncüsünün misali, avlanmak, yağmur suyunu toplamak, kimsenin arazisi olmayan yerlerde ot veya çiçek toplamak gibi. Kişi böyle bir şeyi alınca, artık onun mülkü olur, başkası onu izinsiz kullanamaz.

Sadaka ve hediyelerde durum aynıdır. Kişi damadına zekat verse, sonra onun evinde bir şey yemesi veya içmesi caiz olur, zira damadının teslim almasıyla malın hükmü değişmiştir.

99. MADDE:

Her kim bir şeyi vaktinden evvel acele elde etmek isterse, ondan mahrum olmakla cezalanır.

Birisi müverrisini (babasını), mirasa konmak için öldürse, mirastan mahrum olur. Zira vakti gelmeden evvel mirasa sahib olmak istemiştir, bu yüzden mirastan mahrum edilir. (Ayrıca ya kısas edilir veya keffaret öder.)

Vasiyyet edilen kişi de, kendine vasiyyet edeni bu sebep le öldürse, vasiyyetten mahrum edilir.

Eğer öldürme işi kısas veya keffaret gerektirmeyen şekilde olursa, bu durumda mirastan mahrum olmaz.

Mesela çocuğun veya delinin öldürmesi, kocanın veya mahremlerden birinin, zina sebebiyle kadını öldürmesi gibi. Bunlarda mirastan mahrum edilmez.

Ölüm hastalığında hanımını mirastan mahrum etmek isteyen koca onu üç talakla boşasa, kadın iddet içinde iken koca ölse, kadın mirastan mahrum olmaz.

Müstesna:

Borçlu kişi, alacaklıyı öldürse, borcun müddeti olsa da hemen ödenmesi lazım gelir.

100. MADDE:

Her kim, kendi tarafından tamam olan şeyi bozmaya sa'y ederse, bu sa'yi (gayreti) red olunur.

Kişi kendi tarafından tamam olan şeyi bozmaya kalksa, bu fiili geçersiz olur.

Mesela: Malını birisine satsa, akit yapanlardan biri satışın fuzuli satışı olduğunu iddia etse, burda söz, sıhhati ve aktin geçerli olduğunu iddia edenin sözüdür.

Birisi emanetçiye gelip, emanet verenin vekili olduğunu söyleyerek emaneti istese, emanetçi de ona emaneti verse, daha sonra vekaletin sabit olmadığını iddia ederek vekilden emaneti geri isteyemez.

Buluğ haline ihtimali olan mümeyyiz çocuk bir malı satsa veya satın alsın, buluğ çağında olduğunu itiraf etse, daha sonra baliğ olmadığını iddia etse, bu iddiası geçerli olmaz, satışı veya satın-alışı geçerli olur.

Müstesnalar:

Çocuğun babası veya vakıf mütevellisinden biri veya çocuğun malındaki vasiy, çocuğun veya vakfın malını başkasına satsa, sonra (baba veya vasiy) satışta aldanma olduğunu iddia etse, bu durum sabit olursa satış fesh edilir.

Müşteri, satıcının sattığı şeyi daha evvel mescid yapmış veya kabristanlık yapmış veya vakfeylemiş olduğunu iddia etse, isbat edilirse satış akti bozulur.

MECELLE-İ AHKAM-I ADLİYE

(TAM METİN)

İşbu Mecelle, Adliye Nâzırı ve Mecelle Cemiyet-i Celilesi Reisi Devletlü Ahmed Cevdet Paşa Hazretlerinin tertib ve tensîki ve Maarif Nezâreti-i Celilesi ruhsat-ı resmîyesiyle ikinci defa olarak

Dersaadet
Matabaa-i Osmaniye'de tab' olunmuştur.
Sene : 1305

Fihrist-i Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye

Sahife

02-Mecelle Cemiyeti'nden tanzim olunan mazbatanın sûreti

MUKADDEME İKİ MAKALEYİ HÂVÎDİR

20 Makale-i ûlâ İlm-i fikhın ta'rif ve taksimi
22 Makale-i sâni Kavâid-i fikhîyye beyanındadır

KİTÂBÜ'L-BÜYÛ' Bir mukaddeme ile yedi bâbdır

37 Mukaddeme Büyû'a müteallik istilâhât-ı fikhîyye
47 Bâb-ı evvel Akd-i bey'a müteallik mesâil beş fasıldır
47 Fasl-ı evvel Rûkn-i bey' hakkındadır.
50 Fasl-ı sâni Kabulün icaba muvâfık olmasının lüzumu
52 Fasl-ı sâlis Meclis-i bey' hakkındadır
53 Fasl-ı râbi' Şartla bey' hakkındadır
54 Fasl-ı hâmis İkaale-i bey' hakkındadır
56 Bâb-ı sâni Mebî'e müteallik mesâil beyanında dört fasıldır
56 Fasl-ı evvel Mebî'in şurût ve evsafı hakkında
57 Fasl-ı sâni Bey'i câiz olup olmayan şeyler hakkında
59 Fasl-ı sâlis Mebî'in keyfiyyet-i bey'ine müteallik mevâd beyanındadır
65 Fasl-ı râbi' Sarâhaten zikrolmaksızın bey'de dahil olup olmayan şeyler beyanında
68 Bâb-ı sâlis Semene müteallik mesâil beyanında iki fasıldır
68 Fasl-ı evvel Semen in evsâf ve ahvâline müretteb mevâd
70 Fasl-ı sâni Vâde ile satış hakkında olan mevâd

71 Bâb-ı râbi' :Ba'de'l-akd semen ve müsemmede tasarrufa müteallik mesâil beyanında olup iki fasıldır
71 Fasl-ı evvel :Ba'de'l-akd ve kable'l-kabz bâyi'in semende ve müşterinin mebî'de hakk-ı tasarrufları
72 Fasl-ı sâni :Semen ve mebî'in tezyîd ve tenzîli beyanında
75 Bâb-ı hâmis :Teslim ve tesellüme müteallik mesâil altı fasıldır
75 Fasl-ı evvel :Teslim ve tesellümün hakikat ve keyfiyyeti beyanında

- 78 Fasl-ı sâni :Mebû'in hakk-ı habsine dair mevâd
80 Fasl-ı sâlis :Mekân-ı teslim hakkında
81 Fasl-ı râbi' :Teslimin meûneti ve levâzım-ı temamiyeti beyanında
82 Fasl-ı hâmis :Helâk-i mebû'e müteretteb olan mevâd
83 Fasl-ı sâdis :Sevm-i şirâ ve sevm-i nazar hakkında
84 Bâb-ı sâdis :Hıyârât beyanında olup, yedi fasıldır
84 Fasl-ı evvel :Hıyâr-ı şart hakkındadır
86 Fasl-ı sâni :Hıyâr-ı vasf hakkındadır
87 Fasl-ı sâlis :Hıyâr-ı nakd hakkındadır
88 Fasl-ı râbi' :Hıyâr-ı ta'yin hakkındadır
89 Fasl-ı hâmis :Hıyâr-ı rü'yet hakkındadır
92 Fasl-ı sâdis :Hıyâr-ı ayb hakkındadır
99 Fasl-ı sâbi' :Gabn ve tagrîr hakkındadır
101 Bâb-ı sâbi' :Mebû'in envâ' ve ahkâmı beyanında altı fasıldır
101 Fasl-ı evvel :Bey'in envâ'ı
102 Fasl-ı sâni :Envâ-ı büyü'un ahkâmı
105 Fasl-ı sâlis :Selem hakkındadır
106 Fasl-ı râbi' :İstisnâ' beyanındadır

- 108 Fasl-ı hâmis : Bey'-i marîzin ahkâmı
109 Fasl-ı sâdis : Bey'ül-vefâ hakkındadır

KİTÂBÜ'L-İCÂRÂT (BİR MUKADDEME İLE SEKİZ BÂBDIR)

- 114 Mukaddeme : İcâreye müteallik ıstılâhât-ı fıkhiyye
117 Bâb-ı evvel : Zavâbıt-ı umûmiyye beyanındadır
121 Bâb-ı sâni : Akd-i icâreye müteallik dört fasıldır
121 Fasl-ı evvel: Rûkn-i icâreye dair mesâil
124 Fasl-ı sâni : İcârenin şerâit-i in'ikad ve nefâzı hakkında
125 Fasl-ı sâlis : Sıhhat-i icârenin şerâiti hakkında
127 Fasl-ı râbi İcârenin butlan ve fesadı hakkında
128 Bâb-ı sâlis : Ücrete müteallik mesâil beyanında üç fasıldır
128 Fasl-ı evvel Bedel-i icâre hakkında
130 Fasl-ı sâni : Ücretin sebep-i lüzûmuna ve âcirin ücrete keyfiyyet-i istihkakına müteallik mesâil
134 Fasl-ı sâlis Ücret için ecîrin müste'cerün fihi habs edip edememesi hakkındadır
135 Bâb-ı râbi' : Müddet-i icâreye müteallik mesâil
138 Bâb-ı hâmis : Hıyârât hakkında olup üç fasıldır
138 Fasl-ı evvel : Hıyâr-ı şart hakkında
141 Fasl-ı sâni : Hıyâr-ı rü'yet hakkında
143 Fasl-ı sâlis : Hıyâr-ı ayb hakkında
146 Bâb-ı sâdis : Me'cûrun envâ' ve ahkâmı beyanında olup dört fasıldır
146 Fasl-ı evvel : İcâre-i akara müteallik mesâil
149 Fasl-ı sâni : İcâre-i urûz hakkında
150 Fasl-ı sâlis : İcâre-i hayvan hakkında
156 Fasl-ı râbi' : İcâre-i âdemî hakkında
161 Bâb-ı sâbi' : Ba'de'l- akd âcir ve müste'cirin vazife ve salâhiyyetlerine dair olup üç fasıldır
161 Fasl-ı evvel : Teslim-i me'cûr hakkında
162 Fasl-ı sâni : Âkideynin me'cûrde tasarruflarına dair
164 Fasl-ı sâlis : Red ve iâde-i me'cûre müteallik mevâd

165 Bâb-ı sâmin : Zamânât beyanında olup üç fasıldır
165 Fasl-ı evvel : Zamân-ı menfaat hakkında
167 Fasl-ı sâni : Müste'cirin zamânı hakkında
169 Fasl-ı sâlis Ecîrin zamânı hakkında

KİTÂBÜ'L- KEFÂLE (BİR MUKADDEME İLE ÜÇ BÂBDIR)

174 Mukaddeme : Kefâlete dair ıstılâhât-ı fıkhiyye
176 Bâb-ı evvel : Akd-i kefâlet hakkında olup iki fasıldır
176 Fasl-ı evvel : Rûkn-i kefâlete dairdir
177 Fasl-ı sâni : Şerâit-i kefâlete mütealliktir
179 Bâb-ı sâni : Kefâletin ahkâmı hakkında olup üç fasıldır
179 Fasl-ı evvel : Kefâlet-i münecceze ve muallaka ve muzâfenin hükmü
182 Fasl-ı sâni : Kefâlet bi'n-nefsin hükmü
183 Fasl-ı sâlis : Kefâlet bi'l-malin ahkâmı
188 Bâb-ı sâlis : Kefâletten berâet hakkında üç fasıldır

188 Fasl-ı evvel : Bazı zavâbit-ı umûmiyye beyanında
189 Fasl-ı sâni : Kefâlet bi'n-nefsden berâet hakkında
190 Fasl-ı sâlis Kefâlet bi'l-malden berâet hakkında

KİTÂBÜ'L-HAVÂLE (BİR MUKADDEME İLE İKİ BÂBDIR)

194 Mukaddeme : Havâleye dair ıstılâhât-ı fıkhiyye
195 Bâb-ı evvel : Akd-i havâle beyanında olup iki fasıldır
195 Fasl-ı evvel : Rûkn-i havâle beyanındadır
196 Fasl-ı sâni : Şerâit-i havâle beyanında
198 Bâb-ı sâni : Ahkâm-ı havâle beyanında

KİTÂBÜ'R-REHN (BİR MUKADDEME İLE DÖRT BÂBDIR)

204 Mukaddeme : Rehne dair ıstılâhât-ı fıkhiyye
205 Bâb-ı evvel: Akd-i rehne dair olup üç fasıldır
205 Fasl-ı evvel : Rûkn-i rehne dair mesâil beyanındadır
206 Fasl-ı sâni : İn'ikad-ı rehnin şerâiti hakkında
207 Fasl-ı sâlis : Merhûnün zevâyid-i muttasılası ve
rehinden sonra vâki' olan tebdil ve ziyade hakkındadır
208 Bâb-ı sâni : Râhin ve mürtehine müteallik bazı mesâil
209 Bâb-ı sâlis : Merhûna müteallik mesâil hakkında iki fasıldır
209 Fasl-ı evvel : Merhûnun meûnet ve masârıfı hakkında
210 Fasl-ı sâni : Rehn-i müsteâr hakkında
211 Bâb-ı râbi' : Rehnin ahkâmı beyanında dört fasıldır

211 Fasl-ı evvel : Rehnin ahkâm-ı umûmiyyesi beyanında
215 Fasl-ı sâni : Râhinin ve mürtehinin rehinde tasarrufları
217 Fasl-ı sâlis : Yed-i adilde olan rehnin ahkâmı

218 Fasl-ı râbi' : Bey'-i rehin hakkında
KİTÂBÜ'L-EMÂNÂT (BİR MUKADDEME İLE ÜÇ BÂBDİR)

222 Mukaddeme : Emânâta müteallik ıstılâhât-ı fıkhiyye
224 Bâb-ı evvel : Emânâta dair bazı ahkâm-ı umûmiyye
226 Bâb-ı sâni : Vedî'a hakkında olup iki fasıldır
226 Fasl-ı evvel : Akd ve şart-ı îdâ'a müteallik mesâil
227 Fasl-ı sâni : Vedî'anın ahkâmı ve zamânâtı hakkında
238 Bâb-ı sâlis : Âriyet hakkında olup iki fasıldır
238 Fasl-ı evvel : Akd ve şart-ı îareye müteallik mesâil
239 Fasl-ı sâni : Âriyetin ahkâmı ve zamânâtı hakkında

KİTÂBÜ'L- HİBE (BİR MUKADDEME İLE İKİ BÂBDİR)

250 Mukaddeme : Hibeye dair olan ıstılâhât-ı fıkhiyye
251 Bâb-ı evvel : Akd-i hibeye müteallik mesâil iki fasıldır
251 Fasl-ı evvel : Rûkn ve kabz-ı hibeye dair mesâil
255 Fasl-ı sâni : Şerâit-i hibe beyanındadır
256 Bâb-ı sâni : Ahkâm-ı hibe beyanında olup iki fasıldır
256 Fasl-ı evvel : Hibeden rücû' hakkında
260 Fasl-ı sâni : Hibe-i marîz hakkındadır
KİTÂBÜ'L-GASB (BİR MUKADDEME İLE İKİ BÂBDİR)

264 Mukaddeme : Gasb ve itlâfa dair ıstılâhât-ı fıkhiyye
266 Bâb-ı evvel : Gasb hakkında olup üç fasıldır
266 Fasl-ı evvel : Gasbın ahkâmı beyanında
271 Fasl-ı sâni : Gasb-ı akara müteallik bazı mesâil
273 Fasl-ı sâlis : Gâsıbü'l-gâsıbın hükmü beyanında
274 Bâb-ı sâni : İtlâf beyanında olup dört fasıldır
274 Fasl-ı evvel : Mübâşeretden itlâf hakkında
277 Fasl-ı sâni : Tesebbüben itlâf beyanında
279 Fasl-ı sâlis : Tarîk-ı âmmda ihdas olunan şeylere dair
280 Fasl-ı râbi' : Cinayât-ı hayvan hakkındadır

KİTÂBÜ'L-HACR VE'L-İKRAH VE'Ş-ŞÜF'A (BİR MUKADDEME İLE ÜÇ BÂBDİR)

288 Mukaddeme : Hacr ve ikrah ve şüf'aya müteallik ıstılâhât-ı fıkhiyye
291 Bâb-ı evvel : Hacre müteallik mesâil beyanında dört fasıldır
291 Fasl-ı evvel : Sunûf ve ahkâm-ı mahcûrîn hakkında
293 Fasl-ı sâni : Sagîr ve mecnûn ve ma'tûha dair mesâil
300 Fasl-ı sâlis : Sefîh-i mahcûr hakkında
301 Fasl-ı râbi' : Medyûn-ı mahcûr hakkında
304 Bâb-ı sâni : İkrâha müteallik mesâil
305 Bâb-ı sâlis : Şüf'a hakkında olup dört fasıldır
305 Fasl-ı evvel : Merâtib-i şüf'a beyanında
309 Fasl-ı sâni : Şerâit-i şüf'a hakkında
312 Fasl-ı sâlis : Taleb-i şüf'aya dair

314 Fasl-ı râbi' : Hükmi şüf'aya dair

KİTÂBÜ'Ş-ŞİRKET (BİR MUKADDEME İLE SEKİZ BÂBDIR)

- 318 Mukaddeme : Şirkete müteallik istilâhât-ı fıkhiyye
321 Bâb-ı evvel : Şirket-i mülk beyanında olup üç fasıldır
321 Fasl-ı evvel : Şirket-i mülkün ta'rif ve taksimi
324 Fasl-ı sâni : A'yân-ı müşterekenin keyfiyyet-i tasarrufuna dair
332 Fasl-ı sâlis : Düyûn-ı müştereke hakkındadır
340 Bâb-ı sâni : Kismet hakkında olup dokuz fasıldır
340 Fasl-ı evvel : Kismetin ta'rif ve taksimi beyanında
343 Fasl-ı sâni : Şerâit-i kismet beyanındadır
346 Fasl-ı sâlis : Kismet-i cem'
349 Fasl-ı râbi' : Kismet-i tefrik
352 Fasl-ı hâmis : Keyfiyyet-i kismet
354 Fasl-ı sâdis : Hıyârât beyanında
355 Fasl-ı sâbi' : Kismetin fesh ve ikaalesi hakkında
357 Fasl-ı sâmin : Ahkâm-ı kismet hakkında
361 Fasl-ı tasî' : Muhâyee beyanında
366 Bâb-ı sâlis : Hîtân ve cîrâna müteallik mesâil dört fasıldır
366 Fasl-ı evvel : Ahkâm-ı emlâke dair bazı kavâid
368 Fasl-ı sâni : Muâmelât-ı civâriyye beyanındadır
375 Fasl-ı sâlis : Tarîkler hakkındadır
378 Fasl-ı râbi' : Hakk-ı mürûr ve mecrâ ve mesîle dair
381 Bâb-ı râbi' : Şirket-i ibâha hakkında altı fasıldır
381 Fasl-ı evvel : Mubah olup, olmayan şeyler hakkında
384 Fasl-ı sâni : Mubah olan şeylerin istimlâki hakkında
386 Fasl-ı sâlis : Mubah olan şeylerin ahkâm-ı umûmiyyesi
388 Fasl-ı râbi' : Hakk-ı şirb ve şefe beyanında
390 Fasl-ı hâmis : İhyâ-ı mevât hakkında
393 Fasl-ı sâdis : Kuyular ve sular ve eşcârın harîmi hakkında
396 Fasl-ı sâbi' : Ahkâm-ı sayda müteallik olan mesâil
401 Bâb-ı hâmis : Nafakât-ı müştereke beyanında iki fasıldır
401 Fasl-ı evvel : Emvâl-i müşterekin ta'mirât ve masârîfi
406 Fasl-ı sâni : Nehir ve mecrâların kiri ve islahı
409 Bâb-ı sâdis : Şirket-i akd beyanında olup, altı fasıldır
409 Fasl-ı evvel : Şirket-i akdin ta'rif ve taksimi
411 Fasl-ı sâni : Şirket-i akdin şerâit-i umûmiyyesi
413 Fasl-ı sâlis : Şirket-i emvâlin şerâit-i mahsûsası
415 Fasl-ı râbi' : Şirket-i akde müteallik zavâbit beyanında
419 Fasl-ı hâmis : Şirket-i müfâvazaya dairdir
422 Fasl-ı sâdis : Şirket-i inân mebâhisi hakkında
437 Bâb-ı sâbi' : Mudârebe hakkında olup, üç fasıldır
437 Fasl-ı evvel : Mudârebenin ta'rif ve taksimi
438 Fasl-ı sâni : Mudârebenin şürûtu hakkında
439 Fasl-ı sâlis : Mudârebenin ahkâmı hakkında
445 Bâb-ı sâmin : Müzâraa ve müsâkât hakkında iki fasıldır

445 Fasl-ı evvel : Müzâraa beyanındadır
447 Fasl-ı sâni : Müsâkât beyanındadır

KİTÂBÜ'L-VEKÂLE (BİR MUKADDEME İLE ÜÇ BÂBDIR)

- 452 Mukaddeme : Vekâlet hakkında ıstılâhât-ı fıkhiyye
453 Bâb-ı evvel : Vekâletin rükn ve taksimi hakkındadır
456 Bâb-ı sâni : Şart-ı vekâlet beyanındadır
457 Bâb-ı sâlis : Vekâletin ahkâmı hakkında altı fasıldır
457 Fasl-ı evvel : Vekâletin ahvâl-i umûmiyyesi beyanında
461 Fasl-ı sâni : Şirâya vekâlet hakkındadır
469 Fasl-ı sâlis : Bey'e vekâlet hakkındadır
472 Fasl-ı râbi' : Me'mûra dair olan mesâil
476 Fasl-ı hâmis : Husûmete vekâlet hakkındadır
477 Fasl-ı sâdis : Azl-i vekile dair mesâil beyanındadır

KİTÂBÜ'S-SULH VE'L-İBRÂ (BİR MUKADDEME İLE DÖRT BÂBDIR)

- 482 Mukaddeme : Sulh ve ibrâya dair ıstılâhât-ı fıkhiyye
484 Bâb-ı evvel : Akd-i sulh ve ibrâ edenlere dairdir
487 Bâb-ı sâni : Musâlahanın ahvâl ve şurûtu hakkında
488 Bâb-ı sâlis : Musâlehün anh hakkında olup, iki fasıldır
488 Fasl-ı evvel Sulh ani'l-a'yân hakkındadır
490 Fasl-ı sâni : Deynden ve hukuk-ı saireden sulh hakkında
491 Bâb-ı râbi' : Ahkâm-ı sulh ve ibrâ hakkında iki fasıldır
491 Fasl-ı evvel : Ahkâm-ı sulha dair olan mesâil
493 Fasl-ı sâni : İbrâya dair olan mesâil
KİTÂBÜ'L-İKRÂR (DÖRT BÂBDIR)

- 498 Bâb-ı evvel : İkrârın şerâiti beyanındadır
500 Bâb-ı sâni : İkrârın vücûh-ı sıhhati beyanında
503 Bâb-ı sâlis : İkrârın ahkâmı hakkında üç fasıldır
503 Fasl-ı evvel : Ahkâm-ı umûmiyye beyanındadır
505 Fasl-ı sâni : Nefy-i mülk ve nâm-ı müsteâr beyanında
507 Fasl-ı sâlis : İkrâr-ı marîz hakkındadır
514 Bâb-ı râbi' : İkrâr bi'l-kitâbe beyanındadır

KİTÂBÜ'D-DA'VÂ (BİR MUKADDEME İLE İKİ BÂBDIR)

- 520 Mukaddeme : Da'vâ hakkında ıstılâhât-ı fıkhiyye
521 Bâb-ı evvel : Da'vânın şurût ve ahkâmı dört fasıldır
521 Fasl-ı evvel : Da'vânın şurût-ı sıhhati
526 Fasl-ı sâni : Def-i da'vâ hakkında
528 Fasl-ı sâlis : Hasm olup olmayanlar hakkında
534 Fasl-ı râbi' : Tenâkuz beyanındadır

- 541 Bâb-ı sâni : Mürûr-ı zaman hakkındadır

KİTÂBÜ'L-BEYYİNÂT (BİR MUKADDEME İLE DÖRT BÂBDIR)

- 550 Mukaddeme : Bazı ıstılâhât-ı fıkhiyye beyanında
552 Bâb-ı evvel : Şehadet hakkında olup, sekiz fasıldır
552 Fasl-ı evvel : Şehadetin ta'rif ve nisabı
553 Fasl-ı sâni : Şehadetin keyfiyyet-i edâsı hakkında
556 Fasl-ı sâlis : Şehadetin şürûtu-ı esasiyyesi
559 Fasl-ı râbi' : Şehadetin da'vâya muvâfakati
563 Fasl-ı hâmis : Şahidlerin ihtilâfları beyanında
565 Fasl-ı sâlis : Tezkiye ve tahlîf-i şuhûd hakkında
570 Fasl-ı sâbi' : Şahidlerin şehadetten rücû'u hakkındadır
571 Fasl-ı sâmin : Tevâtür hakkındadır
572 Bâb-ı sâni : Hüceci hattıyye ve karine-i kaatı'a iki fasıldır
572 Fasl-ı evvel : Hüceci hattıyye beyanındadır
573 Fasl-ı sâni : Karine-i kaatı'a beyanındadır
574 Bâb-ı sâlis : Tahlîf beyanındadır
578 Bâb-ı râbi' : Tercih-i beyyinât ve tehâlife dair dört, fasıldır
578 Fasl-ı evvel : Tenâzu' bi'l-eydî beyanındadır
580 Fasl-ı sâni : Tercih-i beyyinât hakkındadır
585 Fasl-ı sâlis : Söz kimin olduğuna ve tahkîm-i hâle dair
588 Fasl-ı râbi' : Tehâlufe dairdir

KİTÂBÜ'L-KAZÂ (BİR MUKADDEME İLE DÖRT BÂBDIR)

- 594 Mukaddeme : Kazâ hakkında ıstılâhât-ı fıkhiyye
596 Bâb-ı evvel : Hükûma dair olup, dört fasıldır
596 Fasl-ı evvel : Hâkimin evsâfi beyanında
597 Fasl-ı sâni : Hâkimin âdâbı beyanında
598 Fasl-ı sâlis : Hâkimin vazâifi hakkında
603 Fasl-ı râbi' : Sûret-i muhâkemeye dairdir
606 Bâb-ı sâni : Hükme dair olup, iki fasıldır
606 Fasl-ı evvel : Hükümün şurûtu beyanındadır
608 Fasl-ı sâni : Hüküm-i gıyâbi beyanındadır
609 Bâb-ı sâlis : Dâ'vânın ba'de'l-hüküm rü'yeti hakkında
611 Bâb-ı râbi' : Tahkîme dair mesâil beyanındadır

MÜTEFERRİKAT

- 615 Kitâb-ı beyyinât hakkında bazı vasâyâyı şâmil müzekkere
618 Bilâ-beyyine mazmûniyle amel ve hüküm câiz olabilecek
sûrette senedât-ı şer'iyyenin tanzîmi hakkında ta'limât-ı seniyye
628 Ta'lim-i usûl-i tahlîf

MECELLE CEMİYETİ'NDEN TANZİM OLUNAN MAZBATANIN SÛRETİDİR

Muhât-ı ilm-i âli-i vekâlet-penahîleri buyrulduğu üzere, ilm-i fikhin emr-i dünyaya taalluk eden ciheti, münâkehât ve muâmelât ve ukûbât kısımlarına münkasım olduğu gibi, milel-i mütemeddinenin kavânîn-i esasiyyesi dahi bu üç kısma taksim ve muâmelât kısmı “kanun-ı medenî” diye tevsim olunur. Fakat bu asırlarda muâmelât-ı ticariyye pek ziyade tevessü’ eylemiş olduğundan, poliçe ve iflâs gibi pek çok hususlarda kanun-ı aslıden istisna olunmuş ve bu mesâil-i istisnaiyyeyi hâvî başkaca bir de “ticaret kanunnâmesi” tanzim kılınmıştır ki, hususât-ı ticariyyede ma’ mûlûnbih olup, cihât-ı sairede yine kanun-ı medenîye müracaat kılınır. Meselâ, bir mahkeme-i ticarete, ticaret kanunu hükmünce rü’yet olunan bir da’vânın, rehin ve kefâlet ve vekâlet gibi bazı hususât-ı müteferriasında, kanun-i aslıye müracaat olunur. Cerâimden neş’et eden hukuk-ı âdiyye da’vâlarında dahi, bu minvâl üzere muâmele ediliyor. Kanun-ı medenîye mukaabil, Devlet-i Aliyye’de kadîmen ve hâdisen pek çok kavânîn ve nizâmât yapılmıştır.

ve eğer ki, bunlar kâffe-i muâmelâtın fasl ve tesviyesine kâfi değil ise de, ilm-i fikhin muâmelât kısmı, bu hususta olan ihtiyacâta kâfi ve vâfidir. Ve deâvînin şer’ ve kanuna havâlesince, bazı müşkilât görülmekte ise de, temyiz-i hukuk meclisleri, hükkâmın taht-ı riyâsetlerinde bulunarak, umûr-ı şer’iyyeyi şer’an rü’yet ettikleri gibi, mecâlis-i temyizde nizâmen rü’yet olunan maddeler dahi, onların marifetiyle fasl ve bu misillü müşkiller hallolunmaktadır. Şu kadar ki, kavânîn ve nizâmât-ı mülkiyyenin asıl ve mercîi, ilm-i fikh olarak, nizâmen rü’yet olunan mevâddın dahi nice hususât-ı müteferriyası, mesâil-i fikhîyyeye tatbik ile fasl ve hasm olunagelip, mecâlis-i temyiz âzâsı ise, mesâil-i fikhîyyeye muttali’ olmadıklarından, güya hâkim efendiler, kavânîn ve nizâmât-ı mevzûanın haricinde olarak, murafaâtı istedikleri kalıba döküyorlar nazariyle bakıp, bir takım sû-i zanlara zehâb ile dedi-koduya bâis oluyorlar.

Devlet-i Aliyye’nin ticaret mahkemelerinde dahi, ticaret kanunnâme-i hümayûnu düstûrû’l-amel olup, da’vânın ticarete taalluk etmeyen hususât-ı müteferriasında, azim müşkilât çekmektedir. Şöyle ki, Avrupa kanunlarına müracaat olursa, çünkü bunlar bâ-irade-i seniyye mevzû-ı kavânîn olmadığından Mahâkim-i Devlet-i Aliyye’de medâr-ı hükm olamaz. Şer’a havâle olundukda dahi, mahâkim-i şer’iyye o misüllü hususât-ı müteferriada mürâfaayı esastan tutmaya mecbur olur. Halbuki, iki mahkemenin usûl-i muhâkemesi, esasen muhtelif olduğundan, bi’t-tabî’ işde çatallık peydâ olduğu cihetle, bu misüllü hususâtta mahâkim-i ticaretten mahâkim-i şer’iyyeye müracaat edilemiyor. “Mahâkim-i ticaret âzâsı, kütüb-i fikhîyyeye müracaat etsin” denilirse, bu dahi kaabil değildir. Zira fenn-i fikhâ intisab hususunda, onlar dahi mecâlis-i temyiz âzâsıyla hemhaldir.

İlm-i fikh ise, bir bahr-i bî-payân olup, bundan dürer-i mesâil-i lâzimeyi istinbat ile, hall-i mesele edebilmek, hayliden hayli maharet ve melekeye mevkufdur. Alehusus Mezheb-i Hanefî üzere tabakât-ı mütefâvitede pek çok müctehidler gelip, ihtilâfât-ı kesîre vuku’ bulmuş ve fikh-ı hanefî, fikh-ı şâfi’î gibi tenkîh edilemeyip, pek müteşa’ib ve müteşettit olmuştur. İşte bunca akvâl-i mütehâlife içinde, kavli sahihi temyiz ile, havadisın ona tatbikinde, azim usret vardır. Kaldı ki, tebeddül-i âsâr ile örf ve âdete mübtenî olan mesâil-i fikhîyye dahi tebeddül eder. Meselâ, kudemâ-yı fukahâ indinde, iştirâ olunacak hanenin bir odasını görmek kâfidir. Ve müteahhirîn indinde, her odasını görmek lâzımdır. Bu ise, an-delil bir ihtilâf olmayıp, belki inşaat hakkında örf ve âdetin ihtilâfından neş’et etmiştir ki, mukademâ hanelerin her odası bir tarz üzere yapıla geldiğinden, bir odasını görmek sairini görmekten muğni imiş. Muahharen hanelerin odaları muhtelif yapılmak âdet olduğundan, her odasını görmek lâzım gelmiştir. Hakikati halde lâzım olan keyfiyyet ise, maksad-ı şîrâya göre bir ilm-i kâfi hâsil etmekten ibaret olmasıyla, asıl kaide-i şer’iyye tegayyür etmeyip, fakat bunun havâdise emr-i tatbiki tebeddül-i ahvâl-i zaman ile tebeddül ediyor.

Bu misüllü, ihtilâf-ı zamanî ile ihtilâf-ı burhanî beynini fark ve temyiz etmek dahi, hayli dikkate muhtaçtır. Mesâil-i fikhîyyeyi ihâta ile gavrına ittilâ’ ise pek güçtür. Ve bir aralık mesâil-i fikh-ı hanefîyi cem’ ve ihata etmek üzere, asrın fukahâ ve fudalâsı cem’ edilerek, “Tatarhaniyye” ve “Fetâvâ-yı Cihangiriyye” gibi kitablar te’lifine himmet olunmuş ise de, yine bî’l-cümle fûrû-i fikhîyye ve ihtilâfât-ı mezhebiyye, hasr ve ihata edilememiştir.

Ve fi’l-vakî’ kütüb-i fetâvâ, havâdisin kavâid-i fikhîyyeye tatbikine dair verilmiş olan fetvâları hâvî müellefât demek olup, halbuki bunca asırlardan beri, sâdât-ı hanefîyye tarafından verilmiş olan fetâvânın cem’ ve ihatası, ne kadar düşvâr olduğu muhtac-ı beyan değildir. Binaenaleyh “İbn-i Nüceym” bir takım kavâid-i

mesâil-i külliyyeyi cem' ederek, bunların tahtında fûrû-ı fikhî alâ vecihî'l-ihâta dercetmek yolunda, bir güzel çığır açmış ise de, ondan sonraki asırların âlim ve fakih yetiştirmek yolunda evvelki semâhati görülemediğinden, onun eserine iktifa ile, açmış olduğu çığırı şahrah edebilecek zatlar zuhûriyle, bu yolda bez-i cehd eylemelerine müsaid olmamıştır. Ve şimdi ise, her tarafta ulûm-ı şer'iyede maharetli zevâta nedret geldiğinden, mahâkim-i nizâmiyyede lede'l- icab kütüb-i fikhîyyeye müracaatla, hall-i şüphe edebilecek âzâ bulundurmamak şöyle dursun, memâlik-i mahrûsede kâin bu kadar mahâkim-i şer'iyeye, kâfi kuzât bulmak müşkül olmuştur.

Binaen-alâ-zalik, ihtilâfâtan ârî ve yalnız akvâl-i muhtâreyi hâvî olmak üzere, muâmelât-ı fıkha dair sehlü'l-me'haz bir kitab yapılsa, herkes kolaylıkla mütalaa ederek, muâmelâtını ona tatbik ve böyle mazbut bir kitab olduğu halde, nâib efendilere azim faidesi olacağı gibi, mecâlis-i nizâmiye âzâsıyla, emr-i idarede bulunan me'murîn dahi bi'l-mütalaa, mesâil-i şer'iyeye intisab ile, lede'l-icab işlerini vüs'ları mertebe, şer-i şerîfe tevfiik ederler. Ve hem mahâkim-i şer'iyede muteber ve mer'î ve hem de mecâlis-i nizâmiyyede hukuk da'vâları için "kanun vaz'ından müstağnî olur" mütalaaasına mebnî, öyle bir eser-i celilin vücuda gelmesi hayli vakitten beri arzu olunur bir keyfiyet olup, hatta bunun için, meclis-i tanzimât dairesinde bir "cemiyet-i ilmiyye" teşkil edilmiş ve haylice mesâil yazılmış iken, hîz-i fi'le gelemeyip, bu dahi "el-umûr-ı merhûnetün bi-evkatihâ" hükmünce te'sisi ehem olan bir çok mevâdd-ı hayriye gibi mağbût-ı a'sâr olan, asr-ı mahâsin-i hasr-ı hümâyûna kalmıştır.

Muvaffakiyyet-i celile-i hazret-i padişahî semere-i feyz-i behresi olarak, müşahid-i a'yûn-i iftihâr olan bunca âsâr-ı hasene sırasında, bu dahi husûle gelmek üzere, ilm-i fıkıhtan asrın ihtiyacâtına göre, rûzmerre zuhura gelen muâmelâtın tatbikine, kâfi olabilecek öyle bir eser-i hayrın vücuda getirilmesi emr-i ehemmi, âcizilerine havâle buyrulmuş olduğundan, ber-mûceb-i irâde-i aliyye, divân-ı ahkâm-ı adliyye dairesinde bi'l-ictima', fıkıhın muâmelât kısmından kesirü'l-vuku' ve muâmelât-ı asra göre, bedîhiyyü'l-lüzum olan mevâd hakkında, sâdât-ı hanefiyyenin akvâl-i muteberesi cem' edilerek, müteaddid kitablara taksim ve "Ahkâm-ı Adliyye" ismiyle tevsim olunmak üzere, bir mecelle tertibine bi'l-ibtidar, mukaddemesiyle kitâb-ı ulâ hitam bularak, bir nüshası zât-ı hakâyik-âyât-ı hazret-i fetvâ penahîye verildiği gibi, ilm-i fıkıhda maharet ve ma'lûmât-ı kâfiyesi olan diğer bazı zevât-ı fihâma dahi, birer nüshası bi'l-i'tâ, olunan ihtârât üzerine ta'dilât-ı lâzime icrâ olunduktan sonra, tebyiz ile huzûr-ı hakâyik-zuhur-ı vekâlet-penahîlerine arz olundu. Bunun lisan-ı Arabî'ye nakil ve tercemesi derdest olduğu gibi, diğer kitablar dahi cem' ve te'lif olunmak üzere dir.

Bi'l-mütalaa muhât-ı ilm-i âli buyrulur ki, mukaddemenin ikinci makalesi "İbn-i Nüceym" ile, onun mesleğine sâlik olan fukahânın cem' eyledikleri kavâid-i fikhîyye olup, hükkâm-ı şer', bir nakl-i sarîh bulmadıkça, yalnız bunlarla hükmedemez. Lâkin, mesâil-i fikhîyyenin inzibatına, küllî faideleri olarak erbâb-ı mütalaa, mesâili edillesiyle zaptetmiş olurlar.

Ve me'murîn-i saireye her hususta merci' olabilir. Ve bunlarla bir adam, muâmelâtını mehma imkân şer'a tevfiik ve takrib edebilir. Binaenaleyh "kitâb" yahut "bâb" ünvanıyla yazılmayıp, mukaddemeye derc olunmuştur. Kütüb-i fikhîyyede, ekseriya mesâil ile mibâdî, mahlût olarak zikrolunmuş ise de, bu mecellede her kitâba müteallik olan istilâhât, ol kitabın mukaddemesi olmak üzere zikrolunarak, mesâil-i şâzece tertib üzere yazılıp, fakat bu mesâil-i esasiyyeyi izah zımında misâl olarak, kütüb-i fetâvâdan bir hayli mesâil derc ve ilave olunmuştur.

Fî zamaninâ cereyan eden ahz ü i'tâ, ekseriya bazı şerâite merbut olup, mezheb-i hanefîde ise, sulb-i akidde dermiyan olan envâ-i şeriâtin ekseri, bey'-i müfsid olduğu cihetle, kitâbü'l-büyû'un en mühim mebhâsi "bey' bi's-şart" faslı olarak, cemiyet-i acizanemizce pek çok bahis ve münâzarayı mûcib olduğundan, mübâhasât-ı câriyenin hulasası berveç-i âtî irad olunmak münasib görülmüştür. (bey' bi's-şart) hakkında, ekser müctehidînin akvâli yekdiğere muhaliftir. Mezheb-i Mâlikî'de, müddet-i cüz'iyet için ve Mezheb-i Hanbelî'de, alelittak bâyi' kendisi için, mebî'de menfaat-ı mahsusa şart edebilir. Lâkin bâyi'de bu salâhiyet olup da müşteri tarafında olmaması, re'y ve kıyasa muhalif görülür. İmam-ı A'zam rahmetullahi aleyh hazretleriyle hem asır olup da, muahharen etbâ'ı münkariz olan müctehidlerden "İbn-i Ebî Leyla" ile "İbn-i Şübrüme" rahmetullahi aleyhimâ hazretleri dahi, bu hususta yekdiğere zıdd-ı

tam olarak birer re'ye bulunmuşlardır. Şöyle ki, İbn-i Ebî Leyla indinde, alelumum bey' ve şart fâsid ve İbn-i Şübrüme indinde, alelittlak hem bey' câiz ve hem de şart câizdir.

Mezheb-i İbn-i Ebî Leyla "el-müslimûne inde şürûtihim" Hadis-i Şerifine mübayin görünür. İbn-i Şübrüme Mezhebi, bu Hadis-i Şerife tamamıyla muvafık ise de, bâyi' ve müşteri, icrâsı câiz ve kaabil olmayan şartlar dermeyan edebilip, şarta riayet ise, bi-kaderi'l- imkân olmak, fukahâ indinde müsellemtân olmasıyla, şarta riayet meselesi, tahsis ve istisna kabul eder bir kaidedir. Binaen-alâ-zâlik Mezheb-i Hanefî'de, bir tarîk-ı mutavassıt ittihaz olunarak, bey'in şerâiti "câiz" ve "müfsid" ve "lağv" diye üç kısma taksim olunmuştur.

Şöyle ki, akd-i bey'in muktezasından olmayıp yahut mukteza-yı akd-i bey'i te'yid etmeyip de, ehad-ı tarafeyne nâfi' olan şart, müfsid ve ana muallak olan bey' fâsid olur. Ve bir tarafa nef'i olmayan şartla bey' sahih ve şart lağvdir. Zira bey' ve şirâdan maksad temlik ve temellük hususu, yani bilâ-mâni' ve mezâhim, müşterinin meb'â ve bâyi'in semene mâlik olması keyfiyetidir. Halbuki, bir tarafa nâfi' olan şartın icrâsını ol taraf tâlib ve taraf-ı âhar andan hârib olarak münazaa müeddî olabilir. Bu surette ise, akd-i bey' tamam olmamış demek olur. Fakat örf ve âdet, münâzaa-yı gaati' olduğundan, alelittlak şart-ı mütearef ile bey' tecviz olunmuştur.

Muâmelât-ı ticariye, berveç-i meşrûh zaten müstesna bir halde olup, esnafın ekserisinde dahi birer muâmele-i müteârefe takarrur ettiğine ve örf-i târi dahi muteber olduğuna nazaran, fesâdı mevzubahs olacak yalnız bir takım müteferrik ve müteşettit alış veriş edenlerin, haric-i ez-örf ve âdet ettikleri şartlar kalıp, bunların dahi çendân değeri ve bahs götürür yeri olmadığından, muâmelât-ı asrın teysiri için, Mezheb-i Hanefî'nin haricinde olarak, İbn-i Şübrüme Mezhebi'nin ihtiyârı münasip görülmeyip, sair fasıllarda olduğu gibi, bâb-ı evvelin dördüncü faslında dahi, Mezheb-i Hanefî üzere bey'i müfsid olmayan şartların beyanıyla iktifa olunmuştur.

Elhasıl bu mecellede, Mezheb-i Hanefî'nin haricine çıkılmayıp, mevâdd-ı mündericesinin ekseri, el-hâleti hâzihî fetvâhanede muteber ve ma'mûlün bih olduğu cihetle, bunlar hakkında bahse lüzum görülmez. Fakat yine fukahâ-yı hanefiden bazı fuhûl-i eimmenin akvâl-i mu'teberesi nâsa erfak ve maslahat-ı asra evfak olmak hasebiyle ihtiyâr olunmuş idiğünden, bunların me'haz-ı makbûle ve esbâb-ı mûcibesi berveç-i âti beyan olunur.

Yüz doksan yedinci ve iki yüz beşinci maddeler mûcibince ma'dûmun bey'i sahih değildir. Halbuki, gül ve enginar gibi şükûfe ve sebze ve meyve mahsulâtı mütelâhaku'l-vürûd olarak bazı efrâd-ı zuhur etmeden, diğer bazı efrâdi husule gelip geçer olduğu cihetle, ekseriya bu misillülerin zuhûr etmiş ve edecek olan mahsulâtı toptan olarak satılmak örf ve âdet olmuştur. Ve bu misillü mahsulâtta mevcuda tabe'an ma'dûmun dahi beraber olarak toptan satılmasını "İmâm-ı Muhammed Bin Hasen Eş-Şeybanî" rahmetullâhi aleyh hazretleri istihsânen tecviz buyurmuş. Ve "İmâm-ı Fazlî" ve "Şemsü'l- Eimmetü'l- Hulvanî" ve (Ebû Bekr Bin Fazlî" rahmetullahi aleyhim, anın kavliyle iftâ etmiş olduklarından ve nâsı bu misillü örf ve âdetlerden geçirmek kaabil olmayıp, halbuki, muâmelât-ı nâsı fesada nisbetten ise, mehmâ imkân sıhhate hamletmek evlâ olduğundan, bu mecellede dahi kavli-i Muhammed bi't-tercih, iki yüz yedinci madde ona muvafık olarak yazılmıştır.

"Subre" meselesinde meselâ, kilesi şu kadar kuruşa olmak üzere bir yığın buğday satıldıkda, "İmâm-ı A'zam" rahmetullahi aleyh hazretlerinin indinde, yalnız bir kilesi hakkında bey' sahih olur. Ve İmâmeyn rahmetullahi aleyhimâ indlerinde, o yığın tamamen satılmış olarak, kaç kile çıkarsa ona göre semeni verilmek lâzım gelip, muâmelât-ı nâsı teysir etmek hasebiyle, sahib-i Hidâye gibi nice fukahâ dahi, bu hususta onların kavlini ihtiyâr eylemiş olduklarından, iki yüz yirminci madde, ol minvâl üzere tahrir kılınmıştır.

İmâm-ı A'zam hazretlerinin indinde, hıyâr-ı şartın müddeti üç günden ziyade olmayıp, İmâmeyn indinde ise her kaç gün mukavele olunursa câiz olduğuna ve bu hususta dahi onların kavli, hal ve maslahata evfak görüldüğüne mebnî ihtiyâr olunarak, üç yüzüncü maddede, müddet-i mutlak olarak derc olunmuştur.

Hıyâr-ı nakidde dahi bu ihtilâf cârî olup, bunda müddetin itlakı hususunda “İmâm-ı Muhammed” aleyhi rahmetüssamed hazretleri münferid ise de, maslahat-ı nâsa evfak olmak hasebiyle, onun kavli ihtiyâr olunarak, üç yüz on üçüncü maddede dahi “filan vakte kadar” diye müddet-i itlakı üzre bırakılmıştır.

İmâm-ı A'zam hazretlerinin indinde, istisnâ'an mûna'kid olan bey'den müstesni' rücû' edebilir ise de, İmâm-ı Ebu Yusuf rahmetullahi aleyh hazretlerinin indinde, masnû', ta'rife muvâfık olduğu halde rücû' edemez. Şimdi ise âlemde pek çok kârgâhlar yapılarak, bunca toplar ve tüfenkler ve vapurlar mukavele ve sipariş ile yaptırılabilir, istisnâ' keyfiyeti masâlih-i cesîme-i câriyyeden olmasıyla, müstasni'in akd-i istisnâ'ı fesihde muhayyer olması, nice masâlih-i cesîmeyi ihlâl edeceğinden ve istisnâ' hususu hilâf-ı kıyas olarak, örf-i nâsa mebnî istihsânen meşru' olan seleme makîs ve örf'e müstenid bir keyfiyet olduğundan, maslahat-ı asra nazaran İmâm-ı Ebû Yusuf kavlinin ihtiyârına lüzum görülerek, üç yüz doksan ikinci madde, ona muvâfık olarak yazılmıştır.

Mesâil-i müctehid-i fihâda, İmâmü'l-Müslimîn Hazretleri, herhangi kavil ile amel olunmak üzre emrederse, mûcebince amel olunmak vâcib olduğundan, ma'ruzât-ı mebsuta-i nezd-i hakayık-ı vefd-i vekâlet-penahîlerinde dahi karin-i tasvib buyrulduğu halde, mecelle-i melfûfenin bâlâsı hatt-ı hümâyûn hazret-i hilâfet-penahî ile tevşih buyrulmak bâbında...

Fî on sekiz Zilhicce sene 285 ve fî 10 Mart 285

Müfettiş-i Evkaf-ı Hümâyûn Nâzır-ı Divân-ı Ahkâm-ı Adliyye
Seyyid Halil Ahmed Cevdet

An Âzâ-i Divân-ı Ahkâm-ı Adliyye An Âzâ-i Şûrâ-yı Devlet
Seyyid Ahmed Hulûsi Seyfeddin

An Âzâ-i Şûrâ-yı Devlet An Âzâ-i Divân-ı Ahkâm-ı Adliyye
Mehmed Emîn Seyyid Ahmed Hilmi
An Âzâ-i Cemiyet
İbn-i Âbidinzâde
Alâeddin

MECELLE-İ AHKÂM-İ ADLİYYE

(BİR MUKADDEME İLE ON ALTI KİTABI ŞÂMİLDİR)

Kitâb-ı evvel : Büyû' hakkındadır

“ sâni : İcârât “

“ sâlis : Kefâlet “

“ râbi' : Havâle “

“ hâmis : Rehin “

“ sâdis : Emânât “

“ sâbi' : Hibe “

“ sâmin : Gasb “

“ tâsi' : Hacr ve ikrâh ve şüf'a “

“ âşir : Envâ-ı şirket “

“ hâdî aşer : Vekâlet “

“ sâni aşer : Sulh ve ibrâ “

“ sâlis aşer : İkrâr “

“ râbi' aşer : Da'vâ “

“ hâmis aşer : Beyyinât ve tahlîf “

“ sâdis aşer : Kazâ ve tahlîf

“ zaman:

KİTÂBÜ’L-BÜYÛ’

İHTÂR

İşbu mecellede münderic, mesâil-i esâsiyye-i şâzeceyi şerh ve izah zımında, icab ve lüzumuna göre misâl olarak, kütüb-i fetâvâdan ahz ü derc olan mesâilin tefrikine alâmet olmak üzere, mesâil-i esâsiyye, işbu büyük ve emsile ve ilâvât-ı saire, daha küçük hurûfla tertib ve tab’ ettirildi.

BİSMİLLÂHİRRAHMÂNİRRAHÎM

SÛRET-İ HATT-I HÛMÂYÛN

MÛCEBİNCE AMEL OLUNA

MUKADDEME İKİ MAKALEYİ HÂVÎDİR

MAKALE-İ ÛLÂ İLM-İ FIKHİN TA’RİF VE TAKSİMİ BEYANINDADIR

Madde 1

“İlm-i fıkıh, mesâil-i şer’iyye-i ameliyyeyi bilmektir.”

Mesâil-i fıkhiyye, ya emr-i âhirete taalluk eder ki, ahkâm-ı ibâdâtıdır. Veyahut emr-i dünyaya taalluk eder ki, münâkehât ve muâmelât ve ukûbât kısımlarına taksim olunur. Şöyle ki, Cenâb-ı Hak bu nizâm-ı âlemin vakt-i mukaddere dek bekaasını irade edip, bu ise nev-i insanın bekaasına ve nev’in bekaası, tenâsül ve tevâlüd için zükûr ve inâsın izdivacına menuttur. Ve bir de nev’in bekaası eşhâsın adem-i inkitâyledir. İnsan ise, i’tidâl-i mizacı hasebiyle bekaada, gıda ve libas ve meskençe umûr-ı sînâiyyeye muhtaç olur. Bu dahi efrâdı beyinde teâvün ve iştirâk husûlüne tevakkuf eder. Elhasıl insan, medeniyyü’t-tab’ olduğundan, sair hayvanat gibi münferiden yaşayamayıp, bast-ı bisat-ı medeniyyet ile yekdiğere muâvenet ve müşâreketeye muhtaçtır. Halbuki her şahıs, kendine mülâyim olan şeyi talep ve mezâhim olan şeye gadab eder olduğundan, beynlerinde adl ü nizâmın halden mahfuz kalması için gerek izdivac ve gerek mâ-bihî’t-temeddün olan teâvün ve iştirâk hususlarında, bir takım kavânin-i müeyyide-i şer’iyyeye muhtaç olur ki, evvelkisi fıkıhın münâkehât kısmı ve ikincisi muâmelât kısmıdır. Ve emr-i temeddünün, bu minvâl üzere pâyidâr olması için, ahkâm-ı ceza tertibi lâzım gelip, bu dahi fıkıhın ukûbât kısmıdır.

İşbu muâmelât kısmının kesirü’l-vukû’ olan mesâili, kütüb-i mu’tebere den cem’ ile kitablara ve kitablar bâblara ve bâblar fasıllara taksim olunmak üzere, bu mecellenin te’lifine ibtidar olunmuştur. İşte mehâkimde ma’mûlün bih olacak mesâil-i fer’iyye berveç-i âtî ebvâb ve fusûlde zikrolunacak mesâildir. Ancak muhakkikîn-i fukahâ mesâil-i fıkhiyyeyi, bir takım kavâid-i külliyyeye ircâ’ etmişlerdir ki, her biri nice mesâili muhit ve müştemil olarak, kütüb-i fıkhiyyede, müsellemtattan olmak üzere bu mesâilin isbatı için delil ittihaz olunur.

Ve evvelemirde bu kavâidin tefehhümü, mesâile istînas hâsıl eder. Ve mesâilin zihinlerde takarrürüne vesile olur. Binaen-alâ-zâlik, doksan dokuz kâide-i fıkhiyye cem’ ile maksuda şürû’dan mukaddem, berveç-i âtî makale-i sâniye olmak üzere irad olunur. Ve eğer ki bunlardan bazısı münferiden ahz olundukda, bazı müstesneyâtı bulunur ise de, yekdiğerini tahsis ve takyid ettiklerinden, minhaysü’l-mecmû’ külliyyet ve umûmiyyetlerine hâlel gelmez.

MAKALE-İ SÂNİYE

KAVÂİD-İ FIKHİYYE BEYANINDADIR

Madde 2

“Bir işten maksat neyse, hüküm ona göredir.”

Yani, bir iş üzerine terettüb edecek hüküm, ol işten maksad ne ise ona göre olur.

Madde 3

“Ukûd’da itibar, makaasid ve maânîyedir, elfâz ve mebanîye değildir.”

Binaen-alâ-zâlik “bey’ bi’l-vefâ’da” rehin hükmü cereyan eder.

Madde 4

“Şek ile yakîn zâil olmaz.”

Madde 5

“Bir şeyin bulunduğu hal üzere kalması asıldır.”

Madde 6

“Kadîm, kıdemi üzere terk olunur.

Madde 7

“Zarar kadîm olmaz.”

Madde 8

“Berâet-i zimmet asıldır.”

Binaen-alâ-zâlik bir kimse, birinin malını telef edip de mikdarında ihtilâf etseler, söz mütlifin olup, mal sahibi iddia ettiği ziyadeyi isbata muhtac olur.

Madde 9

“Sıfât-ı ârızada asl olan ademdir.”

Meselâ “şirket-i mudârebede” kâr olup olmadığına ihtilâf olursa, ademi asıl olduğuna binaen söz mudâribin olup, sahib-i sermâye, kâr olduğunu isbata muhtac olur.

Madde 10

“Bir zamanda sâbit olan şeyin hilâfına delil olmadıkça, bekasıyla hükmolunur.”

Binaen-alâ-zâlik, bir zamanda bir şey, bir kimsenin mülkü olduğu sâbit olsa, mülkiyeti izâle eden bir hal olmadıkça, mülkiyetin bekaasıyla hükmolunur.

Madde 11

“Bir emr-i hâdisin, akreb-i evkatına izâfeti asıldır.”

Yani, hâdis olan bir işin, sebep ve zaman vukû’unda ihtilâf olursa, zaman-ı baîde nisbeti isbat olunmadıkça, hâle akreb olan zamana nisbet olunur.

Madde 12

“Kelâmda asl olan, ma’na-yı hakikîdir.”

Madde 13

“Tasrîh mukaabelesinde, delâlete itibar yoktur.”

Madde 14

“Mevrid-i nassda, ictihâda mesağ yoktur.”

Madde 15

“Alâ hilâfi’l-kıyas sâbit olan şey, saire makîsün aleyh olmaz.”

Madde 16

“İctihâd ile ictihâd nakz olunmaz.”

Madde 17

“Meşekkat teysiri celb eder.”

Yani, suûbet sebep-i teshîl olur ve darlık vaktinde vüs’at gösterilmek lâzım gelir.

Karz ve havâle ve hacr gibi pek çok ahkâm-ı fıkhiyye, bu asla müteferri'dir ve fukahânın ahkâm-ı şer'iyede gösterdikleri ruhas ve tahfifât, hep bu kaideden istihrac olunmuştur.

Madde 18

"Bir iş zîk oldukda müttesa' olur."

Yani, bir işte meşakkat görülünce, ruhsat ve vüs'at gösterilir.

Madde 19

"Zarar ve mukabele-bizzarar yoktur."

Madde 20

"Zarar izâle olunur."

Madde 21

"Zaruretler, memnû' olan şeyleri mubah kılar."

Madde 22

"Zaruretler, kendi mikdarlarınca takdîr olunur."

Madde 23

"Bir özür için câiz olan şey, ol özrün zevâliyle bâtil olur."

Madde 24

"Mâni' zâil oldukda, memnû' avdet eder."

Madde 25

"Bir zarar, kendi misliyle izâle olunamaz."

Madde 26

"Zarar-ı âmmı def' için zarar-ı hâss ihtiyar olunur."

Tabib-i cahili men' etmek, bu asıldan teferru' eder.

Madde 27

"Zarar-ı eşed, zarar-ı ehaf ile izâle olunur."

Madde 28

"İki fesad teâruz ettikde, ehaffi irtikâb ile a'zamının çaresine bakılır."

Madde 29

"Ehven-i şerreyn ihtiyar olunur."

Madde 30

"Def'-i mefâsid, celb-i menâfi'den evlâdır."

Madde 31

"Zarar, bi-kaderi'l-imbân def' olunur."

Madde 32

"Hâcet, umumî olsun, hususî olsun, zaruret menzilesine tenzil olunur."

Bey' bi'l-vefânın tecvizi bu kabildendir ki, Buhara ahalisinde borç tekessür ettikde görülen ihtiyaç üzerine, bu muâmele mer'iyül icra olmuştur.

Madde 33

"İztırar gayrin hakkını ibtâl etmez."

Binaen-âlâ-zâlik, bir adam aç kalıp da birinin ekmeğini yese, ba'dehu kıymetini vermesi lâzım gelir.

Madde 34

"Alması memnu' olan şeyin, vermesi dahi memnu' olur."

Madde 35

“İşlenmesi memnu’ olan şeyin, istenmesi dahi memnu’ olur.”
Madde 36

“Âdet muhakkemdir.”

Yani hükmi-î şer’îyi isbat için, örf ve âdet hakem kılınır. Gerek âmm ve gerek hâss olsun.

Madde 37

“Nâsın isti’ mali bir hüccettir ki, anınla amel vâcib olur.”

Madde 38

“Âdeten mümteni’ olan şey, hakikaten mümteni’ gibidir.”

Madde 39

“Ezmânın tagayyürüyle, ahkâmın tagayyürü inkâr olunamaz.”

Madde 40

“Âdetin delâletiyle, ma’na-yı hakikî terk olunur.”

Madde 41

“Âdet, ancak muttarid yahut gâlib oldukda muteber olur.”

Madde 42

“İtibar gâlib-i şâyi’ adır, nâdire değildir.”

Madde 43

“Örfen ma’ruf olan şey, şart kılınmış gibidir.”

Madde 44

“Beyne’t-tüccar ma’ruf olan şey, beynlerinde meşrut gibidir.”

Madde 45

“Örf ile ta’yin nass ile ta’yin gibidir.”

Madde 46

“Mâni’ ve muktazî teâruz ettikte, mâni’ takdim olunur.”

Binaen-alâ-zâlik bir adam, borçlusu yanında merhûn olan malını, âhara satamaz.”

Madde 47

“Vücutta bir şeye tâbi’ olan, hükümde dahi ona tâbi’ olur.”

Binaen-alâ-zâlik, bir gebe hayvan satıldıkta, karnındaki yavrusu dahi tabe’an satılmış olur.

Madde 48

“Tâbi’ olan şeye, ayrıca hükm verilmez.”

Meselâ, bir hayvanın karnındaki yavrusu, ayrıca satılmaz.

Madde 49

“Bir şeye mâlik olan kimse, ol şeyin zaruriyyatından olan şeye dahi mâlik olur.”

Meselâ, bir haneyi satın alan kimse, ana mûsil olan tarîka dahi mâlik olur.

Madde 50

“Asıl sâkit oldukça, fer’ dahi sâkit olur.”

Madde 51

“Sâkit olan şey, avdet etmez.”

Yani, giden geri gelmez.

Madde 52

“Bir şey bâtil oldukta, anın zımındaki şey dahi bâtil olur.”

Madde 53

“Aslın îfası kaabil olmadığı halde, bedeli îfa olunur.

Madde 54

“Bizzat tecviz olunmayan şey, bi't-teb' tecviz olunabilir.”

Meselâ, müşteri meb'î kabz için bâyi'ı tevkîl etse, câiz olmaz. Amma, iştirâ eylediği zahîreyi ölçüp koymak için, bâyi'a çuvalı verip o dahi zahîreyi çuvala vaz' edicek, zımnem ve tabe'an kabz bulunur.

Madde 55

“İbtidaen tecviz olunmayan şey, bekaaen tecviz olunabilir.”

Meselâ; hisse-i şâiyayı, hibe etmek sahih değildir. Amma bir mal-i mevhûbün, bir hisse-i şâiyasına bir müstahak çıkıp da zabtetsen, hibe bâtil olmayıp, hisse-i bâkiye mevhûbün lehin malı olur.

Madde 56

“Bekaa, ibtidâdan esheldir.”

Madde 57

“Teberru', ancak kabz ile tamam olur.”

Meselâ, bir adam birine bir şey hibe etse, kable'l-kabz hibe tamam olmaz.

Madde 58

“Raiyye, yani tebe'a üzerine tasarruf, maslahata menuttur.”

Madde 59

“Velâyet-i hâssa velâyet-i âmmeden akvâdır.”

Meselâ, mütevellî-i vakfın velâyeti, kaadînin velâyetinden akvâdır.

Madde 60

“Kelâmın i’ mâli, ihmalinden evlâdır.”

Yani, bir kelâmın bir ma’naya hamli mümkün oldukça, ihmal yani ma’nasız itibar olunmamalıdır.

Madde 61

“Mâna-yı hakîki mütaazzir oldukça, mecâza gidilir.

Madde 62

“Bir kelâmın i’ mali mümkün olmaz ise, ihmal olunur.

Yani, bir kelâmın hakikî ve mecazî bir mânaya hamli mümkün olmaz ise, ol halde mühmel yani ma’nasız bırakılır.

Madde 63

“Mütecezzî olmayan bir şeyin bazını zikretmek, küllünü zikr gibidir.”

Madde 64

“Mutlak, itlakı üzre câri olur. Eğer nassan yahut delâleten takyid delili bulunmaz ise.”

Madde 65

“Hâzırdaki vasıf lağv ve gâibdeki vasıf muteberdir.

Meselâ, bâyi’ meclis-i bey’de hâzır olan bir kır atı, satacak olduğu halde “şu yağız atı şu kadar bin kuruşa sattım” dese icabı muteber olup, yağız ta’biri lağv olur, amma meydanda olmayan bir kır atı yağız diye satsa, vasıf muteber olmakla bey’ mün’akid olmaz.

Madde 66

“Suâl, cevabda îade olunmuş addolunur.”

Yani, tasdik olunan bir suâlde ne denilmiş ise, mücîb anı söylemiş hükmündedir.

Madde 67

“Sâkite bir söz isnad olunmaz. Lâkin ma’rız-ı hâcette sükût beyandır.”

Yani, sükût eden kimseye “şu sözleri söylemiş oldu” denilmez. Lâkin söyleyecek yerde sükût etmesi, ikrâr ve beyan addolunur.

Madde 68

“Bir şeyin umûr-ı bâtında delili, ol şeyin makamına kaim olur.”
Yani, hakikatine ittılâ’ müteassir olan umûr-ı bâtında, delil-i zâhirîsi ile hükmolunur.

Madde 69

“Mükâtebe, muhataba gibidir.”

Madde 70

“Dilsizin işaret-i ma’hûdesi, lisan ile beyan gibidir.”

Madde 71

“Tercümanın kavli, her hususta kabul olunur.”

Madde 72

“Hatası zâhir olan zanna, itibar yoktur.”

Madde 73

“Senede müstenid olan ihtimâl ile hüccet yoktur.”

Meselâ, bir kimse veresesinden birine, şu kadar kuruş borcu olduğunu ikrâr ettiği takdirde, eğer maraz-ı mevteinde ise, diğer verese tasdik etmedikçe bu ikrârı hüccet değildir. Zira, diğer vereseden mal kaçırmak ihtimali, maraz-ı mevte müsteniddir. Amma hâl-i sıhhatinde ise, ikrârı muteber olur ve ol halde olan ihtimâl-i mücerred bir nevi tevehhüm olduğundan, ikrârın hüccetine mâni’ olmaz.

Madde 74

“Tevehhüme itibar yoktur.”

Madde 75

“Bürhân ile sâbit olan şey, ayânen sâbit gibidir.”

Madde 76

“Beyyine müdde’î için ve yemin münkir üzerinedir.”

Madde 77

“Beyyine, hilâf-ı zâhiri isbat için ve yemin, aslı ibka içindir.”

Madde 78

“Beyyine, hüccet-i müteaddiye ve ikrâr, hüccet-i kaasıradır.”

Madde 79

“Kişi, ikrârıyla müâheze olunur.”

Madde 80

“Tenâkuz ile hüccet kalmaz, lâkin mütenâkızın aleyhine olan hükme hâlel gelmez.”

Meselâ, şahidler şehadetlerinden rücû’ ile tenâkuz ettiklerinde, şehadetleri hüccet olmaz. Lâkin evvelki şehadetleri üzerine kaadî hükmetmiş ise, bu hüküm dahi bozulamayıp, mahkûmun bihi şahidlerin tazmin etmesi lâzım gelir.

Madde 81

“Asıl sâbit olmadığı halde, fer’in sâbit olduğu vardır.”

Meselâ, bir kimse “falanın falana şu kadar kuruş deyni vardır ben dahi ana kefilim” dese ve asilin inkârı üzerine, dâin iddia etse, meblağ-ı mezbûru kefilin vermesi lâzım gelir.

Madde 82

“Şartın sübûtu indinde, ana muallâk olan şeyin sübûtu lâzım olur.”

Madde 83

“Bi-kaderi’l-imbân, şartta müraât olunmak lâzım gelir.

Madde 84

“Va’dler, sûret-i ta’lîk-ı iktisâ ile lâzım olur.”

Meselâ, “sen bu malı falan adama sat, eğer akçesini vermez ise ben veririm” dese ve malı alan akçeyi vermese, bu va’di eden kimsenin akçeyi vermesi lâzım gelir.

Madde 85

“Bir şeyin nef’i, zamânı mukabelesindedir.”

Yani, bir şey telef olduğu takdirde, hasarı kime âid ise, anın zımında demek olup, ol kimsenin bu vechile zamânı, ol şey ile intifa’a mukaabil olur.

Meselâ, hıyâr-ı ayb ile reddolunan bir hayvanı, müşteri kullanmış olmasından dolayı bâyi’ ücret alamaz. Zira kable’r-red telef olaydı, hasarı müşteriye âid olacak idi.

Madde 86

“Ücret ile zamân, müctemi’ olmaz.”

Madde 87

“Mazarrat, menfaat mukabelesindedir.”

Yani, bir şeyin menfaatına nâil olan, anın mazarratına mütehammil olur.

Madde 88

“Külfet ni’mete ve ni’met külfete göredir.”

Madde 89

“Bir fi’lin hükmü, fâiline muzâf kılınır. Ve mücbir olmadıkça, âmirine muzâf kılınmaz.”

Madde 90

“Mübâşir yani, bizzat fâil ile mütesebbib müctemi’ oldukda, hüküm ol fâile muzâf kılınır.”
Meselâ, birinin tarîk-ı âmmda kazmış olduğu kuyuya diğeri, birinin hayvanını ilka ile itlâf etse, o zâmin olup, kuyuyu hafreden kimseye zamân lâzım gelmez.

Madde 91

“Cevâz-ı şer’î, zamâna münafî olur.”

Meselâ, bir adamın kendi mülkünde kazmış olduğu kuyuya, birinin hayvanı düşüp telef olsa, zamân lâzım gelmez.

Madde 92

“Mübâşir, müteammid olmasa da zâmin olur.”

Madde 93

“Mütesebbib, müteammid olmadıkça zâmin olmaz.”

Madde 94

“Hayvanatın, kendiliğinden olarak cinayet ve mazarratı, hederdir.”

Madde 95

“Gayrin mülkünde, tasarrufla emretmek bâtıldır.”

Madde 96

“Bir kimsenin mülkünde, anın izni olmaksızın, âhar bir kimsenin tasarruf etmesi, câiz değildir.”

Madde 97

“Bilâ-sebeb-i meşrû’ birinin malını, bir kimsenin ahz etmesi câiz olmaz.”

Madde 98

“Bir şeyde, sebep-i temellükün tebeddülü, ol şeyin tebeddülü makamına kaimdir.”

Madde 99

“Kim ki, bir şeyi vaktinden evvel isti’câl eyler ise, mahrumiyetle muâteb olur.

Madde 100

Her kim ki, kendi tarafından tamam olan şeyi, nakzetime sa’y eder ise, sa’yi merduttur.

KİTÂB-I EVVEL

BÜYÛ’ HAKKINDA OLUP BİR MUKADDEME İLE YEDİ BÂBA MÛNKASİMDİR

MUKADDEME

BÜYÛ’A MÛTEALLİK İSTİLÂHÂT-I FIKHİYYE BEYANINDADIR

Madde 101

“İcab : İnşâ-yı tasarruf için ibtida söylenilen sözdür ki, tasarruf anıyla isbat olunur.”

Madde 102

“Kabul : İnşâ-yı tasarruf için sâniyen söylenilen sözdür ki, anıyla akid tamam olur.”

Madde 103

“Akid : Tarafeynin bir hususu iltizam ve taahhüd etmeleridir ki, icab ve kabulün irtibatından ibarettir.”

Madde 104

“İn’ikad : İcab ve kabulün, müteallıkında, eseri zâhir olacak vechile, yekdiğere berveçh-i meşrû’ taallukudur.”

Madde 105

“Bey’ : Malı, mala değışmekdir ki, müna’kid yahut gayr-i mün’akid olur.”

Madde 106

“Bey’-i müna’kid : İn’ikad bulan bey’ demek olarak; sahih ve fâsid ve nâfiz ve mevkûfa taksim olunur.”

Madde 107

“Bey’-i gayr-i müna’kid : Bey’-i bâtıldır.”

Madde 108

“Bey’-i Sahih : Yani, bey’-i câiz, zâten ve vasfen meşru’ olan bey’ dir.”

Madde 109

“Bey’-i fâsid : Aslen sahih olup da, vasfen sahih olmayan, yani, zâten müna’kid olup da, bazı evsâf-ı hariciyyesi itibarıyla meşru’ olmayan bey’dir.” (Bâb-ı sâbi’a bak)

Madde 110

“Bey’-i bâtıl : Aslen sahih olmayan bey’dir.”

Madde 111

“Bey’-i mevkûf : Geyrin hakkı taalluk eden bey’dir. Bey’-i fuzûli gibi.”

Madde 112

“Fuzûli : Bi-gayr-i izn-i şer’î, diğeri bir kimsenin hakkında tasarruf eden kimsedir.”

Madde 113

“Bey’-i nâfiz : Gayrin hakkı taalluk etmeyen bey’dir ki, lâzım ve gayr-i lâzım kısımlarına münkasım olur.”

Madde 114

“Bey’-i lâzım : Hıyârâttan ârî olan bey’-i nâfizdir.”

Madde 115

“Bey’-i gayr-i lâzım : Kendisinde hıyârâttan birisi bulunan bey’-i nâfizdir.”

Madde 116

“Hıyâr: Muhayyerlik demektir. Nitekim bâb-ı mahsusunda beyan olunacaktır.”

Madde 117

“Bey’-i bât : Bey’-i kat’î demektir.”

Madde 118

“Bey’ bi’l-vefâ : Bir kimse, bir malı âhara semeni reddettikte geri vermek üzere, şu kadar kuruşa satmaktır ki, müşteri meb’ ile intifâ’ eylesine nazaran, bey’-i câiz hükmünde ve tarafeyn bunu feshe muktedir oldukları cihetle, bey’-i fâsid hükmünde ve müşteri meb’i âhara satmadığı cihetle rehin hükmündedir.”

Madde 119

“Bey’ bi’l-istiğlâl : Bâyi’, bir malı istîcar etmek üzere vefâen bey’ etmektir.”

Madde 120

“Bey’ : Meb’ itibarıyla dahi dört kısma taksim olunur.
Kısm-ı evvel, semen mukabelesinde diğere malı satmaktır ki, büyü’un en meşhuru bu olduğundan buna “bey” tesmiye olunur.
Kısm-ı sâni “sarf” ve kısm-ı sâlis “bey’-i mukayeza” ve kısm-ı râbi’ “selem”dir.

Madde 121

“Sarf : Nakdi, nakde bey’ etmektir ki, Türkçe “akçe bozmak” tabir olunur.”

Madde 122

“Bey’-i mukayaza : Aynı, ayna yani, gayri ez nakdeyn, malı mala mübâdele etmektir ki, lisan-ı Türkî’de “trampa” denir.”

Madde 123

“Selem : Müecceli, muaccele satmak, yani peşin para ile veresiye mal almaktır.”

Madde 124

“İstisna’ : Bir şeyi yapmak üzere, ehl-i sanat ile akd-i mukavele etmektir ki, yapana “sâni” ve yaptırana “müstesni” ve yapılan şeye “masnû” denilir.

Madde 125

“Mülk : İnsanın mâlik olduğu şeydir. Gerek a’yân olsun ve gerek menâfi’ olsun.”

Madde 126

“Mal : Tab’-ı insanî mâil olup da, vakt-i hacet için iddihar olunabilen şeydir ki, menkule ve gayr-i menkule şâmil olur.”

Madde 127

“Mal-i mütekavvim : İki ma’naya istimâl olunur. Biri intifa’ı mubah olan şeydir. Diğeri, mal-i muhrez demektir.”

Meselâ, denizde iken balık gayr-i mütekavvim olup, ıstıyad ile ihraz olundukda, mal-i mütekavvim olur.

Madde 128

“Menkul : Bir mahalden, mahall-i âhara nakli mümkün olan şeydir ki, nukûd ve urûza ve hayvanât ve mekîylat ve mevzûnâta şâmil olur.”

Madde 129

“Gayr-i menkul : Akar denilen hane ve arazi misillü, mahall-i âhara nakli mümkün olmayan şeydir.”

Madde 130

“Nukûd : Nakdin cem’i olup, altun ve gümüşten ibrettir.”

Madde 131

“Urûz : Araz’ın cemi olup nukûd ve hayvanâttan ve mekîylât ve mevzûnâttan başka olan metâ’ ve kumaş emsâli şeylerdir.”

Madde 132

“Mukadderât : Keyl ya vezin ya sayı ya zirâ’ ile mikdarı ta’yin olunan şeyler olup, mekîlât ve mevzûnât ve adediyyât ve mezruâta şâmil olur.”

Madde 133

“Keylî ve mekîl : Keyl ile ölçülen şey.”

Madde 134

“Vezni ve mevzûn : Tartılan şey.”

Madde 135

“Adedî ve ma’dûd : Sayılan şey.”

Madde 136

“Zer’î ve mezrû’ : Arşun ile ölçülen şey.”

Madde 137

“Mahdûd : Hudud ve sınırları kaabil-i ta’yin olan akar.”

Madde 138

“Muşâ’ : Hisas-ı şâyia’yı hâvî olan şey.”

Madde 139

“Hisse-i şâyî’a : Mal-i müşterekin her cüz’ine sârî ve şâmil olan sehimdir.”

Madde 140

“Cins : Şâmil olduğu efradı beyinde, garazca tefâvüt-i fâhiş olmayan şeydir.”

Madde 141

“Cüzâf ve mücâzefer : Götürü pazar demektir.”

Madde 142

“Hakk-ı mürûr : Âharın mülkünden geçmek hakkıdır.”

Madde 143

“Hakk-ı şirp : Bir nehirden, nasîb-i muayyen-i ma'lûmdur.”

Madde 144

“Hakk-ı mesîl : Bir hanenin, harice suyu ve seli akmak ve damlalık hakkıdır.”

Madde 145

“Misli : Çarşı ve pazarda mu'teddün bih yani, bahanın ihtilâfını mûcib bir tefâvütsüz misli bulunan şeydir.”

Madde 146

“Kiyemî : Çarşı ve pazarda misli bulunmayan, yahut bulunursa da fiyatca mütefâvit olan şeydir.”

Madde 147

“Adediyât-ı mütekaribe : Âhad ve efradı beyinde, kıymetce tefâvüt olmayan ma'dûdattır ki, hep misliyyâttandır.”

Madde 148

“Adediyât-ı mütefâvite : Âhad ve efradı beyinde, kıymetce tefâvüt bulunan ma'dûdattır ki, hep kıyemiyâtta ma'dûd olur.”

Madde 149

“Rüknü'l-bey' : Yani, mebî'in mahiyeti malı mala değişmekten ibaret olup, ancak buna delâlet etmek hasebiyle “icab ve kabule” dahi “rüknü'l-bey” itlak olunur.”

Madde 150

“Mahallü'l-bey' : Mebî'den ibarettir.”

Madde 151

“Mebî' : Satılan şey ki, bey'de taayyün eden ayndır ve bey'den maksûd-ı aslî odur.”
Zira, intifa' ancak a'yân ile olup semen, mübâdele-i emvâle vesiledir.

Madde 152

“Semen : Satılan şeyin bahasıdır ki, zimmete taalluk eden şeydir.”

Madde 153

“Semen-i müsemma : Tarafeynin, bi't-terazi tesmiye ve ta'yin ettikleri semendir. Gerek kıymet-i hakikiyyeye mutâbık olsun ve gerek nâkıs ya zâid olsun.”

Madde 154

“Kıymet : Bir malın baha-yı hakikîsidir.”

Madde 155

“Müsemmen : Semen mukaabilinde satılmış şey.”

Madde 156

“Te'cîl : Deyni, bir vakt-i muayyene ta'lik ve te'hîr etmektir.”

Madde 157

“Taksît :Deyni, müteaddid ve muayyen vakitlerde te’diye etmek üzere te’cîldir.”

Madde 158

“Deyn : Zimmetde sâbit olan şeydir.”

Meselâ, bir kimsenin zimmetinde şu kadar kuruş borcu ve meydanda mevcut olmayan şu kadar kuruş ve meydanda mevcut olan akçenin yahut bir yığın buğdayın, kable’l-ifrâz bir miktar-ı muayyeni, hep deyn kaabilindendir.”

Madde 159

“Ayn : Muayyen ve müşahhas olan şeydir.”

Meselâ, bir hane ve bir at ve bir sandalye ve meydanda mevcut bir yığın buğday ve bir miktar akçe hep a’yandandır.

Madde 160

“Bâyî’ : Mal satan”

Madde 161

“Müşteri : Satın alan”

Madde 162

“Mütibâyîân : Bâyi’ ile müşteridir ki, “âkıdeyn” dahi denir.”

Madde 163

“îkale : Akd-i bey’i,ref’ ve izâle etmektir

Madde 164

“Tagrîr : Aldatmak”

Madde 165

“Gabn-i fâhiş : Urûzda nisf-ı uşur ve hayvanatta uşur ve akarda humus mikdarı veya daha ziyade aldanmaktır.”

Madde 166

“Kadîm : Oldur ki, evvelini bilir kimse olmaya”

(ŞERH)

Urûz kelimesi akar ve hayvanât ve mekîlât ve mevzûnâta mukaabil olarak istimâl olunur ise de, bazen dahi yalnız hayvan ve akara mukaabil olarak isti'mâl olunur.

Mecellenin yüz altmış beşinci maddesinde, mekîlât ve mevzûnât mezkûr olmadığından, urûz burada mekîlât ve mevzûnâta şâmil olur. Mecelle Cemiyeti'nde bu veçhile mütalaa olunmuştur.

(Cevdet)

BÂB-I EVVEL

AKD-İ BEY'A MÜTEALLİK MESÂİL BEYANINDA OLUP BEŞ FASLI HÂVÎDİR

FASL-I EVVEL

RÜKN-İ BEY' HAKKINDADIR

Madde 167

“İcab ve kabul ile bey' mün'akid olur.”

Madde 168

“Bey'de, icab ve kabul örf ve âdet-i beldede, inşâ-yı bey' için müsta'mel olan lâfızlardır ki, bunlarla pazarlık kesilip, lisanımızda “hayırlaşmak” ta'bir olunur.”

Madde 169

“İcab ve kabul için ekseriya mâzi sıygası isti'mâl olunur.”

Meselâ, bayi' “şu metâ'ı sana yüz kuruşa sattım” ve müşteri dahi “aldım” veyahut müşteri “aldım” ve ba'dehu bayi' “sattım” dese bey' mün'akid olup, evvelki sûrette “sattım” lâfzı icab ve “aldım” lafzı kabul ve ikinci sûrette “aldım” lafzı icab ve “sattım” lâfzı kabuldur. Ve kezâ bayi' sattım yerinde, “verdim” veyahut “temlik ettim” deyip müşteri dahi “aldım” yerinde, “râzı oldum” veyahut “kabul eyledim” dese bey' mün'akid olur.

Madde 170

“Alırım” ve “satarım” gibi, muzâri’ sıygasıyla hâl murad olunursa bey’ mün’akid olur. Ve eğer istikbâl murad olunursa mün’akid olmaz.”

Madde 171

“Alacağım” “satacağım” gibi, va’d-i mücerred ma’nasına olan müstakbel sıygasıyla, bey’ mün’akid olmaz.”

Madde 172

“Sat” ve “satın al” gibi emir sıygasıyla dahi bey’ mün’akid olmaz. Fakat, bi-tarîkî’l-iktiza hâle delâlet eden emr ile dahi, bey’ mün’akid olur.”

Meselâ, müşteri “şu malı bana şu kadar kuruşa sat” deyip, bayî’ dahi “sattım” dese bey’ mün’akid olmaz. Amma bayî’ “bu malı şu kadar kuruşa al” deyip müşteri dahi “aldım” dese, yahut müşteri “aldım” deyip bayî’ dahi “al” veyahut “var hayrını gör” dese bey’ mün’akid olur. Zira bu makamda, “al” veyahut “var hayrını gör” ta’birleri “işte sattım al” demektir.

Madde 173

“İcab ve kabul, şifâhen olduğu gibi, mükâtebe ile dahi olur.”

Madde 174

“Dilsizin, işaret-i ma’rûfesiyle, bey’ mün’akid olur.”

Madde 175

“İcab ve kabulden maksad-ı aslî ki, terâzî-i tarafeyndir. Buna delâlet eden mübâdele-i fi’liyye ile dahi, bey’ mün’akid olur. Ve buna “Bey’-i teâtî” denilir.”

Meselâ, pazarlıksız ve lakırdısız, müşteri akçeyi verip, ekmeççi dahi ona ekmeği verse, bey’ mün’akid olur. Ve kezâ, müşteri akçeyi verip karpuzu alsa ve bâyi’ sükût etse, yine bey’ mün’akid olur.

Ve kezâlik, müşteri buğday almak için buğdaycıya beş altun verip ve “şu buğdayı kaçaya satıyorsun?” deyip, o dahi “kilesi bir altuna” demesi üzerine, müşteri sükût ettikten sonra buğdayı istediğinde, bâyi’ “yarın veririm” dese ve beyinlerinde icab ve kabul cereyan etmese, bey’ yine mün’akid olur. Hatta, ertesi gün buğdayın kilesi bir buçuk altuna çıksa, bâyi’ yine bir altun fey ile vermeğe mecbur olur.

Ve bilakis, buğdayın bahası tenezül etse, müşteri bundan dolayı evvelki fey ile almaktan imtina’ edemez.

Kezâlik, müşteri “bu lahmin şurasından bana şu kadar kuruşluk tart” demesi üzerine, kasap dahi kesip tartsa, bey’ mün’akid olur, müşteri almaktan imtina’ edemez.

Madde 176

“Ba’de’l-akd semenin tebdili veyahut tezyid veya tenzili ile tekrar pazarlık olundukda, akd-i sâni muteberdir.”

Meselâ, bir malın yüz kuruşa pazarlığı kesildikten sonra, bir yüzlük altuna, yahut yüz on veya doksan kuruşa tekrar pazarlık olundukda, akd-i sâni muteberdir.

FASL-I SÂNÎ

KABULÜN İCABA MUVÂFİK OLMASININ LÜZUMU BEYANINDADIR

Madde 177

“Âkideynden biri, her ne ile neyi icab ederse, diğeri dahi bi-aynihâ anıyla anı kabul etmek lâzımdır. Yoksa semeni yahut müsemmeni, teb’iz ve tefrik etmeye salâhiyeti yoktur.”

Meselâ, bâyi’ müşteriye “şu kumaşı sana yüz kuruşa sattım” dedikde, müşteri ol vechile kabul ederse, tamam o kumaşı yüz kuruşa alır. Yoksa ol kumaşı yahut nisfını elli kuruşa kabullenemez.

Ve kezâ, “şu iki hayvanı üç bin kuruşa sattım” dedikde, müşteri kabul ederse, ikisini üç bin kuruşa alır. Amma ikisinden birini, bin beş yüz kuruşa alamaz.

Madde 178

“Kabulün, icaba zimnen muvâfakati kâfidir.”

Meselâ, bâyi’ “şu malı sana bin kuruşa sattım” deyip, müşteri dahi “bin beş yüz kuruşa aldım” dese, bey’ bin kuruş üzerine mün’akid olur. Ancak ol mecliste, bâyi’ ol ziyadeyi kabul ederse, müşteri tarafından ziyade kılınmış olan beş yüz kuruşun dahi i’tâsı lâzım gelir.

Ve kezâ müşteri “şu malı bin kuruşa aldım” deyip, bâyi’ “sekiz yüz kuruşa verdim” dese, bey’ mün’akid olup, iki yüzün hatt ve tenzili lâzım gelir.

Madde 179

“Mütibâyiândan biri, müteaddid şeylerin bahalarını tafsil etse bile, safka-i vâhide ile yani, toptan olarak bey’i icab ettikde, diğeri dahi ol vechile kabul ederek, mecmû’-ı semen ile mecmû’-ı meb’i alabilir. Yoksa, safkayı tefrik ederek, içinden dilediğini zikrolunan bahasıyla kabul edip almakda muhayyer değildir.”

Meselâ, bâyi’ “şu iki hayvanı üç bin kuruşa sattım şu, bin kuruşa ve bu, iki bin kuruşa” veyahut “her biri bin beşer yüz kuruşa” der ise, müşteri ikisini üç bin kuruşa alabilir. Yoksa ikisinden dilediğini, zikrolunan bahasıyla alamaz.

Ve kezâ bâyi’ “şu üç top kumaşı yüzer kuruşa sattım” deyip, müşteri dahi “bir topunu yüz kuruşa” yahut “iki topunu iki yüz kuruşa kabul ettim” dese, bey’ mün’akid olmaz.

Madde 180

“Mütibâyiândan biri, müteaddid şeylerin bahalarını tafsil ve başka başka bey’i icab ettiği sûrette, diğeri dilediğini semen-i müsemmasıyla kabul etse, bey’ mün’akid olur.”

Meselâ, bâyi’ müteaddid mebî’in bahalarını tafsil ve ta’yin ile beraber “sattım” lafzını dahi tekrar ederek, “şunu bin kuruşa sattım” ve bunu “iki bin kuruşa sattım” derse, ol halde müşteri ikisinden birini muayyen olan bahasıyla kabul edip alabilir.

FASL-I SÂLİS

MECLİS-İ BEY’ HAKKINDA

Madde 181

“Meclis-i bey’, pazarlık için olunan içtimâ’dır.”

Madde 182

“Meclis- bey’de, ba’de’l-icab nihayet-i meclise kadar tarafeyn muhayyerdır.”

Meselâ, mütibâyiândan biri, meclis-i bey’de “bu malı şu kadar kuruşa sattım” yahut “aldım” diye bey’i icab eylese, diğeri derakab “aldım” yahut “sattım” demeyip de, bir müddet arası geçtikten sonra yine ol mecliste kabul etse, bey’ mün’akid olup, her ne kadar meclis uzun uzadıya sürmüş ve icab ve kabulün arası hayli uzamış ise de zarar vermez.

Madde 183

“Ba’de’l-icab ve kable’l-kabul, ahad-ı tarafeynden i’raza delâlet eder bir kabul yahut fiil bulunur ise, icab bâtil olup, kabule mahal kalmaz.”

Meselâ, mütibâyiândan biri, “sattım” yahut “aldım” dedikten sonra ikisinden birisi, başka bir işle yahut bir diğers bahis ve müzakere ile meşgul olsa, icab bâtil olup, ondan sonra kabul ile bey’ mün’akid olmaz.

Madde 184

“Mütibâyiândan biri, beyi’ icab edip ancak diğersinin kabulünden evvel rücû’ etse, icab bâtil olup, ondan sonra kabul ile bey’ mün’akid olmaz.”

Meselâ, bâyi’ “bu metâ’ı şu kadar kuruşa sattım” deyip de, müşteri “kabul ettim” demeden rücû’ etse, müşterinin sonradan “kabul ettim” demesiyle bey’ mün’akid olmaz.

Madde 185

“Kable’l-kabul icabın tekrarı, icab-ı evveli ibtâl edip, icab-ı sâniye itibar olunur.”

Meselâ, bayi’ “bu malı yüz kuruşa sattım” dedikten sonra, henüz müşteri “kabul ettim” demeden dönüp, “yüz yirmi kuruşa sattım” dese ve müşteri kabul etse, icab-ı evvele itibar olmayıp bey’ yüz yirmi kuruş üzerine mün’akid olur.

FASL-I RÂBİ’

ŞARTLA BEY’ HAKKINDADIR

Madde 186

“Akd-i bey’in muktezâsından olan şartla bey’, sahih ve şart muteber olur.

Meselâ, bâyi’ kabz-ı semen edinceyedek, meb’îi habs etmek şartıyla sattıkda, bu şart bey’a zarar vermeyip belki muktezâ-yı akdi beyandır.

Madde 187

“Muktezâ-yı akdi te’yid eden şartla bey’ sahih ve şart muteberdir.”

Meselâ, filan şeyi terhin etmek yahut şu adamı kefil vermek şartıyla bir şey satmak, sahih ve şart muteberdir. Hatta müşteri bu şartlara riayet etmez ise, bâyi’ bey’i fesh edebilir. Zira bu şartlar, muktezâ-yı akd olan teslim-i semeni te’yid eyler.

Madde 188

“Müteâref yani, örf ve âdet-i beldede câri olan şartla bey’ dahi, sahih ve şart muteberdir.”

Meselâ, kürkü kaplamak ve kilidi yerine mihlamak ve yırtık elbiseyi yamamak şartıyla satmak sahih olup, bu şarta dahi bâyi’in riayet etmesi lâzım gelir.

Madde 189

“Ahad-ı âkideyne nef’i olmayan şartla bey’ sahih olup, ancak şart fâsiddir.”

Meselâ, âhara satılmak, yahut meraya salıvermek şartıyla, bir hayvanı satmak sahih olup, fakat şart lağvıdır.

FASL-I HÂMİS

İKALE-İ BEY’ HAKKINDADIR

Madde 190

“Âkideyn, ba’de’l-akd rızâlarıyla, bey’i ikaale edebilirler.”

Madde 191

Bey’ gibi “ikaale” dahi, icab ve kabul ile olur.

Meselâ, âkideynden biri “bey’i ikaale” yahut “fesh ettim” ve diğeri “kabul ettim” dese veyahut biri “bey’i ikaale et” ve diğeri “ettim” dese, ikaale sahih yani bey’ münfesih olur.

Madde 192

“İcab ve kabul makamına kaim olan teâtî sûretiyle dahi, ikaale sahih olur.”

Madde 193

“Bey’ gibi ikaalede dahi ittihad-ı meclis lâzımdır.”

Yani, meclis-i icabda, kabul bulunmak lâzım gelip yoksa âkideynden biri “bey’i ikaale ettim” deyip de, diğeri ol meclisde kabul etmeden meclis bozulsa, yahut ahad-ı tarafeynden i’râza delâlet eder bir şey sâdır olsa, ba’dehu diğerin kabulü müfîd olmaz.

Madde 194

“Hîn-i ikaalede, mebî’ müşteri yedinde kaim ve mevcut olmak şarttır.”

Binaenaleyh, mebî’ telef olmuş ise ikaale sahih olmaz.

Madde 195

“Mebî’in bazıı telef olsa, bâkisinde ikaale câizdir.”

Meselâ, bâyi’ ekiniyle beraber mülkü olan arzı satıp da, müşteri ekini biçtikten sonra ikaale eyleseler, arzda semenden hissesiyle ikaale sahih olur.

Madde 196

“Semenin telef olması, ikaalenin sıhhatine mâni’ değildir.”

BÂB-I SÂNÎ

MEBÎ'A MÜTEALLİK MESÂİL BEYANINDA OLUP DÖRT FASLA MÜNKASİMDİR

FASL-I EVVEL

MEBÎ'İN ŞÜRÛT VE EVSÂFI HAKKINDADIR Madde 197

“Mebî'in, mevcut olması lâzımdır.”

Madde 198

“Mebî'in, teslimi mümkün ve makdûr olmak lâzımdır.”

Madde 199

“Mebî'in mal-i mütekavvim olması lâzımdır.”

Madde 200

“Mebî, müşterinin ma'lûmu olmak lâzımdır.”

Madde 201

“Mebî'in ma'lûmiyeti, sairinden temyiz edecek hal ve vasfını beyan ile hâsıl olur.”

Meselâ, şu kadar kile kızılca buğdayı, yahut filan filan hudud ile mahdud olan arsa diye satılsa, mebî ma'lûm ve bey' sahih olur.

Madde 202

“Mebî, meclis-i bey'de hazır ise, işaret-i hissiyye kâfidir.”

Meselâ, bayi' “şu hayvanı sattım” deyip, müşteri dahi görerek kabul edicek, bey' sahih olur.

Madde 203

“Meb’îin müşteri indinde ma’lûm olması kâfi olup, başka sûretle ta’rif ve tavsîfe hâcet yoktur.”

Madde 204

“Meb’î, akiddeki ta’yin ile taayyün eder.”

Meselâ, bâyi’ işaret-i hissiyye ile ta’yin ederek, “şu saati sattım deyip, müşteri dahi kabul ettikde, bayi’in ol saati aynen vermesi lâzım gelir. Yoksa anı alıkoyup da, yerine ol cinsten diğere bir saat veremez.

FASL-I SÂNÎ

BEY’İ CÂİZ OLUP OLMAYAN ŞEYLER BEYANINDADIR

Madde 205

“Ma’dûmun bey’i bâtıldır.”

Meselâ, bir ağacın hiç belirmemiş olan meyvesini satmak bâtıldır.

Madde 206

“Kâmilen belirmiş olan meyveyi, ekle salih olsun olmasın, ağacı üzerinde iken satmak sahihtir.”

Madde 207

“Efrâdı mütelâhık olan yani, birden zuhur etmeyip de refte refte zuhur edegelen, meyve ve şükûfe ve yaprak ve sebzenin, bir mikdarı belirmiş olduğu halde, onlara tabe’an, onlarla beraber henüz belirmemiş olanları dahi toptan satmak sahih olur.”

Madde 208

“Cinsi beyan olunarak satılan şey, başka cinsten çıksa bey’ bâtıl olur.”

Meselâ, bâyi’ sırçayı elmas diye satsa bâtıldır.

Madde 209

“Teslimi, mümkün ve maktûr olmayan şeyi satmak bâtıldır.

Meselâ, deryada batıp da ihracı mümkün olmayan kayığın ve tutup da teslimi mümkün olmayan bir firarî hayvanın bey'i bâtıdır.

Madde 210

“Beynnâs mal olmayan şeyi satmak, yahut onunla bir mal satın almak bâtıdır.”

Meselâ, lâşeyi ve hür olan benî âdemi satmak, veyahut onların mukaabilinde bir mal iştirâ etmek bâtıdır.
Madde 211

“Mütekavvim olmayan malı satmak bâtıdır.”

Madde 212

“Mütekavvim olmayan mal ile, bir mal satın almak fâsiddir.”

Madde 213

“Meçhûlün bey'i fâsiddir.”

Meselâ, bâyi' müşteriye “mâlik olduğum kâffe-i eşyayı sana şu kadar kuruşa sattım” deyip, müşteri dahi “aldım” dese, velâkin eşya müşterinin ma'lûmu olmasa, bey' fâsid olur.

Madde 214

“Bir mülk-i akarın, kable'l-ifrâz bir hisse-i ma'lûme-i şâyiasını meselâ, nısfını ya sülüsünü yahut uşrünü satmak sahihtir.

Madde 215

“Bir kimse, hisse-i şâyiasını, şerikinden izin almaksızın âhara satabilir.”

Madde 216

“Arz'a tabe'an, hakk-ı mürûrun ve hakk-ı şirbin ve hakk-ı meslîlin ve kanavâta tabe'an, suyun bey'i câizdir.”

FASL-I SÂLİS

MEBİ'İN KEYFİYYET-İ BEY'İNE MÜTEALLİK MEVÂD BEYANINDADIR

Madde 217

“Mekîlât ve mevzûnât ve adediyyât ve mevrûâtın keyl ve vezn ve sayı ve zirâ' ile bey'i sahih olduğu gibi, cüzâfen satmak dahi sahihtir.”

Meselâ, bâyi' bir yığın buğdayı ve bir dam samanı ve bir yığın tuğlayı ve bir denk metâ'ı götürü satsa sahih olur.

Madde 218

“Hububâtı, bir muayyen kab ve ölçek ile ölçüp, veyahut bir muayyen taş ile tartıp satsa, her ne kadar ol kab ve ölçek ne mikdar idüğü ve taşın kaç kıyye ve dirhem olduğu ma'lûm değilse de bey' sahih olur.”

Madde 219

“Münferiden satılması câiz olan şeyin, meb'iden istisnası dahi câiz olur.”

Meselâ, bâyi' bir ağacın meyvesinden, şu kadar kıyyesi kendisine kalmak üzere bâkisini satsa sahih olur.

Madde 220

“Mukadderâtın, yalnız efrâd ve aksâmına baha takdir ederek toptan satmak sahih olur.”

Meselâ, bir yığın buğdayı ve bir kayık odunu ve bir sürü koyunu ve bir pastal çuhayı kilesi ya çekisi ya kıyyesi veya her re's yahut her zirâ'ı, şu kadar kuruşa olmak üzere satmak sahih olur.

Madde 221

“Mahdud olan akarât, zirâ' ve dönüm ile satıldığı gibi, ta'yin-i hudud ile dahi satılır.”

Madde 222

“Akd-i bey' ne mikdar üzerine vâki olur ise, ancak ona itibar olunur.”

Madde 223

“Mekîlât ve adediyyât-ı mukarebe ile, teb’îzinde zarar olmayan mevzûnâttan bir mecmû’un mikdarı beyan olunarak satıldıkda, gerekse yalnız ol mecmû’un semeni zikrolunsun gerek kilesinin ya aded ve vezninin bahası beyan ve tafsil olunsun bey’ sahih olur.

Fakat lede’t-teslim tamam çıkarsa bey’ lâzım olur. Ve nâkis çıkarsa, müşteri muhayyer olup dilerse bey’i fesheder. Ve dilerse zuhur eden mikdarı semenden hissesiyle alır. Ve zâid çıkarsa ziyadesi bâyi’indir.” Meselâ, bâyi’ bir yığın buğdayı toptan olarak, elli kile olmak üzere beş yüz kuruşa, yahut elli kile olmak üzere, her kilesini onar kuruşa sattıkda, tamam gelirse bey’ lâzım olur. Ve kırk beş kile çıkarsa, müşteri muhayyer olup isterse bey’i fesheder. İsterse kırk beş kileyi dört yüz elli kuruşa alır ve elli beş kile çıkarsa, fazlası olan beş kile bâyi’indir.

Ve kezâ, bir küfe yumurta, yüz adedir diye elli kuruşa yahut, yüz aded diye tanesi yirmişer paraya satıldıkda, inde’t-teslim doksan aded çıkarsa, müşteri muhayyer olup, dilerse bey’i fesheder, dilerse doksan yumurtayı kırk beş kuruşa alır ve eğer yüz on adet çıkarsa, fazlası olan on yumurta bâyi’indir. Kezâlik bir fiçı yağ, yüz kıyye olmak üzere satılsa, hükmü minvâl-i meşrûh üzeredir.

Madde 224

“Teb’îzinde zarar olan mevzûnâttan, bir mecmû’un mikdarı beyan ve yalnız ol mecmû’un bahası zikr olunarak satıldıkda, lede’t-teslim nâkis çıkarsa, müşteri muhayyer olup, dilerse bey’i fesh eder. Ve dilerse çıkan mikdar-ı mecmûu semen-i müsemma ile alır. Ve zâid gelirse, ziyadesi müşterinin olup bâyi’ muhayyer olamaz.”

Meselâ beş kırattır diye, yirmi bin kuruşa satılan bir elmas taş, dört buçuk kırat çıkarsa, müşteri muhayyer olup, dilerse terk eder ve dilerse ol taşı yirmi bin kuruşa alır. Ve eğer beş buçuk kırat çıkarsa, ol taş yirmi bin kuruşa müşterinin olup, bunda bâyi’ muhayyer olamaz.

Madde 225

“Teb’îzinde zarar olan mevzûnâttan, bir mecmû’un mikdarıyla aksâm ve eczâsının bahası dahi beyan ve tafsil olunarak satıldıkda, lede’t-teslim gerek nâkis çıksın ve gerek zâid çıksın, müşteri muhayyer olup, dilerse bey’i fesheder. Ve dilerse çıkan mikdarı aksâm ve eczâ için beyan olunan baha hesabıyla alır.”

Meselâ, beş kıyyedir diye, her kıyyesi kırk kuruşa satılan bir bakır mangal, dört buçuk yahut beş buçuk kıyye çıkarsa, iki sûrette dahi müşteri muhayyer olup, dilerse terk eder ve dilerse ol mangal, dört buçuk kıyye ise yüz seksen kuruşa ve beş buçuk kıyye ise iki yüz yirmi kuruşa alır.

Madde 226

“Gerek arsa olsun ve gerek emtia ve eşya-yı saire olsun, alelumum mevrûattan bir mecmû’un mikdarı ve yalnız ol mecmû’un bahası beyan, yahut zirâ’inin dahi bahası tafsil olunarak satıldıkda, iki sûrette dahi hükmü, teb’îzinde zarar olan mevzûnâtın hükmü gibidir. Fakat kirbas ve çuha misüllü kat’ ve teb’îzinde zarar olmayan emtia ve eşya mekîlât hükmündedir.”

Meselâ, yüz arşun olmak üzere bin kuruşa satılan bir arsa, doksan beş arşun çıkarsa müşteri muhayyer olup, dilerse terk eder ve dilerse ol arsayı bin kuruşa alır. Ve zâid çıkarsa müşteri tamamen ol arsayı bin kuruşa alır.

Ve kezâ, bir kat rubalık olmak üzere yapılmış olan bir top kumaş, sekiz arşun diye dört yüz kuruşa satılsa, yedi arşun çıktığı takdirde müşteri muhayyer olup, dilerse terk eder ve dilerse dört yüz kuruşa ol topu alır. Ve dokuz arşun çıktığı sûrette, müşteri tamamen ol topu dört yüz kuruşa alır.

Kezâlik, yüz arşun olmak üzere her arşunu onar kuruştan diye satılan bir arsa, doksan beş yahut yüz beş arşun çıktığı takdirde müşteri muhayyer olup terk eder, yahut doksan beş arşun ise dokuz yüz elli kuruşa ve yüz beş arşun ise bin elli kuruşa alır.

Ve kezâ, bir kat rubalık olmak üzere yapılmış olan bir top kumaş, sekiz arşundur diye arşunu ellişer kuruşa satılsa, yedi yahut dokuz arşun çıktığı sûrette müşteri muhayyer olup terk eder, yahut yedi arşun ise, üç yüz elli kuruşa dokuz arşun ise, dört yüz elli kuruşa alır.

Amma bir pastal çuha, yüz elli zirâ' olmak üzere, yedi bin beş yüz kuruşa diye, yahut her zirâ'ı ellişer kuruşa diye satıldıkda, yüz kırk zirâ' çıksa müşteri muhayyer olup, dilerse bey'i fesheder. Ve dilerse yüz kırk zıra'ı yedi bin kuruşa alır. Ve eğer zâid çıkarsa ziyadesi bâyi'indir.

Madde 227

“Adediyyât-ı mutefâvitede, yalnız mecmû'un mikdar-ı bahası beyan olunarak satıldıkda, inde't-teslim tamam gelirse bey' sahih ve lâzım olur. Ve nâkis veyahut zâid gelirse, iki sûrette dahi bey' fâsid olur.” Meselâ, elli re'sdir diye iki bin beş yüz kuruşa satılan bir sürü koyun, inde't-teslim kırk beş yahut elli beş re's çıksa bey' fâsid olur.

Madde 228

“Adediyyât-ı mütetâvitede, mecmû'un mikdarıyla âhad ve efrâdının bahası beyan ve tafsil olunarak satıldıkda inde't-teslim tamam gelirse bey' lâzım olur. Ve nâkis çıkarsa müşteri muhayyer olup, dilerse terk eder ve dilerse ol mikdarı semen-i müsemmadan hissesiyle alır. Ve zâid gelirse bey' fâsid olur.” Meselâ, elli re'sdir diye her biri ellişer kuruşa satılan bir sürü koyun, kırk beş re's çıksa müşteri muhayyer olup, dilerse terk eder ve dilerse kırk beş koyunu, iki bin iki yüz elli kuruşa alır. Ve elli beş re's çıkarsa bey' fâsid olur.

Madde 229

“Mevâdd-ı ânifeden, müşterinin muhayyer olduğu sûretlerde, müşteri mebî'in nâkis olduğunu bilerek kabz ettikten sonra, bey'in feshinde muhayyer olamaz.”

FASL-I RÂBİ'

SARÂHATEN ZİKROLUNMAKSIZIN BEY'DE DAHİL OLUP OLMAYAN ŞEYLER BEYANINDADIR

Madde 230

“Örf-i beldede mebî'in şâmil olduğu her şey, min gayr-i zikr bey'de dahil olur.” Meselâ, hane bey'inde matbah ve kileri ve zeytinlik bey'inde zeytin ağaçları, min gayr-i zikr dahil olur. Zira matbah ve kiler hanenin müştetilâtındandır. Ve zeytinlik bir takım zeytin ağaçlarını hâvî olan arza ıtlak olunur. Yoksa yalnız bir arza, zeytinlik ta'bir olunmaz.

Madde 231

“Meb’î’in cüz’i hükmünde olan yani, garaz-ı iştirâya nazaran meb’î’den infikâki kaabil olmayan şeyler, min gayr-i zikr bey’de dahil olur.”

Meselâ, kilidin bey’inde miftâhı ve südü için alınan ineğin bey’inde süd emen yavrusu, min gayr-i zikr dahil olurlar.

Madde 232

“Meb’î’in tevâbi-i muttasıla-i müstekirresinden olan şeyler, min gayr-i zikr bey’de tabe’an dahil olur.”
Meselâ, bir konağın bey’inde, mihlanmış kilitler ve yerli dolap ve minderlikler gibi yerli olmak üzere mevzû’ ve mebnî olan şeyler ve hududu dahilinde olan bahçesiyle tarîk-ı âmme yahut çıkmaz sokağa mûsil olan yollar ve bahçe ve arsa bey’inde, müstekirr olmak üzere mâğrus ağaçlar, pazarlıkda tasrih olunmasa dahi, meb’î’den ayrılmayıp beraber satılmış olur.

Madde 233

“İsm-i meb’î’in müştemilâtından olmayıp, yahut meb’î’in tevâbi-i müttetile-i müstekirresinden olmayan ve meb’î’in cüz’i hükmünde veya anınla beraber satılması örf ve âdet iktizâsından bulunmayan şeyler, hîn-i bey’de zikrolunmadıkça bey’de dahil olmaz. Fakat örf ve âdet-i beldece meb’î’a tabe’an satılmalardan olan şeyler, min gayr-i zikr bey’de dahil olur.”

Meselâ, hane bey’inde, yerli olmayan dolap ve kanepeler ve sandalye gibi yerli olmayıp da kaldırılmak üzere mevzû’ olan şeyler ve bağ ve bahçe bey’inde, limon ve çiçek saksıları ve âhar mahalle naklolunmak üzere dikilmiş olan fidanlar ve arazi bey’inde ekin ve eşcârın bey’inde pazarlıkda zikr ve şart olunmadıkça meb’î ile beraber satılmış olmazlar. Fakat birlikte satılması örf ve âdet olan yerlerde, binek atının gemi ve yük beygirinin yuları, min gayr-i zikr bey’de dahil olur.

Madde 234

“Tabe’an bey’de dahil olan şeyin, semenden hissesi yoktur.”

Meselâ, yük beygirinin kable’l-kabz yuları sirkat olursa, semeni-i müsemmadan bir şey tenzil etmek lâzım gelmez.

Madde 235

“Hîn-i bey’de ilâve olunan bazı elfâz-ı umûmiyyenin şâmil olduğu şeyler, bey’de dahil olur.”

Meselâ, bâyi’ “şu haneyi cemi’ hukukuyla sattım” dese, ol hanenin hakk-ı mürûru ve hakk-ı şirbi ve hakk-ı mesîli bey’de dahil olur.

Madde 236

Ba'de'l- akd ve kable'l- kabz, meb'ı'de hâsıl olan semere ve ziyade müşteriye âid olunur. Meselâ, bir bahçe satıldıkda, kable'l-kabz hâsıl olan meyve ve sebze, müşteriye âid olur. Kezâlik, satılmış olan ineğin, kable'l-kabz tevellüd eden yavrusu, müşterinin malıdır.

BÂB-i SÂLİS

SEMENE MÜTEALLİK MESÂİL BEYANINDA OLUP İKİ FASLI HÂVÎDİR

FASL-I EVVEL

SEMENİN EVSÂF VE AHVÂLİNE MÜTERETTEB OLAN MEVÂD BEYANINDADIR

Madde 237

“Hîn-i bey'de, tesmiye-i semen lâzımdır.”
Binaenaleyh, meb'ın bahası zikr olunmaz ise, bey' fâsıd olur.

Madde 238

“Semenin, ma'lûm olması lâzımdır.”

Madde 239

“Semenin ma'lûmiyeti meydanda ise müşahede ile değil ise, mikdar ve vafını beyan ile hâsıl olur.”

Madde 240

“Mütenevvi' altın tedâvül eden beldede, ne türlü altın olduğu beyan olunmaksızın alelittlak, “şu kadar altın” diye pazarlık olursa bey' fâsıd olur. Gümüş sikke dahi buna kıyas oluna.”

Madde 241

“Kuruş üzerine pazarlık olundukda, müşteri râyiç olan meskûkâtın memnu' olmayan her hangi nev'inden ister ise verebilir.”

Madde 242

“Semenin vasfı beyan olunarak pazarlık olunduğu sûrette, akd her hangi nev'-i nakid üzerine vâki' olmuş ise, andan verilmek lâzım gelir.”

Meselâ, mecrediye altunu, yahut İngiliz veya Fransız altunu, veyahut yirmilik mecrediye veya direkli riyâl verilmek üzere diye pazarlık olunduğu sûrette, her ne türlü meskûkât denilmiş ise andan verilir.

Madde 243

“Akiddeki ta’yin ile semen taayyün etmez.”

Meselâ, müşteri elindeki yüzlük altununu göstererek, “şu altun ile bu malı iştirâ ettim” deyip, bâyi’ dahi “verdim” dedikde, müşteri aynen ol altunu vermeye mecbur olmaz, belki anı alıkoyup da yerine, misli olarak başka bir yüzlük altunu verebilir.

Madde 244

“Bir nevi’ meskûkâtın yerine, eczâsı dahi verilebilir. Fakat bu hususta örf ve âdet-i beldeye ittiba’ olunmak lâzım gelir.”

Meselâ, yirmilik mecrediye diye pazarlık olunduğu sûrette, yirmilik yerine, eczâsından olan onluk ve beşlik dahi verilebilir. Amma, el-hâleti hâzihî Dersaâdet’te câri olan örf ve âdete nazaran, yirmilik yerine, eczâsından olan kırklık ve ikilik verilemez.

FASL-I SÂNÎ

VA’DE İLE SATIŞ HAKKINDA OLAN MEVAD BEYANINDADIR

Madde 245

“Semeni, te’cîl ve taksit ile bey’ sahih olur.”

Madde 246

“Semenin te’cîlinde ve taksitinde müddet ma’lûm ve muayyen olmak lâzımdır.”

Madde 247

“Şu kadar gün ya ay veya sene veyahut rûz-i Kasım gibi, âkideyn indinde ma’lûm ve muayyen olan bir vakte kadar, va’de ile pazarlık olursa, bey’ sahih olur.”

Madde 248

“Yağmur yağdığı vakit” gibi, muayyen olmayan bir müddet beyanıyla pazarlık olursa, bey’ fâsid olur.”

Madde 249

“Veresiye pazarlık olunup da, müddet ta’yin olunmazsa, bir aya masruf olur.”

Madde 250

“Semenin, te’cîl ve taksitinde mukavele olunan müddet, mebî’in tesliminden itibar olunur.”

Meselâ, bir sene va’de ile satılmış olan bir metâ’ı, bâyi’ bir sene tevkif ettikten sonra müşteriye teslim etse, hîn-i tesliminden itibaren bir sene beklemesi, yani vakt-i bey’den tamam iki sene mürûrunda müşterinin akçeyi vermesi lâzım gelir.

Madde 251

“Bey’-i mutlak, peşin olmak üzere mün’akid olur. Fakat bey’-i mutlak bir müddet-i ma’lûme ile muvakkat ve mukassat olmak üzere örf ve âdet olan yerde, ol müddete masruf olur.”

Meselâ, peşin ya veresiye lakırdısı olmaksızın çarşıdan biri bir şey alsa, akçesini peşin vermesi lâzım gelir. Fakat ay ya hafta başında, semenin tamamı yahut bir miktar-ı muayyeni alınmak âdet-i belde ise, ol âdete riayet olunur.

BÂB-I RÂBİ’

BA’DE’L-AKD SEMEN VE MÜSEMENDE TASARRUFA MÜTEALLİK MESÂİL BEYANINDA OLUP İKİ FASLA MÜNKASİMDİR

FASL-I EVVEL

BA’DE’L-AKD VE KABLE’L-KABZ BÂYİ’İN SEMENDE VE MÜŞTERİNİN MEBÎ’DE HAKK-I TAASARRUFLARI BEYANINDADIR

Madde 252

“Bâyi’, kable’l-kabz semen-i mebî’de tasarruf edebilir.”

Meselâ, bir kimse satmış olduğu malın akçesini, borcuna havâle edebilir.

Madde 253

“Müşteri, kable’l-kabz mebî’i akar ise âhara satabilir ve eğer menkul ise satamaz.”

FASL-I SÂNÎ

BA'DE'L-AKD SEMEN VE MEBÎ'İN TEZYİD VE TENZİLİ BEYANINDADIR

Madde 254

“Bâyi’, ba’de’l-akd mebî’in mikdarını ziyade edebilir. Ve müşteri meclis-i ziyadede kabul eder ise, ol ziyadeyi talebe hakkı olup, bâyi’in nedameti müfid olmaz. Amma ol meclisten sonra, müşterinin kabulü muteber değildir.”

Meselâ, yirmi kuruşa yirmi adet karpuz pazarlık olduktan sonra, bâyi’ “beş daha verdim” deyip, müşteri dahi ol mecliste kabul eder ise, yirmi kuruşa yirmi beş karpuz alır. Amma ol mecliste kabul etmeyip de, sonradan kabul edecek olsa, bâyi’ ol ziyadeyi vermek üzere icbar olunamaz.

Madde 255

“Müşteri, ba’de’l-akd semen-i müsemmayı tezyid edebilir. Ve bâyi’ meclis-i ziyadede kabul eder ise, ol ziyadeyi talebe hakkı olup, müşterinin nedameti müfid olmaz. Amma ol meclisten sonra bâyi’in kabulü muteber değildir.”

Meselâ, bin kuruşa bir hayvan pazarlık olduktan sonra, müşteri “iki yüz kuruş daha zam ve ziyade ettim” deyip, bâyi’ dahi ol mecliste kabul ederse, ol hayvanı bin iki yüz kuruşa alır. Amma bâyi’, ol mecliste kabul etmeyip de sonradan kabul edecek olur ise, müşteri fazla verecek olduğu iki yüz kuruşu vermeye icbar olunamaz.

Madde 256

“Bâyi’in ba’de’l-akd semen-i müsemmadan bir mikdarını, hatt ve tenzil etmesi sahih ve muteberdir.”

Meselâ, bir mal yüz kuruşa pazarlık olunduktan sonra, bâyi’ “yirmi kuruşunu tenzil ettim” dese, ol malın mukaabilinde ancak seksen kuruş alabilir.

Madde 257

“Ba’de’l-akd, bâyi’in mikdar-ı mebî’i ve müşterinin semen-i müsemmayı tezyid etmeleri veya bâyi’in semen-i müsemmadan tenzili, asıl akde mültehih olur. Yani asıl akd, güya ol tezyid veya tenzil üzerine vâki’ olmuş hükmünde tutulur.”

Madde 258

“Ba’de’l-akd, bâyi’ mebî’i tezyid ettikte, ziyadenin semen-i müsemmadan hissesi olur.”

Meselâ, bâyi' on kuruşa satmış olduğu sekiz karpuz üzerine, iki karpuz daha ziyade ve müşteri kabul ettiği sûrette, on kuruşa tamam on karpuz satılmış olup, hatta kable'l-kabz bu iki karpuz telef olsa, bahalarının semenden tenzili ile sekiz karpuz için bâyi' ancak sekiz kuruş talep edebilir.

Kezâlik bâyi', arsasının bin zirâ'ını on bin kuruşa sattıktan sonra, yüz zirâ' dahi ziyade ve müşteri kabul ettiği taktirde, bir şeff' çıksa on bin kuruşa mecmû'unu, yani bin yüz zirâ'ını alabilir.

Madde 259

“Ba'de'l-akd, müşteri semen-i müsemmayı tezyid ettikte, semen-i müsemma ile ziyadenin mecmûu, âkideyn hakkında tamam meb'î'a mukaabil olur.”

Meselâ, on bin kuruşa bir mülk-i akar iştirâ olunduktan sonra, kable'l-kabz müşteri beş yüz kuruş daha ziyade ve bâyi' kabul ettiği sûrette, ol akarın bahası on bin beş yüz kuruş olup, hatta bir müstahak çıkarak ba'de'l-isbat ve'l-hükm ol akarı alsa, müşteri bâyi'den on bin beş yüz kuruş talep ve ahzedebilir. Amma ol akara bir şeff' çıksa, çünkü anın hakkı asl-ı akide tesmiye olunan semen üzerine taalluk etmiş olduğuna ve sonraki ziyadenin âkideyne göre asl-ı akde iltihakı anın hakkını iskat edemeyeceğine mebnî, ol akarı şeff'i olan kimse, on bin kuruşa alabilir. Sonradan ziyade olunan beş yüz kuruşu bâyi' andan talep edemez.

Madde 260

“Ba'de'l-akd, bâyi' semen-i meb'î'i hatt ve tenzil ettikte, meb'î'in tamamı semen-i müsemmanın bâkisine mukaabil olur.”

Meselâ, bir mülk akar, on bin kuruşa iştirâ olunduktan sonra, bâyi' bin kuruşunu hatt ve tenzil ettiği sûrette, ol akar dokuz bin kuruşa mukaabil olup, binaenaleyh bir şeff' çıksa anı dokuz bin kuruşa alabilir.

Madde 261

“Bâyi', kable'l-kabz, semen-i meb'î'in cümlesini hatt edebilir. Fakat asl-ı akde mültehık olmaz.”

Meselâ, bâyi' bir mülk akarı on bin kuruşa sattıktan sonra, kable'l-kabz, ol akçeden kâmilten vazgeçse, şeff'i ol akarı on bin kuruşa alabilir. Yoksa “akçesiz alırım” diyemez.

BÂB-I HÂMİS

TESLİM VE TESELLÜME MÜTEALLİK MESÂİL BEYANINDA OLUP ALTI FASLI HÂVÎDİR

FASL-I EVVEL

TESLİM VE TESELLÜMÜN HAKİKAT VE KEYFİYYETİ BEYANINDADIR

Madde 262

“Bey’de kabz şart değildir. Fakat ba’de’l-akd ol müşteri, semeni bâyi’a ve sâniyen bâyi’ meb’i, müşteriye vermeye borçlu olur.”

Madde 263

“Meb’i’in teslimi, müşterinin bilâ-mâni’ meb’i kabz edebilecek vechile teslimine, bâyi’in izin vermesiyle hâsıl olur.”

Madde 264

“Meb’i’in teslimi hâsıl olduğu gibi, müşteri dahi anı kabz etmiş olur.”

Madde 265

“Meb’i’in ihtilâfiyla, keyfiyyet-i teslimi dahi muhtelif olur.”

Madde 266

“Müşteri, arsa ve arazinin içinde bulunduğu veyahut bir tarafından görür olduğu halde kabza, bâyi’in ruhsat vermesi teslimdir.”

Madde 267

“Üzerinde ekin olan arzun tesliminde, üzerindeki ekini biçip yahut hayvana yedirip arzı tahliye etmeye bâyi’ mecbur olur.”

Madde 268

“Üzerinde meyve olan ağacın tesliminde, meyvesini devşirip ağacı tahliye etmeye bâyi’ mecbur olur.”

Madde 269

“Ağaç üzerinde olarak satılmış olan meyveyi, müşterinin devşirmesine bâyi’in ruhsat vermesi teslimdir.”

Madde 270

“Hane ve bağ gibi kilidli akarın içinde iken, bâyi’in müşteriye “teslim ettim” demesi teslimdir. Ve haricinde iken meb’ eğer müşteri derhal anı kilidleyebilecek mertebede karîb ise, mücerred “teslim ettim” demesi teslimdir. Ve eğer ol mertebe karîb değil ise, oraya varıp da içine girebilecek kadar vakit mürûru ile teslim tahakkuk eder.”

Madde 271

“Kilidli akarın, miftâhını vermek teslimdir.”

Madde 272

“Hayvan, başından ya kulağından veya yularından tutulup teslim olunur. Fakat, müşterinin külfetsizce teslimine kudreti olan mahalde irâesiyle, kabzına ruhsat i’tâsı dahi teslimdir.”

Madde 273

“Mekîlât ve mevzûnât, müşterinin emriyle keyl ya vezn olunarak, tehîe ve i’tâ eylediği zarf ve kab derûnuna konulmak teslimdir.”

Madde 274

“Urûzun teslimi, müşterinin eline i’tâsıyla yahut yanına koymak veya meydanda olup da bi’l-irâe kabzına ruhsat vermek ile olur.”

Madde 275

“Ambar ve sandık gibi kilidli bir mahal içinde bulunan şeyler, toptan satıldıkda, miftâhının müşteriye i’tâsıyla kabzına ruhsat verilmek teslimdir.”

Meselâ, bir ambar buğday, yahut bir sandık kitap, toptan satıldıkda, miftâhının i’tâsı meb’i teslim demektir.

Madde 276

“Müşteri, meb’i kabz ederken, bâyi’in görüp de men’ etmemesi, kabzına ruhsattır.”

Madde 277

“Bâyi’ın izni olmaksızın müşterinin semeni te’diye etmeden meb’î kabz etmesi muteber değildir.”
Fakat müşteri bilâ-izn kabz edip de, yedinde mebî’ telef olur yahut sakatlanır ise, kabz muteber olur.

FASL-I SÂNÎ

MEBÎ’İN HAKK-I HABSİNE DAİR MEVÂD BEYANINDADIR

Madde 278

“Peşin satışta, müşteri semeni tamamen te’diye edinceye dek, bâyi’ın meb’îi habs ve tevkif etmek hakkı vardır.”

Madde 279

“Bâyi’, eşya-yı müteaddideyi safka-i vâhide ile sattıkda, her birinin başka başka bahasını beyan etmiş olsa bile, tamamen semeni kabz edinceye dek, mecmû’-ı meb’îi habs edebilir.”

Madde 280

“Müşterinin rehin ve kefil vermesi, bâyi’ın hakk-ı habsini iskat etmez.”

Madde 281

“Bâyi’, semeni kabz etmeden meb’îi teslim eder ise, hakk-ı habsini iskat etmiş olur.
Bu sûrette semeni kabz edinceye dek, tevkif etmek üzere meb’îi istirdad edemez.”

Madde 282

“Semen-i meb’îi almak üzere bâyi’, bir kimseyi müşteri üzerine havâle eder ise, hakk-ı habsini iskat etmiş olur. Ve bu sûrette hemen meb’îi müşteriye teslim lâzım gelir.”

Madde 283

“Veresiye satışta, bâyi’ın hakk-ı habsi olmayıp, va’desi hulûlünde semeni kabz etmek üzere, hemen meb’îi müşteriye teslim etmek lâzım gelir.”

Madde 284

“Bâyi’, peşin olmak üzere sattıktan sonra, semen-i mebî’i te’cîl eder ise, hakk-ı habsini iskat etmiş olur. Ve va’desi hulûlünde semeni kabz etmek üzere, hemen mebî’i teslim etmesi lâzım gelir.”

FASL-I SÂLİS

MEKÂN-I TESLİM HAKKINDADIR

Madde 285

“Akd-i mutlak, hîyn-i akidde mebî’ nerede ise orada teslimini iktizâ eder.”

Meselâ, bir kimse Tekfurdağı’ndaki buğdayını, İstanbul’da bir kimseye sattıkda, ol buğdayı Tekfurdağı’nda teslim eder. Yoksa İstanbul’da teslim etmek üzere icbar olunamaz.

Madde 286

“Mebî’in nerede olduğu müşterinin ma’lûmu olmayıp da, ba’de’l-akd muttali’ olsa muhayyerdir; dilerse bey’i fesheder ve dilerse hîn-i akidde mebî’ nerede ise orada kabz eyleser.”

Madde 287

“Bir mahall-i muayyende teslim olunmak şartıyla satılmış olunan malın, orada teslimi lâzım gelir.”

FASL-I RÂBİ’

TESLİMİN MEÛNETİ YANİ KÜLFETİ VE LEVÂZİM-I TAMAMİYYETİ BEYANINDADIR

Madde 288

“Semene müteallik olan masârıf, müşteriye âittir.”

Meselâ, akçenin sayma ve tartma ücretleri gibi masârıf-ı sarrafiye, müşteri tarafından verilmek lâzım gelir.

Madde 289

“Mebî’in teslimine müteallik masraflar bâyi’a âittir.”

Meselâ, kileci ve kantarcı ücretlerini, bâyi'in vermesi lâzım gelir.

Madde 290

“Cüzâfen satılan şeylerin meûneti, müşteriye âidtir.”

Meselâ, bir bağın üzümü mücâzefeten satıldıkda, devşirmesi müşterinin üzerinedir.

Kezâlik, bir ambar buğday mücâzefeten satıldıkda, ambardan ihraç ve nakli müşterinin üzerine lâzımdır.

Madde 291

“Odun ve kömür gibi, hayvan üzerinde mahmûlen satılmış olan şeyleri, müşterinin hanesine nakletmek emrinde, orf ve âdet-i belde ne ise ana ittibâ' olunur.”

Madde 292

“Sened ve hüccet tahriri ücreti, müşteri üzerine lâzımdır.”

Fakat bâyi'in dahi mahkemede bey'i takrir ve işhad eylemesi lâzım gelir.

FASL-I HÂMİS

HELÂK-İ MEBÎ'A MÜRETTEB OLAN MEVÂD BEYANINDADIR

Madde 293

“Mebî', kabe'-l kabz bâyi'in yedinde telef olsa, müşteri hakkında bir şey terettüb etmeyip, zararı bâyi'a âid olur.”

Madde 294

“Mebî', ba'de'l-kabz telef olsa, bâyi' hakkında bir şey terettüb etmeyip, zararı müşteriye âid olur.”

Madde 295

“Müşteri, mebî'i kabz edip lâkin semeni te'diye etmeden müflisen fevt olsa, bâyi' mebî'i istirdad edemeyip, guremaya dahil olur.”

Madde 296

“Müşteri, meb’î kabz ve semeni te’diye etmeden müflisen fevt olsa, bâyi’ semeni müşterinin terekesinden istifâ edinceye dek, meb’î hapsedebilir.”

Bu sûrette, hâkim meb’î bey’ edip, semeni vefâ eder ise bâyi’in alacağını tamamen îfâ eder ve fazlası kaldığı takdirde guremaya verir. Ve eğer bâyi’in alacağından nâkis ise, ol semeni bâyi’ tamamen aldıktan sonra noksanını, garâmeten müşterinin terekesinden alır.

Madde 297

“Bâyi’, semeni kabz edip lâkin meb’î müşteriye teslim etmeden müflisen fevt olsa, meb’î bâyi’ yedinde emanet kalmış olur.”

Bu sûrette, müşteri meb’î alıp, sair gurema müdâhale edemez.

FASL-I SÂDİS

SEVM-İ ŞİRÂ VE SEVM-İ NAZAR HAKKINDA

Madde 298

“Sevm-i şirâ tarîkiyla yani, tesmiye-i semen olunarak iştirâ etmek üzere, müşterinin kabz edip de götürdüğü mal, müşteri yedinde telef ve zâyî’ oldukda, kıyemiyâtтан olduğu takdirde kıymetini ve misliyyâtтан olduğu takdirde mislini bâyi’a vermesi lâzım gelir.

Amma, semen tesmiye olunmamış ise, müşteri yedinde emanet hükmünde olarak, bilâ-taad telef ve zâyî’ olduğu halde zamân lâzım gelmez.”

Meselâ, bâyi’ “bu hayvanın bahası bin kuruştur götür, beğenir isen al” deyip, müşteri dahi ol vechile iştirâ etmek üzere alıp götürse ve hanesinde hayvan telef olsa, değer-i bahasını bâyi’a vermesi lâzım gelir. Amma bahası beyan edilmeyerek bâyi’ “götür beğenir isen alırsın” deyip, müşteri dahi beğenir ise ba’dehu pazarlığını edip de iştirâ eylemek üzere götürdükde, yedinde bilâ-taad telef olsa zamân lâzım gelmez.

Madde 299

“Sevm-i nazar tarîkiyla, yani görmek yahut göstermek üzere kabz olunan malı, gerek bahası beyan olunsun ve gerek beyan olunmasın, kaabızın yedinde emanet olarak, bilâ-taad telef ve zâyî’ olsa zamân lâzım gelmez.”

BÂB-I SÂDİS

HIYÂRÂT BEYANINDA OLUP YEDİ FASLI HÂVÎDİR

FASL-I EVVEL

HIYÂR-I ŞART BEYANINDADIR

Madde 300

“Bâyi’, ya müşteri veyahut ikisi birden, müddet-i ma’lûme içinde bey’i fesh etmek, yahut icâzet ile infaz eylemek hususunda muhayyer olmak üzre, bey’de şart kılmak câizdir.”

Madde 301

“Hıyâr-ı şart ile muhayyer olan taraf, müddet-i hıyârında yani muhayyer olduğu müddet zarfında, dilerse bey’i fesheder ve dilerse mücîz olur.”

Madde 302

“Gerek fesh ve gerek icâzet, kavlen olduğu gibi, fi’len dahi olur.”

Madde 303

“İcâzet-i kavliyye, “icâzet verdim” ya “râzı oldum” gibi rızâya ve fesh-i kavlî, “fesh ettim” ya “vaz geçtim” gibi, adem-i rızâya delâlet eden sözlerdir.”

Madde 304

İcâzet-i fi’liyye rızâya ve fesh-i fi’lî adem-i rızâya delâlet eden fi’ildir.”

Meselâ, müşteri muhayyer olduğu halde müddet-i hıyârında, meb’î satılığa çıkarmak yahut rehin veya icar etmek gibi temellük levâzımından olan bir vecihle tasarruf etmesi, icâzet-i fi’liyye ve bâyi’ muhayyer olduğu halde ol vechile tasarruf etmesi fesh-i fi’liyyedir.

Madde 305

“Muhayyer olan kimse, bey’i fesh veyahut infaz etmeden müddet-i hıyâr mürûr eder ise, bey’ tamam olur.”

Madde 306

“Hıyâr-ı şart, vârise intikal etmez.”

Bu sûrette muhayyer olan kimse bâyi’ ise, vefatıyla müşteri mebî’a mâlik olur. Ve eğer muhayyer müşteri ise, vefatında vârisi muhayyer olmaksızın mebî’a mâlik olur.

Madde 307

“Bâyi’ ve müşteri ikisi birden muhayyer oldukları takdirde, her hangisi fesh eder ise bey’ münfesihtir. Ve her hangisi icâzet verirse yalnız anın hıyârı zâil olup, diğeri muhayyer kalır.”

Madde 308

“Yalnız bâyi’ muhayyer olduğu sûrette, mebî’ kendi mülkünden çıkmayıp yine kendisinin malı addolunur. Ve mebî’ ba’de’l-kabz müşteri yedinde telef olsa, semen-i müsemma lâzım gelmeyip müşterinin yevm-i kabzındaki kıymetini vermesi lâzım gelir.”

Madde 309

“Yalnız müşteri muhayyer olduğu sûrette, mebî’ bâyi’in mülkünden çıkıp müşterinin malı addolunur. Ve mebî ba’de’l-kabz müşteri yedinde telef olsa semen-i müsemmanın itâsı lâzım gelir.”
zaman_1453:

FASL-I SÂNÎ

HIYÂR-I VASF BEYANINDADIR

Madde 310

“Bâyi’in, bir vasf-ı mergûb ile muttasıf olmak üzere satmış olduğu mal, ol vasıftan ârî çıksa, müşteri muhayyerdir. Dilerse bey’i fesheder. Ve dilerse mecmû’-ı semen-i müsemma ile mebî’i kabul eder. Buna “hıyâr-ı vasf” derler.”

Meselâ, sağılır diye satılmış olan bir inek, süttten kesilmiş olduğu zâhir olsa, müşteri muhayyer olur. Ve kezâ, gece vakti kırmızı yakuttur diye satılan taş, sarı yakut çıksa, müşteri muhayyerdir.

Madde 311

“Hıyâr-ı vasf, vârise intikal eder.”

Yani, hıyâr-ı vasf ile muhayyer olan müşteri vefat edicek, mebî’in ol vasıfdan ârî olduğu zâhir olduğunda, vârisin dahi bey’i fesh etmeye salâhiyeti vardır.

Madde 312

“Hıyâr-ı vafs ile muhayyer olan müşteri, meb’de temellükün levâzımından olan bir vechile tasarruf eder ise, hıyârı ibtâl etmiş olur.”

FASL-I SÂLİS

HIYÂR-I NAKD HAKKINDA

Madde 313

“Bâyî’ ve müşteri, filân vakte kadar te’diye-i semen olunmak ve olunamazsa

beynlerinde bey’ olmamak üzere pazarlık etseler, sahih olur. Buna “hıyâr-ı nakd” denilir.”

Madde 314

“Müddet-i muayenede, müşteri semeni te’diye edemez ise, hıyâr-ı nakd ile akd olunan bey’ fâsid olur. “

Madde 315

“Hıyâr-ı nakd ile muhayyer olan müşteri, müddet-i muayyene içinde vefat eder ise bey’ bâtil olur.”

FASL-I RÂBİ’

HIYÂR-I TA’YİN BEYANINDADIR

Madde 316

“Kıyemiyâtta iki yahut üç şeyin, başka başka bahaları beyan olunarak, bunlardan müşteri dilediğini almak, yahut bâyi’ dilediğini vermek üzere satmak sahih olur. Buna “hıyâr-ı ta’yin” denilir.”

Madde 317

“Hıyâr-ı ta’yinde, ta’yin-i müddet lâzımdır.”

Madde 318

“Hıyâr-ı ta’yin ile muhayyer olan kimse, müddet-i muayyene mürûrunda aldığı şeyi ta’yine mecbur olur.”
Madde 319

“Hıyâr-ı ta’yin, vârise intikal eder.”

Meselâ, a’lâ ve evsat ve ednâ olmak üzere, bir cinsten üç top kumaşın, üç ya dört gün zarfında müşteri, hangisini ihtiyar eder ise almak üzere, bâyi’ lâaletta’yin birini satsa ve müşteri dahi bu minvâl üzere kabul etse, bey’ mün’akid olur ve müddet-i muayyene mürûrunda müşteri birini ta’yin ile semen-i müsemmasını vermeye mecburdur. Ve kable’t-ta’yin vefat etse, vârisi dahi ol vechile birini ta’yine mecbur olur.

FASL-I HÂMİS

HIYÂR-I RÜ’YET HAKKINDADIR

Madde 320

“Bir kimse, bir malı görmeden iştirâ etse, görünceye dek muhayyerdur. Gördükde, dilerse fesheder ve dilerse kabul eder.
Buna “hıyâr-ı rü’yet” denilir.”

Madde 321

“Hıyâr-ı rü’yet, vârise intikal etmez.”

Binaen-alâ-zâlik, müşteri almış olduğu malı, görmeden vefat etse, vârisi muhayyer olmaksızın ol mala mâlik olur.

Madde 322

“Malını görmeden satan bâyi’ için, hıyâr-ı rü’yet yoktur.”

Meselâ, bir kimse kendine irsen intikal eden malı, görmeden satsa bey’ bilâ-hıyâr mün’akid olur.

Madde 323

“Hıyâr-ı rü’yet bahsinde rü’yet, meb’ın asıl maksadı bildiren hal ve mahalline muvâkif olmaktan kinâyedir.”

Meselâ, müşteri içi dışı bir düziye olan sade bir kumaşın dışını, ve çiçekli ve çubuklu kumaşın, çiçeklerini ve çubuklarını görüp ve döl için alınan koyunun memesini ve eti için alınan koyunun arkasını yoklayıp, me'külât ve meşrubatın çeşnisini tadıp da, ba'dehu iştirâ eylese, hıyâr-ı rü'yet yoktur.

Madde 324

“Nümune gösterilerek satılan şeylerin, nümunesini görmek kifayet eder.”

Madde 325

“Mebî nümuneden dîn çıkar ise müşteri muhayyer olup, dilerse kabul eder ve dilerse reddeder.”

Meselâ, buğday ve bağ ve bir düziye yapılmış olan bez ve çuha ve emsâli mamulâtın nümunesine bakılarak iştirâ olunup da, ba'dehu nümuneden aşağı zuhur etse, müşteri muhayyer olur.

Madde 326

“Han ve hane gibi akarâtın iştirâsında, her odasını görmek lâzımdır. Fakat odaları yeknesak olanların bir odasını görmek kâfidir.”

Madde 327

“Mütefâvit şeylerin toptan iştirâsında, her birini başka başka görmek lâzımdır.”

Madde 328

“Müşteri, mütefâvit şeylerin bazısını görüp de bazısını görmeden, toptan olarak iştirâ etse ve görmediğini gördükde beğenirse muhayyer olup, dilerse hepsini birden kabul eder ve dilerse hepsini birden reddeder. Yoksa beğendiğini alıp da beğenmediğini reddedemez.”

Madde 329

“A'mânın bey' ve şirâsı sahih olup, fakat vasfını bilmediği bir mal iştirâ ettikde muhayyer olur.”

Meselâ, vasfını bilmediği bir hane iştirâ eylese muhayyer olup, vasfını öğrendiğinde dilerse kabul eder ve dilerse reddeder.

Madde 330

“Mebî, kable'-ş-şirâ a'mâya vasf ve ta'rif olunup da iştirâ eylese muhayyer olamaz.”

Madde 331

“A’ mânın, yoklamak ile ma’lûm olan şeylerde, eliyle tutup yoklamasıyla ve koklayacak şeylerde, koklamasıyla ve tadılacak şeylerde, tatmasıyla muhayyerliği sâkit olur.”

Yani bu misüllü şeyleri yoklayıp ve koklayıp da ba’dehu iştirâ eylese bey’i sahih ve lâzım olur.

Madde 332

“Bir kimse şirâ kastıyla, yani alıcı gözüyle görmüş olduğu malı, bir müddet sonra ol mal olduğunu bilerek iştirâ etse, hıyâr-ı rü’yeti yoktur. Fakat ol malda bir tagayyür hâsıl olmuş ise ol vakit muhayyer olur.”

Madde 333

“Meb’îin iştirâsına, yahut kabzına vekil olan kimsenin rü’yeti asîlin rü’yeti gibidir.”

Madde 334

“Res’ûlün, yani mücerred meb’îi alıp göndermeye memuren gönderilen adamın rü’yeti, müşterinin hıyâr-ı rü’yetini iskat eylemez.”

Madde 335

“Müşterinin, neb’de temellükün levâzımından olan bir vechile tasarruf etmesi, hıyâr-ı rü’yetini iskat eder.”

FASL-I SÂDİS

HIYÂR-I AYB BEYANINDADIR

Madde 336

“Bey’-i mutlak, meb’îin ayıbdan sâlim olmasını iktizâ eder.”

Yani, uyûbdan berâetini şart etmeksizin ve sağlam ve çürük ve kusurlu ve kusursuz demeksizin mal satmak, malın sağlam ve ayıbsız olmasını icab eder.

Madde 337

“Bey’-i mutlak ile satılan bir malın, ayb-ı kadîmi tebeyyün ettikde müşteri muhayyerdur. Dilerse reddeder ve dilerse semen-i müsemma ile kabul eder. Yoksa malı alıkoyup da, ayıbı için bahasını tenkîs edemez. İşte buna “hıyâr-ı ayb” denilir.”

Madde 338

“Ayıb diye, ehil ve erbâbı beyinde, malın bahasına îras-ı noksan kusura derler.”

Madde 339

“Ayb-ı kadîm, bâyi’ yedinde iken meb’de mevcut olan kusurdur.”

Madde 340

“Ba’de’l-bey’ kable’l-kabz bâyi’ yedinde iken meb’de hâdis olan ayb, mûcib-i red olan ayb-ı kadîm hükmündedir.”

Madde 341

“Bâyi’ hîn-i bey’de, meb’in bir aybını beyan ederek müşteri ol ayb ile kabul ettikde, ol ayb sebebiyle muhayyer olamaz.”

Madde 342

“Bâyi’ bir malı, her ayb da’vâsından zimmeti berî olmak şartıyla sattıkda, müşteri için hıyâr-ı ayb yoktur.”

Madde 343

“Müşteri bir malı, “her aybıyla makbulümdür” diye iştirâ eyleser, artık anda ayb da’vâsına salâhiyeti yoktur.”

Meselâ, müşteri bir hayvanı “kör, topal, çürük, çarık her ne ise makbulümdür” diye satın alsa, artık “ayb-ı kadîmi var imiş” diye reddedemez.

Madde 344

“Müşteri, meb’in aybına muttali’ olduktan sonra, anda temellükün levâzımından olan bir vechile tasarruf etse, hıyâr-ı aybı iskat etmiş olur.”

Meselâ, müşteri meb’i ayb-ı kadîmine ba’de’l-ittıla’ bey’a arz etse yani, satılığa çıkarsa, ayba rıza demek olarak artık reddedemez.

Madde 345

“Meb’î’in, müşteri indinde bir ayb-ı hâdis olduktan sonra, ayb-ı kadîmi meydana çıksa, müşterinin bâyi’â reddetmeye salâhiyeti olmayıp, fakat noksan-ı semen iddiasına salâhiyeti vardır.”

Meselâ, müşteri satın aldığı bir top kumaşı kesip biçtikten sonra, çürük yahut yatkın olmak misüllü bir ayb-ı kadîmine muttali’ olsa, çünkü kesip biçmesiyle, bir yeni kusur daha peyda olduğundan reddedemeyip, fakat ayb-ı kadîminden dolayı noksan semen alır.

Madde 346

“Noksan-ı semen, bîgaraz ehl-i vukûfun ihbarı ile ma’lûm olur.”

Şöyle ki, meb’î’in bir kere sâlimen ve bir kere muayyeben kıymeti takvim ve takdir olunup, bu iki kıymet beynindeki tefâvüt sâlimen olan kıymetin kaçta biri ise, semen-i müsemmanın ol nispetle noksanı, noksan-ı semen itibar olunur.

Meselâ, müşteri altmış kuruşa aldığı bir top kumaşı, kesip biçtikten soknra ayb-ı kadîmine muttali’ oldukda, ehl-i vukuf ol kumaşın sâlimen kıymeti, altmış ve ayb-ı kadîmiyle kıymeti kırk beş, kuruş olduğunu ihbar etseler, noksa-ı semen on beş kuruş olmakla, müşterinin anı taleb ve da’vâ etmeye salâhiyeti vardır. Ve eğer ol malın sâlimen kıymeti seksen, muayyeben kıymeti altmış kuruş olduğunu ihbar etseler, işbu iki kıymet beynindeki tefâvüt ki yirmi kuruştur, seksen kuruşun rub’u olmakla semen-i müsemmanın rub’u olan on beş kuruşu, müşterinin taleb ve da’vâya salâhiyeti vardır.

Ve eğer ol kumaşın sâlimen kıymeti elli ve muayyeben kıymeti kırk kuruş olduğunu ihbar etseler, iki kıymet beyninde tefâvüt olan on kuruş, elli kuruşun humüsü olmakla, semen-i müsemmanın humüsü olan on iki kuruş noksan-ı semen itibar olunur.

Madde 347

“Ayb-ı hâdis zâil olsa, ayb-ı kadîm yine reddi mûcib olur.”

Meselâ, bir hayvan iştirâ olunup da müşteri indinde hasta olduktan sonra ayb-ı kadîmi meydana çıksa, müşteri anı bâyi’â reddedemeyip noksan-ı semen alır. Fakat ol hastalık zâil olsa, müşteri ayb-ı kadîmi ile ol hayvanı bâyi’â reddeder.

Madde 348

“Bâyi’, eğer müşteri indinde ayb-ı hâdis olduktan sonra ayb-ı kadîmi meydana çıkan meb’î’i, ol ayb-ı hâdis ile geri almaya râzî olur ise, mân’i-i red bulunmadığı takdirde, müşterinin noksan-ı semen iddiasına salâhiyeti kalmayıp, ya meb’î’i bâyi’â red, yahut tamam bahasıyla kabul etmeye mecbur olur.

Hatta müşteri ol malı ayb-ı kadîmine muttali’ olduktan sonra âhara satsa, artık noksan-ı semen iddiasına salâhiyeti kalmaz.”

Meselâ, müşteri bir top bez alıp gömlek kestikten sonra çürük idüğüne muttali’ olduğu halde satsa, bâyi’den noksan-ı semen iddia edemez.

Zira, bâyi’ “ben anı ayb-ı hâdis ile, yani kesilmiş olduğu halde alırdım” diyebileceğinden, müşteri anı satmasıyla habs ve imsâk etmiş olur.

Madde 349

“Ziyade, yani meb’îa müşterinin malından bir şeyin zamm ve ilâvesi, mâni’-i red olunur.”

Meselâ, bezi dikmek yahut boyatmak ile müşterinin ipliği yahut boyası beze zamm olunmak ve kezâ arsaya müşteri tarafından ağaç dikilmek redde mâni’dir.

Madde 350

“Mâni’-i red bulunduğu halde bâyi’ râzı olsa dahi muayyeb olan meb’îi geri alamayıp, noksan semen vermeye mecbur olur.

Hatta müşteri ol malı ayb-ı kadîmine muttali’ olduktan sonra satsa bile, bâyi’den noksan-ı semen alabilir.”

Meselâ, müşteri satın aldığı bir top bezden gömlek biçtirip diktirdikten sonra, bezin çürük olduğuna muttali’ oldukda, bâyi’ râzı olsa dahi istirdad edemeyip, noksan-ı semen vermeye mecbur olur. Ve müşteri ol gömleği satsa bile, bezin noksan-ı semenini bâyi’den alır.

Zira bu sûrette, müşterinin malı olan ipliğin, meb’îa ilâve ve iltihâkı mân’i-i red olmakla, bâyi’ “ben anı böyle kesilmiş ve dikilmiş olduğu halde alırdım” demeye salâhiyeti olamayacağından, müşteri anı bey’ ile habs ve imsâk etmiş olmaz.

Madde 351

“Safka-i vâhîde ile iştirâ olunan şeylerin bazısı muayyeb çıktıkda, kable’l-kabz ise müşteri mecmû’unu reddeder. Yahut semen-i müsemma ile kabul eyler. Yoksa muayyebi reddedip de diğeri alıkoymaya salâhiyeti yoktur. Ve eğer ba’de’l-kabz ise, tefrikinde zarar olduğu halde yalnız muayyeb olanı semen-i müsemmadan sâlimen hissesiyle reddeder ve bâyi’in rızâsı olmadıkça ikisini birden reddedemez. Amma tefrikinde zarar olduğu halde mecmû’unu birden reddeder, yahut mecmû’unu semen-i müsemma ile kabul eder.”

Meselâ, kırk kuruşa alınan iki fesden birisi kable’l-kabz kusurlu çıkarsa, ikisini birden reddedebilir. Ve eğer ba’de’l-kabz birisi kusurlu çıkarsa yalnız anı sâlimen kıymeti kaç kuruş ise kırk kuruştan tenzil ile reddeder. Fakat bir çift ayakkabı alınıp da, ba’de’l-kabz bir teki kusurlu çıkarsa, ikisini birden red ile tamamen akçesini istirdad edebilir.

Madde 352

“Mekîlât ve mevzûnâtan olarak bir şahıs, bir cinsten olmak üzere, iştirâ ve kabz etmiş olduğu miktâr-ı muayyenin bazısını çürük bulsa muhayyerdir, dilerse cümlesini kabul eder ve dilerse cümlesini reddeder.”

Madde 353

“Buğday ve emsâli hububât topraklı çıktığı takdirde, âdeten kalîl addolunursa bey’ sahih ve lâzım olur. Ve eğer beynennas ayıb addolunur derecede ise, müşteri muhayyer olur.”

Madde 354

“Yumurta ve ceviz makulesi şeylerin bazısı fena ve çürük çıksa, yüzde üç gibi örfen ve âdeten istiksâr olunamayacak derecesi ma’fuv olur. Ve eğer kusurlu çıkan, yüzde on gibi çok olursa, ma’fuv olmayıp müşteri, cümle mebî’i bâyi’a red ile tamamen semeni geri alır.”

Madde 355

“Mebî’ eğer aslen müntefaun bih olmayacak halde zuhur eder ise, bey’ bâtil olup müşteri tamamen semeni istirdad eyler.”

Meselâ, iştirâ olunan yumurta, aslâ işe yaramaz sûrette bozuk çıksa, müşteri tamamen akçesini geri alır.

FASL-I SÂBİ’

GABN VE TAGRÎR BEYANINDADIR

Madde 356

“Bey’de, bilâ-tagrîr gabn-i fâhiş bulunsa, magbûn olan kimse, bey’i fes edemez.

Fakat mal-i yetimi, bilâ-tagrîr olsa dahi gabn-i fâhiş ile bey’ sahih olmaz. Mal-i vakf ve beytül-mal dahi mal-i yetim hükmündedir.”

Madde 357

“Mütibâyîândan biri, diğerini tagrîr edip de bey’de gabn-i fâhiş olduğu tahakkuk ettikde, magbûn olan kimse bey’i fesh edebilir.”

Madde 358

“Gabn-i fâhiş ile magbûn olan kimsenin vefatında, tagrîr da’vâsı vârisine intikal etmez.”

Madde 359

“Tagrîr olunan müşteri, bey’de gabn-i fâhiş olduğuna muttali’ olduktan sonra, mebî’de temellükün levâzımından olan bir vechile tasarruf eder ise, artık hakk-ı feshi kalmaz.”

Madde 360

“Tagrîr ve gabn-i fâhiş ile iştirâ olunan mebî’, telef ya müstehlek olsa, veyahut ol mebî’de muayyeb olmak ve arsa olup da üzerine bina yapılmak gibi bir keyfiyet hudûs etse, magbûn olan kimsenin bey’i feshe salâhiyeti kalmaz.”

BÂB-I SÂBİ’

MEBÎ’İN ENVÂ’ VE AHKÂMI BEYANINDA OLUP ALTI FASLA MÜNKASİMDİR

BEY’İN ENVÂ’I BEYANINDADIR

Madde 361

“Bey’in in’ikadında rüknü, ehlinden yani âkil ve mümeyyizden sudûr etmek ve hükmü kaabil olan mahalle muzâf olmak şarttır.”

Madde 362

“Rüknünde hâlel olan bey’, meselâ mecnûnun bey’i bâtıldır.”

Madde 363

“Bey’in hükmünü kaabil olan mahall-i mevcut ve maktûrû’t-teslim ve mal-i mütekavvim olan mebî’dir.” Binaen-alâ-zâlik, ma’dûmun ve maktûrû’t-teslim ve mal-i mütekavvim olmayan şeyin bey’i bâtıldır.

Madde 364

“In’ikad-ı bey’in şartı bulunup da bazı evsâf-ı hariciyesi itibarıyla meşrû’ olmazsa, meselâ mebî’ meçhul yahut semende hâlel vâki’ olur ise, bey’ fâsid olur.”

Madde 365

“Bey’in nâfiz olması için, bâyi’ mebî’a mâlik yahut mal sahibinin vekili, ya velîsi ya vasîsi olmak ve gayrinin hakkı olmamak şarttır.”

Madde 366

“Bey’-i fâsid, inde’l-kabz nâfiz olur.”
Yani, müşterinin mebî’de tasarrufu câiz olur.

Madde 367

“Hıyârâtta birisi bulunur ise, bey’ lâzım olmaz.”

Madde 368

“Bey’-i fuzûli ve bey’-i merhûn gibi gayrin hakkı taalluk eden bey’, ol gayrin iznine mevkûfen mün’akîd olur.”

FASL-I SÂNÎ

ENVÂ’-I BÜYÛ’UN AHKÂMI BEYANINDADIR

Madde 369

“Bey’-i müna’kîdin hükmü, mülkiyettir.”
Yani, müşterinin mebî’a ve bâyi’in semene mâlik olmasıdır.

Madde 370

“Bey’-i bâtil, asla hükmü ifâde etmez.”

Binaenaleyh bey’-i bâtilda müşteri, bâyi’in izniyle mebî’i kabz ettikde, mebî’ müşteri indinde emanet kaabilinden olarak bilâ-taad telef olsa, müşteriye zamân lâzım gelmez.

Madde 371

“Bey’-i fâsid, inde’l-kabz hükmü ifâde eder.”
Yani, müşteri bâyi’in izniyle mebî’i kabz ettikde, ana mâlik olur. Binaenaleyh bey’-i fâsid ile iştirâ olunan mebî’ müşteri indinde telef olsa, zamân lâzım gelir. Şöyle ki, misliyyâttan ise mislini ve kıyemiyâttan ise yevm-i kabzındaki kıymetini müşterinin bâyi’a vermesi lâzım olur.

Madde 372

“Bey’-i fâsidde, âkideynden her birinin bey’i feshetmeye hakkı vardır.”

Fakat mebî' eğer müşteri yedinde telef olursa, yahut müşteri anı istihlâk veya diğere bey'-i sahih ile bey' ya hibe gibi bir sûretle elinden çıkarır ise, veyahut mebî' hane olup da tamir olunmak veya arsa olup da ağaç dikilmek gibi bir sûretle müşteri tarafından mebî'a bir şey ilâve, veyahut buğday olup da tahn ile un edinmek gibi, mebî'in ismi değışecek sûretle tagyîr edilir ise, hakk-ı fesh kalmaz."

Madde 373

"Bey'-i fâsid fesh olundukda, eğer kabz-ı semen olunmuş ise bâyi' semeni reddedinceyedek, müşterinin mebî'i habsetmek hakkı vardır."

Madde 374

"Bey'-i nâfiz, fi'l-hal hükmü ifâde eder."

Madde 375

"Bey'-i nâfiz-i lâzımda, mütibâyiândan hiç birisi dönemez."

Madde 376

"Bey'-i gayr-i lâzımda, muhayyer olan kimse bey'i fesh edebilir."

Madde 377

"Bey'-i mevkûf, inde'l-icâze hükmü ifâde eder."

Madde 378

"Bey'-i fuzûlide, mal sahibi veya vekili yahut velîsi yahut vasîsi icâzet verir ise nâfiz ve vermez ise münfesih olur. Fakat icâzette bâyi' ve müşteri ve mücîz ve mebî' kaaim olmak şarttır. Bunlardan birisi helâk olsa icâzet câiz olmaz."

Madde 379

"Bey'-i mukâyâzâda, bedeleynin ikisi de mebî' hükmünde olduğundan, bunlarda mebî'in şerâiti muteberdir. Fakat teslimce münâzaa vukûunda, mütibâyiân ikisi birden teslim ve tesellüm ederler."

FASL-I SÂLİS

SELEM HAKKINDADIR

Madde 380

“Bey’ gibi selem dahi, icab ve kabul ile mün’akid olur.”

Meselâ, müşteri bâyi’â “yüz kile buğday için bin kuruş selem verdim” deyip, ol dahi kabul ettikde “selem” mün’akid olur.

Madde 381

“Selem, ancak mikdarını ve sıfâtını meselâ, a’lâlığını ya ednâlığını ta’yin eylemek kaabil olan şeylerde sahîh olur.”

Madde 382

“Mekîlât ve mevzûnât ve mevrûâtın mikdarı keyl, ve vezn ve zirâ’ ile ta’yin olunur.”

Madde 383

“Adediyyât-ı mütekaribenin ta’yin-i mikdarı sayı ile olduğu gibi, keyl ve vezn ile dahi olur.”

Madde 384

“Tuğla ve kerpiç gibi adediyyâtın kalıpları, muayyen ve ma’lûm olmak lâzımdır.”

Madde 385

“Bez ve çuha emsâli zirâiyyâtın tûl ve arzı ve rekti ve neden ma’mûl ve nerenin işi olduğu ta’yin olunmak lâzımdır.”

Madde 386

“Selemin sıhhatinde ve meb’î’in cinsi, meselâ buğday ve pirinç ve hurma diye, ve nev’i meselâ yağmur ile ya saky ile hâsıl olan diye, ve sıfatı meselâ a’lâ yahut ednâ diye ta’yin ve gerek meb’î’in ve gerek semenin miktârı ve meb’î’in zaman ve mekân-ı teslimi beyan olunmak şarttır.”

Madde 387

“Sıhhat-i selemin bekasında, semenin meclis-i akidde teslimi şarttır. Ve âkıdeyn kable’t-teslim iftirâk ederler ise, akd-i selem münfesh olur.”

FASL-I RÂBİ’

İSTİSNÂ’ BEYANINDADIR

Madde 388

“Bir kimse, ehl-i sanâyi’den birine, “bana şu kadar kuruşa şöyle bir şey yap” deyip, o dahi kabul etse istisnâ’an bey’ mün’akid olur.”

Meselâ, müşteri pabuşçuya ayağını göstererek, “filan nev’sahtiyandan şu kadar kuruşa bana bir çift papuş yap” deyip o dahi kabul etse, yahut marangoz ile tûl ve arzını ve evsâf-ı lâzimesini beyan ederek bir kayık, yahut gemi yapmak üzere pazarlık etse, istisnâ’ mün’akid olur. Kezâlik tûl ve hacmi ve sair evsâf-ı lâzimesi beyan olunarak her biri şu kadar kuruşa olmak üzere bir fabrikacı ile şu kadar iğneli tüfenk yapmak üzere pazarlık olursa, istisnâ’ mün’akid olur.

Madde 389

“İstisnâ’ı müteâmil olan şeylerde, aleliltlak istisnâ’ sahihtir. Amma teâmül cârî olmayan şeylerde müddet beyan olunur ise selem olup, anda şerâit-i selem muteberdir. Ve eğer müddet beyan olunmazsa, yine istisnâ’ kaabilinden olur.”

Madde 390

“İstisnâ’da, masnû’un matlûba muvâfık olacak vechile tavsif ve ta’rifi lâzımdır.”

Madde 391

“İstisnâ’da peşin akçe vermek lâzım değildir.”

Madde 392

“İstisnâ’ mün’akid olduktan sonra, tarafeyn pazarlıktan dönemez. Fakat masnû’ eğer ta’rife muvâfık olmazsa müstasni’ muhayyerdir.”

FASL-I HÂMİS

BEY’-İ MARÎZİN AHKÂMI BEYANINDADIR

Madde 393

“Bir marîz, maraz-ı mevtinde iken veresesinden birisine bir şey satsa, diğer vârislerin icâzetine mevkûf olup, marîzin vefatından sonra icâzet verirler ise nâfiz olur, vermezler ise nâfiz olmaz.”

Madde 394

“Maraz-ı mevtinde iken marîz, hîyn-i vefatında kendine vâris olmayan birine semen-i misliyle bir şey satsa, sahih ve muteber olur. Ve eğer muhâbât, yani semen mislinden noksan ile bey’ ve teslim ettikten sonra fevt olsa, sülüs-i malı muhâbâta müsâid olduğu takdirde, bey’ yine sahih ve muteber olur. Ve sülüs-i malı muhâbâta müsâid olmadığı sûrette, mikdar-ı noksanı müşteri ikmâl mecbur olur. Ve ikmâl etmez ise verese bey’i fesh edebilir.”

Meselâ, bin beş yüz kuruş kıymetli bir haneden başka nesneye mâlik olmayan marîz, maraz-ı mevtinden evvel hanesini vârisi olmayan bir kimseye bin kuruşa bey’ ve teslim ettikten sonra fevt olsa, mahâbât etmiş olduğu beş yüz kuruş sülüs-i mala müsâid olmakla bey’ sahih ve muteber olup, verese bu bey’i fesh eder. Ve eğer marîz, ol haneyi beş yüz kuruşa bey’ ve teslim etmiş olsa, muhâbât etmiş olduğu bin kuruş sülüs-i malın iki katı olmakla, verese müşteriye “semeni, mebî’in sülüsân kıymetine iblâğ et” diye teklif ettiklerinde, müşteri nâkis olan beş yüz kuruşu verir ise, verese bey’i fesh edemez. Ve eğer vermez ise bey’i fesh ile haneyi istirdad edebilirler.

Madde 395

“Terekesi müstağrak-ı düyûn olan kimse, maraz-ı mevtinde malını semen mislinden noksan ile satıp da fevt olduğu sûrette, dâyinleri mebî’in mislini müşteriye ikmâl ettirirler. Ve ikmâl etmezse bey’i fesh edebilirler.”

FASL-I SÂDİS

BEY’U’L-VEFÂ HAKKINDADIR

Madde 396

“Bey’-i vefâda bâyi’, semeni red ile, meb’î istirdad edebilidiği gibi, müşteri dahi meb’î red ile, semeni istirdad edebilir.”

Madde 397

“Bey’-i vefâ ile satılan meb’î, gerek bâyi’ ve gerek müşteri âhara satamaz.”

Madde 398

“Meb’îin menâfi’inden bir miktarı, müşteriye âid olmak üzere şart kılınsa, ol şarta riayet olunur.”
Meselâ, vefâen satılan bağın üzümü, bâyi’ ile müşteri beyinde münâsafeten taksim olunmak üzere bi’t-terâzî mukavele etseler, ol mukavele mûcebince amel olunmak lâzım gelir.

Madde 399

“Vefâen satılan malın kıymeti, deyne müsâvî olduğu halde müşteri yedinde telef olsa, mukaabili olan deyn sâkit olur.”

Madde 400

“Vefâen satılan malın kıymeti, deynden nâkıs olduğu halde, müşteri yedinde telef olsa kıymeti, miktarı deynden sâkit olur. Ve üst tarafını dahi müşteri bâyi’den ahz ve istirdad eder.”

Madde 401

“Vefâen satılan malın kıymeti, deynden ziyade olduğu halde müşteri yedinde telef olsa, kıymetinden deyn mukaabili olan miktarı sâkit olur. Ve taaddî vukûbulmuş ise ziyadeyi dahi müşteri zâmin olur.

Ve eğer bilâ-taad telef olmuş olsa, ol ziyadeyi müşterinin ödemesi lâzım gelmez.”

Madde 402

“Bey’-i vefâda mütibâyiândan birisi veft oldukda, hakk-ı fesh vârise intikal eder.”

Madde 403

“Müşteri, alacağını istifâ etmedikçe, vefâen iştirâ etmiş olduğu mala, bâyi’in diğer garîmleri müdâhele edemez.”

İrâde-i seniyye târihi fî 8 Muharrem sene 286

KİTÂBÜ’L-İCÂRÂT

SÛRET-İ HATT-I HÛMÂÛN

MÛCEBİNCE AMEL OLUNA
KİTÂB-I SÂNÎ

İCÂRÂT HAKKINDA OLUP BİR MUKADDEME İLE SEKİZ BÂB-I ŞÂMİLDİR
MUKADDEME

İCÂREYE MÛTEALLİK OLAN İSTİLÂHÂT BEYANINDADIR
Madde 404

“Ücret : Kira, yani bedel-i menfaat ve îcâr, kiraya vermek ve istîcar, kira ile tutmak demektir.”

Madde 405

“İcâre : Lügat-ı Arab’da ücret ma’nasıdır. Fakat îcâr ma’nasında dahi isti’mal olunmuştur. İstîlâh-ı fukahâda menfaat-ı ma’lûmeyi ivaz-ı ma’lûm mukabelesinde bey’ etmek demektir.”

Madde 406

“İcâre-i lâzime : Hıyâr-ı şart ve hıyâr-ı ayb ve hıyâr-ı rü’yetten ârî olan icâre-i sahihdir ki, tarafenden birisi bilâ-özü bunu feshedemez.”

Madde 407

“İcâre-i müneccize : Vakt-i akidden itibaren îcârdır.”

Madde 408

“İcâre-i muzâfe : Gelecek bir vakt-i muayyenden itibaren îcârdır.”

Meselâ, gelecek filan ayın ibtidasından itibaren bir hane, bu kadar müddet için, şu kadar kuruşa îcâr olursa, icâre-i muzâfe olarak mün’akid olur.

Madde 409

“Âcir icâreye veren kimsedir. Zamm-ı mâim ile, mükârî ve kesr-i cîm ile, mûcir dahi denilir.”

Madde 410

“Müste’cir : Kesr-i cîm ile, istîcar eden kimse.”

Madde 411

“Me’cûr : Kiraya verilen şeydir. Cimlerin fethiyle mûcer ve müste’cer dahi denilir.”

Madde 412

“Müste’cerün fîh : Ecîrin hikd-i icâre ile iltizâm eylediği ameli îfâ için, müste’cer tarafından kendisine teslim olunan maldır.”

Elbise dikmek üzere terziye verilen kumaş ve nakl için hammala verilen hamûle gibi.

Madde 413

“Ecîr : Nefsini kiraya veren kimsedir.”

Madde 414

“Ecr-i misl : Bîgaraz ehl-i vukûfun, takdir ettikleri ücrettir.”

Madde 415

“Ecr-i müsemma : Hîyn-i akidde zikr ve ta’yin olunan ücrettir.”

Madde 416

“Zamân : Bir şeyin, misliyyâtta ise, mislini ve kıyemiyâtta ise, kıymetini vermektir.”

Madde 417

“Muaddün li’l-istiğlâl : Kiraya vermek üzere i’dâd ve ta’yin olunmuş şeydir ki, fi’l-asl kiraya verilmek üzere yapılmış ya alınmış han ve hane ve hamam ve dükkân gibi akarât ile kira arabası ve kira beygiri misüllü şeylerdir.

Ve bir şeyin, ale’t-tevâfî üç sene îcâr olunması, muaddün li’l-istiğlâl olduğuna delildir.

Ve bir kimse, nefsi için yaptırmış olduğu bir şeyin muaddün li’l-istiğlâl olduğunu nâsa ihbar ve i’lâm ile muaddün li’l-istiğlâl olur.”

Madde 418

“Müsterzi’ : Ücret ile sût ana tutan kimsedir.”

Madde 419

“Muhâyee : Taksim-i menâfi’den ibarettir.”

Meselâ, bir hanede müşterek olan iki kimse, birisine biri ve diğerisine diğeri, münâvebeten intifâ’ etmek üzere karar verilmek gibi.

BÂB-I EVVEL

ZAVÂBIT-I UMÛMÎYYE BEYANINDADIR

Madde 420

“İcârede ma’kudün aleyh menfaattir.”

Madde 421

“Ma’kudün aleyh itibarıyla icâre iki nevidir.

Nev'-i evvel: Menâfi'-i a'yân üzerine vârid olan akd-i icâre olup, icâr olunan şeye "ayn-ı me'cûr" ve "ayn-ı müste'cer" dahi denilir. Ve işbu nev'-i evvel üç kısma taksim olunur:
Kısm-ı evvel: İcâre-i akardır. Hane ve arazi icârı gibi.
Kısm-ı sâni: İcâre-i Urûzdur. Elbise ve evânî icârı gibi.
Kısm-ı sâlis: İcâre-i hayvandır.
Nev'-i sâni, amel üzerine vârid olan akd-i icâre olup, bunda me'cûre "ecîr" denilir. Ücretle amele ve hademe tutmak gibi.
Hıref ve sanâyi' eshâbını istîcar etmek dahi bu kaabildendir ki, meselâ kumaş terziden olmak üzere elbise kestirmek, istisnâ' olduğu gibi, terziye kumaş verip de elbise diktirmek dahi, amel üzerine icâre demektir."

Madde 422

"Ecîr iki kısımdır. Kısm-ı evvel, ecîr-i hâssdır ki, yalnız müste'cire işlemek üzere tutulan ecîrdir. Ayaklı hizmetkâr gibi.
Kısm-ı sâni, ecîr-i müşterekdir ki, müste'cirden başkasına işlememek şartıyla mukayyed olmayan ecîrdir."
Meselâ, hammal ve dellâl ve terzi ve saatçı ve kuyumcu ve iskele kayıkçısı ve kira arabacısı ve karye çobanı hep ecîr-i müşterekdir ki, bir şahsa mahsus olmayıp, herkes için işleyebilirler. Fakat bunlardan biri, filan vakte kadar yalnız müste'cire işlemek üzere istîcar olundukda, ol müddet zarfında ecîr-i hâss olur. Kezâlik bir hammal yahut arabacı ya kayıkçı, falan mahalle kadar başkasına işlemeyip müste'cire mahsus olmak üzere istîcar olundukda, oraya varıncaya kadar ecîr-i hâss olur.

Madde 423

"Ecîr-i hâssın müste'ciri, bir şahıs olduğu gibi, şahs-ı vâhid hükmünde olan müteaddid şahıslar dahi olabilir."
Binaen aleyh bir karye ahalisi, kendilerine mahsus olmak üzere akd-i vâhid ile bir çoban istîcar ettiklerinde, ol çoban ecîr-i hâss olur. Amma kendilerinden başkasının hayvanını dahi ra'y eylemesini tecviz ettikleri sûrette, ol çoban ecîr-i müşterek olur.

Madde 424

"Ecîr-i müşterekin ücrete istihkakı, amel ilemdir."

Madde 425

"Ecîr-i hâssın ücrete istihkakı, müddet-i icârede amel için hazır bulunmasıylaadır. Yoksa bi'l-fi'l işlemesi şart değildir.
Fakat, amelden imtina' edemez ve ederse ücrete müstahak olmaz."

Madde 426

"Akd-i icâre ile, menfaat-ı muayyeneye müstahak olan kimse, aynen ol menfaati, ya mislini yahut mâdûnunu istifâ edebilir.

Amma mâfevkine tecâvüz edemez.”

Meselâ, demircilik işlemek üzere istîcar olunan dükkânda, müste’cir Mazarratta demirciliğe müsâvî, yahut andan ehven bir sanatı icrâ edebilir. Ve bir kimse, sâkin olmak üzere istîcar eylediği hanede sâkin olmayıp da eşya vaz’ edecek olsa câiz olur. Amma, aktarlık etmek üzere istîcar eylediği dükkânda, demircilik işleyemez.

Madde 427

“Her şey ki, müsta’milînin ihtilâfıyla muhtelif ola, anda takyîd muteberdir.”
Meselâ, bir kimsenin rükûbü için istikrâ olunan ata başkası irkâb olunamaz.

Madde 428

“Her şey ki, müsta’milînin ihtilâfıyla muhtelif olmaya, anda takyîd lağvıdır.”
Meselâ, bir kimsenin süknâsı için istîcar olunan hanede başkası iskân olunabilir.

Madde 429

“Gerek kaabil-i taksim olsun ve gerek olmasın bir kimse, hisse-i şâyi’asını şerikine îcâr edebilir ise de, âhara îcâr edemez. Fakat ba’d-e’l- muhâyee nöbetini îcâr edebilir.”

Madde 430

“Şüyû’-ı târî, akd-i icâreyi ifsâd etmez.”

Meselâ, bir kimse hanesini îcâr ettikten sonra, nisf hissesi bir müstahak tarafından zaptolunsa, bâki hisse-i şâyi’a hakkında icâre bâki kalır.

Madde 431

“İki şerik, birlikte olarak mal-i müştereki, şahs-ı âhara îcâr edebilirler.”

Madde 432

“Bir şeyi, iki kişiye îcâr etmek câizdir. Ve her biri ücretten kendi hissesine âid olan mikdarı verip, yekdiğere kefil olmadıkça, birinin hissesi diğerdan alınmaz.”

BÂB-I SÂNÎ

AKD-İ İCÂREYE MÜTEALLİK MESÂİL BEYANINDA OLUP DÖRT FASLI HÂVÎDİR

FASL-I EVVEL

RÜKN-İ İCÂREYE DAİR OLAN MESÂİL BEYANINDADIR Madde 433

“Bey’ gibi icâre dahi icab ve kabul ile mün’akid olur.”

Madde 434

“İcârede icab ve kabul “îcâr ettim” ve “kiraya verdim” ve “istîcar ettim” ve “kabul ettim” gibi, akd-i icâre için müsta’mel olan sözlerdir.”

Madde 435

“İcâre dahi bey’ gibi mâzi sıygasıyla mün’akid olup, müstakbel sıygasıyla mün’akid olmaz.”
Meselâ, biri “îcâr edeceğim” deyip, diğeri “istîcar ettim” yahut biri, “îcâr et” deyip diğeri, “îcâr ettim” dese iki sûrette dahi icâre mün’akid olmaz.

Madde 436

“İcâre, müşâfehe ile olduğu gibi mükâtebe ile ve dilsizin, işaret-i ma’rûfesiyle dahi mün’akid olur.”

Madde 437

“Teâtî tarîkiyle dahi icâre mün’akid olur.”
Nitekim şifâhen pazarlık olunmaksızın, yolcu vapuruna ve iskele kayığına ve kira beygirine binmek gibi ki, ücret ma’lûm ise, ol kadar ve değil ise, ecr-i misil i’tâsı lâzım gelir.

Madde 438

“İcârede sükût, rızâ ve kabul addolunur.”
Meselâ, bir adam şehriye elli kuruş kira ile bir dükkân istîcar edip de, birkaç ay sâkin olduktan sonra, aybaşında âcir, “eğer altmış kuruşa râzı olur ise otur, olmaz isen dükkânı bırak” dedikde, müste’cir anı red ile “altmış kuruşa râzı olmam” dedikten sonra, dükkânda müstemirren otursa, kemâfissâbık elli kuruş kira

lâzım olur. Ve eğer bir şey demeyip ve dükkândan çıkmayıp da müstemirren oturmuş ise, şehriye altmışar kuruş vermesi lâzım gelir.

Kezâlik, dükkân sahibi “yüz kuruşa” müste’cir “seksen kuruşa” dese ve sahibi müste’ciri bırakıp, o dahi dükkânda sâkin olsa, seksen kuruş ücret lâzım olur. Ve eğer tarafeyn sözlerinde isrâr eyledikleri halde müste’cir sâkin olur ise, ecr-i misil lâzım gelir.

Madde 439

“Ba’de’l-akd, bedelin tebdili veya tezyid veya tenzili ile tekrar pazarlık olundukda, akd-i sâni muteberdir.”

Madde 440

“İcâre-i muzâfe sahih ve vakti hulûlünden evvel lâzım olur.”

Binaenaleyh ehad-ı âkıdeyn, mücerred “vakdi gelmedi” diye icâreyi fesh edemez.

Madde 441

“İcâre, sahih olarak mün’akid olunduktan sonra, başkası ücrete ne kadar zamm etse âcir, mücerred bunun için icâreyi fesh edemez.

Fakat vasî ya mütevellî, yetimin ya vakfın akarını ecr-i mislinden noksan ile icâr etse, icâre fâsid olup ecr-i mislin ikmâli lâzım gelir.”

Madde 442

“Müste’cir, irs ya hibe gibi bir vechile ayn-i me’cûre mâlik olucak, icârenin hükmü kalmaz.”

Madde 443

“Mûceb-i akdin icrâsına, mâni’ olur bir özr zuhur ettikde, icâre münfesihi olur.”

Meselâ, düğün için bir işçi istîcar olundukda, ehad-i zevceyn fevt olsa, icâre münfesihi olur.

Ve kezâ dışı ağrıyan kimse, dışını çıkarmak üzere şu kadar kuruşa bir dışı ile mukavele etmişken, ağrı zâil olursa, icâre münfesihi olur.

Kezâlik, müsterzi’in vefatıyla icâre münfesihi olmayıp, amma çocuğun yahut süt ananın vefatıyla münfesihi olur.

FASL-I SÂNÎ

İCÂRENİN ŞERÂİT-İ İN’İKAD VE NEFÂZİ HAKKINDADIR

Madde 444

“İcârenin in’ikadında âkideynin ehliyeti yani, âkil-i mümeyyiz olmaları şarttır.”

Madde 445

“Büyü’da olduğu gibi icârenin in’ikadında dahi, icabın kabule muvâfakati ve meclis-i akdin ittihâdı şarttır.”

Madde 446

“Âcir, îcâr edeceği şeyin mutasarrıfı, yahut mutasarrıfının vekili veya velîsi veya vasîsi olmak lâzımdır.”

Madde 447

“Füzûlinin îcârı, mutasarrıfın icâzetine ve mutasarrıfı sagîr veya mecnûn ise, ecr-i misliyle îcâr olunduğu sûrette velîsinin veya vasîsinin icâzetine mevkûfen mün’akid olur.
Fakat icâzetin sıhhatinde dört şeyin yani, âkideyn ve malın ve ma’kudun aleyhin ve bedel-i icâre, Urûzdan olduğu takdirde, anın dahi kıyâm ve bekası şart olup, bunlardan birisi ma’dûm olsa icâzet sahih olmaz.”

FASL-I SÂLİS

SIHHAT-İ İCÂRENİN ŞERÂİTİ HAKKINDADIR

Madde 448

“İcârenin sıhhatinde, âkideynin rızâsı şarttır.”

Madde 449

“Me’cûrun ta’yini lâzımdır.”

Binaenaleyh, iki dükkândan biri, ta’yin ve tahyîr edilmeksizin îcâr olursa sahih olmaz.

Madde 450

“Ücret, ma’lûm olmak şarttır.”

Madde 451

“İcârede menfaat, mâni’-i münâzaa olacak vechile ma’lûm olmak şarttır.”

Madde 452

“Hane ve dekâkîn ve sût ana emsâlinde, müddet-i icârenin beyanıyla, menfaat ma’lûm olur.”

Madde 453

“Hayvan istîcar olundukda, yük yükletmek için midir yoksa rukûb için midir? Ve kim binecektir? Burasının ta’yini yahut dilediğini irkâb etmek üzere ta’mîmi ile beraber, icârenin müddeti, yahut mesâfesi dahi beyan olunmak lâzımdır.”

Madde 454

“Arazi işîcârında, ta’yin-i müddetle beraber, ne için olduğu beyan olunmak ve zirâat için ise ne ekileceği, ta’yin veyahut “müctecir her ne dilerse ekmek üzere” diye ta’mîm kılınmak dahi lâzımdır.”

Madde 455

“Ehl-i sanatın işîcârında, menfaatin ma’lûmiyeti, amelin beyanıyla yani ne yapacağını ve nasıl yapacağını ta’yin ile olur.”
Meselâ, esvâb boyatılacak oldukda esvâbın boyacıya irâesi yahut gilzat ve rikkatinin bildirilmesi ve renginin beyanı lâzımdır.

Madde 456

“Eşya naklinde, işaretle ve naklolunacak mahallin ta’yiniyle menfaat ma’lûm olur.”
Meselâ, “şu yükü filan mahalle nakl edeceksin” denildikde, yük müşâhed ve mesâfe ma’lûm olduğu cihetle, menfaat dahi ma’lûm olur.

Madde 457

“Menfaat, makdûri’l-istifâ olmak şarttır.”
Binaenaleyh, bir firarî hayvanın icârı sahih olmaz.

FASL-I RÂBİ’

İCÂRENİN BUTLÂN VE FESÂDI HAKKINDADIR

Madde 458

“İn’ikad-ı icârenin, şerâitinden biri bulunmasa, icâre bâtil olur.”

Meselâ, mecnûnun ve sabî-i gayr-i mümeyyizin îcâr ve istîcarı bâtildir. Fakat ba’de’l-in’ikad âcir veya müste’cirin tecennün etmesiyle, icâre münfesih olmaz.

Madde 459

“İcâre-i bâtilada, isti’mal ile ücret lâzım olmaz.”

Fakat mal-i vakıf veya mal-i yetim ise, isti’mâl ile ecr-i misil lâzım olur.

Mecnûn dahi, yetim hükmündedir.”

Madde 460

“İn’ikad-ı icârenin şartları bulunup da, şerâit-i sıhhatden birisi bulunmasa, icâre fâsid olur.”

Madde 461

“İcâre-i fâside nâfizdir. Fakat icâre-i fâsidede âcir olan kimse, ecr-i misle mâlik olup, ecr-i müsemmaya mâlik olmaz.”

Madde 462

“İcârenin fesâdı, bazan bedelin meçhul olmasından ve bazan diğere şerâit-i sıhhatin bulunmamasından neş’et eder.

Evvelki sûrette, bâliğan mâbelağ ecr-i misil lâzım gelir.

İkinci sûrette, ecr-i müsemmayı tecâvüz etmemek şartıyla ecr-i misil lâzım gelir.”

BÂB-I SÂLİS

ÜCRETE MÜTEALLİK MESÂİL BEYANINDA OLUP ÜÇ FASLI HÂVÎDİR

FASL-I EVVEL

BEDEL-İ İCÂRE HAKKINDADIR

Madde 463

“Bey’de, semen olmaya salih olan şey, icârede de bedel olmaya salih olduğu gibi, semen olmaya salih olmayan şeyler dahi, bedel-i icâre olabilir.”

Meselâ, bir hayvan mukaabilinde yahut bir hanenin süknâsı mukaabilinde, bir bostan istîcar olunabilir.

Madde 464

“Bedel-i icâre nakid ise, semen-i mebî’ gibi, mikdarını ta’yin ile ma’lûm olur.”

Madde 465

“Bedel-i icâre, urûzdan yahut mekîlât ya mevzûnât yahut adediyât-ı mütekaribeden olduğu halde, mikdar ile beraber vasfını dahi beyan etmek lâzım gelir.

Ve nakli, haml ve meûnete muhtac olan şeylerde, her nerede teslimi şart kılınır ise, orada îfâ olunmak lâzım gelir. Ve mekân-ı îfâ beyan olunmadığı takdirde, me’cûr eğer akar ise ol akarın olduğu mahalde ve eğer amel ise, ecîrin ameli îfâ ettiği yerde ve eğer hamûle ise, ücretin lâzım olduğu mekânda îfâsı lâzım gelir.

Amma, haml ve meûneti olmayan şeylerde dilediği yerde olur.”

FASL-I SÂNÎ

ÜCRETİN SEBEB-İ LÜZUMUNA VE ÂCİRİN ÜCRETE KEYFİYET-İ İSTİHKAKINA DAİR OLAN MESÂİL BEYANINDADIR

Madde 466

“Akd-i mutlak ile, ücret lâzım olmaz.”

Yani, mücerred icâre mün’akid olduğu gibi, hemen bedel-i icârenin teslimi lâzım gelmez.

Madde 467

“Ta’cîl ile ücret lâzım olur.”

Yani, müste'cir berveç-i peşin ücreti teslim etse, âcir ana mâlik olup, ba'dehu müste'cir anı istirdad edemez.

Madde 468

“Şart-ı ta'cîl ile, ücret lâzım olur.”

Yani, bedel-i icârenin berveç-i peşin verilmesi şart kılındıkda, icâre gerek menâfi'-i a'yân üzerine vârid olsun ve gerek amel üzerine vârid olsun, her halde müste'cirin evvel emirde, bedel-i icâreyi teslim etmesi lâzım gelir.

Ve evvelki sûrette, âcir ücreti istîfâ edinceyedek me'cûru teslimden ve ikinci sûrette ecîr ücreti istîfâ edinceyedek, amelden imtina' edebilir.

Ve iki sûrette dahi, âcirin berveç-i peşin ücreti mutâlebe ile, müste'cir îfâdan imtina' eder ise, fesh-i icâreye hakkı vardır.

Madde 469

“İstîfâ-yı menfaat ile, ücret lâzım olur.”

Meselâ, bir mahalle gitmek üzere, istîcar olunan beygire rükûb ile oraya varıldıkda, âciri ücrete müstahak olur.

Madde 470

“İcâre-i sahihada, istîfâ-yı menfaate iktidar ile dahi ücret lâzım olur.”

Meselâ, bir kimse icâre-i sahiha ile istîcar eylediği haneyi, kabz ettikten sonra sâkin olmasa bile, ücret vermesi lâzım gelir.

Madde 471

“İcâre-i fâsidede, istîfâ-yı menfaata iktidar kâfi olmayıp, hakikaten intifa' bulunmadıkça, ücret lâzım gelmez.”

Madde 472

“Min gayr-i akd ve bilâ-izn bir kimse, birinin malını isti'mal ettiği sûrette muaddün li'l-istiglâl ise, ecr-i misil lâzım olur, değil ise lâzım olmaz.

Fakat mal sahibi, ücret mutâlebe ettikten sonra isti'mal eder ise, muaddün li'l-istiglâl olmasa dahi, ücret i'tâsı lâzım gelir.”

Zira bu halde, isti'mal etmesiyle ücrete râzı olmuş olur.

Madde 473

“Ücretin ta’cîl ve te’cîli hakkında, âkideyn her ne şart ederler ise ona riayet olunur.”

Madde 474

“Te’cîl-i bedel şart olunduğu sûrette, ibtida âcirin me’cûru teslim ve ecîrin ameli îfâ eylemesi lâzım gelip, ücretin îfâsı ancak mukavele olunan vakt-i te’diyenin inkızâsında lâzım olur.”

Madde 475

“Ta’cîl ve te’cîl şartı olmaksızın akdolunan icâre-i mutlakada, akd-i icâre, gerek menâfi’-i a’yân üzerine olsun ve gerek amel üzerine olsun, her halde ibtida âcirin me’cûru teslim ve ecîrin ameli îfâ eylemesi lâzım gelir.”

Madde 476

“Ücret, eğer şehriyye yahut seneviyye gibi, bir vakt-i muayyen ile muvakkat ise, lüzum-ı îfâsı ol vaktin inkızâsındadır.”

Meselâ, şehriyye ise ayın tamamında ve seneviyye ise sene hitâmında olmak lâzım gelir.

Madde 477

“Ücretin lüzumunda, me’cûrun teslimi şarttır.”

Yani, kira vakt-i teslimden itibaren işler.

Bu sûrette, âcir kable’t-teslim mürûr eden müddetin ücretini alamaz. Ve eğer kable’t-teslim müddet-i icâre münkazî olur ise, ücretten bir şeye müstahak olmaz.

Madde 478

“Me’cûr ile intifâ bi’l-külliyeye fevt oldukda, ücret sâkit olur.”

Meselâ, hamam ta’mire muhtac olup da ta’miri esnasında bir müddet muattal kalsa, ol müddetin ücretten hissesi sâkit olur. Kezâlik değirmenin suyu kesilip de muattal kalsa, suyun inki’tâi vaktinden itibaren ücret sâkit olur. Fakat müste’cir, un öğütmekten gayri bir sûretle, ol değirmenin evinden intifâ ettikde, bedel-i icâreden ana isâbet eden hisseyi vermesi lâzım gelir.

Madde 479

“Bir kimse, bir dükkân istîcar ve kabz etmişken, bir müddet ahz ve i’tâyâ kesad ârız olmakla, “sanat işlenmedi” ve “dükkân kapalı kaldı” diye, ol müddetin kirasını i’tâdan imtina’ edemez.”

Madde 480

“Müddet üzerine bir kayık istîcar olunup da, esnâ-yı râhda müddet münkazî olsa, sahile yanaşınca dek icâre mümted olur. Ve müste’cir fazla olan müddetin ecr-i mislini verir.”

Madde 481

“Bir kimse, hanesini diğerkimseye meremmet etmek ve bilâ-ücret sâkin olmak üzere verse ve o dahi, kendi tarafından meremmet ederek bir müddet sâkin olsa, âriyet kaabilinden olmakla masârif-ı ta’miriye ol kimseye âid olur. Ve sahib-i hane dahi andan ol müddet için, ücret namına bir şey alamaz.”

FASL-I SÂLİS

ÜCRET İÇİN ECİRİN MÜST’CERÜN FİHİ HABS EDİP EDEMEMESİ HAKKINDADIR

Madde 482

“Terzi ve boyacı ve çamaşırıcı gibi amelinde eser olan ecîrin veresiye mukavele olunmamış ise, ücret için yedinde müste’cerün fihi habs etmeye salâhiyeti vardır. Ve bu vechile habs edip de, yedinde ol mal telef olsa, zâmin olmaz, fakat ücret dahi alamaz.”

Madde 483

“Hammal ve mellâh gibi amelinde eser olmayan ecîrin, ücret için müste’cerün fihi habs etmeye salâhiyeti yoktur. Ve bu halde habs edip de, yedinde ol mal telef olsa zâmin olur. Ve mal sahibi bunda muhayyer olup, dilerse mahmûl olarak kıymetini tazmin ettirir ve ücretini verir ve dilerse, gayr-i mahmûl olarak tazmin ettirip ücret vermez.”

BÂB-I RÂBİ’

MÜDDET-İ İCÂREYE MÜTEALLİK MESÂİL BEYANINDADIR

Madde 484

“Bir kimse gerek yevm gibi kasîr olsun ve gerek sinîn gibi tavîl olsun, ma’lûm olan müddet üzerine mal ve mülkünü, âhara îcâr edebilir.”

Madde 485

“Müddet-i icârenin ibtidası, hîn-i akidde tesmiye yani zikr ve ta’yin olunan vâkitten itibar olunur.”

Madde 486

“Hîn-i akidde, ibtida-yı müddet tesmiye olunmaz ise, vakt-i akidden itibar olunur.”

Madde 487

“Bir senelik olmak üzere, her aylığı şu kadar kuruşa olarak, bir akarın îcârı câiz olduğu gibi, şehriyesi beyan olunmaksızın bir senelik olmak üzere, şu kadar kuruşa îcârı dahi sahih olur.”

Madde 488

“Ayın ibtidasında iken, icâre gerek bir aylık olsun ve gerek ziyade olsun, şehriye olarak mukavele olunur ise, aylık olmak üzere mün’akid olur. Bu sûrette, ay otuz günden nâkıs olsa dahi tamam aylık i’tâsı lâzım gelir.”

Madde 489

“Ayın birazı geçmişken, bir aylık olmak üzere mukavele olunduğu sûrette, bir ay otuz gün olmak üzere itibar olunur.”

Madde 490

“Ayın birazı geçmişken, şu kadar aylık olarak mukavele olunur ise, evvelki nâkıs ay, en sonraki aydan otuz gün olmak üzere itmâm olunup, yevmiye hesâbiyle îfâ olunur. Ve ara yerdeki aylar gurre ile hesâb ve itibar kılınır.”

Madde 491

“Ayın birazı geçmişken, kaç aylık olduğu beyan olunmaksızın, her aylığı şu kadar kuruşa olmak üzere mukavele olunduğu sûrette, ibtidaki nâkıs ay otuz gün itibar olunmak lâzım geleceği gibi, diğer aylar dahi ol veçhile otuzar gün olmak üzere itibar olunur.”

Madde 492

“Aydın ibtidasında iken bir senelik olarak akd-i icâre olundukda, sene on iki ay olmak üzere itibar olunur.”

Madde 493

“Aydın birazı geçmişken, icâre bir senelik olarak akd olundukda, bir ay eyyamî olarak itibar olunup, diğer on biri gurre itibarıyla hesâb olunur.”

Madde 494

“Kaç aylık olduğu zikr olunmaksızın, her aylığı şu kadar kuruşa olmak üzere, bir akar icâr olursa, akd sahih olur.”

Fakat birinci ay tamam olduğunda, ikinci ve daha sonraki ayların birinci gecesiyle birinci gününde, âcir ve müste’cirden herbiri icâreyi feshedebilirler. Amma, evvelki gecesiyle günü geçtikten sonra feshedemez. Ve eğer, ahad-ı âkıdeyn böyle esnâ-yı şehirde “fesh ettim” dese, ol ayın nihayetinde münfesih olur. Ve eğer, esnâ-yı şehirde “şehir-i âtî ibtidasından itibaren fesh ettim” dese, şehir-i âtî hulûlünde münfesih olur.

Ve eğer, iki ziyade aylık peşin verilmiş ise, hiç birisi ol ayların icâresini fesh edemez.”

Madde 495

“Bir kimse, bir gün işlemek üzere bir ecîr tuttuğu sûrette, tulû’-i şemsden asra kadar, yahut gurûb-i şemse kadar işlemek hususunda, örf-i belde ne ise ana göre amel olunur.”

Madde 496

“Biri, meselâ on gün işlemek üzere bir dülger istîcar etse, akdi velyeden günler itibar olunur. Ve eğer, yazın on gün işlemek üzere diye istîcar etse, hangi ayın kaçınıcı gününden itibaren işleyeceğini beyan etmedikçe sahih olmaz.”

BÂB-I HÂMİS

HIYÂRÂT HAKKINDA OLUP ÜÇ FASLI HÂVÎDİR

FASL-I EVVEL

HIYÂR-I ŞART BEYANINDADIR

Madde 497

“Bey’de olduğu gibi, icârede dahi hıyâr-ı şart cârî olarak, ehad-ı tarafeyn yahut ikisi birden, Şu kadar gün muhayyer olmak zre icâr ve istîcar câiz olur.”

Madde 498

“Muhayyer olan kimse, müddet-i hıyârında, dilerse icâreyi fesh eder ve dilerse mcz olur.”

Madde 499

“Gerek fesh gerek icâzet “302” ve “303” ve “304”nc maddelerde beyan olunduğu zre, kavlen olduğu gibi fi’len dahi olur.”

Binâenaleyh, âcir muhayyer olduğu sûrette, me’crde temellükün levâzımdan olan bir vecihle tasarruf etmesi, fesh-i fi’liyyedir. Ve müste’cir muhayyer olduğu sûrette me’crde müste’cirin tasarrufu gibi tasarruf etmesi icâzet-i fi’liyyedir.

Madde 500

“Muhayyer olan kimse, icâreyi fesh yahut infaz etmeden müddet-i hıyâr mürûr ederse, hıyârı sâkıt olarak icâre lâzım olur.”

Madde 501

“Müddet-i hıyâr, vakt-i akidden itibar olunur.”

Madde 502

“Müddet-i icârenin ibtidası, hıyârın sükûtu vaktinden muteberdir.”

Madde 503

“Şu kadar zirâ’ ya dönüm olmak üzere istîcar olunan yer, ziyade yahut nâkıs çıksa, icâre sahih olur. Ve ecr-i müsemma lâzım gelir. Fakat noksan sûretinde, müste’cir muhayyer olup, dilerse icâreyi fesh edebilir.”

Madde 504

“Her dönümü şu kadar kuruş olmak üzere, bir yer istîcar olunsa, ücreti dönüm hesabıyla verilmek lâzım gelir.”

Madde 505

“Bir iş filan vakte kadar îfâ olunmak üzere, ücreti ta’yin olunarak akd-i icâre câiz ve şart muteber olur.” Meselâ, bir kimse kesip de gömlek dikmek ve bugün yetiştirmek üzere terziye bez verse, yahut şu kadar günde Mekke’ye yetiştirmek üzere bir adamdan deve istikrâ etse, icâre câiz olur. Ve âcir şartı îfâ eder ise ecr-i müsemma olur. Ve îfâ etmez ise, ecr-i müsemmayı tecâvüz etmemek üzere ecr-i misil olur.

Madde 506

“Amelde ve âmilde ve haml ve mesâfede ve mekânda ve zamanda, iki ya üç sûret üzerine ücretin terdîdi sahih olur. Ve her hangi sûret fi’le çıkar ise, ana göre ücret i’tâsı lâzım gelir.”

Meselâ, ekine iğne ardı dikmek üzere şu kadar oyulgama dikmek üzere bu kadar kuruşa pazarlık olundukda, hangi sûrette dikilir ise, ana göre mukavele olunan ücretin i’tâsı lâzım gelir.

Yahut bir dükkânda attarlık etmek üzere, şu kadar ve demircilik işlemek üzere bu kadar kuruşa mukavele olundukda, müste’cir hangi ameli icrâ eder ise, ana göre ücret-i muayyenesini i’tâ eyler.

Ve kezâ bir dâbbeye, buğday yükletmek üzere şu kadar ve demir yükletmek üzere bu kadar kuruşa istikrâ olundukda, hangisini yükler ise ana göre muayyen olan ücreti verir.

Yahut mükârî “şu hayvanı Çorlu’ya dek yüz ve Edirne’ye dek iki yüz ve Filibe’ye dek üç yüz kuruşa icâr ettim” dedikde, müste’cir nereye gider ise orasının ücretini i’tâ eyler.

Ve kezâik, âcir “şu haneyi yüz ve bu haneyi iki yüz kuruşa icâr ettim” deyip, müste’cir dahi kabul ettikten sonra, her hangisinde sâkin olur ise, anın için muayyen olan ücreti vermesi lâzım gelir. Kezâlik bir kimse, bir cübbeyi terziye, bugün dikerse elli ve yarın dikerse otuz kuruş vermek üzere pazarlık etse, câiz ve şartlar muteber olur.

FASL-I SÂNÎ

HIYÂR-I RÜ’YET HAKKNIDADIR

Madde 507

“Müste’cir için hıyâr-ı rü’yet vardır.”

Madde 508

“Me’cûrûn rü’yeti, menâfi’in rü’yeti gibidir.”

Madde 509

“Müste’cir, görmeden bir akarı istîcar etse, gördükde muhayyer olur.”

Madde 510

“Bir kimse, mukaddema görmüş olduğu bir haneyi istîcar etse, anın için hıyâr-ı rü’yet yoktur. Meğer ki, süknâyâ muzır olacak bir mahalli münhedim olarak, heyet-i ûlâsı tagayyür etmiş ise, ol halde muhayyer olur.”

Madde 511

“Her amel ki, mahallin ihtilâfıyla zaten muhtelif ola, anda ecîrin hıyâr-ı rü’yeti vardır.”

Meselâ, bir cûbbe dikmek üzere terzi ile pazarlık olunduğu sûrette, terzi dikeceği çuha ya şalıyı gördükde muhayyer olur.

Madde 512

“Her amel ki, mahallin ihtilâfıyla muhtelif olmaya, anda hıyâr-ı rü’yet yoktur.”

Meselâ, şu kadar kıyye pamuğun çekirdeğini ayıklamak üzere, şu kadar kuruşa mukavele olundukda, ecîr pamuğu görmese, kendisi için hıyâr-ı rü’yet yoktur.

FASL-I SÂLİS

HIYÂR-I AYB HAKKINDA

Madde 513

“Bey’de olduğu gibi icârede dahi, hıyâr-ı ayb vardır.”

Madde 514

“İcârede hıyârı mûcib olan ayb, menâfi’-i maksûdenin bi’l-küllîyye fevt, yahut muhtel olmasına sebep olan şeydir.”

Meselâ, hane bütün bütün münhedim olmak ve değirmenin suyu kesilmek ile, menfaat-ı maksûde fevt olduğundan ve hanenin çatısı göçmek yahut süknâyâ muzır bir mahalli münhedim olmak ve kira beygirinin sırtı yaralanmak, menâfi’-i maksûdeyi ihlâl eylediğinden, bunlar icârede hıyârı mûcib olan uyûbtandır. Amma, hanenin içerisine yağmur ve soğuk girmeyecek sûrette, sıvası dökülmek ve beygirin yelesi yahut kuyruğu kesilmek gibi menâfi’i ihlâl etmeyen kusurlar, icârede hıyârı mûcib olmaz.

Madde 515

“Menfaatin istîfâsından mukaddem, me’cûrde bir ayb-ı hâdis olsa, vakt-i akidde mevcut gibidir.”

Madde 516

“Me’cûrde bir ayb-ı hâdis oldukda, müste’cir muhayyerdur, dilerse aybıyla beraber istîfâ-yı menfaat eyler. Bu sûrette ücreti tamamen verir ve dilerse icâreyi fesh eyler.”

Madde 517

“Müste’cirin icâreyi feshinden mukaddem, âcir eğer ayb-ı hâdisi izâle eder ise, müste’cirin hakk-ı feshi kalmaz. Ve müste’cir bâkiyye-i müddete mutasarrıf olmak istedikde, âcir dahi ana mâni’ olamaz.”

Madde 518

“Menafi’i ihlâl eden ayb-ı hâdisin ref’inden mukaddem, müste’cir, icâreyi fesh edecek olur ise, âcirin huzûrunda fesh edebilir. Yoksa gıyâbında fesh edemez.

Ve eğer âcirin gıyâbında, yani ana haber vermeksizin fesh eder ise, feshi muteber olmayıp, kemâkân me’cûrün kirası işler.

Amma, menâfi’-i maksûde bi’l-küllîyye fevt olduğu sûrette, âcirin gıyâbında dahi fesh edebilir.

Ve gerek fesh etsin ve gerek fesh etmesin, dört yüz yetmiş sekizinci maddede beyan olunduğu üzere, ücret lâzım olmaz.”

Meselâ, hane-i me’cûrün, menâfii ihlâl eder bir mahalli münhedim olsa, müste’cir fesh-i icâre edebilir.

Fakat âcirin huzurunda fesh etmesi lâzım gelir, yoksa ana haber vermeksizin haneden çıkıverse, çıkmamış gibi ücret vermesi lâzım gelir.

Amma, hane bütün bütün münhedim olduğu sûrette, âcirin huzuruna muhtaç olmaksızın müste’cir fesh-i icâre edebilir. Ve her halde ücret lâzım gelmez.

Madde 519

“Hanenin bir odası, yahut bir duvarı münhedim olup da, müste’cir fesh-i icâre etmeyerek, bâkisinde sâkin olsa, ücretten bir şey sâkit olmaz.”

Madde 520

“Bir kimse, iki haneyi birden şu kadar kuruşa istîcar edip de, birisi münhedim olsa, ikisini birden terk edebilir.”

Madde 521

“Şu kadar odalı olmak üzere, istîcar olunan hanenin odaları nâkıs çıksa, müste’cir muhayyerdir, dilerse fesh-i icâre eder ve dilerse ecr-i müsemma ile icâreyi kabul eder. Amma, icâreyi îfâ edip de ücretten bir mikdarını tenkîs edemez.”

BÂB-I SÂDİS

ME’CÜRÜN ENVÂ’ VE AHKÂMI BEYANINDA OLUP DÖRT FASLI HÂVÎDİR

FASL-I EVVEL

İCÂRE-İ AKARA MÜTEALLİK MESÂİL BEYANINDADIR

Madde 522

“Kimin süknâsı için olduğu beyan edilmeyerek, bir hane ya dükkân istîcar olursa câiz olur.”

Madde 523

“Bir kimse, hanesini ya dükkânını içinde emti’a ve eşyası olduğu halde îcâr etse, icâre sahih olup, âcir emti’a ve eşyasını tahliye ile haneyi teslim mecbur olur.”

Madde 524

“Bir kimse, ne ekeceğini ta’yin yahut ve her ne dilerse ekmek üzere diye ta’mîm etmeyerek, bir arzı istîcar etse, icâre fâsid olur. Fakat kable’l-fesh ta’yin edip de âcir dahi râzı olur ise, sıhhate münkalib olur.”

Madde 525

“Bir kimse, dilediğini ekmek üzere istîcar eylediği arzda sayfiyye ve şitâiyye olarak, bir sene içinde mükerreren zirâat edebilir.”

Madde 526

“Zer’in idrâkinden mukaddem, müddet-i icâre münkazî olsa, zer’in idrâkine dek müste’cir ecr-i mislini vererek arz üzerinde ekini ibka edebilir.”

Madde 527

“Ne için olduğu beyan edilmeyerek, dükkân ve hane istîcarı sahih olup, keyfiyyet-i isti’mali örf ve âdete masrûf olur.”

Madde 528

“Bir kimse, ne için olduğunu beyan etmeyerek istîcar eylediği hanede, kendisi sâkin olabileceği gibi başkasını dahi iskân edebilir. Ve içine eşyasını vaz’ edebilir. Ve binaya vehn ve zarar getirmeyecek her nev’ iş işleyebilir. Amma, binaya vehn ve zarar getirecek işi, sahibinin rızası olmadıkça yapamaz. Hayvan bağlamak hususunda, örf ve âdet-i belde muteber ve mer’î dir, dükkânın hükmü dahi bu vechiledir.”

Madde 529

“Menfaat-i maksûdeyi ihlâl eden şeyleri yapmak, âcire âittir.”

Meselâ, değirmenin harkını ayıklamak sahibinin üzerinedir. Kezâlik, hanenin ve su yollarının ve künklerinin ta’mir ve islahı ve süknâya muhîll olan şeylerin inşâsı ve binaya müteallik sair işler hep sahibi üzerine lâzımdır. Ve eğer sahibi bunları yapmaktan imtina’ eder ise, müste’cir ol haneden çıkaabilir. Meğer ki, istîcar ettiği vâkit ol hane bu hal üzere olup da, anı görmemiş ise, ayba râzı olmuş demek olmasıyla, sonradan bunu bahane ederek ol haneden çıkamaz. Ve eğer müste’cir, bu şeyleri kendi tarafından yapar ise, teberru’ kaabilinden olup, masrafını âcirten talep edemez.

Madde 530

“Âcirin izniyle, müste’cirin icrâ eylediği ta’mirât, eğer damın kiremidini aktarmak gibi me’cûrun islahına ve halel-i tatarrukundan sıyânetine âid ise, masrafı âcirten alınmak şartı zikr olunmamış ise bile, müste’cir bu ta’mirâtın masrafını âcirten alır. Ve eğer hanenin fırınına ta’mir etmek gibi, mücerred müste’cirin menâfi’ine âid ise, öyle bir şart zikr olunmadıkça, müste’cir anın masrafını âcirten alamaz.”

Madde 531

“Müste’cir, bir akar-ı me’cûrde bina ihdâs eylese, yahut ağaç dikse, icârenin inkizâsında âcir muhayyer olur. Dilerse ol binayı yahut ağacı kal’ ettirir. Ve dilerse kıymetini az olsun çok olsun verip ibka eder.”

Madde 532

“Müddet-i icârede terâküm eden, toz ve toprak ve süprüntünün tathîr ve izâlesi, müste’cir üzerinedir.”

Madde 533

“Müste’cir, me’cûrû tahrîb eder olup da, âcir men’ine muktedir olamasa, hâkime müracaatla icâreyi fesh ettirebilir.”

FASL-I SÂBİ’

İCÂRE-İ URÛZ HAKKINDADIR

Madde 534

“Müddet-i ma’lûme için, bedel-i ma’lûm mukaabilinde, elbise ve esliha ve çadır ve emsâli menkûlâtın icâresi câizdir.”

Madde 535

“Bir kimse, bir mahalle gitmek üzere elbise istîcar ettikde, ol mahalle gitmeyip de hanesinde giyse, yahut hiç giymese bile ücretinin i’tâsı lâzım gelir.”

Madde 536

“Bir kimse, kendi giymek için istîcar ettiği elbiseyi, başkasına giydiremez.”

Madde 537

“Huliyât, elbise gibidir.”

FASL-I SÂLİS

İCÂRE-İ HAYVAN HAKKINDADIR

Madde 538

“Muayyen bir hayvanı istikrâ eylemek sahih olduğu gibi, bir mahall-i muayyene kadar götürmek üzere, mükârî ile mukavele etmek dahi sahihtir.”

Madde 539

“Filan mahalle kadar diye, bir muayyen dâbbe istikrâ olunduğu sûrette, eğer dâbbe yolda bîtâb olup kalır ise, müste’cir muhayyer olur. Dilerse hayvan davranıncaya kadar bekler, ve dilerse icâreyi nakz eyler. Ve bu halde, oraya kadar olan mesâfenin ecr-i müsemmadan hisesi ne ise, anı âcire verir.”

Madde 540

“Filan mahalle, şu kadar yük götürmek üzere pazarlık olunduğu sûrette, hayvan yolda bîtâb olup kalır ise, başka hayvana tahmîl ile yükü ol mahalle kadar götürmeye, mükârî mecbur olur.”

Madde 541

“Lâaletta’yın bir hayvan istîcarı câiz olmaz. Fakat ba’del-akd ta’yin olunup da, müste’cir dahi kabul eder ise câiz olur. Ve bir de mu’tâd olduğu üzere lâaletta’yın bir nev’den bir dâbbe istîcar olundukda, câiz ve mutlak müteârefe masrûf olur.”

Meselâ, âdet olduğu üzere mükârî ile filan mahalle kadar bir beygir istîcar olundukda, mükârî berveçh-i mu’tâd bir beygir ile, ol kimseyi oraya îsâl etmeye borçlu olur.

Madde 542

“İcârede, sancak ve vilâyet gibi bir kıt’anın ismiyle, hadd-i mesâfeyi ta’yin eylemek kâfi değildir. Meğer ki, ol kıt’anın ismi bir şehre itlak olunmak üzere örf ola.”

Meselâ “Bosna’ya dek, Arabistan’a kadar” diye hayvan istikrâ eylemek sahih olmayıp, varılacak şehir ya kasaba ya karyenin ta’yini lâzım gelir. Fakat Şam lafzı, bir kıt’anın ismi olduğu halde, şehir-i Dımışk’a itlak olunmak üzere örf olduğundan “Şam’a kadar” diye hayvan istikrâ olursa sahih olur.

Madde 543

“Filan mahalle kadar diye, bir hayvan istikrâ olunup da, ol mahallin ismi, iki beldeye ıtlak olunur olduğu takdirde, her hangisine gidilir ise, ecr-i misli lâzım gelir.”

Meselâ, İstanbul’dan Çekmece’ye dek bir hayvan istikrâ olunup da, “Büyük” yahut “Küçükçekmece” diye tasrih kılınmadığı takdirde, her hangisine gidilir ise, anın mesâfesine göre ecr-i misl verilmek lâzım olur.

Madde 544

“Bir beldeye dek, bir hayvan istikrâ olundukda, müste’ciri ol beldedeki hanesine kadar götürmek lâzım olur.”

Madde 545

“Bir mahall-i muayyene dek, hayvan istîcar eden kimse, mükârînin izni olmadıkça, ol mahalli tecâvüz edemez. Ve tecâvüz ettikte, sağ ve salim sahibine teslim edinceye dek, ol hayvan müste’cirin zamânında olup, gerek zehâbında ve gerek iyâbında telef olsa, zamân lâzım gelir.”

Madde 546

“Bir mahall-i muayyene gitmek üzere diye, dâbbe istikrâ olundukda, müste’cir ol hayvan ile başka mahalle gidemez. Ve gidip de hayvan telef olsa zâmin olur.”

Meselâ, Tekfurdağı’na gitmek üzere istîcar ettiği hayvan ile, İslimye’ye gitse ve hayvan telef olsa zamân lâzım gelir.

Madde 547

“Bir mahall-i muayyene diye hayvan istîcar olunup da, oraya giden yollar müteaddid olsa, müste’cir nâsın sülûk ettiği yollardan her hangisiyle isterse gidebilir.”

Ve hayvan sahibi, gidecek yolu ta’yin etmişken, müste’cir başka yoldan gidip de hayvan telef olduğu sûrette, eğer bu yol hayvan sahibinin ta’yin eylemiş olduğu yoldan daha dolaşık ya sarb ise, zamân lâzım gelir. Ve eğer müsâvî yahut daha ehven ise, zamân lâzım gelmez.

Madde 548

“Müste’cir, şu kadar müddet için istîcar eylediği hayvanı, ol müddetten ziyade isti’mal edemez ve edip de yedinde hayvan telef olsa zâmin olur.”

Madde 549

“Falan adam binmek üzere, dâbbe istikrâsı sahih olduğu gibi, dilediğini bindirmek üzere ta’mîmen istikrâsı dahi sahihtir.”

Madde 550

“Rükûb için istikrâ olunan hayvana, yük yükletilemez. Ve yükletilip de hayvan telef olsa zamân lâzım olur. Lâkin bu halde ücret lâzım olmaz.” (86. maddeye bak)

Madde 551

“Falan adam binmek üzere istikrâ olunan hayvana, başkası irkâb olunamaz. Ve irkâb olunup da hayvan telef olsa, zamân lâzım gelir.”

Madde 552

“Bir kimse, dilediğini bindirmek üzere istikrâ eylediği dâbbeye, dilerse kendisi râkib olur ve dilerse başkasını irkâb eder. Fakat gerek kendisi binsin ve gerek başkasını bindirsin, her kim râkib olur ise, murad-ı ta’yin ve tahassus edip, andan sonra başkası irkâb olunamaz.”

Madde 553

“Rükûb için bir hayvan istikrâ olunup da, kimin bineceği ta’yin ve “dilediğini bindirmek üzere” diye ta’mîm olunmasa, icâre fâsid olur. Fakat, kable’l- fesh ta’yin ve beyan olunur ise, sıhhate münkalib olur. Ve bu sûrette dahi her kim taayyün eder ise, andan başkası ol hayvana irkâb olunamaz.”

Madde 554

“Yük için hayvan istikrâ olundukda, semer ve ip ve çuval hakkında örf-i belde muteberdir.”

Madde 555

“Yükün mikdarı beyan, yahut işaretle ta’yin edilmeyerek hayvan istikrâ olundukda, mikdarı örf ve âdete mahmûl olur.”

Madde 556

“Müste’cir, kira hayvanını sahibinin izni olmaksızın darb edemez. Ve darb edip de, andan nâşî hayvan telef olsa zâmin olur.”

Madde 557

“Kira hayvanını darb etmek üzere sahibi izin verdiği sûrette, müste’cir ancak darbu mu’tâd olan yerine vurabilir. Ve eğer darbu mu’tâd olan mevziden başka yerine darb ile, meselâ sağrısına vuracak yerde başına vurmakla hayvan telef olsa, zamân lâzım gelir.”

Madde 558

“Yük için istikrâ olunan hayvana binilebilir.”

Madde 559

“Yükün nev’ ve mikdarı zikr ve beyan olunarak hayvan istîcar olundukda, mazarratta ana mümâsil yahut andan daha ehven, ol kadar diğerk bir nev’ yük dahi yükletebilir. Amma mazarratı daha ziyade olan şeyi yükletemez.”

Meselâ, bir kimse beş kile buğday yükletmek üzere istikrâ eylediği beygire, gerek kendisinin olsun ve gerek başkasının olsun ve her hangi nev’den olursa olsun, beş kile buğday yükletebildiği gibi, beş kile arpa dahi yükletebilir. Amma, beş kile arpa yükletmek üzere istikrâ eylediği hayvana, beş kile buğday yükletemez. Nitekim yüz kıyye

pamuk yükletmek üzere istikrâ olunan hayvana, yüz kıyye demir yükletemediği gibi.

Madde 560

“Kira hayvanından yükü indirmek, mükârî üzerinedir.”

Madde 561

“Me’cûrûn nafakası âcir üzerinedir.”

Meselâ, istikrâ olunan beygirin alefi ve suvarılması sahibi üzerinedir. Fakat, anın izni olmaksızın müste’cir hayvana yem verir ise, teberru’dur; sonra sahibinden akçesini alamaz.

FASL-I RÂBÎ’

İCÂRE-İ ÂDEMÎ BEYANINDADIR

Madde 562

“Hizmet, ya icrâ-yı san’at için, “bâb-ı sâînînin fasl-ı sâlisinde beyan olunduğu üzere, müddet beyanıyla” yahut diğer sûrette ameli ta’yin ile, icâre-i âdemî câizdir.”

Madde 563

“Ücret mukavele edilmeyerek, bir şahıs bir kimsenin talebi üzerine, ol kimseye hizmet ettikde, ücret ile hizmet eder makuleden ise, ecr-i misil alır, değil ise bir şey alamaz.”

Madde 564

“Bir kimse, bir şahsa miktar beyan etmeyerek, “falan işi gör, sana ikrâm ederim” deyip, o dahi îfâ-yı hizmet eylese, ecr-i misle müstahak olur.”

Madde 565

“Ücret tesmiye olunmaksızın, amele istihdam olundukda, gündeliği ma’lûm ise, ücret-i ma’lûme ve değil ise ecr-i misli verilir. Buna mûmâsil esnâfın muâmeleleri dahi bu vechiledir.”

Madde 566

“Kıyemiyâtta lâaletta’yin bir şey verilmek üzere, ecîr ile akd-i icâre olundukda, ecr-i misil lâzım olur.” Meselâ, bir kimse birine “gel bana şu kadar gün hizmet et, sana bir çift öküz alıvereyim” dese, öküz itâsı lâzım gelmeyip, ecr-i misil lâzım gelir. Fakat âdet olduğu üzere, elbise yapılmak üzere süt ana istîcarı câiz ve elbisenin nasıl olacağı vasf ve ta’rif olunmadığı takdirde, evsat derecesi lâzım olur.

Madde 567

“Hademeye hariçten verilmiş olan bahşış, ücrete mahsub edilemez.”

Madde 568

“Bir ilm, ya sanat ta’lîmi için, üstâd istîcar olundukda, eğer müddet beyan olunur ise, icâre müddet üzerine mün’akid olur.

Hatta üstâd, ta'lîme hazır ve müheyyâ bulunmak ile ücrete müstahak olur. Şâkird gerek ta'allüm etsin ve gerek etmesin.

Ve eğer müddet beyan olunmaz ise, icâre fâsid olarak mün'akid olur. Bu sûrette şâkird ta'allüm ederse, üstâd ücrete müstahak olur ve illa ücret alamaz."

Madde 569

"Bir kimse, meselâ oğlunu sanat öğrenmek için ustaya verip, ehad-ı hümâ âhara ücret şart etmedikleri halde, çocuk sanat öğrendikten sonra yekdiğerinden mutâlebe etseler, örf ve âdet-i belde ne ise anınla amel olunur."

Madde 570

"Bir karye ahâlisi, bir hoca yahut imâm ya müezzin istîcar edip, anlar dahi îfâ-yı hizmet etseler, ücretlerini ol karye ahâlisinden alırlar."

Madde 571

"Bî'n-nefs amel etmek, yani kendi işlemek üzere istîcar olunan ecîr, kendi yerinde başkasını kullanamaz." Meselâ, bir kimse bir cübbeyi şu kadar kuruşa, terzi kendi eliyle dikmek üzere pazarlık ettikde, terzi anı âhara diktiremeyip kendisi dikmek lâzım gelir. Ve âhara diktirdiği takdirde, telef olsa zâmin olur.

Madde 572

"Mutlak olarak mukavele olunduğu sûrette, âcir kendi yerinde başkasını kullanabilir."

Madde 573

"Müste'cirin, ecîre "bu işi yap" demesi itlaktır."

Meselâ, bir kimse terziye bizzat, yahut kendin diye takyid etmeksizin, şu kadar kuruşa bu cübbeyi dik deyip de, mukavele ettikde, terzi anı kalfasına yahut diğeri bir terziye diktirse, ecr-i müsemmaye müstahak olur. Ve bilâ-taad cübbe telef olsa zâmin olmaz.

Madde 574

"Amelin tevâbiinden olup da, ecîr üzerine şart kılınmayan her ne olur ise olsun, bunda örf ve âdet-i beldeye itibar olunur."

İplik, terzinin olmak üzere âdet olduğu gibi.

Madde 575

"Yükü haneye idhal etmek hammala lâzım olup, amma mahalline koymak anın üzerine lâzım değildir."

Meselâ, yükü üst kata çıkarmak ve zahîreyi ambara dökmek hammalın borcu değildir.

Madde 576

“Ecîre yemek vermek, müste’cire lâzım olmaz. Meğer ki, örf-i belde ola.”

Madde 577

“Bir dellâl bir malı gezdirip de, satamasa ba’dehu sahibi sattıkda, ol dellâl ücret alamaz. Ve diğere bir dellâl sattığı takdirde, ücret-i dellâliyyeyi, kâmilen ikinci dellâl alıp, evvelkisi bir şey alamaz.”

Madde 578

“Bir kimse malını dellâle verip, “şu kadar kuruşa sat” dedikde, dellâl andan ziyadeye satsa, ol ziyade dahi mal sahibinin olup, dellâl ücret-i dellâliyyesinden başka bir şey alamaz.”

Madde 579

“Bey’de dellâl, dellâliyyesini aldıktan sonra bir müstahak çıkıp da meb’îi alsa, yahut ayb ile, meb’î red olunsa, dellâliyye istirdad olunamaz.”

Madde 580

“Bir kimsenin tarlasındaki ekini biçmek üzere, şu kadar kuruşa istîcar eylemiş olduğu orakçılar, ekinin bir mikdarını biçtikleri halde, dolu yağmakla yahut başka bir kazâ zuhuriyle ekinin mâadası telef olsa, ecr-i müsemmadan biçtikleri ekinin hissesine isâbet eden mikdarı alabilip, bâkisini alamazlar.”

Madde 581

“Süt ana hasta oldukda, fesh-i icâre edebildiği gibi böyle hasta ya gebe olur, yahut çocuk anın memesini almaz veya sütünü istifrağ eyler ise, müsterzi’ dahi fesh-i icâre edebilir.”

BÂB-I SÂBİ’

BA’DE’L- AKD ÂCİR VE MÜSTE’CİRİN VAZİFE VE SALÂHIYYETLERİNE DAİR OLUP ÜÇ FASLI HÂVÎDİR

FASL-I EVVEL

TESLİM-İ ME'CÛR HAKKINDADIR

Madde 582

“Me’cûrun teslimi, müste’cire bilâ-mâni’ anıyla intifa’ edebilecek halde, âcirin izin ve ruhsat vermesidir.”

Madde 583

“Müddet ya mesâfe üzerine, icâre-i sahiha akd olundukda, müddetin inkızâsına ve mesâfenin hitâmına kadar, me’cûrun muttasılan ve müstemirren yedinde durmak üzre, müste’cire teslimi lâzımdır.”
Meselâ, bir kimse şu kadar müddet ile, yahut filan yere gitmek üzre bir araba istîcar ettikde, ol müddet zarfında yahut oraya varıncaya dek, ol arabayı kullanabilir ve orada sahibi onu alıp da kendi umûrunda isti’mal edemez.

Madde 584

“Âcirin bir mülk-i akarını, içinde kendi malı olduğu halde îcâr etse, fariğan teslim etmedikçe kira işlemez. Meğer ki ol malı dahi müste’cire satmış ola.”

Madde 585

“Âcir, haneyi teslim edip de, içindeki eşyasını koyduğu bir odayı teslim etmese, ol odanın bedel-i icâreden, hissesi miktarı sâkit olur. Ve hanenin bâkisinde dahi müste’cir muhayyerdir. Ve eğer âcir kable’l-fesh haneyi tahliye ve teslim ederse, icâre lâzım olur yani müste’cirin hakk-ı feshi sâkit olur.”

FASL-I SÂNÎ

BA'DE'L- AKD ÂKİDEYNİN ME'CÛRDE TASARRUFLARINA DAİRDİR

Madde 586

“Me’cûr akar ise, müste’cir anı kable’l- kabz âhara îcâr edebilir. Ve eğer menkul ise edemez.”

Madde 587

“Nâsın, isti'mal ve intifâ'da mütefâvit olmadığı me'cûru müste'cir başkasına îcâr edebilir.”

Madde 588

“İcâre-i fâside ile müste'cir olan kimse, me'cûru ba'de'l-kabz, başkasına icâre-i sahiha ile îcâr etse câiz olur.”

Madde 589

“Bir kimse, malını müddet-i ma'lûme üzerine, birine icâre-i lâzime ile îcâr ettikten sonra, tekrar başkasına ol müddeti îcâr eylese, icâre-i sâniye nâfiz ve muteber olmaz.”

Madde 590

“Müste'cirin izni olmaksızın, âcir me'cûru satsa, müste'cir hakkında bey' nâfiz olmaz ise de, bâyi' ile müşteri beyninde nâfiz olur.
Hatta müddet-i icârenin inkızâsında, müşteri hakkında bey'-i lâzım olarak almakdan imtina' edemez.
Meğer ki, müddet-i icârenin inkızâsından mukaddem, müşteri bâyi'den mebî'in teslimini mutâlebe edip de, teslimi mümkün olmadığı cihetle kaadî, akd-i bey'i fesh eyleye ve eğer müste'cir bey'i mücîz olur ise, her biri hakkında bey' nâfiz olur.

Lâkin, müste'cirin bervech-i peşin vermiş olduğu bedel-i icâreden, istîfâ etmediği miktarı eline vasıl olmadıkça, me'cûr anın elinden alınamaz.

Ve eğer müste'cir bunu istîfâ etmeden, me'cûru teslim eder ise, hakk-ı habsini ıskat etmiş olur.”

FASL-I SÂLİS

RED VE İÂDE-İ ME'CÛRE MÛTEALLİK MEVÂD BEYANINDADIR

Madde 591

“İcârenin inkızâsından sonra müste'cir, me'cûr üzerinden ref'-i yed etmesi lâzımdır.”

Madde 592

“İcârenin inkızâsından sonra müste'cir, artık me'cûru isti'mal edemez.”

Madde 593

“İcâre münkâzi olup da, âcir malını almak istedikde, müste’cirin dahi teslim etmesi lâzımdır.”

Madde 594

“Me’cûrun red ve îadesi, müste’cirin üzerine lâzım olmayıp, icârenin inkızâsında me’cûrun ahzi, âcir üzerinedir.”

Meselâ, bir hanenin icâresi münkazî oldukda, sahibi varıp hanesini teslim etmek lâzımdır. Kezâlik, filan mahalle kadar bir hayvan istîcar olundukda, sahibi ol mahalde bulunup hayvanını almak lâzım gelir. Ve gelip almadığı halde, müste’cirin taaddî ve taksîri olmaksızın, yedinde ol hayvan telef olsa zâmin olmaz.

Amma, bir mahall-i muayyenden gidip gelmek üzere istîcar etmiş olsa, ol mahalle götürmesi lâzım gelir. Ve oraya getirmeyerek kendi hanesine götürüp tutsa ve hayvan telef olsa zâmin olur.

Madde 595

“Me’cûrun red ve îadesi haml ve meûnete muhtac ise, ücret-i nakliyesi âcir üzerinedir.”

BÂB-İ SÂMİN

ZAMÂNÂT BEYANINDA OLUP ÜÇ FASLI HÂVÎDİR

FASL-I EVVEL

ZAMÂN-I MENFAAT HAKKINDADIR

Madde 596

“Bir kimse, bir malı sahibinin izni olmaksızın isti’mal etmiş olsa, gasb kaabilinden olarak, menâfî’ini ödemek lâzım gelmez.

Fakat mal-i vakf ya mal-i sagîr ise, her halde ve muaddün li’l-istiğlâl ise, te’vîl-i mülk ve akd olmadığı halde, zamân-ı menfaat yani ecr-i misil lâzım olur.”

Meselâ, bir kimse âharın hanesinde akd-i icâre etmeksizin, hodbehod bir müddet sâkin olsa, ücret vermesi lâzım gelmez. Fakat ol hane vakfın ya bir sagîrin malı ise, gerek te’vîl-i mülk ve akd bulunsun ve gerek bulunmasın, her halde sâkin olduğu müddetin ecr-i mislini vermesi lâzım gelir.

Madde 597

“Te’vîl-i mülk ile isti’mal olunan mal, muaddün li’l-istiglâl olsa dahi, zamân-ı menfaat lâzım gelmez.”
Meselâ bir mal-i müştereki, şeriklerinden birisi diğer şerikinin izni olmaksızın, bir müddet müstakillen tasarruf ve isti’mal eylese, “mülkümdür” diye isti’mal eylemiş olacağı cihetle, muaddün li’l-istiglâl olsa dahi, diğer şeriki hissesinin ücretini alamaz.

Madde 598

“Te’vîl-i akd ile isti’mal olunan mal, muaddün li’l-istiglâl olsa dahi, zamân-ı menfaat lâzım gelmez.”
Meselâ, bir kimse müştereken mâlik olduğu dükkânı, şerikinin izni olmaksızın birine satmakla, müşteri dahi bir müddet tasarruf edip, ancak diğer şeriki bey’a icâzet vermeyerek, hissesini zapt eyledikde, dükkân her ne kadar muaddün li’l-istiglâl ise de, hissesinin ücretini mutâlebe edemez. Zira müşteri anı te’vîl-i akd ile isti’mal etmiş, yani “akd-i bey’ ile mutasarrıfım” diye kullanmış olduğu cihetle, zamân-ı menfaat lâzım gelmez.
Kezâlik, bir kimse bir değirmeni, mülkü olmak üzere birine bey’ ve teslim ile, müşteri bir müddet zapt ve tasarruf ettikten sonra, başka bir kimse ol değirmene müstahak çıkıp, ba’d-e’l-isbat ve’l- hükm müşteriden alsa, müşterinin müddet-i mezbûrede tasarrufu için ücret nâmına bir şey alamaz. Zira bunda dahi te’vîl-i akd vardır.

Madde 599

“Bir kimse, bir sagîri velîsinin izni olmaksızın istihdam eylese, bâliğ oldukda hizmetinin ecr-i mislini alır. Ve sagîr fevt olsa verese dahi, ol müddetin ecr-i mislini ol kimseden alabilir.”

FASL-I SÂNÎ

MÜSTE’CİRİN ZAMÂNİ HAKKINDADIR

Madde 600

“Akd-i icâre, gerek sahih olsun ve gerek sahih olmasın, müste’cir yedinde me’cûr, emanettir.”

Madde 601

“Me’cûr, eğer müste’cir yedinde telef olur ise, müste’cirin taaddîsi ya taksîri veyahut me’zûniyyetine muhalefeti olmadıkça, zamân lâzım gelmez.”

Madde 602

“Müste’cirin taaddîsi ile me’cûr telef olsa, yahut kıymetine noksan gelse, müste’cire zamân lâzım gelir.”
Meselâ, müste’cir kira hayvanını vurup öldürse, yahut unı ve şiddet üzere sürmekle hayvan telef olsa, kıymetini zâmin olur.

Madde 603

“Müste’cirin, hilâf-ı mu’tâd hareketi taaddî olup, bundan tevellüd eden zarar ve hasarı zâmin olur.”
Meselâ, istîcar ettiği elbiseyi, âdet-i nâsa muhalif olarak isti’mal edip de fersûde olsa, zâmin olur.
Kezâlik, hane-i me’cûrde, nâsın yakmadığı meretebe ziyade ateş yakmasından nâşî, harîk zuhuriyle hane muhterik olsa zâmin olur.

Madde 604

“Müste’cirin emr-i muhâfazada taksîri ile, me’cûr telef olsa yahut, kıymetine noksan gelse, zamân lâzım gelir.”
Meselâ, müste’cir kira hayvanını, başı boş bir mahalle salıvermekle zâyî’ olsa zâmin olur.

Madde 605

“Meşrûttun mâfevkine tecâvüz ile, müste’cirin kendi me’zûniyyetine muhalefeti, zamânı mûcib olur.
Amma, misline yahut mâdûduna udûl ile muhalefeti, zamânı icab etmez.”
Meselâ, müste’cir şu kadar kıyye yağ yükletmek üzere istikrâ eylediği hayvana, ol kadar kıyye demir yükledip de, hayvan telef olsa zâmin olur.

Amma mazarratta yağa müsâvî yahut daha hafif bir cins hamûle yükledip de hayvan telef olsa, zamân lâzım gelmez.

Madde 606

“İcârenin inkızâsında me’cûr, kemâkân müste’cir yedinde vedî’ a gibi emanet kalır. Binaenaleyh icâre mûnkazî olduktan sonra, müste’cir me’cûru isti’mal edip de telef olsa zâmin olur.
Kezâlik, icârenin inkızâsında, âcir malını talep edip de müste’cir vermeyip, imsâk ettikten sonra ol mal telef olsa, zamân lâzım gelir.”

FASL-I SÂLÎS

ECİRİN ZAMÂNİ HAKKINDA

Madde 607

“Ecîrin taaddîsi yahut taksîri ile müste’cerün fih telef olsa, zâmin olur.”

Madde 608

“Ecîrin taaddîsi, müste’cirin sarâhaten ya delâletten emrine muhalif amel ve hareket etmesidir.”
Meselâ, bir kimse ecîr-i hass olan çobana, “şu hayvanları filan mahalde ra’y et âhar yere götürme” demişken, çoban ol mahalde ra’y etmeyerek başka mahalle götürüp ra’y etse, taaddî etmiş olur.

Ve orada ra’y eder iken hayvanlar telef olsa, çobana zamân lâzım gelir.
Kezâlik, bir kimse terziye bir kumaş verip, “bana bir uzun entari çıkarsa kes” deyip, terzi dahi çıkar diyerek kesdikde, uzun entari çıkmasa, ol kimse kumaşı terziye tazmin ettirebilir.

Madde 609

“Ecîrin taksîri, müste’cerün fihin muhâfazasında bilâ-özü kusur etmesidir.”
Meselâ, sürüden bir hayvan firâr ettikde, çoban mücerred tekâsül ve imhâlınden nâşî, varıp tutmadığı cihetle hayvan zâyi’ olsa, çoban taksîr etmiş olacağından zâmin olur. Amma, anın arkası sıra gittiği takdirde, diğer hayvanların zâyi’ olma ihtimali gâlib olduğu cihetle varıp tutmamış ise, ma’zûr olmakla zamân lâzım gelmez.

Madde 610

“Ecîr-i hâss, emîndir.
Hatta, yedinde bigayr-i sun’ihî telef olan malı zâmin olmaz.
Ve kezâ bilâ-taad, kendi ameliyle telef olan malı dahi zâmin olmaz.”

Madde 611

“Ecîr-i müşterekin, gerek taaddîsi ya taksîri olsun ve gerek olmasın, kendisinin fi’l ve sun’undan tevellüd eden zarar ve hasârı zâmin olur.”
İrâde-i seniyye târihi fî 6 Zilkade sene 286

Müfettiş-i Evkaf-ı Hümâyûn Nâzır-ı Divân-ı Ahkâm-ı Adliyye
Es-seyyid Halil Ahmed Cevdet

An Âzâ-i Divân-ı Ahkâm-ı Adliyye An Âzâ-i Şûra-yı Devlet
Es-seyyid Ahmed Hulûsi Seyfeddin

An Âzâ-yı Şûra-yı Devlet An Âzâ-i Divân-ı Ahkâm-ı Adliyye

Mehmed Emîn Es-seyyid Ahmed Hilmi

An Âzâ-yı Cemiyet İbn-i Âbidinzâde
Alâeddin

KİTÂBÜ'L KEFÂLE

SÛRET-İ HATT-I HÛMÂÛN

MÛCEBİNCE AMEL OLUNA

KİTÂB-I SÂLİS

KEFÂLET HAKKINDA OLUP BİR MUKADDEME İLE ÜÇ BÂB-I HÂVÎDİR

MUKADDEME

KEFÂLETE DAİR OLAN İSTİLÂHÂT-I FIKHİYYE BEYANINDADIR
Madde 612

“Kefâlet : Bir şeyin mutâlebesi hakkında, zimmeti zimmete zammetmektir.”

Yani, bir kimse zâtını, diğerin zâtına zammedip ve anın hakkında lâzım gelen mutâlebeyi, kendi dahi iltizâm eylemektir.

Madde 613

“Kefâlet bi'n-nefs : Bir adamın şahsına kefil olmaktır.”

Madde 614

“Kefâlet bi'l-mal : Bir malın edâsına kefil olmaktır.”

Madde 615

“Kefâlet bi't-teslim : Bir malın teslimine kefil olmaktır.”

Madde 616

“Kefâlet bi'd-derk : Mebû, bi'l-istihkak zapt olunduğu takdirde, akçesini edâ ve teslime, yahut bâyi'in nefsine kefil olmaktır.”

Madde 617

“Kefâlet-i münecceze : Şarta muallak ve zaman-ı müstakbele muzâf olmayan kefâlettir.”

Madde 618

“Kefil : Kendi zimmetini, âharın zimmetine zammeden yani, âharın müteahhid olduğu şeye, kendi dahi müteahhid olan kimsedir ki, ol âhara “asîl” ve “mekfûlün anh” denilir.”

Madde 619

“Mekfûlün leh : Kefâlet hususunda tâlib ve dâyin olan kimsedir.”

Madde 620

“Mekfûlün bih : Kefilin teslimine ya edâsına müteahhid olduğu şeydir ki, kefâlet bi'n-nefsde, mekfûlün anh ile mekfûlün bih bir şeydir.”

BÂB-I EVVEL

AKD-İ KEFÂLET HAKKINDA OLUP İKİ FASLI HÂVÎDİR

FASL-I EVVEL

RÜKN-İ KEFÂLET HAKKINDADIR

Madde 621

“Yalnız kefilin icabıyla kefâlet mün’akid ve nâfiz olur. Fakat mekfûlün leh dilerse reddedebilir. Ve mekfûlün leh reddetmedikçe kefâlet bâki kalır.”

Bu sûrette mekfûlün lehin gıyâbında, birinden alacağına bir kimse kefil olup da, haber-i kefâlet kendüye vâsıl olmadan vefat etse, kefil bu kefâletle mutâlebe ve muâheze olunur.

Madde 622

“Kefilin icabı, yani elfâz-ı kefâlet örf ve âdetle, taahhüd ve iltizâma delâlet eden sözlerdir.”

Meselâ, “kefil oldum” yahut “kefilim” veya “zâminim” dese, kefâlet mün’akid olur.

Madde 623

“Va’d-i muallak ile dahi kefâlet olur.” (84. maddeye bak)

Meselâ, “falan adam senin alacağını vermez ise, ben veririm” dese kefâlet olur. Ve dâyin alacağını isteyip de, medyûn vermese, kefilen mutâlebe eder.

Madde 624

“Bugünden filan vakte kadar kefilim” dedikde, kefâlet-i muvakkate olarak müneccezen mün’akid olur.”

Madde 625

“Kefâlet, mutlak olarak mün’akid olduğu gibi, ta’cîl veya te’cîl kaydıyla, yani hemen yahut filan vakitte ifâ olunmak üzere diye, mukayyed olarak dahi mün’akid olur.”

Madde 626

“Kefile, kefil olmak sahihtir.”

Madde 627

“Kefilin taaddüdü câizdir.”

FASL-I SÂNÎ

ŞERÂİT-İ KEFÂLET BEYANINDADIR

Madde 628

“Kefâletin in’ikadında, kefilin âkil ve bâliğ olması şarttır.”

Binaenaleyh, mecnûn ve ma’tûh ve sabînin kefâleti sahih olmaz. Sabî iken kefil olup da, ba’de’l-bülûğ bu kefâleti mukırr olsa dahi, anınla muâheze olunamaz.

Madde 629

“Mekfûlün anhin âkil ve bâliğ olması şart değildir.”

Binaenaleyh, mecnûnun ve sabînin borcuna kefâlet sahih olur.

Madde 630

“Mekfûlün bih nefis ise, ma’lûm olması şarttır. Ve mal ise, ma’lûm olması şart değildir.”

Binaenaleyh, “falan adamın falan adama olan borcuna kefilim” dedikde, borcun mikdarı ma’lûm olmasa dahi, kefâlet sahih olur.

Madde 631

“Kefâlet bi’l-malde, mekfûlün bih asîl üzerine mazmûn olmak, yani asîl üzerine ifâsı lâzım olmak şarttır.”

Binaenaleyh, semen-i meb’îin ve bedel-i icâre ve sair düyûn-ı sahihaya, kefâlet sahih olur. Kezâlik, mal-i magsûbe kefâlet sahih olup, lede’l-mutâlebe kefil, bunu aynen ya bedelen ifâya mecbur olur. Ve kezâ, sevm-i şîrâ tarîkiyle makbûz olan mala, semen tesmiye olunmuş ise, kefâlet sahihdir. Amma, kable’l-kabz meb’îin aynına kefâlet sahih olmaz. Zira ayn-ı meb’î, bâyi’ yedinde telef olsa, bey’ münfesi olacağından, bâyi’ üzerine mazmûn olmayıp, yalnız semenini kabz etmiş ise reddi lâzım olur. Kezâlik, merhûn ve müsteâr ve me’cûr ve emânât-ı saire, asîl üzerine mazmûn olmadığından, bunların ayınlarına kefâlet sahih olmaz. Fakat mekfûlün anih, bunları izâ’a ve istihlâk eder ise, “kefilim” dese sahih olur. Ve bir de, gerek meb’îin ve gerek bunların teslimine kefâlet sahih olur. Ve lede’l-mutâlebe bir cihetle hakk-ı habsleri yok ise, kefil bunları teslimine mecbur olur. Ancak kefâlet bi’n-nefsde, mekfûlün bihin vefatıyla, kefil ber’i olduğu gibi, bunlar telef olduğu takdirde dahi, kefile bir şey lâzım gelmez.

Madde 632

“Ukûbâtta niyâbet câri olmaz.”

Binaenaleyh, kısâsa ve sair ukûbât ve mücâzât-ı şahsiyyeye, kefâlet sahih değildir. Amma cârih ve katil üzerine lâzım gelen erş ve diyete kefâlet sahihtir.

Madde 633

“Mekfûlün anhin yesârı şart olmayıp, müflise dahi kefâlet sahih olur.”

BÂB-I SÂNÎ

KEFÂLETİN AHKÂMI BEYANINDA OLUP ÜÇ FASLI HÂVÎDİR

FASL-I EVVEL

KEFÂLET-İ MÜNECCZE VE MUALLAKA VE MUZÂFENİN HÜKMÜ BEYANINDADIR

Madde 634

“Kefâletin hükmü mutâlebedir.”

Yani, mekfûlün lehin kefiliden, mekfûlün bihi mütâlebeye hakkı olmaktadır.

Madde : 635

“Kefâlet-i münecezede, deyn eğer asîl hakkında mu’accel ise derhal ve müeccel ise, müddet-i muayyenesinin tamamında kefil mutâleb olur.”

Meselâ, bir kimse birinin borcuna “kefil oldum” dedikde, borç eğer mu’accel ise, derhal müeccel ise, müddeti hitâmında dâin alacağını kefiliden mutâlebe edebilir.

Madde : 636

“Amma, bir şarta muallak ve zaman-ı müstakbele muzâf olarak mün’akid olan kefâlette, şart tahakkuk ve zaman hulûl etmedikçe kefil mutâleb olmaz.”

Meselâ, “falan adam senin alacağını vermez ise, edâsına kefilim” dedikde, kefâlet meşrûtan mün’akid olup, lede’l mutâlebe, ol adam borcunu vermez ise, kefiliden mutâlebe olunur. Yoksa asîlden kable’l- mutâlebe, kefil mutâleb olmaz.

Kezâ, “falan adam senin malını sirkat eder ise, ben zâminim” dese, kefâlet sahih ve ol adamın sirkati sâbit oldukda, kefil mutâleb olur.

Ve kezâ, mekfûlün leh ne vakit mutâlebe eder ise, şu kadar gün mühlet verilmek üzere kefil olsa, mekfûlün lehin mutâlebe ettiği vakitten itibaren, ol kadar gün mühlet verilip, eyyâm-ı mezkûrenin mürûrundan sonra, mekfûlün leh, her ne vakit ister ise mutâlebe eder ve kefilin tekrar o kadar gün istid’âsına salâhiyeti olmaz.

Kezâlik, “falanda sâbit olacak alacağına” veya “falana ikrâz edeceğin meblağa” yahut “falanın senden gasb edeceği şeye” veyahut “falana satacağın malın semenine kefilim” dedikde, kefil ancak bu ahvâlin tahakkukunda, yani borcun sübûtü ve akçenin ikrâzi ve gasbın tahakkuku ve malın bey’ ve teslimi vukû’unda mutâleb olur.

Ve kezâ, “filan gün ihzar etmek üzere, falanın nefesine kefilim” dedikde, kefil ol günden mukaddem, mekfûlün bihin ihzârıyla mutâleb olmaz.

Madde : 637

“Şartın tahakkukunda, vasf ve kaydının tahakkuku dahi lâzımdır.”

Meselâ, “falan kimsenin üzerine ne hükm olunur ise edâsına kefilim” dediği sûrette, o kimse şu kadar kuruş borç ikrâr etse hükm-i hâkim lâhik olmadıkça, kefilin anı edâ etmesi lâzım gelmez.

Madde : 638

“Kefâlet bi’-d-derkte, meb’â müstahak çıktıkda, bi’l-muhâkeme bâyi’in semeni reddetmesine hükm olunmadıkça, kefil muâheze olunmaz.”

Madde : 639

“Kefâlet-i muvakkatada, kefil ancak müddet-i kefâlet zarfında mutâleb olur.”

Meselâ, “bugünden bir aya kadar kefilim” dedikde, kefil ancak bu bir ay zarfında mutâleb olup, ol ayın mürûrunda kefâletten berî olur.

Madde : 640

“Kefâletin in’ikadından sonra, kefil kendisini kefâletten ihraç edemez. Fakat, kefâlet-i muallaka ve muzâfede, deynin zimmet-i medyûna terettübünden mukaddem, kefil kendisini kefâletten ihraç edebilir.” Meselâ, bir kimse bir adamın nefesine ya deynine, müneccezen kefil olduktan sonra, kendisini kefâletten ihraç edemediği gibi, “falandan ne kadar alacağı sâbit olur ise, zâminim” dedikde dahi kefâletten dönemez. Zira deynin sübûtü her en kadar akd-i kefâletten muahhar ise de, zimmet-i medyûna terettübü, akd-i kefâletten mukaddemdir. Amma, “falan adama ne satar isen”, yahut “satacağın malın semenine kefilim” dediği sûrette, mekfûlün lehin ol adama satacağı malın semenine zâmin olur. Fakat, kable’l-bey’ kendisini kefâletten ihraç edebilir. Şöyle ki, “ben kefâletten vazgeçtim, sen ol adama mal satma” dedikten sonra, mekfûlün leh ol adama bir şey satar ise, kefil anın semenine zâmin olmaz.

Madde : 641

“Magsûb ya müsteâr olan malın, red ve teslimine kefil olan kimse, malı sahibine teslim ettikde, ücret-i nakliyyesiyle gâsıb ve müstaîre rucû’ eder. Yani, ücret-i nakliyyesini anlardan alır.”

FASL-I SÂNÎ

KEFÂLET Bİ'N-NEFSİN HÜKMÜ BEYANINDADIR

Madde : 642

“Kefâlet bi'n-nefsin hükmü, mekfûlün bihi ihzârdan ibarettir.”

Şöyle ki, hangi vakit mekfûlün bihin teslimini şart etmiş ise, ol vakit mekfûlün leh taleb ettiği gibi, kefilin anı ihzâr etmesi lâzım gelir. İhzâr eder ise, febihâ ve eğer etmez ise, anı ihzâr etmek üzere cebr olunur.

FASL-I SÂLİS

KEFÂLET Bİ'L-MALİN AHKÂMI BEYANINDADIR

Madde : 643

“Kefil zâmindir.”

Madde : 644

“Tâlib, mutâlebede muhayyerdir; alacağını dilerse kefilinden ve dilerse asîlden mutâlebe eder. Ve birinden mutâlebesi diğerinden mutâlebe hakkını ıskat etmeyip, birinden mutâlebe ettikten sonra, diğerinden veyahut ma'an ikisinden dahi mutâlebe edebilir.”

Madde : 645

“Kefil bi'l-mal olan kimsenin kefâleti hasebiyle zimmetine lâzım gelen meblağa, diğer biri kefil olsa, dâyin alacağını kefillerin hangisinden ister ise mutâlebe eder.”

Madde : 646

“Bir cihetten dolayı müştereken medyûn olan kimseler, yek-diğere kefil olsalar, her biri deynin mecmûiyle mutâleb olur.”

Madde : 647

“Bir deynin, müteaddid kefilleri olduğu sûrette, eğer başka başka kefil olmuşlar ise, her biri mecmû-ı deyn ile mutâleb olur. Ve eğer ma'an kefil olmuşlar ise, her biri deynen hisseleri miktarıyla mutâleb olur. Fakat bunlar, yekdiğerin zimmetine lâzım gelen meblağa dahi kefil olmuşlar ise, ol halde her biri mecmû-ı deynle mutâleb olur.”

Meselâ, bir kimsenin bin kuruş borcuna, biri kefil olduktan sonra, diğer biri dahi kezâlik bin kuruşa kefil olsa, dâyin bu meblağı, kefillerin her hangisinden ister ise mutâlebe eder. Amma, ol iki kimse, bu bin kuruşa ma'an kefil olsalar, her biri bin kuruşun nisfıyla mutâleb olur. Meğer ki, yekdiğerin zimmetine lâzım gelen meblağa dahi kefil olmuşlar ise, ol halde her biri bin kuruş ile mutâleb olur.

Madde : 648

“Kefâlette, asîlin berî olması şart kılınır ise, havâleye münkalib olur.”

Madde : 649

“Muhîlin adem-i berâeti şartıyla havâle kefâlettir.”

Binaenaleyh, bir kimse medyûna “sendeki alacağımı, sen dahi zâmin olmak üzere falanın üzerine havâle et” dese, o dahi ol vechile havâle etse, tâlib alacağını her hangisinden ister ise alır.

Madde : 650

“Biri nezdinde, bir kimsenin emanet malı olduğu halde, ol maldan edâ etmek üzere, ol kimsenin borcuna kefil olsa câiz olur. Ve ol maldan ifâ etmek üzere kefil icbar olunur. Ve eğer mal telef olsa, kefile bir şey lâzım gelmez. Fakat, kefil olduktan sonra ol malı sahibine reddetse, ol halde kendi zâmin olur.”

Madde : 651

“Bir kimse, birini filan vakitte ihzâr etmek üzere nefesine ve ol vakit ihzâr etmediği takdirde, borcunun edâsına kefil oldukda, vakt-i muayyende ihzâr etmez ise, kefilin ol deyni vermesi lâzım gelir.

Ve kefil fevt oldukda, verese vakt-i muayyene kadar mekfûlün bihi teslim ederler. Yahut mekfûlün bih cihet-i kefâletten dolayı, nefisini teslim eyler ise, kefil tarafına malca bir şey terettüb etmez. Ve eğer anlar mekfûlün bihi, yahut mekfûlün bih nefisini teslim etmez ise, kefilin terekesinden malın edâsı lâzım gelir ve mekfûlün leh fevt olsa, vârisi mutâlebe eder.

Ve kefil vakt-i muayyende, mekfûlün bihi ihzâr edip de, mekfûlün leh tagayyüb ve ihtifâ eylese, anın tarafından bir vekil nasb ile, ana teslim olunmak üzere, kefil hâkime müracaat eyler.”

Madde : 652

“Kefâlet-i mutlakada, deyn eğer asîl üzerine mu'accel ise, kefil hakkında dahi mu'accel ve asîl üzerine müeccel ise kefil hakkında dahi müeccel olarak sâbit olur.”

Madde : 653

“Kefâlet-i mukayyededede, ta'cîl te te'cîl vasıflarının her hangisiyle kayd olunmuş ise, kefil ona göre mutâleb olur.”

Madde : 654

“Bir müddet-i ma'lûme ile, müeccel olan deyne, ol müddet ile müeccel olarak kefâlet sahih olduğu gibi, andan ziyade müddet ile müeccel olarak kefâlet dahi sahih olur.”

Madde : 655

“Dâyin, alacağını asîl hakkında te'cîl eder ise, gerek kefil ve gerek kefilü'l-kefil hakkında dahi te'cîl etmiş olur.”

Ve kefil-i evvel hakkında te'cîli, kefil-i sâni hakkında dahi te'cîl olur.

Amma, kefil hakkında te'cîli, asîl hakkında te'cîl değildir.”

Madde : 656

“Müeccelen medyûn olan kimse, kable hulûli'l-ecel âhar diyâra gidecek olup da, dâyni hâkime müracaatla andan kefil istedikde, kefil vermeye mecbur olur.”

Madde : 657

“Bir kimse, birine “benim falan kimseye olan borcuma kefil ol” deyip ve o dahi kefil olup da, kefâlet hasebiyle borcu edâ ettikten sonra, asîl rücû' edecek oldukda, kefil olduğu şeyle rücû' eder; müeddâyâ itibar olunmaz.

Amma, borcun bir mikdarı üzerine, dâyni ile musalaha ettiği takdirde, verdiği bedel-i sulh ile rücû' eder, yoksa mecmû-ı deyn ile rücû' edemez.”

Meselâ, meskûkât-ı hâlisaya kefil olup da, mağşûş akçe ile te'diye etse, asîlden meskûkât-ı hâlisaya alır ve bilakis mağşûş sikkeye kefil olup da, meskûkât-ı hâlisaya ile te'diye eylese, asîlden mağşûş sikke alır. Kezâlik şu kadar kuruşa kefil olup da, sulhan bazı eşya i'tâsıyla te'diye eylese, asîlden kefil olduğu mikdar akçeyi alır. Amma bin kuruşa kefil olup da, sulhan beş yüz kuruş ile te'diye eylese asîlden beş yüz kuruş alır.

Madde : 658

“Akd-i muâvaza zımında, bir kimse birini aldatmış olsa, zararına zâmin olur.”

Meselâ, bir kimse bir arsa iştirâ edip de, üzerine bina yapıldıktan sonra, müstahak çıkıp da zapt olursa, bâyi'den arsanın kıymetini aldıktan başka, binanın hîn-i teslimindeki kıymetini dahi alır.

Kezâlik bir kimse ehl-i sûka, “işbu sağır oğluma mal satınız, ona ticaret için izin verdim” dese, ba'dehu ol çocuk başkasının olduğu meydana çıksa, ehl-i sûk ol çocuğa satmış olduğu malın akçesini, ol kimseden mutâlebe eder.

BÂB-I SÂLİS

KEFÂLETEN BERÂET HAKKINDA OLUP ÜÇ FASLI HÂVÎDİR

FASL-I EVVEL

BAZI ZÂVABIT-I UMÛMÎYYE BEYANINDADIR

Madde : 659

“Mekfûlün bih, gerek asîl ve gerek kefil tarafından mekfûlün lehe teslim ve îfâ olundukda, kefil kefâletten berî olur.”

Madde : 660

“Mekfûlün leh, “kefili ibrâ ettim” yahut “kefil tarafında hakkım yoktur” dese, kefil berî olur.”

Madde : 661

“Kefilin berâetinden, asîlin berâeti lâzım gelmez.”

Madde : 662

“Asîlin berâeti, kefilin berâetini mûcib olur.”

FASL-I SÂNÎ

KEFÂLET Bİ’N-NEFSDEN BERÂET HAKKINDADIR

Madde : 663

“Kefil, mekfûlün bihi şehir ve kasaba gibi muhâsama mümkün olan yerde, mekfûlün lehe teslim ettikde, mekfûlün leh gerek kabul etsin ve gerek kabul etmesin, kefil kefâletten berî olur. Fakat, bir belde-i muayyenede teslimi şart edilmiş ise, başka beldede teslim ile kefâletten berî olmaz.

Ve meclis-i hâkimde teslim etmek üzere kefil oldukda, sokakta teslim ile kefâletten berî olmaz. Fakat, zâbit huzûrunda teslim etse berî olur.”

Madde : 664

“Tâlibin talebi üzerine, mekfûlün bihi mücerred teslim ile, kefil kefâletten berî olur. Amma, tâlibin talebi olmaksızın teslim ettikte, “bi hükmi’l-kefâle teslim ettim” demedikçe berî olmaz.”

Madde : 665

“Filan gün teslim etmek üzere kefil olup da, ol günden evvel teslim ettikte, mekfûlün leh kabul etmese bile, kefil kefâletten berî olur.”

Madde : 666

“Mekfûlün bih fevt oldukda, kefil kefâletten berî olduğu gibi, kefilin kefil var ise o dahi berî olur. Kezâlik kefil fevt olsa, kendi kefâletten berî olduğu gibi, kefil var ise o dahi berî olur. Amma, mekfûlün lehini vefatıyla kefil kefâletten berî olmayıp, vârisi mutâlebe eder.”

FASL-I SÂLİS

KEFÂLET Bİ’L-MALDAN BERÂET HAKKINDADIR

Madde : 667

“Dâyin fevt olup da, medyûn ana münhasıran vâris olsa, kefil kefâletten berî olur. Ve eğer dâyin başka vârisi dahi var ise, kefil yalnız medyûnun hissesinden berî olup, diğer vârisin hissesinden berî olmaz.”

Madde : 668

“Kefil yahut asîl, borcun bir mikdarı üzerine dâin ile musalaha ettiklerinde, eğer ikisinin ya asîlin berâeti şart edilmiş, yahut hiçbir şart dermeyân edilmemiş ise, ikisi dahi berî olur. Ve eğer yalnız kefilin berâeti şart edilmiş ise, yalnız kefil berî olup, tâlib dahi muhayyer olur. Dilerse mecmû-ı deynini asîlden ve dilerse bedel-i sulhu kefilden ve bâkisini asîlden alır.”

Madde : 669

“Kefil, mekfûlün lehi birinin üzerine ihale edip, mekfûlün leh ve muhâlün aleyh dahi kabul etse, hem kefil ve hem de mekfûlün anı berî olur.”

Madde : 670

“Kefil bi'l-malin vefatında, mal-i mekfûlün bih terekesinden mutâlebe olunur.”

Madde : 671

“Semen-i mebî'a kefil olup da bey' fesh olunsa, yahut mebî' bil-istihkak zapt veya aybla red kılınsa, kefil kefâletten berî olur.”

Madde : 672

“Müddet-i ma'lûme tamamına dek bir mal icâr olunup da, tesmiye kılınan bedel-i icâresine, bir kimse kefil oldukda, müddet-i icârenin inkizâsında, ol kefâlet dahi müntehî olup, ba'dehu ol mal üzerine müceddeden akd-i icâre oldukda, ol kefâletin buna şümûlü olmaz.”

İrâde-i seniyye târihi fî 18 Muharrem sene 287

An Âzâ-i Şûrâ-yı Devlet Nâzır-ı Divân-ı Ahkâm-Adliyye
Seyfeddin Ahmed Cevdet
An Âzâ-i Divân-ı Ahkâm-ı Adliyye An Âzâ-i Divân-ı Ahkâm-ı Adliyye
Es-seyyid Ahmed Hulûsi Ahmed Hilmi
An Âzâ-i Cem'iyet An Âzâ-yı Şûrâ-yı Devlet
İbn-i Âbidinzâde Alâeddin Mehmed Emîn

KİTÂBÜ'L-HAVÂLE

SÛRET-İ HATT-I HÛMÂYÛN

MÛCEBİNCE AMEL OLUNA

KİTÂB-I RÂBİ'

HAVÂLE HAKKINDA OLUP BİR MUKADDEME İLE İKİ BÂB-I HÂVÎDİR

MUKADDEME

HAVÂLEYE DAİR OLAN ISTİLÂHÂT-I FIKHİYE BEYANINDADIR

Madde : 673

“Havâle : Deyni, bir zimmetten diğere zimmete nakletmektir.”

Madde : 674

“Muhîl : Havâle eden kimse ki medyûndur.”

Madde : 675

“Muhâlün leh : Dâin olan kimsedir.”

Madde : 676

“Muhâlün aleyh : Kendi üzerine havâleyi kabul eden kimsedir.”

Madde : 677

“Muhâlün bih : Havâle olunan maldır.”

Madde : 678

“Havâle-i mukayyede : Muhîlin, muhâlün aleyh zimmetinde, yahut yedinde olan malından vermek üzere diye, mukayyed olan havâledir.”

Madde : 679

“Havâle-i mutlaka : Muhîlin, muhâlün aleyhte olan malından vermek üzere diye, mukayyed olmayan havâledir.”

BÂB-I EVVEL

AKD-İ HAVÂLE BEYANINDA OLUP İKİ FASLA MÜNKASİMDİR

FASL-I EVVEL

RÜKN-İ HAVÂLE BEYANINDADIR

Madde : 680

“Muhîl kendi dâinine, “seni falanın üzerine havâle ettim” deyip, anlar dahi kabul ettiklerinde, havâle mün’akid olur.”

Madde : 681

“Yalnız muhâlün leh ile muhâlün aleyh beyninde, akd-i havâle olunabilir.”

Meselâ, bir kimse birine, “benim falanda olan şu kadar kuruş alacağımı havâleten sen üzerine al” deyip, o dahi “kabul ettim” dese, yahut “falanda olan şu kadar kuruş alacağımı, benim üzerime havâleten kabul et” deyip, o dahi etse, havâle sahih olur. Hatta muhâlün aleyh, sonra nâdim olsa nedâmeti fâide vermez.

Madde : 682

“Yalnız, muhîl ile muhâlün leh beyninde icrâ olunan havâle, muhâlün aleyhe, lede’l-i’lâm kabul ettikde, sahih ve tamam olur.”

Meselâ, bir kimse dâinini âhar diyarda olan birinin üzerine havâle edip, dâin dahi kabul ettikten sonra muhâlün aleyhe, lede’l-i’lâm o dahi kabul ettiği gibi, havâle tamam olur.

Madde : 683

“Yalnız muhîl ile muhâlün aleyh beyninde icrâ olunan havâle, muhâlün lehin kabulüne mevkûfen mün’akid olur.”

Meselâ, bir kimse birine, “benim falana olan deynimi havâleten sen üzerine al” deyip, o dahi kabul etse, mevkûfen mün’akid olup, muhâlün leh kabul ettikde havâle nâfiz olur.

FASL-I SÂNÎ

ŞERÂİT-İ HAVÂLE BEYANINDADIR

Madde : 684

“İn’ikad-ı havâlede, muhîl ile muhâlün lehin âkil ve muhâlün aleyhin,

âkil bâliğ olması şarttır.”

Binaen aleyh, sabî-i gayr-i mümeyizin, yerine borç havâle etmesi ve birinden havâle alması bâtil olduğu gibi, sabî gerek mümeyiz olsun ve gerek gayr-i mümeyiz olsun ve gerek me’zûn olsun ve gerek mahcûr olsun, birinden kendi üzerine havâle kabul etmesi bâtildir.

Madde : 685

“Havâlenin nefâzında, muhîl ile muhâlün lehin bâliğ olması şarttır.”

Binâenaleyh, sabî-i mümeyizin havâlesi ve havâle alması, velîsinin icâzetine mevkûfen mün’akid olur. Ve velîsi icâzet verdikde nâfiz olur.

Şu kadar ki, havâle aldığı sûrette velîsi izn verse dahi, muhâlün aleyhin muhîlden daha mallı, yani ganî olması şarttır.

Madde : 686

“Muhâlün aleyhin, muhîle medyûn olması şart olmayıp, muhîlin anda alacağı olmasa da havâlesi sahih olur.”

Madde : 687

“Her deyn ki, ana kefâlet sahih olmaya, havâlesi dahi sahih olmaz.”

Madde : 688

“Her deyn ki, ana kefâleti sahih ola, havâlesi dahi sahih olur. Fakat, muhâlün bihin ma’lûm olması lâzımdır. Binâenaleyh deyn-i mechûlün havâlesi sahih olmaz.”

Meselâ, “falanda sâbit olacak alacağını havâleten kabul ettim” dese havâle sahih olmaz.

Madde : 689

“Asâleten zimmete müretteb olan düyûn-ı sahihanın havâlesi, sahih olduğu gibi, cihet-i kefâlet ve havâleden dolayı, zimmete müretteb olan deynin havâlesi dahi sahih olur.”

BÂB-I SÂNÎ

AHKÂM-I HAVÂLE BEYANINDADIR

Madde : 690

“Havâlenin hükmü budur ki, muhîl borcundan ve kefil var ise kefâletten berî olur. Ve muhâlün aleyhden ol borcu mutâlebe etmek hakkı, muhâlün lehe sâbit olur. Ve mürtehin, birini râhin üzerine havâle ettikde, artık rehni habs ve tevkife salâhiyeti yoktur.”

Madde : 691

“Muhîl, mutlak olarak havâle ettikde, eğer muhâlün aleyhde alacağı yoksa ba'de'l-edâ deyniyle takas olur.”

Madde : 692

“Havâle-i mukayyede muhîlin muhâlün bihden dolayı hakk-ı mutâlebesi münkatı' olur. Ve muhâlün aleyh, artık anı muhîle veremez. Ve verirse zâmin olur. Ve ba'de'z-zamân muhîle rücû' eder. Ve kable'l-edâ muhîl düyûnu terekesinden ezyed olduğu halde fevt olsa, sair dâinleri muhâlün bihe müdâhele edemezler.”

Madde : 693

“Bâyi'in, müşteri zimmetinde semen-i mebî' olan alacağından verilmek üzere, diye mukayyed olan havâlede, mebî' hıyâr-ı şart ya hıyâr-ı rü'yet ya hıyâr-ı ayb ile red olursa, veyahut ikaale-i bey' edilse, havâle bâtil olmaz ve muhâlün aleyh ba'de'l-edâ muhîle rücû' eder. Yani verdiği muhîlden alır. Amma müstahak çıkıp da mebî' zapt olunmakla, muhâlün aleyhin ol deynden berî idüğü tebeyyün etse, havâle bâtil olur.”

Madde : 694

“Muhîlin, muhâlün aleyh yedinde emanet olan meblağından verilmek üzere diye, mukayyed olan havâlede, müstahak çıkıp da ol mal zapt olursa, havâle bâtil olur, ve borç muhîle avdet eder.”

Madde : 695

“Muhîlin, muhâlün aleyh yedindeki meblağından verilmek üzere diye, mukayyed olan havâlede, ol meblağ telef olduğu sûrette, eğer mazmûn değil ise, havâle bâtil olur. Ve borç muhîle avdet eder. Ve eğer mazmûn ise, havâle bâtil olmaz.”

Meselâ bir kimsenin, yedindeki emanet akçesinden verilmek üzere, dâinini ol kimsenin üzerine havâle ettikde, kable'l-ahz ol akçe bilâ-taad telef olsa, havâle bâtil olur. Ve dâinin alacağı muhîle avdet eder. Amma ol akçe mal-i magsûb olsa, yahut emanet olup da ol kimsenin itlâfiyla ödemesi lâzım gelse, havâle bâtil olmaz.

Madde : 696

“Bir kimse, kendisinin bir muayyen malını satıp da, semeninden edâ etmek üzere, dâinini birinin üzerine havâle ve ol dahi ol şartla havâleyi kabul etse, sahih olur. Ve muhâlün aleyh, ol malı satıp da semeninden deyni edâ etmek üzere icbar olunur.”

Madde : 697

“Havâle-i mübhemedede yani muhâlün bihin ta'cîl ve te'cîli beyan olunmayan havâlede, deyn eğer muhîl üzerine mu'accel ise, havâle-i mu'accele olup, muhâlün aleyhin anı hemen te'diyesi lâzım gelir. Ve eğer deyn müeccel ise, havâle-i müeccele olup, va'desi hulûlünde edâsı lâzım olur.”

Madde : 698

“Muhâlün aleyh, deyni edâ etmeden muhîle rücû' edemez. Ve rücû' edecek oldukda, muhâlün bih ile rücû' eder.”

Yani, ne cins akçe havâle olunmuş ise, muhîlden anı alır. Yoksa müeddâ ile rücû' edemez.

Meselâ, gümüş akçe havâle olunup da altın verse, muhîlden gümüş akçe alıp altın mutâlebe edemez. Kezâlik, başka emvâl ve eşya ile te'diye etse havâle olunan akçeyi alır.

Madde : 699

“Muhâlün bihin edâsıyla, ya diğer birinin üzerine havâlesiyle, yahut muhâlün lehin, muhâlün aleyhi ibrâsıyla, muhâlün aleyh deyniden berî olduğu gibi, muhâlün leh muhâlün bihî hibe yahut tasadduk edip de, muhâlün aleyh dahi kabul etse, kezâlik deyniden berî olur.”

Madde : 700

“Muhâlün leh fevt olup da, muhâlün aleyh ana vâris olsa, havâlenin hükmü kalmaz.”
îrâde-i seniyye târihi fî 25 Safer sene 288

An Âzâ-i Şûra-yı Devlet Nâzır-ı Divân-ı Ahkâm-ı Adliyye
Seyfeddin Ahmed Cevdet
An Âzâ-i Divân-ı Ahkâm-ı Adliyye An Âzâ-i Divân-ı Ahkâm-ı Adliyye
Es-seyyid Ahmed Hilmi Es-seyyid Ahmed Hulûsi
An Âzâ-i Cem'iyet An Âzâ-yı Şûrâ-yı Devlet Mehmed Emin
İbn-i Âbidinzâde Alâeddin

KİTÂBÜ'R-REHN

SÛRET-İ HATT-I HÛMÂÛN

MÛCEBİNCE AMEL OLUNA

KİTÂB-I HÂMİS

REHN HAKKINDA OLUP BİR MUKADDEME İLE DÖRT BÂBİ ŞÂMİLDİR

MUKADDEME

REHNE DAİR OLAN İSTİLÂHÂT-I FIKHİYE BEYANINDADIR

Madde : 701

“Rehn : Bir malı, andan istîfâsı mümkün olan bir hak mukaabilinde, mahbûs ve mevkûf kılmaktır. Ve ol mala, merhûn denildiği gibi, rehin dahi denilir.”

Madde : 702

“İrtihan : Rehin almaktır.”

Madde : 703

“Râhin : Rehin veren kimsedir.”

Madde : 704

“Mürtehin : Rehin alan kimsedir.”

Madde : 705

“Adl : Râhin ve mürtehinin emniyet edip de, rehni tevdî’ ve teslim ettikleri kimsedir.”

BÂB-I EVVEL

AKD-İ REHNE DAİR MESÂİL BEYANINDA OLUP ÜÇ FASLA MÜNKÂSİMDİR

RÜKN-İ REHNE DAİR OLAN MESÂİL BEYANINDADIR

Madde : 706

“Râhin ve mürtehinin, icab ve kabulü ile rehn mün’âkid olur. Fakat kabz bulunmadıkça tamam olmaz.”
Binaenaleyh râhin, kable’t-teslim rehinden rucû edebilir.

Madde : 707

“Rehnin icab ve kabulü, râhin “bu şeyi sana deynim mukaabilinde rehnettim” deyip, yahut bu meâlde diğer bir söz söyleyip, mürtehin dahi “kabul ettim” veyahut “râzı oldum” demekgibi rızâyâ delâlet eder bir söz söylemektir. Ve “rehin” lafzının söylenmesi şart değildir.”
Meselâ, biri şu kadar kuruşa bir şey iştirâ ile, bâyi’a bir mal verip de “parayı verinceye kadar bunu alıkoy” dese, ol malı rehin etmiş olur.

FASL-I SÂNÎ

İN’İKAD-İ REHNİN ŞARTLARI BEYANINDADIR

Madde : 708

“Râhin ve mürtehinin, âkil olması şarttır. Amma bâliğ olması şart değildir. Hatta sabî-i mümeyyizin rehin ve irtihanı câizdir.”

Madde : 709

“Merhûnün, satılmaya salih bir şey olması şarttır.”
Binaenaleyh vakt-i akidde, mevcut ve mal-i mütekavvim ve makdûrû’t-teslim olması lâzımdır.

Madde : 710

“Merhûrûn mukaabili, mal-i mazmûn olmak şarttır.”

Binaenaleyh, mal-i magsûb için rehin almak câizdir. Amma, emanet olan mal için rehin almak sahih olmaz.

FASL-I SÂLİS

MERHÛNÜN ZEVÂİD-İ MUTTASILASI VE AKD-İ REHNDEN SONRA VÂKİ' OLAN TEBDİL VE ZİYÂDE HAKKINDADIR

Madde : 711

“Bey'de bilâ-zıkr dahil olan müştemilât, rehinde dahi dahil olduğu gibi, bir arsa rehin edildikde, üzerindeki bi'l-cümle eşcârıyla meyvesi ve magrûsât ve mevrûât-ı sairesi, sarâhaten zıkr olunmasa bile dahil olur.”

Madde : 712

“Rehnin, rehn-i âhara tebdili câizdir.”

Meselâ, bir kimse şu kadar kuruş deyni mukaabilinde, bir saat rehin ettikten sonra, bir kılıç getirip de saatin yerine bunu al dese, ve mürtehin dahi saati red ile kılıcı alsa, ol meblağ mukaabilinde kılıç merhûn olur.

Madde : 713

“Ba'de'l-akd, râhinin merhûnu tezyidi câizdir.”

Yani, bir şeyi rehin ettikten sonra, henüz akd bâki iken, ana diğer bir malı dahi rehin olarak ilâve etmesi sahih olur. Ve bu ziyade asıl akde mültehak olur. Yani asıl akid, güya bu iki mal üzerine vârid olmuş olur. Ve bu iki malın mecmûu, hîn-i ziyadede kaim olan deyne merhûn olur.

Madde : 714

“Bir deyn mukaabilinde bir mal rehin edildikde, yine ol rehne mukaabil olmak üzere deynin tezyidi sahih olur.”

Meselâ, bir kimse bin kuruş deyni mukaabilinde, iki bin kuruşluk bir saat rehin ettikten sonra, yine ol rehne mukaabil olmak üzere, dâyinden beş yüz kuruş daha alsa, ol saat bin beş yüz kuruşa rehin olmuş olur.

Madde : 715

“Merhûnden mutevellid ziyade, asıl merhûn ile beraber merhûn olur.”

BÂB-I SÂNÎ

RÂHİN VE MÜRTEHİNE MÜTEALLİK BAZI MESÂİL BEYANINDADIR

Madde : 716

“Mürtehin, hodbehod akd-i rehni fesh edebilir.”

Madde : 717

“Mürtehinin rızası olmadıkça, râhin akd-i rehni fesh edemez.”

Madde : 718

“Râhin ve mürtehin, bi'l-ittifak akd-i rehni fesh edebilirler. Fakat, ba'de'l-fesh mürtehinin ol rehin mukaabilindeki alacağını râhinden istifâde edinceye değin, rehni habs ve imsâke salâhiyeti vardır.”

Madde : 719

“Mekfûlün anhin, kefile rehin vermesi câizdir.”

Madde : 720

“Bir medyûnun iki dâyini, gerek biriyle şerik olsun gerek olmasın, kendisinden bir rehin alsalar câiz olur. Ve bu rehin, iki deynin mecmûu mukaabilinde merhûn olur.”

Madde : 721

“Biri, iki kimsede olan alacağı için, bir rehin alsa câiz olur. Bu dahi, iki alacağın mecmû'una merhûn olur.”

BÂB-I SÂLİS

MERHÛNE MÜTEALLİK MESÂİL BEYANINDA OLUP İKİ FASLA MÛNKASİMDİR

FASL-I EVVEL

MERHÛNÜN MEÛNET VE MASÂRIFI BEYANINDADIR

Madde : 722

“Rehni, mürtehin bizzat hıfz eder. Yahut ıyâli ya şeriki veyahut hizmetçisi gibi, emîni olan kimseye hıfz ettirir.”

Madde : 723

“Yer kirası ve bekçi ücreti gibi, rehnin muhâfazası için olan masraf mürtehinine âiddir.”

Madde : 724

“Rehnin, hayvan ise alefi ve çoban ücreti ve akar ise ta’miri ve saky ve telkîhi ve otların ayıklanması ve harkının tathîri gibi, bekâsı ve ıslâh-ı menâfi’i için olan masraf, râhine âiddir.”

Madde : 725

“Râhin ve mürtehinden birisi, diğereine âid olan masrafı hodbehod îfâ etse teberru’dur, sonra mutâlebe edemez.

FASL-I SÂNÎ

REHN-İ MÛSTEÂR HAKKINDADIR

Madde : 726

“Bir kimse, diğerin malını istiâre edip de, anın zâtıyla rehin etmek câiz olur. Ve buna “rehn-i müsteâr” denilir.”

Madde : 727

“Mal sahibinin izni mutlak ise, müsteâr anı her vechile rehin edebilir.”

Madde : 728

“Mal sahibi, şu kadar kuruş veya şu cins mal mukaabilinde, yahut falan adama, veyahut falan beldede rehin edilmek üzere diye, mukayyed izn verdikde, müsteâr dahi ancak anın kayd ve şartına muvâfık olarak rehin edebilir.”

BÂB-I RÂBİ'

REHNİN AHKÂMI BEYANINDA OLUP DÖRT FASLA MÜNKASİMDİR

FASL-I EVVEL

REHNİN AHKÂM-I UMÛMİYESİ BEYANIDADIR

Madde : 729

“Rehnin hükmü, fekkine kadar mürtehinin hakk-ı habsi olmak ve râhin fevt oldukda, sair guramâdan ehak olarak, rehinden istîfâ-yı deyn edebilmektir.”

Madde : 730

“Rehin, borcun mutâlebesine mâni' olmayıp, rehni kabz ettikten sonra dahi, mürtehinin râhinden alacağını mutâlebeye salâhiyeti bâkidir.”

Madde : 731

“Deynin bir mikdarı îfâ olundukda, ana mukaabil rehnin bir mikdarını reddetmek lâzım gelmeyip, bakıyye-i deyni tamamen istîfâ edinceye dek, mürtehinin mecmû'-ı rehni habs ve imsâke salâhiyeti vardır. Fakat iki şey rehin olundukda, her biri için deynden bir mikdar ta'yin olunmuş ise, birisi için ta'yin olunan mikdar edâ olundukda, râhin yalnız anı tahlîs edebilir.”

Madde : 732

“Rehn-i müsteârı tahlîs ile, kendüye teslim etmek üzere, sahibinin râhin-i müsteârı muâhezeye salâhiyeti vardır.

Ve müsteâr, fakri sebebiyle edâ-i deynden âciz olduğu sûrette, muîr ol deyni kendi tarafından edâ ile, malını rehinden tahlîs edebilir.”

Madde : 733

“Râhin ve mürtehinin vefatıyla, rehin bâtil olmaz.”

Madde : 734

“Râhin fevt oldukda, veresei kibâr ise anın makamına kaim olup, terekeden te’diye-i deyn ile rehni tahlîs etmeleri lâzım olur.

Ve eğer verese sığâr ise, yahut kibâr olup da gâib yani müddet-i sefer, baîd olan yerde ise, vasîsi mürtehinin izniyle rehni satıp semeninden te’diye-i deyn eyler.”

Madde : 735

“Râhin-i müsteîr, gerek ber-hayat bulunsun gerek fekk-i rehinden mukaddem fevt olsun, rehn-i müsteârın mukaabili olan borç edâ olunmadıkça, muîr olan kimse malını mürtehinden alamaz.”

Madde : 736

“Râhin-i müsteîr olan kimse, müflis-i medyûn olduğu halde fevt olsa, rehn-i müsteâr mürtehin yedinde alâ halihî merhûn kalır. Fakat muîrin rızâsı olmadıkça satılmaz. Ve muîr rehni bey’ ile te’diye-i deyn edecek oldukda, semeni deyne vefâ ederse mürtehinin rızâsına bakılmaksızın satılır. Ve eğer rehni deyne vefâ etmez ise, mürtehinin rızâsı olmadıkça satılamaz.”

Madde : 737

“Muîr, eğer deyni terekkesinden ezyed olduğu halde fevt olsa, râhine bi’n-nefs deynini te’diye ile, reh-i müsteârı tahlîs ve reddetmek üzere emr olunur. Ve eğer fakri sebebiyle, te’diye-i deynden âciz olursa, ol rehni müsteâr, alâ halihî mürtehin indinde merhûn kalır. Fakat verese-i muîr, borcu edâ ile anı tahlîs edebilirler.

Ve muîrin dâyinleri, rehni bey’ini mutâlebe ettiklerinde, semeni deyne vefâ eder ise, mürtehinin rızâsına bakılmaksızın satılır. Ve eğer vefâ etmez ise, mürtehinin rızâsı olmadıkça satılamaz.”

Madde : 738

“Mürtehin fevt oldukda, rehin anın veresei indinde merhûn olarak kalır.”

Madde : 739

“İki kimseye olan deyni için bir rehin vermiş olan râhin, birine olan deynini edâ etse, rehni nısfını istirdad edemeyip ikisinin dahi alacağını tamamen îfâ etmedikçe, rehni tahlîse salâhiyeti yoktur.”

Madde : 740

“İki medyûndan bir rehin almış olan kimse, ikisinde olan alacağını tamamen îfâ edinceye dek rehni imsâk edebilir.”

Madde : 741

“Rehni, râhin itlâf yahut ta’yîb ettikde, zâmin olması lâzım geldiği gibi, mürtehin itlâf yahut ta’yîb ettikde dahi, kıymeti mikdarı deynden sâkıt olur.”

Madde : 742

“Âhar bir kimse rehni itlâf etse, yevm-i itlâfındaki kıymetini verir. Ve ol kıymet mürtehin indinde rehin olur.”

FASL-I SÂNÎ

RÂHİN VE MÜRTEHİNİN REHİNDE TASARRUFLARI HAKKINDADIR

Madde : 743

“Râhin ve mürtehinden birinin izni olmaksızın, diğerinin rehni başka bir kimseye rehn etmesi bâtıldır.”

Madde : 744

“Mürtehinin izniyle râhin, rehni diğere rehn etse, rehn-i evvel bâtil ve rehn-i sâni sahih olur.”

Madde : 745

“Râhinin izniyle mürteyin, rehni rehn etse, rehn-i evvel bâtil ve rehn-i sâni, rehn-i müsteâr kaabilinden olarak sahih olur.”

Madde : 746

“Râhinin rızâsı olmaksızın mürtehin rehni sattıkda râhin muhayyer olup, dilerse bey’i fesh eyler, dilerse icâzet ile tenfîz eyler.”

Madde : 747

“Mürtehinin rızâsı olmaksızın râhin, rehni sattıkta bey’i nâfiz olmaz. Ve mürtehinin hakk-ı habsine halel gelmez. Fakat borç îfâ olunursa ol bey’ nâfiz olur.

Ve kezâ mürtehin, ol bey’a icâzet verse nâfiz olup, rehn dahi rehniyetten çıkarak borç, hali üzre kalır. Ve meb’îin semeni, meb’î makamında rehn olur. Ve eğer mürtehin icâzet vermez ise, müşteri muhayyer olup, dilerse rehni fekkine kadar bekler. Ve dilerse hâkime müracaat ile bey’ i fesh ettirir.”

Madde : 748

“Râhin ve mürtehinden biri, diğerinin izniyle rehni, âhar bir kimseye iâre edebilir ve ba’dehu her biri anı rehniyete iâde edebilirler.”

Madde : 749

“Mürtehin, rehni râhine iâre edebilir.”

Bu sûrette râhin fevt olsa, mürtehin yine rehne, râhinin sair dâyinlerinden ehak olur.

Madde : 750

“Râhinin izni olmadıkça mürtehin, rehinden intifa’ edemez.

Amma, râhinin izin ve ibâhasıyla mürtehin, rehni kullanır ve meyve ve süt gibi hâsılâtını alır ve bunların mukaabilinden deynden bir şey sâkit olmaz.”

Madde : 751

“Mürtehin, bir mahalle gider oldukda, yol emîn ise rehni beraber götürülebilir.”

FASL-I SÂLİS

YED-İ ADLDE OLAN REHNİN AHKÂMI BEYANINDADIR

Madde : 752

“Yed-i adl , yed-i mürtehin gibidir.”

Yani, râhin ve mürtehin, rehni emniyet ettikleri bir kimseye tevdi’ etmek üzere mukavele edip, o dahi râzi olarak kabz etse, rehin tamam ve lâzım olur. Ve ol kimse mürtehin makamına kaim olur.

Madde : 753

“Hîn-i akidde, rehni mürtehin kabz etmek üzere şart edildikten sonra, râhin ve mürtehin bi’l-ittifak yed-i adle vaz’ etseler câiz olur.”

Madde : 754

“Deyn bâki iken adl olan kimse, râhin ve mürtehinden birinin rızâsı olmadıkça, rehni diğerine veremez. Ve verirse istirdada salâhiyeti vardır. Ve kable’l-istirdad rehin telef olsa, adl anın kıymetini zâmin olur.”

Madde : 755

“Adl fevt olsa, terâzî-i tarafeyn ile rehni bir başka adle tevdi’ olunur. Ve eğer beynlerinde ittifak hâsıl olmaz ise, hâkim rehni bir yed-i adle vaz’ eder.”

FASL-I RÂBİ’

BEY’-İ REHN HAKKINDADIR

Madde : 756

“Râhin ve mürtehinden birisi, diğerinin rızâsı olmadıkça rehni satamaz.”

Madde : 757

“Deynin vakt-i edâsı hulûl edip de, râhin edâsından imtina’ ettikde, rehni bey’i ile, edâ-yı deyn etmek üzere hâkim tarafından râhine emrolunur, eğer ibâ ve inâd eder ise, hâkim rehni bey’ ile deyni edâ eder.”

Madde : 758

“Râhin gâib olup da, hayat ve memâtı ma’lûm olmasa, mürtehin rehni bey’ ile, alacağını istîfâ etmek üzere hâkime müracaat eder.”

Madde : 759

“Rehnin fesâdından havf olunur ise, mürtehin anı izn-i hâkimle satabilir ve semen kendi yedinde rehin olur. Ve eğer hâkimin izni olmaksızın satarsa zâmin olur. Kezâlik, rehin olan bağ ve bostanın, meyve ve sebzesi yetişip de telef olmasından havf olursa bile, re’y-i hâkim ile satılabilir. Amma hodbehod mürtehin satsa zâmin olur.”

Madde : 760

“Deynin vakt-i edâsı hulûl ettikde, rehni satmak üzere râhin, mürtehini ya adli yahut başka birini tevkîl etse sahih olur. Ve artık râhin ol vekili vekâletten azledemez. Ve râhin ve mürtehinden birinin vefatıyla dahi mün’azil olmaz.”

Madde : 761

“Rehni bey’a vekil olan kimse, deynin vakt-i edâsı hulûl ettikde, rehni bey’ ile semeni mürteherine teslim eder. Ve eğer ibâ eder ise, rehni satmak üzere râhine cebr olunur. O dahi ibâ ve inâd ederse hâkim satar. Ve eğer râhin yahut veresesı gâib bulunur ise, rehni satmak üzere vekile cebr olunur. Ve inâd ederse hâkim kendi satar.
Îrâde-i seniyye târihi fî 25 Safer sene 288

Vekil-i ders ve An Âzâ-i meclis-i Resi-i Cemiyet-i Mecelle ve An Âzâ-i
Tedkikat-ı Şer’iyye Meclis-i Tedkikat-ı Şer’iyye
Es-seyyid Halil Ömer Hulûsi
An Âzâ-yı Divân-ı Ahkam-ı Adliyye An Âzâ-yı Şûrâ-yı Devlet Ahmed Hulûsi Seyfeddin

An Âzâ-yı Cem’iyyet-i Mecelle An Âzâ-yı Divân-ı Ahkam-ı Adliyye
İbn-i Âbidinzâde Alâeddin Ahmed Hilmi
Müdüf-i Mekteb-i Nüvvâb An Âzâ-i Meclis-i Tedkikat-ı Şer’iyye
Yunus Vehbi İsa Ruhi

KİTÂBÜ’L-EMÂNÂT

SÛRET-İ HATT-I HÜMÂÛN

MÛCEBİNCE AMEL OLUNA

KİTÂB-I SÂDİS

EMÂNÂT HAKKINDA OLUP BİR MUKADDEME İLE ÜÇ BÂBİ MÜŞTEMİLDİR

MUKADDEME

EMÂNÂTA MÜTEALLİK İSTİLÂHÂT-I FIKHİYE BEYANINDADIR

Madde : 762

“Emanet : Emîn ittihaz olunan kimse nezdinde bulunan şeydir.

Gerek vedîa gibi, akd-i istihfâz ile emanet edilsin ve gerek me’cûr ve müsteâr gibi bir akd zımında emanet olsun ve gerek bir gûne akd ve kast olmaksızın bir kimsenin yedine emanet geçsin. Nitekim rüzgâr ile bir kimsenin hanesine, komşusunun bir malı düşse, akd olmadığı cihetle ol mal, hane sahibi nezdinde vedîa olmayıp fakat emanettir.”

Madde : 763

“Vedîa : Hıfz için, bir kimseye îdâ’ olunan maldır.”

Madde : 764

“îdâ’ : Kendi malının muhafazasını diğere ihale etmektir ki, ihale eden kimseye dalın kesriyle mûdi’ ve kabul eden kimseye vedî’ ve dalın fethiyle müstevda’ denilir.”

Madde : 765

“Âriyet : Meccânen yani bilâ-bedel menfaatı temlîk olunan maldır ki, muâr ve müsteâr dahi denilir.”

Madde : 766

“îâre : Âriyet vermektir ki, veren kimseye muîr denilir.”

Madde : 767

“îstiâre : Âriyet almaktır ki, alan kimseye müsteîr denilir.”

BÂB-I EVVEL

EMÂNÂTA DAİR BAZI AHKÂM-I UMÛMİYYE BEYANINDADIR

Madde : 768

“Emanet, mazmûn değildir.”

Yani, emînin sun’ ve taksîri olmaksızın, telef ya zâyî’ olduğu takdirde zamân lâzım gelmez.

Madde : 769

“Bir kimse, yolda yahut diğer mahalde bir Şey bulup da, kendisine mal olmak ũzre âhz etse, gâsıb hũkmünde olur.”

Bunun ũzerine ol mal telef ya zâyi’ olduğu halde, kendisinin sun’ ve taksîri olmasa bile zâmin olur. Ve amma sahibine vermek ũzre aldığı sũrette, eğer sahibi ma’lũm ise yedinde sırf emanettir. Sahibine teslim etmesi lâzım gelir. Ve eğer sahibi ma’lũm değilse lukatadır ki mũltekıt olan, yani bulup alan kimse yedinde emanettir.

Madde : 770

“Mũltekıt, bir lukata bulduğunu ilân ettirir. Ve sahibi zuhur edinceye dek, nezdinde emanet olmak ũzre hıfz eder ve bir kimse zuhur ile, kendi malı olduğunu isbat eder ise, ona teslim etmesi lâzım gelir.”

Madde : 771

“Bir kimse nezdinde, diğerin malı kazârâ telef olduğu sũrette eğer sahibinin izni olmaksızın almış ise, beher hal zâmin olur. Ve eğer sahibinin izniyle almış ise, yedinde emanet olmakla zâmin olmaz. Fakat sevm-i Şirâ sũretinde semen tesmiye olunduğu halde zamân lâzım gelir.”

Meselâ, bir kimse sırcacı dũkkânından hodbehod bir kâse alıp da, elinden dũřerek kırılrsa zâmin olur. Ve eğer sahibinin izniyle alıp da, nazar ederken kazârâ yere dũřũp kırılrsa zamân lâzım gelmez. Ve ol kâse,, bir takım kâseler ũzerine dũřerek kırılıp anları dahi kırsa, bu kâselerin zamânı lâzım gelir. Ancak ol kâse emanet olmakla, yine anın zamânı lâzım gelmez. Amma, “bu kâse kaç kuruşadır?” deyip, dũkkâncı dahi “şu kadar kuruştur al” dedikten sonra, eline alıp da yere dũřerek kırılrsa zâmin olur.

Kezâlik bir kimse, şerbet içerken şerbetçinin bardağı elinden dũřũp de kırılrsa, âriyet kaabilinden emanet olmakla zamân lâzım gelmez. Fakat kendisinin sũ-i isti’malinden nâşı dũřmũř ise zâmin olur.

Madde : 772

“Delâleten izin, sarâhaten izin gibidir. Fakat sarâhaten nehiy var ise, delâlete itibar olunmaz.”

Meselâ, bir kimse birinin izniyle hanesine dahil oldukda, meydanda duran kadeh ile, su iğermeye delâleten me’zũndũr. Ve su içerken kazârâ yedinden kadeh dũřũp de kırılrsa, zamân lâzım gelmez.

Fakat, sahib-i hane “ol kadehe dokunma” diye nehy etmişken, eline alıp da dũřerek kırılrsa zâmin olur.

BÂB-I SÂNÎ

VEDÎA HAKKINDA OLUP İKİ FASLI ŞÂMİLDİR

FASL-I EVVEL

AKD VE ŞART-I İDÂ’A MũTEALLİK MESÂİL BEYANINDADIR

Madde : 773

“Sarâhaten yahut delâleten icab ve kabul ile îdâ’ mũn’âkid olur.”

Meselâ, sahib-i vedîa “şu malı sana îdâ’ ettim” yahut “emanet eyledim” deyip, müstevda’ dahi “kabul ettim” dese, sarâhaten îdâ’ mün’akid olur.

Ve kezâ, bir kimse hana dahil olarak hancıya, “hayvanımı nereye bağlayayım?” dedikde, hancı bir yer gösterip o dahi oraya bağlasa, delâleten îdâ’ mün’akid olur.

Kezâlik bir kimse, malını bir dükkâncının yanına bırakıp gitse, o dahi görüp sükût etse, ol mal ol dükkân sahibi nezdinde vedîa olur. Ve eğer dükkân sahibi “kabul etmem” diyerek reddetse, îdâ’ mün’akid olmaz.

Ve kezâlik bir kimse, malını vedîa olmak üzere birkaç kimsenin yanına bırakıp gitse, ve anlar dahi görüp sükût etseler, ol mal cümlesinin nezdinde vedîa olur. Fakat, birer birer ol mahalden kalkıp gitseler, en sonra kalan kimse hıfza taayyün etmekle, anın nezdinde vedîa olmuş olur.

Madde : 774

“Mûdi’ ile müstevda’dan her birinin, her ne vakit dilerse akd-i îdâ’ı feshe salâhiyeti vardır.”

Madde : 775

“Vedîanın vaz’-ı yede kaabil ve kabza salih olması şarttır.”

Binaenaleyh havadaki kuşun îdâ’ı sahih değildir.

Madde : 776

“Mûdi’ ile müstevda’ın, âkil ve mümeyyiz olmaları şarttır. Bâliğ olmaları şart değildir.”

Binaenaleyh, mecnûnun ve sabî-i gayr-i mümeyyizin îdâ’ ve vedîayı kabul etmeleri sahih değildir. Amma, me’zûn olan sabî-i mümeyyizin îdâ’ı ve vedîayı kabul etmesi sahihtir.

FASL-I SÂNÎ

VEDÎANIN AHKÂMI VE ZAMÂNÂTI BEYANINDADIR

Madde : 777

“Vedîa, yed-i müstevda’da emanettir.

Binaenaleyh, müstevda’ın sun’ ve taaddîsi ve hıfzda taksîri olmaksızın, telef ya zâyî’ olsa zamân lâzım gelmez. Fakat ücretle hıfz için îdâ’ olunmuş ise, mümkünü’t-taharrüz olan bir sebeple telef ya zâyî’ olduğu sûrette, mazmûn olur.”

Meselâ, bir kimsenin yedinden kazârâ vedîa olan saat düşüp de kırılrsa, zamân lâzım gelmez. Amma saati çignese yahut elinden bir şey düşüp de saat kırılrsa, zamân lâzım gelir. Kezâlik bir kimse, malını diğere îdâ’ ve hıfz için ana ücret i’tâ ettikten sonra, ol mal sirkat olunmak gibi mümkünü’t-taharrüz olan bir sebepten nâşî zâyî’ olsa, müstevda’a zamân lâzım gelir.

Madde : 778

“Müstevda’ın hizmetkârı yedinden, vedîa üzerine bir şey düşüp de vedîa telef olsa, hizmetkâr zâmin olur.”

Madde : 779

“Vedîa hakkında, sahibinin râzı olmadığı şeyi yapmak taaddîdir.”

Madde : 780

“Müstevda’, vedîayı kendi malı gibi hıfz eder, yahut emîni olan kimseye hıfz ettirir.”

Ve emîni indinde, taaddî ve taksîr olmaksızın telef ya zâyî’ olsa, gerek müstevda’a ve gerek emînine zamân lâzım gelmez.”

Madde : 781

“Müstevda’, kendi malını nerede hıfz eder ise, vedîayı dahi orada hıfz edebilir.”

Madde : 782

“Vedîanın emsâli vechile muhafazası lâzımdır.

Binaenaleyh, nukûd ve mücevherât misüllü emvâli, ahur ve samanlık gibi yerlerde tutmak, hıfzda taksîr olmakla, bu halde telef ya zâyî’ olsa zamân lâzım gelir.”

Madde : 783

“Müstevda’ müteaddid oldukda, eğer vedîa kaabil-i kısmet değil ise, birinin izniyle diğeri hıfz eder, yahut bi’l-münâvebe hıfz ederler. Ve bu halde vedîa, bilâ-taad velâ-taksîr telef olsa, birine zamân lâzım gelmez. Ve eğer vedîa kaabil-i kısmet ise, müstevda’lar anı beynlerinde seviyyen taksim ile her biri hissesini hıfz eder.

Ve birisi hissesini, müdi’nin izni olmadıkça müstevda’-ı âhara veremez. Ve verip de âharın yedinde iken, bilâ-taad velâ-taksîr telef ya zâyî’ olsa, alana zamân lâzım gelmez. Amma veren kendi hissesini zâmin olur.”

Madde : 784

“Akd-i îdâ’da îrâd olunan şart eğer mümkünü’l-icrâ ve müfîd olur ise muteberdir, değil ise lağvıdır.”

Meselâ, müstevda’ın hanesinde hıfz olunmak şartıyla, bir mal îdâ’ olunmuşken, harîk vukûuyla diğeri mahalle nakline mecburiyet geldikde, ol şarta itibar olunmaz. Ve bu sûrette vedîa diğeri mahalle nakl olunup da, bilâ-taad velâ-taksîr telef ya zâyî’ olsa zamân lâzım gelmez.

Ve kezâ müdi’, müstevda’a vedîanın hıfzını emredip de, zevcesine ya oğluna yahut hizmetkârına veyahut kendi malını hıfz edegelen bir kimseye vermekten nehyettikde, eğer ol kimseye vermeye mecburiyyet var ise nehiy muteber olmaz. Bu sûrette müstevda’, vedîayı ol kimseye verip de, bilâ-taad velâ-taksîr telef ya zâyî’ olsa, zamân lâzım gelmez. Ve eğer mecburiyyet yok iken verirse, zâmin olur.

Kezâlik, hanenin filan odasında hıfz olunmak şart olunmuşken, müstevda’ anı ol hanenin diğeri odasında hıfz ettiği sûrette, eğer ol odalar emr-i muhafazada müsâvî iseler, ol şarta itibar olunmaz.

Ve bu halde vedîa telef olsa, kezâlik zamân lâzım gelmez. Amma odaların biri kârgir ve diğeri ahşap olmak gibi, beynlerinde tefâvüt bulunsun şart muteber olup, müstevda’ anı meşrû olan odada hıfz etmeye mecbur olur. Ve hıfzda, ol odanın mâdûnu olan odaya koyup da telef olsa zâmin olur.

Madde : 785

“Vedîanın sahibi gâib olup da, hayat ve memâtı ma’lûm olmasa, müstevda’ anı sahibinin vefatı tebeyyün edinceye dek hıfz eder.

Fakat, vedîa durmakla bozulacak şeylerden olduğu halde, hâkimin izniyle satıp, semenini nezdinde emanet olarak hıfz edebilir. Amma, satmayıp da durmakla bozulsa, zamân lâzım gelmez.”

Madde : 786

“At ve inek gibi, nafakaya muhtaç olan vedîanın nafakası sahibine âiddir. Sahibi, gâib oldukda müstevda’ olan kimse hâkime müracaat edip o dahi sahib-i vedîa hakkında eslah ve enfa’ olan sûretin icrâsını emreyleyler. Şöyle ki, vedîanın îcârı mümkün ise, müstevda’ anı re’y-i hâkimle îcâr edip ücretinden infâk eder, yahut semen-i misliyle satar. Ve îcârı mümkün değilse, kezâlik re’y-i hâkimle hemen, yahut üç güne kadar kendi malından infâk ettikten sonra semen-i misliyle satıp, nihayet üç günlük masrafını dahi sahibinden ister. Amma hâkimin izni olmaksızın masraf eder ise, müdi’den alamaz.”

Madde : 787

“Müstevda’ın, taaddî veya taksîri halinde, vedîa telef veyahut kıymetine noksan târî olsa, zamân lâzım gelir.

Meselâ, müstevda’ kendisinde vedîa olan nukûdu, umûruna sarf ile istihlâk etse, zâmin olur. Bu sûrette nezdinde emanet olan bir kese nukûdu, ol vechile sarf edip de, ba’dehu kendi malından yerine koyduktan sonra taaddî ve taksîr olmaksızın zâyî’ olsa, zamândan kurtulamaz.

Ve kezâ müstevda’, yedinde vedîa olan hayvana bilâ-izn binip de giderken, gerek fevkalâde sürmekle ve gerek diğer sebeple ve gerek bilâ sebep telef olsa, veyahut esnâ-yı râhda sirkat olsa, müstevda’ ol hayvanı zâmin olur.

Kezâlik harîk vukûunda, müstevda’ vedîayı diğer mahalle nakle muktedir iken, nakl etmeyip de muhterik olsa, zamân lâzım gelir.

Madde : 788

“Vedîayı, sahibinin izni olmaksızın diğer mal ile, yekdiğerinden tefrik olunamayacak sûrette karıştırmak taaddîdir.”

Binaenaleyh müstevda’, kendisinde vedîa olan bir miktar yüzlük altunları kendisinin yüzlük altunlarıyla, yahut bir başkasının vedîa olan yüzlük altunlarıyla bilâ-izn karıştırdıktan sonra zâyî’ olsa, yahut sirkat olursa zâmin olur. Ve kezâ müstevda’dan başka bir kimse, mezkûr altunları ol vechile karıştırırsa, ol kimse zâmin olur.

Madde : 789

“Müstevda’ eğer vedîayı, sahibinin izniyle madde-i ânifede beyan olunduğu üzre, diğer mal ile karıştırırsa, yahut kendisinin sun’ı olmaksızın iki mal birbiriyle kezâlik, yekdiğerinden tefrik olunamayacak sûrette karışsa, meselâ bir sandık derûnunda vedîa olan altun kesesi yırtılıp, içindeki altunlar diğer altunlarla karışsa, mecmû’unda, müstevda’ ile sahib-i vedîa, hisseleri mikdarınca şerik olurlar. Bu halde bilâ-taad velâ-taksîr telef ve zâyî’ olsa, zamân lâzım gelmez.”

Madde : 790

“Müstevda’ vedîayı bilâ-izn âhara îdâ’ edemez. Edip de ba’dehu telef olsa zâmin olur.

Ve eğer müstevda'-ı sâninin taaddî ya taksîri ile telef olmuş ise, mûdi' dilerse müstevda'-ı sâniye tazmin ettirir. Ve dilerse müstevda'-ı evvele tazmin ettirip, o dahi müstevda'-ı sâniye rücû' eder."

Madde : 791

"Müstevda', vedîayı âhar kimseye îdâ' edip de, mûdi' mücîz olsa, müstevda' ol aradan çıkıp, ol kimse müstevda' olur."

Madde : 792

"Müstevda', vedîayı sahibinin izniyle isti'mal edebildiği gibi, âhara îcâr ve îâre ve rehin dahi edebilir. Amma sahibinin izni olmaksızın, âhara îcâr ya îâre veya rehin edip de vedîa, müste'cir ya müsteîr yahut mürtehin yedinde telef ya zâyî' olsa, yahut kıymetine noksan gelse, müstevda'a zamân lâzım gelir."

Madde : 793

"Müstevda', emanet akçeyi bilâ-izn âhara ikrâz ve teslim edip de, sahibi mücîz olmasa, müstevda' ol akçeyi zâmin olur.

Kezâlik kendisinde vedîa olan akçe ile, sahibinin âhara olan deynini edâ ettikde, sahibi râzı olmasa zâmin olur."

Madde : 794

"Vedîayı sahibi talep ettikde, kendisine red ve teslimi lâzım gelir. Ve red ve teslimin meûneti yani külfeti ve masrafı mûdi'a âid olur.

Ve mûdi' talep ettikde, müstevda' vermeyip de vedîa telef ve zâyî' olsa zâmin olur.

Fakat hîn-i talebde, vedîa uzak mahalde bulunmak gibi bir özürden nâşî vermeyip de, telef ya zâyî' olmuş ise, ol halde zamân lâzım gelmez."

Madde : 795

"Müstevda', vedîayı bizzat yahut emîni ile red ve teslim eder. Ve emîni ile red ve irsâl ettiği sûrette, kable'l-vusûl vedîa bilâ-taad velâ-taksîr telef ya zâyî' olsa, zamân lâzım gelmez."

Madde : 796

"İki kimse, müşterek mallarını bir kimseye îdâ' ettikten sonra, ol şeriklerden birisi gelip de, âharın gıyâbında hissesini müstevda'dan talep ettikde, vedîa eğer misliyyâtta ise müstevda' anın hissesini kendisine verir. Ve eğer kıyemiyâtta ise vermez."

Madde : 797

“Vedîayı teslimde, mekân-ı îdâ' muteberdir.”

Meselâ, İstanbul'da îdâ' olunan meta', yine İstanbul'da teslim olunur. Edirne'de teslim etmek üzere müstevda'a cebr olunamaz.

Madde : 798

“Vedîanın menâfi'i, sahibinindir.”

Meselâ, emanet olan hayvanın yavrusu ve südü ve yükü sahibine âid olur.

Madde : 799

“Sahib-i vedîa gâib olup da, üzerine nafakası vâcib olan kimsenin müracaatı üzerine, hâkim ol gâibin vedîa olan akçesinden ol kimseye nafaka takdir ettikde, müstevda' kendi yedinde vedîa olan akçeden, ol kimsenin nafakasına sarf etse, zamân lâzım gelmez.

Fakat, hâkimin emri olmaksızın sarf eder ise zâmin olur.”

Madde : 800

“Müstevda'a cünûn ârız olup da sahv ve ifâkatinden ye's geldikde, kable'l-cinne ahz etmiş olduğu vedîa aynen mevcut olmasa, sahibi bir muteber kefil göstererek, mecnûnun malından tazmine salâhiyeti vardır. Fakat, sonra kendüye ifâkat gelip de vedîayı sahibine reddetmiş, yahut bilâ-taad velâ-taksîr vedîa telef ya zâyî' olmuş idüğünü beyan eder ise, yeminiyle tasdik olunarak, ahz olunmuş olan akçesini istirdad eyler.”

Madde : 801

“Müstevda' fevt oldukda, vedîa aynen terekesinde bulunduğu sûrette, vârisi yedinde dahi emanet olmakla sahibine reddolunur.

Amma, aynen terekesinde bulunmadığı sûrette, eğer müstevda'ın hal-i hayatında, “ol vedîayı sahibine reddettim” yahut “bilâ-taad zâyî' oldu” demek gibi bir sûretle vedîanın halini beyan ve takdir eylediğini, vârisi isbat eder ise, zamân lâzım gelmez.

Kezâlik vâris, vedîayı “biliriz şöyle idi, böyle idi” diye tavsîf ve tefsîr ederek müstevda'ın vefatından sonra bilâ-taad velâ-taksîr zâyî' olduğunu beyan etse, yeminiyle tasdik olunarak zamân lâzım gelmez.

Ve eğer müstevda', vedîanın halini beyan etmemiş ise, mechelen fevt olmuş demek olmasıyla, düyûn-ı saire gibi terekesinden istifâ olunur.

Ve kezâ, vârisin vedîayı tavsîf ve tefsîr etmeyerek, mücerred “biz vedîayı biliriz zâyî' oldu” demesi, muteber olmayıp, ol vechile zâyî' olduğunu isbat edemediği sûrette terekeden zamân lâzım gelir.”

Madde : 802

“Mûdi’ fevt oldukda, vedîa vârisine verilir. Fakat tereke, müstağrak bî’d-deyn ise, hâkime müracaat edilir. Ve eğer hâkime müracaat etmeksizin, müstevda’ anı vârise verip o dahi istihlâk etse, müstevda’ zâmin olur.”

Madde : 803

“Vedîanın tazmini lâzım geldikde, misliyyâttan ise mislini, kıyemiyâttan ise, zamânı mucîb olan şeyin yevm-i vukûundaki kıymetini vermek lâzım gelir.”

BÂB-I SÂLİS

ÂRİYET HAKKINDA OLUP İKİ FASLI ŞÂMİLDİR

FASL-I EVVEL

AKD VE ŞART-I İÂREYE MÜTEALLİK MESÂİL BEYANINDADIR

Madde : 804

“İâre, icab ve kabul ile ve teâtî ile mün’akid olur.”

Meselâ bir kimse, birine “şu malı sana iâre ettim” yahut “âriyet verdim” deyip, o dahi “kabul ettim” dese, yahut bir şey söylemeyerek kabz etse ve yahut biri diğesine “şu malı bana âriyet ver” deyip, o dahi verse iâre mün’akid olur.

Madde : 805

“Muîrin sükûtu, kabul sayılmaz.”

Binaenaleyh, bir kimse birinden âriyet isteyip de sahibi, sükût etmiş olduğu halde alsa gâsıb olur.

Madde : 806

“Muîr, istediği vakit iâreden rucû edebilir.”

Madde : 807

“Muîr ve müsteîrden her hangisi fevt olsa, akd-i îâre münfesihtir olur.”

Madde : 808

“Müsteârın, intifâa salih olması şarttır.”
Binaenaleyh, firarî hayvanın îâre ve istiâresi sahihtir değıldir.

Madde : 809

“Muîr ve müsteîrin, âkil ve mümeyyiz olmaları şarttır. Bâliğ olmaları şart değıldir.”
Binaenaleyh, mecnûn ile sabî-i gayr-i mümeyyiz, îâre ve istiâreleri câiz olmaz. Amma sabî-i me’zûnün îâre ve istiâresi câiz olur.

Madde : 810

“Âriyette kabz şart olup, kable’l-kabz hükmü yoktur.”

Madde : 811

“Müsteârın ta’yini lâzımdır.”
Meselâ, ta’yin ve tahyîri olmaksızın, iki beygirden biri îâre olursa, sahihtir olmayıp, muîr her hangisini îâre edecek ise ta’yin etmesi lâzımdır. Fakat, “her hangisini alır isen al” diye, müsteîri tahyîr etse, îâre sahihtir olur.

FASL-I SÂNÎ

ÂRİYETİN AHKÂM VE ZAMÂNÂTI BEYANINDADIR

Madde : 812

“Müsteîr, bilâ-bedel âriyetin menfaatine mâlik olur.”
Binaenaleyh, muîr ba’de’l-isti’mal müsteîrden ücret talep edemez.

Madde : 813

“Âriyet, müsteîr yedinde emanettir. Bilâ-taad velâ-taksîr telef ya zâyi’ olsa, yahut kıymetine noksan gelse zamân lâzım gelmez.”

Meselâ âriyet ayna, kazârâ müsteîrin elinden düşmekle, yahut ayağı kayıp da kendisi aynaya çarpmakla kırılrsa, zamân lâzım gelmez. Kezâlik, âriyet keçe üzerine kazârâ bir şey dökülmekle, lekelenip de kıymetine noksan gelse, zamân lâzım gelmez.

Madde : 814

“Müsteîrin bir gûne taaddîsi ya taksîri vâki’ oldukda, artık her ne sebeple olursa olsun âriyet telef olsa, yahut kıymetine noksan gelse zamân lâzım gelir.”

Meselâ, müsteîr iki günde varılacak mahalle, âriyet hayvan ile bir günde gidip de ol hayvan telef olsa, yahut zebûn olarak kıymetine noksan gelse zamân lâzım gelir.

Ve kezâ, bir mahalle kadar istiâre ettiği hayvan ile, ol mahalle varıp da daha ileriye tecâvüz etikten sonra hatf-i enfihi hayvan telef olsa zamân lâzım gelir.

Kezâlik bir kimse, bir gerdanlık istiâre ile bir sabînin boynuna takıp ve yanında gözdecisi olmadığı halde bırakıp da sirkat olundukda, eğer sabî, üzerindeki eşyayı hıfza kadir ise zamân lâzım gelmez. Amma kadir değilse, zamân lâzım gelir.

Madde : 815

“Müsteârın nafakası, müsteîr üzerinedir.”

Binaanaleyh müsteîr, âriyet hayvana alef vermeyip de telef olsa zâmin olur.

Madde : 816

“îâre-i mutlakada, yani muîrin îâreyi zaman ve mekân ve bir nevi intifa’ ile takyîd etmediği sûrette âriyeti müsteîr, dilediği zaman ve mekânda dilediği vechile isti’ mal edebilir. Fakat örf ve âdet ile takyîd eder.”

Meselâ bir kimse, beygirini ol vechile mutlak olarak îâre ettikde, müsteîr ana dilediği vakit biner ve dilediği mahalle gider. Fakat âriyet üzre, iki saatte gidilecek mahalle bir saatte gidemez.

Kezâlik, mutlak olarak îâre olunan bir han odasında, müsteîr dilerse sâkin olur ve dilerse emti’a vaz’ eder.

Madde : 817

“îâre, zaman ve mekân ile takyîd olundukda kayd muteber olup, müsteîr ona muhalefet edemez.”

Meselâ, üç saat binmek üzre istiâre olunan hayvana, dört saat binilemez ve bir mahalle gitmek üzre istiâr olunan hayvan ile, başka mahalle gidilemez.

Madde : 818

“îâre, bir nev’ intifa’ ile takyîd olundukda, müsteîr me’zûn olduğu intifâin mâfevkine tecâvüz edemez.

Amma ana müsavî ya ehven sûrette isti’ mal ile muhalefet edebilir.”

Meselâ, buğday yüklemek için istiâr olunan hayvana, demir yahut taş yükletilemez. Amma buğdaya müsavî, yahut andan ehaf bir yük tahmîl olunabilir. Ve kezâ binmek için istiâre olunan hayvana yük yükletilemez. Amma yük için istiâre oluna hayvana binilebilir.

Madde : 819

“Muîr, eğer menfaati ta’yin etmeksizin mutlak olarak iâre etmiş ise, müsteîrin anı mutlak üzre isti’male salâhiyeti vardır.

Yani, dilerse anı kendi isti’mal eder ve dilerse başkasına iâre ile isti’mal ettirir.

Âriyet, gerek oda gibi müsta’milînin ihtilâfıyla muhalefet olmayan şeylerden olsun ve gerek binek atı gibi müsta’milînin ihtilâfıyla muhtelif olan şeylerden olsun.”

Meselâ, bir kimse “odamı sana iâre ettim” dediği sûrette, müsteîr anda dilerse kendi ikamet eder ve dilerse başkasını iskân eder.

Ve kezâ, “şu atı sana iâre ettim” dediği sûrette, müsteîr dilerse ol ata kendi biner ve dilerse başkasını bindiri.

Madde : 820

“Menfaatin ta’yini, müsta’milînin ihtilâfıyla muhtelif olan şeylerde muteberdir. Ve muhtelif olmayan şeylerde muteber değildir. Fakat muîr, anı “başkasına verme” diye nehyetmiş ise, müsteîr beher hal anı başkasına isti’mal ettiremez.

Meselâ, “senin rükûbün için bu atı sana iâre” ettim dediği sûrette, müsteîr ol ata uşağını bindiremez. Amma, “senin ikamet için bu odayı iâre ettim dediği sûrette, müsteîr kendi ikamet edebildiği gibi başkasını dahi iskân edebilir. Fakat “başkasını iskân etme” demiş ise edemez.

Madde : 821

“Bir mahall-i muayyene diye hayvan istiâr olundukda, yollar mütaaddid olsa, müsteîr âriyet üzre nâsın sülûk ettiği yollardan her hangisiyle dilerse gidebilir. Amma mu’tad olmayan yoldan gidip de hayvan telef olsa zâmin olur.

Kezâlik, muîrin ta’yin ettiği yolun gayri bir yoldan gidip de hayvan telef oldukda, eğer müsteîrin sülûk ettiği yol daha uzak ya gayr-i me’mûn veyahut hilâf-ı mu’tâd ise, müsteîre zamân lâzım gelir.”

Madde : 822

“Bir kimse, bir kadından zevcinin mülkü olan bir şeyi, âriyet isteyip ve o dahi bilâ-izn verip de, ol şey zâyî olduğu sûrette, eğer derûn-ı hanede ve alâ ceryi’l-âde zevcinin yedinde bulunan eşyadan ise, gerek ol kadına ve gerek müsteîre zamân lâzım gelmez. Değil ise meselâ, at gibi kadınlar yedinde bulunmayan bir şey ise, zevc dilerse zevcesine ve dilerse müsteîre tazmin ettirir.”

Madde : 823

“Muîrin izni olmaksızın, müsteîr âriyeti âhara îcâr yahut rehin edemez. Ve bir beldedeki borcuna rehin etmek üzere, istiâr ettiği malî âhar beldedeki borcuna rehin edemez. Edip de âriyet telef ya zâyî’ olsa zamân lâzım gelir.”

Madde : 824

“Müsteîr, âriyeti âhara îdâ’ edebilir. Ve yed-i müstevda’ da bilâ-taad velâ-taksîr telef olsa zamân lâzım gelmez.”

Meselâ, bir mahalle gidip gelmek üzere, istiâre ettiği beygir ile oraya vardıkda, beygir yorulup kalmakla, orada birine îdâ’ ettikten sonra beygir hatf-i enfihi telef olsa zamân lâzım gelmez.

Madde : 825

“Muîr, âriyeti talep ettikde, müsteîrin hemen red ve teslimi lâzım gelir. Ve bilâ-övr tevkif veya te’hîr edip de, âriyet telef ya zâyî’ olsa, yahut kıymetine noksan gelse zâmin olur.”

Madde : 826

“Nassan ya delâleten muvakkat olan âriyetin, hitâm-ı müddette muîre reddi lâzımdır. Fakat meks-i mu’tad ma’fuvdür.”

Meselâ, falan gün vakt-i asra kadar, isti’mal olunmak üzere istiâre olunan huliyyâtı, ol vaktin hulûlünde red ve îade lâzımdır. Kezâlik Falanın düğününde kullanmak üzere istiâre olunan huliyyâtı, ol düğünün hitâmında red ve îade lâzımdır. Fakat bunu red ve îade için, mu’tad olan mertebe vaktin mürûru ma’fuvdür.

Madde : 827

“Bir iş için istiâre olundukda, ol işin hitâmında âriyet, müsteîr yedinde vedîa gibi olur. Artık anı isti’mal edemez ve meks-i mu’taddan ziyade tevkif edemez. Edip de telef olsa zâmin olur.”

Madde : 828

“Âriyeti, müsteîr bi-nefsihî yahut emîni ile muîre reddeder. Emîni olmayan kimse ile reddedip de, kable’l-vusûl telef ve zâyî’ olsa zâmin olur.”

Madde : 829

“Mücevherât gibi, eşya-yı nefiseden olan âriyeti, muîrin kendisine teslim etmek lâzımdır.

Amma, sair âriyeti, örf ve âdetde teslim addolunan mahalle götürmek veya muîrin hizmetkârına vermek red ve teslimdir.”

Meselâ, âriyet hayvanı, muîrin ahırına götürmek yahut seysisine vermek teslimdir.

Madde : 830

“Müsteîr, yedinde olan âriyeti reddedecek oldukda, meûneti, yani külfeti ve masârif-ı nakliyyesi kendi üzerindedir.”

Madde : 831

“Ebniye yapmak ve ağaç dikmek için, yer istiâre etmek sahihtir.

Lâkin muîr, dilediği vakit îâreden rücû’ ile bunları kal’ ettirebilir. Şu kadar ki, îâre muvakkat ise ebniye ve eşcârın kal’ olunduğu zamandaki mablûan kıymeti ile, inkızâ-yı müddete kadar durmak üzere kıymeti beyinde tefâvüt ne ise, muîr anı zâmin olur.”

Meselâ, ebniye ve eşcâr derhal kal’ olunduğu takdirde, mablûan kıymeti on iki altun ve inkızâ-yı müddete kadar durmak üzere, kıymeti yirmi altun olduğu halde, muîr derhal kal’ ettirecek olur ise, sekiz altun vermesi lâzım gelir.

Madde : 832

“Gerek muvakkat ve gerek gayr-i muvakkat olarak, zer’ için îâre olunan arâziyi, muîr vakt-i hasattan mukaddem îâreden rücû’ edip de müsteîrden istirdad edemez.”

Îrâde-i seniyye târihi fî 24 Zilhicce sene 1288

An Âzâ-i meclis-i Tedkikat-ı Şer’iyye Ahmed Cevdet

Ömer Hulûsi

Emînü’l-fetvâ Ders-i Vekil

Es-seyyid Halil Es-seyyid Halil

An Âzâ-i Divân-ı Ahkâm-ı Adliyye An Âzâ-i Cem’iyyet

Ahmed Hilmi Seyfeddin

Müdfîr-i Muallimhane-i Nüvvab Kâssam-ı Askerî

Yunus Vehbi Ahmed Halid

An Âzâ-i Cem’iyyet

Abdullatif Şükrü

KİTÂBÜ'L-HİBE

SÛRET-İ HATT-I HÜMÂYÛN

MÛCEBİNCE AMEL OLUNA
KİTÂB-I SÂBİ'

HİBE HAKKINDA OLUP BİR MUKADDEME İLE İKİ BÂBİ MÜŞTEMİLDİR
MUKADDEME

HİBEYE DAİR OLAN İSTİLÂHÂT-I FIKHİYYE BEYANINDADIR

Madde : 833

“Hibe : Bilâ-ivâz, bir malı âhara temlik etmektir ki, eden kimseye vâhib, ol mala mevhûb, anı kabul edene mevhûbün leh denilir.
İttihâb dahi, hibeyi kabul demektir.”

Madde : 834

“Hediye : Bir kimseye ikrâmen götürülen ya gönderilen maldır.”

Madde : 835

“Sadaka : Sevâb için hibe olunan maldır.”

Madde : 836

“İbâha : Bir şeyi bilâ-ivaz ekl ve tenâvül etmek üzere âhara izin ve ruhsat vermektir.”

BÂB-I EVVEL

AKD-İ HİBEYE MÛTEALLİK MESÂİL BEYANINDA OLUP İKİ FASL-I ŞÂMİLDİR

FASL-I EVVEL

RÜKN VE KABZ-I HİBEYE DAİR OLAN MESÂİL BEYANINDADIR

Madde : 837

“Hibe, icab ve kabul ile mün’akid ve kabz ile tamam olur.”

Madde : 838

“Hibede icab, “bağışladım” ve “hibe ettim” ve “ihdâ eyledim” gibi,meccânen bir malı temlik ma’nasında müsta’mel olan sözlerdir.

Ve zevcin zevcesine bir çift küpe, yahut huliyyâttan diğer bir nesne verip de, “al takın” demesi gibi meccânen temlike delâlet eden ta’birler dahi, hibeyi icabeder.”

Madde : 839

“Teâtî ile dahi, hibe mün’akid olur.”

Madde : 840

“Hibede ve sadakada irsâl ve kabz, lafzen icab ve kabul makamına kaim olur.”

Madde : 841

“Hibede kabz, bey’de kabul gibidir.

Binaenaleyh vâhibin icabı, meselâ “şu malı sana hibe ettim” demesi üzerine, mev’hûbün leh “kabul ettim” veyahut “ittihâb eyledim” demeksizin, meclis-i hibede ol malı kabz etse, hibe tamam olur.”

Madde : 842

“Kabzda, vâhibin sarâhaten yahut delâleten izni lâzımdır.”

Madde : 843

“Vâhibin icabı, delâleten kabza izndir. Amma sarâhaten inzi, mevhûb eğer meclis-i hibede hazır ise, “bu malı sana hibe ettim al” demek ve eğer gâib-i ani’l-meclis ise “falan malısana hibe ettim var al” demek gibi emr-i sarîhidir.”

Madde : 844

“Vâhib, sarâhaten kabza izn verdikde, mevhûbün lehin anı gerek meclis-i hibede ve gerek ba’d-e’l-iftirâk, kabzı sahihtir. Amma delâleten kabza inzi, meclis-i hibe ile takyîd edip ba’d-e’l-iftirâk kabzı muteber olmaz.”

Meselâ, “şu malı sana hibe ettim” deyip de, mevhûbün leh dahi ol mecliste kabz ediverse sahih olur. Amma meclis-i hibeden ayrıldıktan sonra kabz etse sahih olmaz. Kezâlik, “falan mahaldeki malımı sana hibe ettim” deyip de, “var al” dememiş olsa, mevhûbün lehin gidip de anı kabz etmesi sahih olmaz.

Madde : 845

“Müşteri, mebî’i bâyi’den kable’l-kabz, âhara hibe edebilir.”

Madde : 846

“Bir kimsenin yedinde bulunan malı, sahibi ana hibe ettikde, mevhûbün lehin “kabul ettim” ya “ittihâb eyledim” demesiyle hibe tamam olup, müceddeden teslim ve kabzına muhtaç değildir.”

Madde : 847

“Bir kimse, alacağını medyûna hibe yahut medyûnu andan ibrâ eyleyip, o dahi reddetmese, sahih ve deyn hemen sâkıt olur.”

Madde : 848

“Bir kimse, birinin zimmetinde olan alacağını, âhara hibe edip de, “var al” diye sarâhaten kabzına izn verse ve mevhûbün leh dahi varıp kabz etse, hibe tamam olur.”

Madde : 849

“Kable’l-kabz, vâhib yahut mevhûbün leh fevt olsa, hibe bâtil olur.”

Madde : 850

“Bir kimse, kebîr yani âkil ve bâliğ olan oğluna bir şey hibe ettikde, teslim ve kabzı lâzımdır.”

Madde : 851

“Sagîrin vasîsi, yahut mürebbisi yani hacr ve terbiyesinde bulunduğu kimse,gerek yedinde bulunan ve gerek diğlerin nezdinde vedîa olan malını, ol sagîre hibe ettikde, mücerred icab ile, yani yalnız “hibe ettim” demesiyle, ol sagîr ana mâlik olup, kabzına muhtaç değildir.”

Madde : 852

“Bir tıfıla, âhar kimse bir şey hibe ettikde, velîsinin yahut mürebbisinin kabzı ile hibe tamam olur.”

Madde : 853

“Sabî-i mümeyyize bir şey hibe olundukda, velîsi olsa bilekendisinin kabzıyla hibe tamam olur.”

Madde : 854

“Hibe-i muzâfe, sahih değildir.”

Meselâ, “gelecek ay başından itibaren şu malı sana hibe ettim” dese, sahih olmaz.

Madde : 855

“İvaz şartıyla olan hibe, sahih ve şart muteberdir.”

Meselâ, bir kimse şu kadar makule ivaz vermek, yahut kendisinin ma'lûmü'l-mikdar deynini edâ etmek şartıyla, birine bir şey hibe ettikde, mevhûbün leh ol şarta riâet eder ise, hibe lâzım olur. Etmez ise vâhib dahi hibesinden rücû' edebilir. Kezâlik bir kimse ölünce kendisini beslemek şartıyla, mülk-i akarını birine hibe ve teslim ettikte, mevhûbün leh şart-ı mezkûr üzre vâhibi beslemeye râzı iken, vâhib nâdim olup da, hibesinden rücû' ile ol akarını istirdad edemez.

FASL-I SÂNÎ

ŞERÂİT-İ HİBE BEYNINDADIR

Madde : 856

“Mevhûbün, vakt-i hibede mevcut olması şarttır.”

Binaenaleyh, bir bağın hâsıl olacak üzümünü, yahut bir kısırağın doğuracak yavrusunu hibe sahih değildir.

Madde : 857

“Mevhûb, vâhibin malı olmak şarttır.”

Binaenaleyh, bir kimse bilâ-izn başkasının malını birine hibe etse, sahih olmaz. Fakat hibe ettikten sonra sahibi mücîz olsa sahih olur.

Madde : 858

“Mevhûbün, ma'lûm ve muayyen olması lâzımdır.”

Binaenaleyh vâhib, lâaletta'yin maldan bir şey, yahut “şu iki attan birini hibe ettim” dese, sahih olmaz. Ve “bu iki attan hangisini dilersem senin olsun” dediği sûrette, eğer mevhûbün leh meclis-i hibede anlardan birini ta'yin eylerse sahih olur. Amma meclis-i hibeden ba'de'l-müfâraka ta'yini müfîd olmaz.

Madde : 859

“Vâhibin, âkil ve bâliğ olması şarttır.

Binaenaleyh, sagîr ve mecnûn ve ma'tûhün hibesi sahih değildir. Amma bunlara hibe sahihtir.”

Madde : 860

“Hibede, vâhibin rızâsı lâzımdır. Binaenaleyh, cebr ve ikrâh ile vâki' olan hibe sahih değildir.”

BÂBİ SÂNÎ

AHKÂM-I HİBE BEYANINDA OLUP İKİ FASLI ŞÂMİLDİR
FASL-I EVVEL

HİBEDEN RÜCÛ' HAKKINDADIR

Madde : 861

“Mevhûbün leh, kabz ile mevhûbe mâlik olur.”

Madde : 862

“Kable'l-kabz, vâhib hodbehod hibeden rücû' edebilir.”

Madde : 863

“Vâhibin, ba’de’l-icâb mevhûbün lehi, kabzdan nehy etmesi rücû’dur.”

Madde : 864

“Vâhib, ba’de’l-kabz mevhûbün lehin rızâsıyla, hibe ve hediye rücû’ edebilir. Mevhûbün leh râzı olmaz ise, hâkime müracaat eyler. Hâkim dahi mevâdd-ı âtiyeden beyan olunacak mevâni’-i rucû yoksa, hibeyi feshedebilir. Amma mevâni’-i rucûdan berî bulunsa feshedemez.”

Madde : 865

“Ba’de’l-kabz, vâhib eğer mevhûbün lehin rızâsı, yahut hâkimin hükm ve kazâsı olmadan, hodbehod mevhûbü istirdad ederse, gâsıb olur. Ve bu sûrette, yedinde mevhûb telef ya zâyî’ olsa zâmin olur.”

Madde : 866

“Bir kimse, usûl ve furûuna ya birader ve hemşiresine ya bunların evlâdına yahut peder ve mâderinin birâder ve hemşiresine bir şey hibe ettikten sonra, rücû’ edemez.”

Madde : 867

“Zevc ile zevceden biri, beynlerinde zevciyyet kaim iken, yekdiğerine bir şey hibe ve teslim ettikten sonra, artık andan rücû’ edemez.”

Madde : 868

“Hibeye ivaz verilir de, vâhibin dahi kabz etmesi mâni’-i rücû’ dur.”

Binaenaleyh, gerek mevhûbün leh tarafından ve gerek diğeri bir kimse cânibinden, vâhibe hibesine ivaz olmak üzere bir şey verilir de, o dahi kabz eylese, andan sonra hibesinden rücû’ edemez.

Madde : 869

“Mal-i mevhûb arz olup da, mevhûbün leh anın üzerine bina ihdâs yahut ağaç gars etmek ve yahut mevhûb zebûn hayvan olup da, mevhûbün leh yanında semizlenmek gibi, ziyade-i muttasıla hâsıl oldukda, yahut buğday olup da un edilmek gibi mevhûbün ismi değışecek sûrette tagyîr oldukda, hibeden rücû’ sahih olmaz. Ama ziyade-i munfasıla mân’i-i rücû’ olmaz.”

Binaenaleyh, bir kimsenin âhara hibe eyledi kısır hâmil oldukda, hibeden rücû’ edemez. Amma doğurduktan sonra rücû’ edebilir. Ve bu sûrette yavrusu mevhûbün lehe kalır.

Madde : 870

“Mevhûbün leh, mevhûbü bey’ ile, yahut hibe ve teslim eylemekten ihraç eylese, vâhibin rucû’a salâhiyeti kalmaz.”

Madde : 871

“Mevhûbün leh yedinde, mevhûb müstehlik olsa, rucû’a mahal kalmaz.”

Madde : 872

“Vâhib ve mevhûbün lehten birinin vefatı, mâni’-i rucû’dur.”
Binaenaleyh, mevhûbün leh fevt olsa, vâhib hibeden rucû’ edemediği gibi, vâhib fevt oldukda dahi, vereseşi mevhûbü istirdad edemez.

Madde : 873

“Dâyin, alacağını medyûna hibe ettikte, artık andan rucû’ edemez.” (51 ve 848. maddelere bak)

Madde : 874

“Ba’de’l-kabz, sadakadan bir vechile rucû’ olunamaz.”

Madde : 875

“Biri, bir kimseye matûmâtta bir şeyi ibâha ettikte, ol kimse eğerki ol şeyi alıp da âhara satmak, yahut hibe etmek gibi levâzım-ı temlîkten olan bir vechile tasarruf edemez. Fakat ol şeyden ekl ve tenâvül edebilir. Ba’dehu sahibi anın kıymetini mutâlebe edemez.”

Meselâ, bir bağ sahibinin izn ve ibâhasıyla, biri bağından bir mikdar üzüm yese, bağ sahibi ol üzümün akçesini alamaz.

Madde : 876

“Hitân yahut zifâf düğünlerinde gelen hediyeleri, eshâbı “çocuk ya gelin ve baba ve analardan her hangisine” diye getirmişler ise, ol hediyeler anındır. Ve eğer kimin için getirdiklerini beyan etmeyip kendilerinden suâl ile tahkik dahi kaabil olmaz ise, ol halde örf ve âdet-i beldeye riayet olunur.”

FASL-I SÂNÎ

HİBE-İ MARÎZ HAKKINDADIR

Madde : 877

“Vârisi olmayan kimse, maraz-ı mevtinde cemi’ emvâlini birine hibe ve teslim etse sahih olur. Ve ba’de’l-vefat terekesine emîn-i beytü’l-mal müdâhale edemez.”

Madde : 878

“Zevcesinden mâada vârisi olmayan kimse, maraz-ı mevtinde cemi’ emvâlini zevcesine, veyahut zevcinden mâada vârisi olmayan kadın, cemi’ emvâlini maraz-ı mevtinde zevcine hibe ve teslim etse sahih olur. Ve ba’de’l-vefat, bunlardan birinin terekesine, emîn-i beytü’l-mal müdâhale edemez.”

Madde : 879

“Bir kimse, maraz-ı mevtinde veresesinden birine bir şey hibe edip de fevt oldukda, diğere verese mücîz olmaz ise, ol hibe sahih olmaz. Amma vereseden başkasına hibe ve teslim ettikte, sülüs malı mev’hûbün tamamına müsâid ise sahih olur. Müsâid olmayıp da verese dahi hibeyi mücîz olmaz ise, müsâid olduğu mikdarda hibe sahih olup, bâkisini mev’hûbün leh redde mecburdur.”

Madde : 880

“Terekesi müstağrak-ı düyûn olan kimse, maraz-ı mevtinde emvâlini vârisine yahut başkasına hibe ve teslim ettikten sonra fevt olsa, dâyinler hibeyi tutmayıp, ol emvâli kısmet-i guramâya idhal edebilir.”

İrâde-i seniyye târihi fî 29 Muharrem sene 1289

An Âzâ-i meclis-i Tedkikat-ı Şer’iyye Ahmed Cevdet
Ömer Hulûsi
Emînü’l-fetvâ Vekil-i Ders
Es-seyyid Halil Es-seyyid Halil

An Âzâ-i Divân-ı Ahkâm-ı Adliyye An Âzâ-i Cem’iyyet
Es-seyyid Ahmed Hilmi Seyfeddin
Müdü’r-i Muallimhane-i Nüvvab Kâssam-ı Askerî
Yunus Vehbi Ahmed Halid

An Âzâ-i Cemiyet
Abdüllatif Şükrü

KİTÂBÜ'L- GASB VE'L-İTLÂF

SÛRET-İ HATT-İ HÛMÂYÛN

MÛCEBİNCE AMEL OLUNA
KİTÂB-İ SÂMİN

GASB VE İTLÂF HAKKINDA OLUP BİR MUKADDEME İLE İKİ BÂBA MÛNKÂSİMDİR
MUKADDEME

Madde : 881

“Gasb : Bir kimsenin izni olmaksızın, malını ahz ve zabt etmektir ki, ahzeden kimseye “gâsıb” ve ol mala “magsûb” ve sahibine “magsûbun minh” denilir.”

Madde : 882

“Kaaimen kıymet : Ebniye ve eşcârın buldukları yerde durmak üzere kıymetleridir ki arz, bir kere ebniye ve eşcâr ile beraber ve bir kere ebniye ya eşcârdan halî olarak takdîm olunup, iki kıymet beynindeki tefâzül ve tefâvüt ne ise, ebniye ya eşcârın kaaimen kıymeti demek olur.”

Madde : 883

“Mebniyyen kıymet : Ebniyenin, kaaimen kıymeti demektir.”

Madde : 884

“Maklûan kıymet : Ba'de'l-kal' ebniye enkâzının ve eşcâr-ı maklûanın kıymetleridir.”

Madde : 885

“Müstahakku'l-kal' olarak kıymet : Maklûan kıymetten, ücret-i kal', lede't-tenzil, bâki olan kıymettir.”

Madde : 886

“Noksan-ı arz : Bir yerin kable'z-zirâa değeri olan ücretle, bağde'z-zirâa değeri olan ücret beynindeki fark ve tefâvüttür.”

Madde : 887

“Mübâşereten itlâf : Bir şeyi bizzat telef etmektir ki, eden kimseye “fâil-i mübâşir” denilir.”

Madde : 888

“Tesebbüben itlâf : Bir şeyin telefine sebep olmaktır. Yani bir şeyde diğer şeye alâ-ceryi'l-âde telefine müfzî olan bir iş ihdâs etmektir ki, eden kimseye “mütesebbib” denilir.”

Nitekim bir muallak kandilin ipini kesmek, kandilin yere düşüp de kırılmasına sebep-i müfzî olmakla, ipini kesen kimse mübâşeretten ipini telef etmiş ve tesebbüben kandili kırmış olur.

Kezâlik, bir kimse bir tulumu şakk edip de, içindeki yağ akıp telef olsa, ol kimse mübâşeretten tulumu ve tesebbüben yağı itlâf etmiş olur.

Madde : 889

“Takaddüm : Mazarrat-ı melhûzenin def’ ve izâlesi için, evvelce tenbîh ve tavsiye etmektir.”

BÂB-I EVVEL

GASB HAKKINDA OLUP ÜÇ FASLI ŞÂMİLDİR

FASL-I EVVEL

GASBIN AHKÂMI BEYANINDADIR

Madde : 890

“Mal-i magsûb, eynen mevcut ise mekân-ı gasbta sahibine red ve teslimi lâzımdır. Ve sahibi, başka beldede gâsıba tesadüf edip de, mal-i magsûb dahi yanında olduğu halde, sahibi dilerse malını orada istirdad eyler. Eğer, mekân-ı gasbda teslimini ister ise, meûnet-i reddi ve masârıf-ı nakliyyesi gâsıb üzerinedir.”

Madde : 891

“Mal-i magsûbu, gâsıb istihlâk ettikde, zâmin olması lâzım geldiği gibi, gerek anın taaddîsiyle ve gerek bilâ-taad telef ya zâyî’ olduğu takdirde dahi zâmin olur.

Şöyle ki, kıyemiyâtan ise zaman ve mekân-ı gasbdaki kıymetini ve misliyyâtan ise, mislini vermesi lâzım gelir.”

Madde : 892

“Gâsıb, mekân-ı gasbda ayn-ı magsûbu sahibine red ve teslim ettikde zamândan berî olur.”

Madde : 893

“Gâsıb, ayn-ı magsûbu sahibi ahz edebilecek sûrette önüne vaz’ ettikde, hakikaten kabz bulunmasa bile, magsûbu reddetmiş olur. Amma, telef olan magsûbun kıymetini, sahibinin önüne vaz’ eylese, hakikaten kabz bulunmadıkça zamândan berî olmaz.”

Madde : 894

“Ayn-ı magsûbu, gâsıb bir mahall-i mahûfda, sahibine teslim etse, kabul etmemeye hakkı vardır. Ve gâsıb bu sûrette zamândan berî olmaz.”

Madde : 895

“Gâsıb, telef olan mal-i magsûbun kıymetini sahibine getirip de kabul etmese, hâkime müracaat ile kabulünü emr ettirir.”

Madde : 896

“Magsûbun minh, sabî olduğu halde, gâsıb ana magsûbu reddettikte, sabî mümeyyiz olup da malı hıfza ehil ise, reddi sahih olur, değil ise sahih olmaz.”

Madde : 897

“Magsûbun, meyve olup da gâsıb indinde kurumak gibi hali tagayyür eyler ise, sahibi muhayyerdir. Dilerse magsûbu aynen istirdad eyler ve dilerse tazmin ettirir.”

Madde : 898

“Gâsıb, eğer kendi malından bir şey ziyadesiyle magsûbun bazı evsâfını tagyîr eder ise, magsûbun minh muhayyerdir. Dilerse ol magsûbu tazmin ettiri. Ve dilerse ol ziyadenin kıymetini verip aynen istirdad eyler.”

Meselâ, magsûb olan bezi gâsıb boyamış olsa, sahibi muhayyerdir. Dilerse bezini tazmin ettirir ve dilerse boyanın bahasını verip aynen bezi istirdad eyler.

Madde : 899

“Gâsıb, eğer mal-i magsûbu ismi değışecek sûrette tagyîr ederse zâmin olur. Ve ol mal kendüye kalır.”

Meselâ, magsûb buğday olup da gâsıb anı un eder ise, zâmin olup, un anın malı olur. Nitekim bir kimse, diğerin buğdayını gasb ile kendi tarlasına zer' etse, buğdayı zâmin olup, mahsûl kendisinin olur.

Madde : 900

“Be'de'l-gasb magsûbun sî'r ü kıymetini tenakus etse, sahibi anı almayıp da zaman-ı gasbdaki kıymetini mutâlebe edemez.

Amma gâsıbın isti'mali ile magsûbun kıymetine noksan gelse zamân lâzım gelir.”

Meselâ, bir kimsenin gasb eylediği hayvan zebûn olsa, anı sahibine reddettikde, noksan kıymetini dahi zâmin olur.

Kezâlik, bir kimse gasb eylediği elbiseyi yırtmakla kıymetine noksan geldikde, eğer noksan yesîr ise, yani magsûbun rubu' kıymetine bâli' değil ise, gâsıb anın noksan kıymetini zâmin olur. Ve eğer noksan fâhiş ise, yani magsûbun rubu' kıymetine müsâvî veyahut ezyed ise, magsûbun minh muhayyedir. Dilerse noksan kıymetini tazmin ettirir. Ve dilerse ol malı gâsıba terk ile tamamen kıymetini alır.

Madde 901

“İzâle-i tasarrufta, gasba musavî olan hal ve keyfiyyet, hükmen gasb kaabilinden addolunur. Nitekim müstevda' vedîayı inkâr etse, gâsıb hükmünde olur. Ve andan sonra yedinde vedîa bilâ-taad telef olsa zâmin olur.”

Madde : 902

“Bir dağ, üzerindeki bahçe ile, alt tarafındaki diğ bahçe üzerine yıkılıp düşmek gibi bir vechile, min gayr-i kast bir kimsenin mülkü yedinden çıksa, kıymetçe ekalli, eksere tâbi' olur. Yani kıymeti ekser olanın sahibi, kıymeti ekal olanı zâmin olarak, ol yeri temellük eyler.”

Meselâ, dağ yıkılmazdan mukaddem üst tarafındaki bahçenin kıymeti, beş yüz ve alt tarafındaki bahçenin kıymeti, bin kuruş ise, ikincisinin sahibi, beş yüz kuruş, evvelkinin sahibine itâ ile oransı zapt eyler.

Nitekim bir kimsenin elindeki, elli kuruşluk incisi düşüp de, diğerin beş kuruş kıymetli tavuğu anı yutsa, inci sahibi beş kuruş verip, tavuğu alır. (27. 28. ve 29. maddelere bak)

Madde : 903

“Magsûbun zevâidi sahibinindir. Ve gâsıb anı istihlâk ederse zâmin olur.”

Meselâ, magsûb olan hayvanın, gâsıb yedinde hâsıl ola sūdü ve yavrusu ve bir bahçenin yed-i gâsıbdâ iken husûle gelen meyvesi, magsûbun minhın malı olmakla, gâsıb bunları istihlâk eylerse zâmin olur.

Kezâlik bir kimse, birinin kovanını içindeki arısıyla beraber gasb etse, sahibi, arısıyla beraber kovanı istirdad ettikde, gâsıb yanında iken hâsıl olan balını dahi alır.

Madde : 904

“Bir bahçede mekân ittihâz eden arıların balı, bahçe sahibini olup, diğ kimse ol balı ahz ve istihlâk etse zâmin olur.”

FASL-I SÂNÎ

GASB-I AKARA MÜTEALLİK MESÂİL BEYANINDADIR

Madde : 905

“Magsûb eğer akar kaabilinden ise, gâsıb anı tagyîr ve tenkîs etmeyerek, sahibine reddetmesi lâzımdır. Ve gâsıbın sun’ ve fi’li ile, ol akarın kıymetine noksan gelse, noksan kıymetini zâmin olur.”
Meselâ, bir kimse gasb eylediği bir hanenin bir yerini hedm edip, yahut süknâsı sebebiyle harab olup da kıymetine noksan gelse, mikdar-ı noksanı zâmin olur. Kezâlik, gâsıbın hane-i magsûbda yaktığı ateşden hane muhterik olsa, mebniyyen kıymetini zâmin olur.

Madde : 906

“Magsûb arz olup da, gâsıb anın üzerine ebniye inşâ yahut eşcâr gars etse, bunları kal’ ile arzı reddetmek üzere gâsıba emr olunur.

Ve eğer, abniye ya escârın kal’ı arza muzır ise, magsûbun minh anların müstahakku’l-kal’ olarak kıymetlerini i’tâ ile, anları dahi zapt edebilir.
Fakat ebniye ya eşcârın kıymetleri, arzın kıymetinden ziyade olup da sebep-i şer’î zu’miyle inşâ yahut gars olunmuş ise, ol halde ebniye yahut eşcârın sahibi, arzın kıymetini i’tâ ile arzı temellük eder.”
Meselâ, bir kimse pederinden mevrûs olan arsa üzerine, ol arsanın kıymetinden ziyade akçe sarfiyla ebniye inşâ ettikten sonra, biri arsaya müstahak çıksa, ol kimse arsanın kıymetini verip arsayı zapt eyler.

Madde : 907

“Bir kimse, âharın arsasını gasb ve zirâat eylese, sahibi, arsasını istirdad ettikde, ol kimsenin zirâatıyla terettüb eden noksan-ı arzı dahi tazmin ettirir.
Kezâlik bir kimse, diğeriyle müştereken mutasarrıf olduğu arsayı, bilâ-izn müstakillen zirâat eylese, şeriki arsadan hissesini aldıkda, ol kimsenin zirâatıyla terettüb eden nokas-ı arzdan hissesini tazmin ettirir.”

Madde : 908

“Bir kimse, diğerin tarlasını gasben nadas ettikten sonra sahibi, tarlayı aldıkda, ol kimse nadas ameli mukaabilinde, ücret mutâlebe edemez.”

Madde : 909

“Bir kimse, süprüntü yahut diğer nesne vaz’ ile birinin arsasını işgâl etse, koyduğu şeyi ref’ ile, arsayı tahliye etmek üzere kendüye cebr olunur.”

FASL-I SÂLİS

GÂSİBÜ’L-GÂSİBIN HÜKMÜ BEYANINDADIR

Madde : 910

“Gâsibü’l- gâsıb, ayn-ı gâsıb hükmündedir.

Binaenaleyh, mal-i magsûbu gâsıbtan şahsı âhar gasb ile, itlâf eylediği yahut yedinde telef olduğu takdirde, magsûbun minh, dilerse gâsıb-ı evvele ve dilerse gâsıb-ı sâniye tazmin ettirir ve dilerse kıymet-i magsûbun bir mikdarını evvele ve diğer mikdarını sâniye tazmin ettirebilir.

Ve gâsıb-ı evvele tazmin ettirdiği takdirde, o dahi gâsıb-ı sâniye rücû’ eder. Amma sâniye tazmin ettirdiği takdirde, sâni evvele rücû’ edemez.”

Madde : 911

“Gâsibü’l-gâsıb, mal-i magsûbu, gâsıb-ı evvele reddettikte, yalnız kendisi ve magsûbun minh reddettikte, ikisi dahi berî olur.”

BÂB-I SÂNÎ

İTLÂF BEYANINDA OLUP DÖRT FASLI HÂVÎDİR

FASL-I EVVEL

MÜBÂŞERETEN İTLÂF HAKKINDADIR

Madde : 912

“Bir kimse, diğerin gerek kendisinde ve gerek emîni yedinde olan malını, gerek kasden ve gerek min gayr-i kast itlâf etse zâmin olur.

Amma gâsıb yedindeki mal-i magsûbu, âhar kimse itlâf etse, magsûbun minh muhayyerdir. Dilerse gâsıba tazmin ettirip o dahi mütlife rücû’ eder. Ve dilerse mütlife tazmin ettirip, mütlif bu sûrette gâsıba rücû’ edemez.”

Madde : 913

“Birinin ayağı kayıp da düşerek, âharın malını itlâf etse zâmin olur.”

Madde : 914

“Bir kimse, kendi malı zannıyla diğerin malını itlâf etse, zâmin olur.”

Madde : 915

“Bir kimse, diğerin elbisesini çekip de yırtsa, tamam kıymetini zâmin olur. Amma elbiseye teşebbüs edip de sahibi çekmekle yırtsa nısıf kıymetini zâmin olur.

Kezâlik bir kimse, diğerin eteği üzerine oturup da, sahibi bilmeyerek kalkmakla elbisesi yırtılsa, o kimse elbisenin nısıf kıymetini zâmin olur.”

Madde : 916

“Bir sabî, diğerin malını itlâf etse, kendi malından zamân lâzım gelir. Malı yok ise hal-i yesîrine intizâr olunur ve velîsine tazmin ettirilir.”

Madde : 917

“Bir kimse, diğerin malına kıymetçe bir gûne noksan getirirse, noksan kıymetini zâmin olur.”

Madde : 918

“Bir kimse, diğerin hane ve dükkân misüllü akarını, bigayr-i hak hedm etse sahibi muhayyerdir. Dilerse, enkâzını hedm eden kimseye terk ederek, mebniyyen kıymetini tazmin ettirir ve dilerse, ol akarın mebniyyen kıymetinden, enkâzın kıymetini tenzil ve kıymet-ı bâkiyyeyi tazmin ile beraber enkâzı dahi alıyor.

Fakat gâsıb anı, ke’l-evvel bina ediverse, zamândan berî olur.”

Madde : 919

“Bir mahalde harîk vukû bulmakla, bir kimse bir haneyi sahibinin izni olmaksızın yıkıp da, orada harîk münkatı’ oldukça, eğer emr-i velliyü’l-emr ile yıkılmış ise, zamân lâzım gelmez. Ve eğer hodbehod yıkılmış ise zâmin olur.”

Madde : 920

“Bir kimse, âharın bahçesindeki eşcârı bigayr-i hak kat’ ettikte sahibi muhayyerdur. Dilerse ol eşcârın kaaimen kıymetlerini ahz ile, eşcâr-ı maktû’ayı gaati’a terk eder.

Ve dilerse, kaaimen kıymetlerinden, maktû’an kıymetlerini bi’t-tenzil, bâki meblağ ile beraber eşcâr-ı maktû’ayı dahi alıkor.”

Meselâ, eşcâr kaaim olarak bahçenin kıymeti, on bin ve bilâ eşcâr kıymeti, beş bin ve eşcâr-ı maktû’anın kıymeti, iki bin kuruşa olsa, sahibi muhayyerdur. Dilerse eşcâr-ı maktû’ayı gaati’a terk ile beş bin kuruş alır. Ve dilerse üç bin kuruşla beraber eşcâr-ı maktû’ayı alıkor.

Madde : 921

“Bir kimse mazlûm olmakla, âhara zulm etmeye sâlahiyyeti olamaz.”

Meselâ, biri diğerin malını itlâf etmekle, o dahi bi’l-mukabele anın malını itlâf etse, ikisi dahi zâmin olduğu gibi, bir kaabileden biri, diğerk kaabileden bir şahsın malını itlâf etmekle, o dahi evvelki kaabileden diğerk birinin malını itlâf eylese, her biri telef ettiği malı zâmin olur. Nitekim bir kimse aldanıp da âhardan bir kalb akça alsa, anı başkasına sürmeye salâhiyyeti olamaz.

FASL-I SÂNÎ

TESEBBÜBEN İTLÂF BEYANINDADIR

Madde : 922

“Bir kimse, tessebbüben birinin malını itlâf yahut kıymetini tenkîs etse, yani kendisinin fi’li bir malın telefine yahut noksan kıymetine sebeb-i müfzî olsa zâmin olur.”

Meselâ biri, diğerk kimsenin esvâbına sarılıp da, mücadele ederken ol kimsenin üzerinden bir şey düşüp telef olsa, yahut sakatlınsa sarılan kimse zâmin olur.

Ve kezâ bir kimse, diğerk tarla ve bahçesinin suyunu bigayr-i hak seddedip de mezzû’ât ve magrûsâtı kuruyup telef olsa, yahut suyu taşıyıp da diğerk tarlasını su basarak mezzû’âtı telef olsa, ol kimse zâmin olur.

Kezâlik bir kimse, diğerk ahırının kapısını açıp da, içindeki hayvan firâr ile zâyî’ olsa, yahut kafesin kapısını açıp da içindeki kuş uçsa zâmin olur.

Madde : 923

“Birinin hayvanı, bir kimseden ürküp de firâr ile zâyî’ olsa, zamân lâzım gelmez. Amma ol kimse, hayvanı kasten ürkütmüş ise, zâmin olur. Ve kezâ bir sayyad, ava tüfenk atıp da sesinden diğerk hayvanı ürkerek firâr ederken düşüp telef, yahut ayağı sakat olsa, zâmin olmaz. Amma hayvanı ürkütmek kastıyla tüfenk atmış ise, zâmin olur.” (93. maddeye bak)

Madde : 924

“Tessebbübün, berveçh-i bâlâ mûcib-i zamân olmasında, taaddî şarttır.”

Yani mütesebbibin, bir zararı zâmin olması, ol zarara müfzî olan fi’li, haksız olarak işlemiş olmasıyla meşrûttur.

Meselâ bir kimse, bilâ-izn-i velîyyü'l-emr, tarîk-ı âmmda bir kuyu kazıp da, oraya diğerin hayvanı düşerek telef olsa, zâmin olur. Amma kendi mülkünde kazmış olduğu kuyuya, diğerin hayvanı düşerek telef olsa zâmin olmaz.

Madde : 925

“Biri, bir şeyin telefine sebep olan bir iş işlemiş olduğu halde, araya bir fi’l-i ihtiyarî haylûlet eylese, yani başka bir kimse ol şeyi mübâşeretden itlâf etse, ol fi’l-i ihtiyarî

sahibi olan fâil-i mübâşir, zâmin olur.” (9. maddeye bak)

FASL-I SÂLÎS

TARÎK-I ÂMMDA İHDÂS OLUNAN ŞEYLERE DAİRDİR

Madde : 926

“Herkesin tarîk-i âmmda hakk-ı mürûru vardır. Fakat bi-şartı’s-selâmedir.”

Yani mümkünü’t-taharrüz olan hâlâtta, başkasına zarar vermemek şartıyla mukayyedir. Binaenaleyh tarîk-i âmmda, bir hammalın arkasındaki yükü düşüp de, birinin malını telef etse, hammal zâmin olur. Nitekim demirci dükkânında demir döverken kıvılcım sıçrayıp da, tarîk-i âmmda mürûr eden bir kimsenin elbisesini ihrâk eylese, demirci zâmin olur.

Madde : 927

“İzn-i velîyyü'l-emr olmadıkça, tarîk-i âmmda bey’ ve şirâ için oturamaz. Ve bilâ-izn, bir şey vaz’ ve ihdâs edemez. Ve ederse, andan tevellüd eden zarar ve ziyânı zâmin olur.”

Binaenaleyh bir kimse, tarîk-i âmm üzre kereste, yahut taş yığıp da, üzerine diğerin hayvanı basıp sürçerek telef olsa, ol kimse zâmin olur. Kezâlik bir kimse, tarîk-i âmma yağ gibi bir kaygın nesne döküp de, diğerin hayvanı kayıp telef olsa, zâmin olur.

Madde : 928

“Birinin duvarı yıkılıp da, diğere bir zarar îrâs etse, zamân lâzım gelmez. Fakat evelce ol duvar mâil-i inhidâm olup da, ana diğere bir kimse, “duvarını hedm et” diye takaddüm ve tenbih edip de, duvarı hedm edecek kadar vakit geçmiş ise, ol halde zamân lâzım gelir.

Şu kadar ki, ol kimse hakk-ı takaddüm ve tenbîh eshâbından olmak şarttır.

Şöyle ki, ol duvar komşunun hanesi üzerine yıkılmış ise, takaddüm eden kimse, ol hanenin sükkânından olmalıdır. Hariçten birinin takaddüm ve tenbihi müfid olmaz.

Ve eğer tarîk-i hâss üzre yıkılmış ise, takaddüm eden kimse, ol tarîkta hakk-ı mürûru olan kesândan olmak lâzımdır. Ve eğer tarîk-i âmm üzerine yıkılmış ise, her kim olur ise olsun, takaddüme hakkı vardır.”

FASL-I RÂBÎ'

CİNÂYET-İ HAYVAN HAKKINDADIR

Madde : 929

“Bir hayvanın, kendiliğinden olarak ettiği zararı, sahibi zâmin olmaz. (94. maddeye bak)

Fakat bir hayvan, bir kimsenin malını istihlâk ederken, ol hayvanın sahibi görüp de men' etmez ise, zâmin olur.

Ve bir de sevr-i nutûh, yani süskün öküz ve kelb-i akûr, yani dalayıcı kelb gibi zararı müteayyin bir hayvan olup da, sahibine mahallesi ya karyesi ahalisinden biri, “hayvanını zapt et” diye takaddüm etmişken, sahibi saliverip de, bir kimsenin hayvanını ya diğer malını telef etse, sahibi zâmin olur.”

Madde : 930

“Bir kimse, gerek râkib olsun ve gerek olmasın, kendi mülkünde iken hayvanı, ön ayağı yahut başı veya kuyruğu ile çarparak, veyahut arka ayağıyla teperek, âhar kimseye zarar etse, sahibi zâmin olmaz.”

Madde : 931

“Bir kimse, diğerin mülküne hayvanını idhal ettikde, sahibinin izniyle idhal etmiş ise, kendi mülkünde bulunmuş gibi addolunarak, madde-i ânifede beyan olunan sûretlerde hayvanının cinâyetini zâmin olmaz. Ve eğer, sahibinin izni olmaksızın idhal etmiş ise, gerek râkib olsun ve gerek kaaid, yani yedici ya sâik yani sürücü olsun ve gerek hayvanın yanında bulunmasın, her halde ol hayvanın ettiği zarar ve ziyânı zâmin olur.

Amma hayvan boşanıp da, kendiliğinden olarak birinin mülküne duhûl ile bir zarar etse, sahibi zâmin olmaz.”

Madde : 932

“Herkesin, tarîk-i âmmda hayvanıyla dahi mürûra hakkı vardır.

Binaenaleyh bir kimse, tarîk-i âmmda hayvanına râkib olup giderken, mümkünü't-taharrüz olmayan zarar ve ziyânı, zâmin olmaz.”

Meselâ, hayvanın ayağından toz ve çamur sıçrayıp da, diğerinin elbisesini lekedâr eylese, yahut arka ayağıyla veya kuyruğuyla çarpıp da, bir zarar etse zamân lâzım gelmez. Amma müsademesinden ya ön ayağıyla, yahut başıyla çarpmasından vukû'a gelen zarar ve ziyânı râkib olan kimse zâmin olur.

Madde : 933

“Tarîk-i âmmda, kaaid ve sâik dahi râkib gibidir.”

Yani anlar dahi, ancak râkibin zâmin olduğu zararı zâmin olurlar.

Madde : 934

“Bir kimsenin, tarîk-i âmmda hayvanını durdurmaya, yahut bağlamaya hakkı yoktur.”
Binaenaleyh bir kimse, tarîk-i âmmda hayvanını durdursa, yahut bağlasa, gerek ön veya arka ayağıyla tepsin ve gerek sair sûretle zarar etsin, ol kimse her halde ol hayvanın cinâyetini zâmin olur. Amma, at pazarı ve gerek beygirlerin durduğu mahaller gibi hayvan durmaya i’ dâd ve ta’yin olunmuş olan yerler müstesnâdır.

Madde : 935

“Bir kimse, hayvanını başı boş tarîk-i âmma salıverse, ol hayvanın ettiği zararı zâmin olur.”

Madde : 936

“Bir kimsenin râkib olduğu hayvan, ön yahut arka ayağıyla, kendi mülkünde ve gerek sair mahalde, bir şeyin üzerine basıp da telef etse, râkib olan kimse, ol şeyi mübâşeretden itlâf etmiş addolunarak, her halde zâmin olur.”

Madde : 937

“At gem almayıp da, râkibi başını zapt edemeyerek bir zarar etse, zamân lâzım gelmez.”

Madde : 938

“Bir kimse, kendi mülkünde hayvanını bağlamış olduğu halde, diğer biri gelip de, bilâ-izn oraya hayvanını bağladığı sûrette, sahib-i mülkün hayvanı, anı tepip telef etse, zamân lâzım gelmez. Ve eğer ol hayvan, sahib-i mülkün hayvanını telef etse, sahibi zâmin olur.”

Madde : 939

“Bir mahalde, hayvan bağlamaya hakkı olan iki kimse, hayvanlarını bağladıklarında, hayvanlardan biri diğerlerini telef etse, zamân lâzım gelmez.”
Meselâ, bir hanede müşterek olan iki kişi, hayvanlarını bir mahalle bağlayıp da, birinin hayvanı diğerinin hayvanını telef etse, zamân lâzım gelmez.

Madde : 940

“İki kişi, hayvan bağlamaya hakkı olmayan yerde, hayvanlarını bağlayıp da, evvel bağlayanın hayvanı, diğerinin hayvanını telef etse, zamân lâzım gelmez. Ve sonra bağlayanın hayvanı, evvelkinin hayvanını telef etse, zamân lâzım gelir.”

İrâde-i seniyye târihi fî 23 Rebiülâhir sene 1289

Ahmed Hulûsi Ahmed Cevdet

Emînü'l-fetvâ Vekil-i ders
Es-seyid Halil Es-seyid Halil

An Âzâ-i Divân-ı Ahkâm-ı Adliyye Kaadî-i Dârü'l-Hiâfeti'l-Aliyye
Ahmed Hilmi Seyfeddin

Müdüri Muallimhane-i Nüvvab Kâssam-ı Askerî
Yunus Vehbi Ahmed Halid

An Âzâ-i Cemiyet
Abdüllatif Şükrü

KİTÂBÜ'L HACR VE'L-İKRÂH VE'Ş-ŞÜF'A

SÛRET-İ HATT-I HÛMÂÛN

MÛCEBİNCE AMEL OLUNA
KİTÂB-I TÂSİ'

HACR VE İKRÂH VE ŞÜF'A BEYANINDA OLUP BİR MUKADDEME İLE ÜÇ BÂBİ HÂVÎDİR

MUKADDEME

HACR VE İKRÂH VE ŞÜF'AYA MÜTALLİK İSTİLÂHÂT BEYANINDADIR

Madde : 941

“Hacr : Bir şahs-ı mahsusu, tasarruf-ı kavliyesinden men'dir ki, ba'de'l-hacr, ol şahsa mahcûr denilir.”
Madde : 942

“İzin : Hacı fekketmek ve hakk-ı men'i, iskat eylemektir ki, izin verilen şahsa me'zûn denilir.”

Madde : 943

“Sagîr-i gayr-i mümeyyiz: Bey' ve şirâyı fehmi etmeyen, yani mülkiyyet-i bey'in sâlib ve şirânın câlib olduğunu bilmeyen ve onda beş aldanmak gibi, gabn-i fâhiş olduğu zâhir olan bir gabni, gabn-i yesîrden temyiz ve tefrik eylemeyen çocuk olup, bunları temyiz eden çocuğa, sâgir-i mümeyyiz denilir.”

Madde : 944

“Mecnûn iki kısımdır : Biri, mecnûn-ı mutbikdir ki, cünûnu, cemi' evkatı müstev'ib olan kimsedir. Diğer mecnûn-ı gayri mutbikdir ki, kâh mecnûn olup, kâh ifâkat bulan kimsedir.”

Madde : 945

“Ma'tûh : Ol muhtellü's-şuûr olan kimsedir ki, fehmi kalîl ve sözü müşevveş ve tedbiri fâsid olur.”

Madde : 946

“Sefih : Malını beyûde yere sarf ile, masârifinde tebzîr ve isrâf ile izâ'a ve itlâf eden kimsedir. Ebleh ve sade dil olmak hasebiyle, kâr ve temettu' yolunu bilemeyip de, ahz ve i'tâsında aldanagelen kimseler dahi sefih addolunur.”

Madde : 947

“Reşîd : Malını muhafaza hususunda takayyüd ederek, sefih ve tebzîrden tevakkî eden kimsedir.”
Madde : 948

“İkrâh : Bir kimseyi ihâfe ile, rızâsı olmaksızın bir şey işlemek üzere, bigayr-i hak icbar etmektir ki, ol kimseye rânın fethiyle “mükreh” ve icbar eden kimseye “mücbir” ve ol işe “mükrehün aleyh” ve havfı mücbib olan şeye “mükrehün bih” denir.”

Madde : 949

“İkrâh iki kısımdır: Kısım-ı evvel, ikrâh-ı mülcîdir ki, itlâf-ı nefis, ya kât’-ı uzuv yahut bunlardan birine müeddî olur. Darb-ı şedîd ile olan ikrâhtır. Kısım-ı sâni: İkrâh-ı gayr-i mülcîdir ki, yalnız gam ve elemi mücib olur, darb ve habs gibi şeylerle olan ikrâhtır.”

Madde : 950

“Şüf’a : Bir mülk-i müşterâyı, müşteriye, her kaç mal olduysa, ol mikdar ile temellük etmektir.”

Madde : 951

“Şefî’ : Hakk-ı şüf’ası olan kimsedir.”

Madde : 952

“Meşfû’ : Hakk-ı şüf’anın taalluk eylediği akardır.”

Madde : 953

“Meşfûun bih : Şefî’in, mâbîhi’ş-şüf’a olan mülküdür.”

Madde : 954

“Halît : Su hissesi ve yol hissesi gibi, hukuk-ı mülkde müşârik demektir.”

Madde : 955

“Şirb-i hâss : Eşhâs-ı ma’dûdeye mahsus olan mâ-i cârîdeki hakk-ı şirbdir. Amma umûmun müntefî’ olduğu nehirlere su almak, şirb-i hâss kaabilinden değildir.”

Madde : 956

“Tarîk-i hâss : Çıkmaz sokak demektir.”

BÂB-I EVVEL

HACRA MÜTEALLİK MESÂİL BEYANINDA OLUP DÖRT FASLA MÜNKÂSİMDİR

FASL-I EVVEL

SUNÛF VE AHKÂM-I MAHCÛRÎN BEYANINDADIR

Madde : 957

“Sagîr ve mecnûn ve ma'tûh, zâten mahcûrlardır.”

Madde :958

“Sefîh olan kimse, hâkim tarafından hacr olunabilir.”

Madde : 959

“Medyûn dahi guramânın talebiyle, hâkim tarafından hacr olunabilir.”

Madde : 960

“Mevâdd-ı ânifede zikr olunan mahcûrînin bey' ve şîrâ gibi tasarrufât-ı kavliyyeleri muteber olmaz ise de, kendi fi'illerinden neş'et eden zarar ve ziyânı zâmin olurlar.”

Meselâ, bir çocuk gayr-i mümeyyiz olsa bile, birinin malını itlâf ettikde zamân lâzım gelir.

Madde : 961

“Sefîh ve medyûn, hâkim tarafından hacr olundukda sebebi, nâsa beyan ile işhâd ve i'lân olunur.”

Madde : 962

“Hâkim tarafından hacri murad olunan kimsenin, huzûru şart olmayıp, gıyâben dahi hacri sahih olur.

Fakat haber-i hacrın, ol kimseye vusûlü şarttır. Hacr olunduğu heberi kendisine vâsıl olmadıkça, münhacir olmayıp, ol vakte kadar vâki' olan ukûd ve ikrârı muteber olur.”

Madde : 963

“Fâsık olan kimse, malını tebzir ve israf etmedikçe, mücerred fısık sebebiyle hacr olunamaz.”

Madde : 964

“Tabîb-i câhil gibi, umûma mazarratı olan bazı kesân dahi hacr olunur.

Fakat bunda hacrdan murad, icrâ-yı amelden men’ demektir. Yoksa tasarrufât-ı kavliyyeden men’ ma’nasına değildir.”

Madde : 965

“Bir kimse, bir çarşıda sanat ya ticaret icrâ edip de, ol sanat ya ticaret erbâbı “bizim kâr ve kesbimize halel gelir” diye, ol kimseyi sanat ve ticaretini icrâdan hacr ve men’ ettiremezler.”

FASL-I SÂNÎ

SAGÎR VE MECNÛN VE MA’TÛHE MÛTEALLİK MESÂİL BEYANINDADIR

Madde : 966

“Sagîr-i gayri mümeyyizin velîsi izn verse bile, anın tasarrufât-ı kavliyyesi asla sahih olmaz.”

Madde : 967

“Sagîr-i mümeyyizin kabul-i hibe ve hediye gibi, hakkında nef’-i mahz olan tasarrufu, velîsinin izn ve icâzeti olmasa bile, muteberdir. Ve âhara bir şey hibe etmek gibi, hakkında zarar-ı mahz olan tasarrufu, velîsinin izn ve icâzeti olsa bile muteber olmaz.

Amma, zaten nef’ ile zarar beyninde dair olan ukûdu, velîsinin icâzetine mevkûfen mün’akid olur. Velîsi dahi icâzet verip vermemekte muhayyerdir. Şöyle ki, sagîr hakkında fâideli görürse mücîz olur, görmez ise mücîz olmaz.”

Meselâ, bir sagîr-i mümeyyiz bilâ-izn bir mal satsa, velev ki değerinden ziyade semen ile satmış olsa bile, bey’in nefâzı velîsinin icâzetine mevkûftur. Zira akd-i bey’, zâten nef’ ile zarar beyninde mütereddid olan ukûddandır.

Madde : 968

“Sagîr-i mümeyyizi tecrübe için, malının bir mikdarını velîsi kendisine teslim ile, ahz ve i’tâyâ izn verebilir. Ve rüştü tahakkuk eder ise, bâki emvâlini dahi kendisine def’ ve teslim eyler.”

Madde : 969

“Ribh kast olunduğuna delâlet eden akd-i mükerrerler, ahz ve i’tâyâ izndir.”

Meselâ, bir sagîre velîsinin, “alış-veriş et” yahut “filan cins malı al sat” demesi, ahz ve i’tâyâ izin demektir. Amma “var çarşıdanfilan şeyi al” yahut “filan şeyi satver” demesi gibi, yalnız bir akdin icrâsını emr etmesi, ahz ve i’tâyâ izin demek olmayıp, belki, örf ve âdet üzre ol sagîri, tevkîlen istihdam kaabilinden addolunur.

Madde : 970

“Velînin izni, zaman ve mekân ve bir nev’ ahz ve i’tâ ile takayyüd ve tahassus etmez.”

Meselâ, bir gün yahut bir ay için izin verse, sagîr-i mümeyyiz alelittlak me’zûn olup, velî anı hacr etmedikçe, müebbeden me’zûn kalır.

Ve kezâ “filan çarşıda alış-veriş et” dese, her yerde ahz ve i’tâyâ mehzûn olur. Kezâlik “filan cins malı al sat” dese, her cins emvâli alıp satabilir.

Madde : 971

“İzin, sarâhaten olduğu gibi, delâleten dahi olur.”

Meselâ, bir sagîr-i mümeyyizi, velîsi alış-veriş ederken gördükde sükût edip de men’ etmese, delâleten izindir.

Madde : 972

“Bir sagîre velîsi tarafından izn verildikde, taht-ı izinde dahil olan hususatda bâliğ menzilesinde olur. Ve bey’ ve icâre gibi ukûdu muteber olur.”

Madde : 973

“Bir sagîre izin vermiş olan velîsi, ba’dehu anı hacr ile ol izni ibtâl edebilir. Fakat ne vechile izin vermiş ise, ol vechile hacr etmesi şarttır.”

Meselâ, bir sagîre velîsi ahz ve i’tâ için izn-i âmm verip de, çarşısı halkının ma’lûmu olduktan sonra, anı hacr edecek oldukda, hacri dahi ol vechile, âmm olup da ol çarşı halkının ekserisinin ma’lûmu olmak şarttır. Yoksa, kendi hanesinde iki üç kişinin mahzarında hacr etmesi sahih olmaz.

Madde : 974

“Sagîrin bu bâbda, velîsi evvelâ babası, sâniyen babası fevt olmuş ise, vasî-i muhtârı, yani babasının hal-i hayatında ihtiyar ve nasb etmiş olduğu vasî, sâlisen vasî-i muhtâr dahi vefat ederse anın hal-i hayatında nasb eylediği vasî, râbi’an cedd-i sahihi yani sagîrin babasının babası, yahut babasının babasının babası, hâmisen işbu ceddin hal-i hayatında ihtiyar ve nasb eylemiş olduğu vasî, sâdisen ol vasînin nasb eylediği vasî, sâbi’an hâkim yahut vasî-i mensûbu, yani hâkimin nasb eylediği vasîdir.

Amma, karındaş ve amuca vesair akrabanın, vasî olmadıkları halde izin vermeleri câiz olmaz.”

Madde : 975

“Hâkim, bir sagîr-i mümeyyizin tasarrufunda menfaat gördüğü halde, andan mukaddem olan velî, izinden imtina’ etse, hâkim bu hususta ol sagîre izin verebilir. Ve diğer velîsi artık izni hacredemez.”

Madde : 976

“Bir sagîri, me’zûn eden velî fevt oldukda, vermiş olduğu izin bâtil olur. Fakat hâkimin izni, vefatıyla yahut azliyle bâtil olmaz.”

Madde : 977

“Bir hâkimin me’zûn ettiği sagîri, yine ol hâkim yahut halefi hacr edebilir. Yoksa, babası yahut diğer velîsi, hâkimin vefatı yahut azli üzerine anı hacr edemez.”

Madde : 978

“Ma’tûh olan kimse, sagîr-i mümeyyiz hükmündedir.”

Madde : 979

“Mecnûn-ı mutbik, sagîr-i gayr-i mümeyyiz hükmündedir.”

Madde : 980

“Mecnûn-ı gayr-i mutbikın, hal-i ifâkatinde olan tasarrufâtı, âkilin tasarrufu gibidir.”

Madde : 981

“Bir çocuk bâliğ oldukda, malının kendisine i’tâsı hususunda isti’câl olunmayıp, te’enni ile tecrübe olunmalıdır.

Reşid olduğu tahakkuk eder ise, ol vakit emvâli kendisine verilir.”

Madde : 982

“Bir çocuk, gayr-i reşid olarak bâliğ olur ise, rüştü tahakkuk etmedikçe malı kendisine verilmeyip, kemâ fi’s-sâbık tasarruftan men’ olunur.”

Madde : 983

“Bir sagîrin rüştü sâbit olmadan, emvali vasîsi tarafından kendisine verilip de, ol sagîrin yedinde zâyi’ olsa, yahut sagîr itlâf etse, vasî zâmin olur.”

Madde : 984

“Bir sagîrin bülûğu üzerine malı kendinse verilip de, ba’dehu sefih olduğu tahakkuk etse, hâkim tarafından hacr olunur.”

Madde : 985

“Hadd-i bülûğ, ihtilâm ve ihbâl “yani gebe eylemek” ve hayz ve habl “yani gebe olmak” ile sâbit olunur.”

Madde : 986

“Sinn-i bülûğun mebdei, erkekte tam on iki, ve kızda dokuz ve müntehâsı, ikisinde dahi tam on beş yaştır. Ve bir erkek, on iki ve bir kız, dokuz yaşını tekml edip de baliğ olmasa, baliğ oluncaya dek mürâhik ve mürâhika denilir.”

Madde : 987

“Müntehâ-yı sinn-i bülûğa varmışken, kendisinde âsâr-ı bülûğ zâhir olmayan kimse, hükmen bâliğ addolunur.”

Madde : 988

“Mebde-i sinn-i bülûğa varmayan bir çocuk, bâliğim diye dâva eylese kabul olunmaz.”

Madde : 989

“Bir mürâhik, yahut mürâhika, huzûr-ı hâkimde bâliğ olduğunu ikrâr ettikde, cüssesinin bülûğa tahammülü olmamak hasebiyle, zahir-i hal kendisini mükezzib olur ise, bu ikrârı tasdik olunmaz. Ve eğer cüssesinin bülûğa tahammülü olup da, zâhir-i hal kendisini tekzib etmez ise, tasdik olunur ve ukûd ve ikrârı nâfiz ve muteber olur. Ve bir müddet sonra, “ben ol vakit yani hîn-i ikrârda bâliğ değil idim” diye ba’de’l-ikrâr vâki’ olan tasarrufât-ı kavliyesini fesh etmek istese, ana iltifât ve itibar olunmaz.”

FASL-I SÂLİS

SEFÎH-İ MAHCÛR HAKKINDADIR

Madde : 990

“Sefîh-i mahcûr muâmelâtta sagîr-i mümeyyiz gibidir. Fakat sefîhin velîsi ancak hâkimdir. Anın üzerinde eb ve ceddinin ve vasîlerinin hakk-ı velâyeti yoktur.”

Madde : 991

“Sefîhin, ba’de’l-hacr muâmelâtca tasarrufât-ı kavliyesi sahih olmaz ise de, kable’l-hacr tasarrufâtı, sair nâsın tasarrufâtı gibidir.”

Madde : 992

“Sefîh-i mahcûrun, gerek kendi ve gerek nafakası üzerine lâzım olanlar, kendisinin malından infâk olunurlar.”

Madde : 993

“Sefîh-i mahcûr, bir malını satsa nâfiz olmaz ise de, hâkim menfaat görürse icâzet verir.”

Madde : 994

“Sefîh-i mahcûrun, âhara deyn ikrârı mutlaka sahih olmaz. Yani gerek vakt-i hacrda mevcut ve gerek ba’de’l-hacr hâdis olan emvâli hakkında ikrârının te’siri olmaz.”

Madde : 995

“Sefîh-i mahcûr üzerinde olan hukuk-ı nâs, kendisinin malından te’diye olunur.”

Madde : 996

“Sefîh-i mahcûr akça istikrâz edip de, kendi nafakasına sarf ettikde, eğer kadr-i ma’rûf olarak sarf etmiş ise, hâkim ol akçeyi anın malından te’diye eyler.

Ve eğer fazla sarf etmiş ise, hâkim nafakası mikdarını mahsûb edip fazlasını ibtâl eyler.”

Madde : 997

“Sefîh-i mahcûr kesb-i salâh ettikde, hâkim tarafından fekk-i hacr olunur.”

FASL-I RÂBÎ’

MEDYÛN-I MAHCÛR HAKKINDADIR

Madde : 998

“Medyûnun kudreti var iken, deyninin edâsında mûmâtele eylediği, nezd-i hâkimde zâhir olup da, dâinleri dahi malı satılarak deyninin te’diyesinin hâkimden talep ettiklerinde, hâkim anı hacr eder.

Ve kendisi malını satıp da deynini îfâdan imtina’ ettiği takdirde, hâkim anın malını satıp deynini te’diye eyler.

Şöyle ki, medyûn hakkında, bey’i ehven olandan bed’e ile, sonra da bu tertîb üzre, ehveni takdîm ederek ibtida’ nukûdundan başlayıp, vefâ etmez ise, urûzunu ve urûzu dahi vefâ etmez ise, akarını satar.”

Madde : 999

“Medyûn-i müflis, yani düyûnu malına müsâvi yahut ezyed olup da guramâsı ticaretle malının zâyî’ olmasından yahut malını kaçırmasından veya âharın üzerine geçirmesinden havf ile, hâkime müracaat ederek, malında tasarruftan yahut âhara borç ikrârından hacr olunmasını talep ettiklerinde, hâkim ol kimseyi hacr eder. Ve emvâlini satıp, esmânını beyne’l- guramâ taksim eyler. Fakat kendisine bir ya iki kat elbise terk olunur.

Şu kadar ki, ol medyûnun kıymetli elbisesi olup da, mâdûnu ile iktifâ kaabil olur ise, ol elbise dahi satılıp, semeninden kendisine bir kat ucuz elbise alınarak, bâkisi guramâyâ verilir. Kezâlik bir konağı olup da mâdûnu ana kifayet eder ise, ol konak satılıp semeninden haline münâsib bir mesken alınıp ve bâkisi guramâyâ i’tâ olunur.”

Madde : 1000

“Medyûn-ı müflisin müddet-i mahcûriyetinde, gerek kendi ve gerek üzerine nafakası lâzım olan kimseler, kendisinin malından infâk olunur.”

Madde : 1001

“Deyn için hacr, ancak medyûnun vakt-i hacrda mevcut olan malına te’sîr eder. Amma ba’de’l-hacr eline geçen mala te’sîri olmaz.”

Madde : 1002

Hibe ve sadaka ve semen mislinden noksanına mal satmak gibi, her ne ki guramânın hakkını ibtâle müeddî ola, hacr anda müessir olur.

Binaenaleyh, medyûn-ı müflisin, hukuk-ı guramâyâ muzır olan ukûdu, vesair tasarrufât ve teberruâtı ve vakt-i hacrda mevcut olan emvâli hakkında muteber olmaz. Amma, ba’de’l-hacr iktisâb eylediği emvâli hakkında muteber olur. Başkasına borç ikrâr ettikte, vakt-i hacrda mevcut olan emvâli hakkında muteber olmaz. Amma, ba’de zevâlî’l- hacr muteber olur. Ve ol vakit edâ eylemek üzere medyûn kalır. Ve bir de ba’de’l-hacr mal kazanır ise, andan verilmek üzere ikrârı nâfiz olur.”

BÂB-I SÂNÎ

İKRÂHA MÜTEALLİK MESÂİL BEYANINDADIR

Madde : 1003

“Mücbirin, tehdîdini îka’a muktedir olması şarttır.

Binaenaleyh, tehdîdini îka ve icrâyâ muktedir olmayan kimsenin, ikrâhı muteber olmaz.”

Madde : 1004

“Mükrehün bihin vukûunda mükrehin korkması, yani mükrehün aleyhi işlemediği takdirde mücbirin, mükrehün bihi icrâ edeceğine, kendisince zann-ı galib hâsıl olması şarttır.”

Madde : 1005

“Mükreh, eğer mükrehün aleyhi, mücbirin yahut adamının huzûrunda işler ise, ikrâh muteber olur. Amma, mücbirin yahut adamının gıyâbında işler ise, ikrâhın zevâlinden sonra tav’an işlemiş olacağı cihette, bu ikrâh muteber olmaz.”

Meselâ, bir kimse diğere malını satmak üzere ikrâh edip de, mükreh anın gıyâbında, tarafından bir adamı dahi olmadığı halde varıp malını satsa, ikrâh muteber olmayıp, bey’i sahih ve muteber olur.

Madde : 1006

“İkrâh-ı muteber ile vukû’ bulan, bey’ ve şîrâ ve îcâr ve hibe ve ferâğ ve an malın sulh ve ikrâr ve ibrâ ve te’cîl-i deyn ve iskat-ı şüf’a muteber olmaz. Gerek ikrâh-ı mülcî olsun ve gerek ikrâh-ı gayri mülcî olsun. Fakat mükreh, ba’de zevâlî’l-ikrâh mücîz olur ise, ol halde muteber olur.”

Madde : 1007

“İkrâh-ı mülcî, berveç-i bâlâ tasarruf-ı kavliyyede muteber olduğu gibi, tafarrufât-ı fi’liyyede dahi muteber olur. Amma, ikrâh-ı gayr-i mülcî, yalnız tasarrufât-ı kavliyyede muteber olup, tasarrufât-ı fi’liyyede muteber olmaz. Binaenaleyh bir kimse, diğere “falanın malını itlâf et, yoksa seni katl ederim” yahut bir “uzvunu keserim” deyip de, mükreh dahi itlâf etse, ikrâh muteber olup zamân ancak mücbire lâzım gelir. Amma, “falanın malını itlâf et yoksa seni darb ya habs ederim” deyip de, o dahi itlâf etse, ikrâh muteber olmayıp, zamân ancak mütlife lâzım gelir.”

BÂB-I SÂLİS

ŞÜF'A BEYANINDA OLUP DÖRT FASLA MÜNKASİMDİR

FASL-I EVVEL

MERÂTİB-İ ŞÜF'A BEYANINDA

Madde : 1008

“Esbâb-ı şüf'a üçtür : Evvelkisi, nefs-i mebî'de müşârik olmaktır. Nitekim iki kimsenin, bir akarda şâyian iştirâkleri gibi. İkincisi, hakk-ı mebî'de halît olmaktır. Nitekim hakk-ı şirb-i hâss ve tarîk-i hâssda iştirâk gibi.”

Meselâ hakk-ı şirb-i hâssda, iştirâkleri olan bahçelerden birisi satıldıkda, diğer bahçeler eshâbı, hep şefi' olurlar. Gerek câr-ı mülâsık olsunlar ve gerek olmasınlar.

Kezâlik, kapısı tarîk-i hâssa açılan bir hane satıldıkda, ol tarîk-i hâssda kapısı olan diğer haneler eshâbının kâffesi şefi' olur. Gerek mülâsık olsunlar ve gerek olmasınlar. Amma umûmun müntefi' olduğu bir nehirden su alan, yahut kapusu tarîk-i âmma açılan hanelerden biri satıldıkda, ol nehirden su alan, yahut ol tarîk-i âmma kapısı olan diğer haneler eshâbının, hakk-ı şüf'ası yoktur.

Üçüncüsü, mebî'a câr-ı mülâsık olmaktır.

Madde : 1009

“Hakk-ı şüf'a, evvelen nefs-i mebî'de müşârik olan kimsenin, sâniyen hakk-ı mebî'de halît olanın, sâlisen câr-ı mülâsıkındır.

Ve Birinci tâlib iken diğerlerinin, ve ikinci tâlib iken üçüncünün, hakk-ı şüf'ası yoktur.”

Madde : 1010

“Nefs-i mebî'de müşârik olduğu, yahut olup da hakk-ı şüf'asından vazgeçtiği halde, hakk-ı mebî'de halîti var ise, hakk-ı şüf'a anındır.

Hakk-ı mebî'de halîti dahi yoksa, yahut olup da hakkından vazgeçer ise, ol halde câr-ı mülâsıkı şefi' olur.”

Meselâ, bir kimse müstakillen mülki olan akarını sattıkda, yahut bir müşterek akardaki hisse-i şâyiasını satıp da müşâriki hakk-ı şüf'asından vazgeçtikde, ol akarın hakk-ı şirb-i hâssında, yahut tarîk-i hâssında halîti var ise, hakk-ı şüf'a anındır. Yok ise yahut olup da hakkından geçerse, ol halde hakk-ı şüf'a câr-ı mülâsıkındır.

Madde : 1011

“Bir binanın fevkânisi, yani üst katı birinin, ve tahtânîsi, yani alt katı diğerinin mülkü olduğu sûrette, yekdiğere câr-ı mülâsık addolunur.”

Madde : 1012

“Bir hanenin duvarında müşârik olan kimse, ol hanede müşârik hükmündedir. Amma, duvarda müşârik olmayıp da, fakat kendi hanesinin girişleri, komşusunun duvarı üzerine mümted olduğu sûrette, car-ı

mülâsık addolunur. Mücerred ol duvar üzerine, kirişlerinin uçlarını koymak hakkı olmakla, şerik ve halîf addolunamaz.”

Madde : 1013

“Müteaddid şefi’ler olduğu halde, aded-i rûûse itibar olunur.

Mikdar-ı sihâma, yani hisselerin mikdarına itibar olunmaz.”

Meselâ bir hanenin nısıf hissesi, bir kimsenin ve sülûs ile sūdüs hisseleri diğer iki kişinin olduğu halde, nısıf hisse sahibi, hissesini âhara sattıkda, diğerleri şüf’a ile tâlib olsalar, bi’l-münâsefe beynlerinde taksim olunur. Yoksa sülûs hisse sahibi, hissesine göre ziyade hisse alamaz.

Madde : 1014

“İki sınıf halîtlar ictimâ’ ettikte ehâssı, eammın üzerine takdîm olunur.”

Meselâ, bir nehr-i sagîrden açılan harkta, hakk-ı şirbi olan yeri, mülk bir bahçe hakk-ı şirbiyle bile satıldıkda, ol harkta hakk-ı şirbi olanalar, hakk-ı şüf’ada mukaddem ve müreccahtır. Amma ol nehirde hakk-ı şirbi olan yeri, mülk bir bahçe hakk-ı şirbiyle bile satıldıkda, gerek ol nehirde ve gerek harkında hakk-ı şirbi olanlar hep şefi’ olurlar. Nitekim bir çıkmaz sokaktan münşaiib diğer bir çıkmaz sokağa kapısı açılan bir mülk hane satıldıkda, ancak bu şu’beye kapısı olan haneler eshâbı şefi’ olur. Amma ol çıkmaz sokakta kapısı olan bir hane satıldıkda, gerek ol sokakda ve gerek şubesinde hakk-ı murûru olanlar, hep şefi’ olurlar.

Madde : 1015

“Hakk-ı şirb-i hâssı olan bahçe sahibi, hakk-ı şirbini satmayıp da yalnız ol bahçeyi satsa, hakk-ı şirbinde halîf olanlar şefi’ olamaz.

Tarîk-i hâss dahi buna kıyas oluna.”

Madde : 1016

“Hakk-ı şirb, hakk-ı tarîka mukaddemdir.

Binaenaleyh bir bahçe satılıp da, bir kimse anın hakk-ı şirb-i hâssında ve diğer biri tarîk-i hâssında halîf olsa, hakk-ı şirb sahibi hakk-ı tarîk sahibi üzerine tercih ve takdîm olunur.”

FASL-I SÂNÎ

ŞERÂİT-İ ŞÜF’A BEYANINDADIR

Madde : 1017

“Meşfû’un, mülk-i akar olası şarttır.

Binaenaleyh, seffinede ve sair menkulâtta ve vakf-ı akarda ve arazi-i emîriyyede şüf’a cârî olmaz.”

Madde : 1018

“Meşfû’un bihin dahi, mülk olması şarttır.

Binaenaleyh, bir mülk-i akar satıldıkda, ittisâlinde bulunan vakf-ı akarın mütevellisi, yahut mutasarrıfı şefi’ olamaz.”

Madde : 1019

“Vakıf yer, yahut arazi-i emîriyye üzerindeki mülk-i eşçâr ve ebniye, menkul hükmünde olarak, bunlarda şüf’a cârî olmaz.”

Madde : 1020

“Bir mülk arsa, üzerindeki escâr ve ebniye ile beraber satıldıkda, yere tabe’an eşcâr ve embiyede dahi şüf’a cârî olur. Amma yalnız eşcâr ve ebniye satıldığı sûrette şüf’â cârî olmaz.”

Madde : 1021

“Şüf’a, ancak akd-i bey’ ile sâbit olur.”

Madde : 1022

“Hibe, bi-şartı’l-ivaz, bey’ hükmündedir.

Binaenaleyh bir kimse, mülk hanesini bi-şartı’l-ivaz âhara hibe ve teslim etse, câr-ı mülâkısı şefi’ olur.”

Madde : 1023

“Bilâ-ivaz hibe ve miras ve vasiyyet gibi, bilâ-bedel âhara temlik olunan akarda, şüf’a cârî olmaz.”

Madde : 1024

“Şefi’in, vâki’ olan akd-i bey’a, sarâhaten yahut delâleten rızâsı olmamak şarttır.”

Meselâ, akd-i bey’i işittikte “pekâla” dese, hakk-ı şüf’ası sâkit olup, andan sonra taleb-i şüf’a edemez. Ve kezâ bey’in akd olduğunu işittikten sonra akar-ı meşfû’u müşteriden iştirâ yahut istîcar etmek istese, hakk-ı şüf’ası sâkit olur. Kezâlik bir kimsenin, bâyi’a vekil olup da sattığı akarda, hakk-ı şüf’ası olamaz. (100. maddeye bak)

Madde : 1025

“Bedelin, ma’lûmü’l-mikdar mal olması şarttır.

Binaenaleyh mal olmayan bedel ile, temlik olunan akarda, şüf’a cârî olmaz.”

Meselâ bir hamam istîcar ile, ücret diye verilen mülk-i hanede şüf’a cereyan etmez. Zira bunda hanenin bedeli mal olmayıp, menâfi’ kaabilinden olan ücrettir. Kezâlik bedel-i mehr olarak verilen mülk-i akarda, şüf’a cârî olmaz.

Madde : 1026

“Bâyi’in, meb’îden mülkü zâil olmak şarttır.

Binaenaleyh bey’-i fâsidede bâyi’in hakk-ı istirdadı sâkit olmadıkça şüf’a cârî olmaz. Ve bey’-i bi-şartı’l-hiyarda, eğer muhayyer yalnız müşteri ise, şüf’a cârî olur. Ve eğer bâyi’ muhayyer ise, hakk-ı hiyârı sâkit olmadıkça şüf’a cârî olmaz. Amma hiyâr-ı ayb ile hiyâr-ı rü’yet, şüf’anın sübûtüne mâni’ değildir.”

Madde : 1027

“Taksim-i akarda, şüf’a cârî olmaz.”

Meselâ bir müşterek hane, müşârikleri beyninde taksim olundukda, câr-ı mülâkısı şefi’ olamaz.

FASL-I SÂLİS

TALEB-İ ŞÜF'A BEYANINDADIR

Madde : 1028

“Şüf'ada üç talep lâzımdır ki; talep-i müvâsebe ve talep-i takrîr ve işhâd ve talep-i husûmet ve temellüktür.”

Madde : 1029

“Şefî'in, akd-i bey'i duyduğu meclise, derhal “ben mebî'in şefî'iyim” yahut “bi's-şüf'a talep ederim” demek gibi talep-i şüf'aya delâlet eder bir söz söylemesi lâzımdır. Buna “taleb-i müvâsebe” denilir.”

Madde : 1030

“Taleb-i müvâsebeden sonra, şefî'in talep-i takrîr ve işhâd etmesi lâzımdır.

Şöyle ki, iki kişi huzurunda olarak mebî'in yanında, “bu akarı falan kimse iştirâ etmiş” yahut müşterinin yanında, “sen falan akarı iştirâ etmişsin” ve yahut mebî' henüz bâyi' yedinde ise anın yanında, “sen falan akarını falana satmışın ben ise şu cihetle anın şefî'iyim ve talep-i şüf'a etmiştim, şimdi dahi talep ederim şahid olunuz” demelidir. Ve eğer şefî' uzak mahalde bulunup da bizzat bu vechile talep-i takrîr ve işhâd edemezse, birini tevkîl eder. Vekil bulamaz ise mektûb gönderir.”

Madde : 1031

“Taleb-i takrîr ve işhâddan sonra, şefî'in huzur-ı hâkimde talep ve da'vâ etmesi lâzımdır. İşte buna “taleb-i husûmet” ve “temellük” denilir.”

Madde : 1032

“Şefî' eğer talep-i müvâsebeyi te'hîr eder ise meselâ, akd-i bey' i duyduğu gibi, ol mecliste talep-i şüf'a etmeyip de, başka iş ile âhar sadede dair bir bahs ile meşgul olmak gibi, i'râza delâlet eder bir halde bulunur ise, yahut talep-i şüf'a etmeden ol meclisten kalkar ise, hakk-ı şüf'ası sâkit olur.”

Madde : 1033

“Şefî' eğer talep-i takrîr ve işhâdı, velev ki mektub ile olsun, icrâ edecek kadar vakit geçip de te'hîr ederse, hakk-ı şüf'a sâkit olur.”

Madde : 1034

“Taleb-i takrîr ve işhâddan sonra, şefî' eğer âhar diyarda bulunmak gibi bir özr-i şer'iyyesi yok iken, talep-i husûmeti bir ay te'hîr ederse, hakk-ı şüf'ası sâkit olur.”

Madde : 1035

“Mâhcûrünün hakk-ı şüf'asını velîsi talep eder. Bir sagîrin hakk-ı şüf'asını velîsi talep etmez ise, ba'de'l-bülûğ kendinin talep-i şüf'aya salâhiyeti kalmaz.”

FASL-I RÂBİ'

HÜKM-İ ŞÜF'A BEYANINDADIR

Madde : 1036

“Müşterinin bi't-terâzî teslimiyle, yahut hâkimin hükmüyle şefi' olan kimse, meşfû'a mâlik olur.”

Madde : 1037

“Bir mülkü şüf'a ile almak, ibtida iştirâ menzilesindedir.

Binaenaleyh, hıyâr-ı rü'yet ve hıyâr-ı ayb ile reddi gibi, ibtida iştirâ ile sâbit olan hükümler, şüf'a ile sâbit olur.”

Madde : 1038

“Taleb-i müvâsebe ve talep-i takrîrden sonra, müşterinin bi't-terâzî teslimi, yahut hâkimin hükmüyle, şefi' henüz meşfû'a mâlik olmadan fevt olsa, hakk-ı şüf'a veresesine intikal etmez.”

Madde : 1039

“Şefi', iki talepten sonra, henüz berveçh-i meşrûh meşfû'a mâlik olmadan meşfû'un bih satılsa, hakk-ı şüf'ası sâkit olur.”

Madde : 1040

“Şefi' berveçh-i meşrûh henüz meşfû'a mâlik olmadan mülk-i meşfû'un ittisâlinde diğerk bir mülk-i akar satılsa, bu ikinci akara şefi' olamaz.”

Madde : 1041

“Şüf'a, tecezzî kabul etmez.

Binâen âla zalik, akar-ı meşfû'un bir mikdarını terk ile, diğerk bir mikdarnı almaya, şeff'in hakkı yoktur.”

Madde : 1042

“Şufeâdan bazısı, hissesini bazısına hibe edemez. Ederse, hak-ı şüf'asını ıskat etmiş olur.”

Madde : 1043

“Şefi'lerden birisi, hâkimin hükmünden mukaddem hakkını ıskat eylese, diğerk şefi' akar-ı meşfû'u tamamen alabilir. Ve eğer hâkimin hükmünden sonra, şefi'lerden birisi hakkını ıskat eylese, şefi'-i diğerk, anın hakkını alamaz.”

Madde : 1044

“Müşteri bina-i meşfû'u boyatmak gibi, malından bir şey ziyade eylese, şefi'i muhayyerdur. Dilerse terk eder, dilerse binanın semeniyle beraber ol ziyadenin dahi kıymetini verip meşfû'u alır. Ve akar-ı meşfû' üzerine ebniye yapmış yahut ağaç gars etmiş ise, şefi' muhayyer olup, dilerse terk eder ve dilerse akar-ı meşfû'un semeniyle beraber, ebniyenin yahut eşcârın kıymetini verip meşfû'u alır. Yoksa, ebniye yahut eşcârı kal' etmek üzre, müşteriye cebr edemez.”

İrâde-i seniyye târihi fî 16 Rebiülâhir sene 1290

Emînü'l-fetvâ Ahmed Cevdet

Es-seyyid Halil

An Âzâ-i Divân-ı Ahkâm-ı Adliyye Kaadî-i Dârü'l-Hilâfeti'Aliyye
Ahmed Hulusi Seyfeddin

An Âzâ-i Meclis-i Tedkîkat-ı Şer'iyye An Âzâ-i Divân-ı Ahkâm-ı Adliyye
Ahmed Halid Ahmed Hilmi

KİTÂBÜ'Ş-ŞİRKET

SÛRET-İ HATT-I HÜMÂYÛN

MÛCEBİNCE AMEL OLUNA
KİTÂB-I ÂŞİR

ENVÂ-I ŞÛREKÂTA DAİR OLUP BİR MUKADDEME İLE SEKİZ BÂB-I HÂVÎDİR

MUKADDEME

BAZI İSTİLÂHÂT-I FIKHİYE BEYANINDADIR
Madde : 1045

“Şirket : Fî'l-asl birden ziyade kimselere bir şeyin ihtisâsı ve onların ol şey ile imtiyâzıdır.
Fakat,öyle bir ihtisâsa sebep olan akd-i şirket manasında dahi, örf ve istilâh olarak müsta'meldir.

Binaenaleyh, mutlaka şirket iki kısma taksim olunur. Biri şirket-i mülkdür ki, iştirâ ve ittihâb gibi esbâb-ı temellükten biriyle hâsıl olur. Diğeri şirket-i akddır ki, şerikleri beyninde icab ve kabul ile hâsıl olur. İkisinin dahi tafsilâtı bâb-ı mahsûslarında gelir.

Bunlardan başka bir de şirket-i ibâha vardır ki, mubah olan yani su gibi, fî'l-asl kimsenin mülkü olmayan şeyleri ahz ve ihrâz ile temellüğe salâhiyette âmmenin müteşârik olmasıdır.”

Madde : 1046

“Kismet : Taksim demektir. Ta'rif ve tafsili bâb-ı mahsûsunda gelir.”

Madde : 1047

“Hâit : Duvar ve tahta perde ve çit demektir. Cem’i hîytân gelir.”

Madde : 1048

“Mârre : Âmme vezninde, tarîk-i âmmdan mürûr ve ubûr edenlerdir.”

Madde : 1049

“Kanât : Kafın fethiyle, yerde su icrâ edecek gölek ve kârîzdir. Cem’i kanavât gelir.”

Madde : 1050

“Müsennât : Mîm-i mazmûme ve sîn-i meftûha ve nûn-ı müşeddede ile, sınır ve su bendi ve su harklarının kenarları demektir. Cem’i müsenneyât gelir.”

Madde : 1051

“İhyâ : İ’mâr demektir ki, araziye zirâate salih kılmaktır.”

Madde : 1052

“Tahcîr : Araziye başka kimse vaz’-ı yed etmemek için, etrafına taş ve sair nesne vaz’ etmektir.”

Madde : 1053

“İnfâk : Malı harc ve sarf etmektir.”

Madde : 1054

“Nafaka : Havâyice ve taîşe sarf olunacak akçe ve zâd ve zahîre makûlesidir.”

Madde : 1055

“Takabbül : Bir işi taahhüd ve iltizâm etmektir.”

Madde : 1056

“Müfâvizayn : Akd-i şirket müfâvaza edenlerdir.”

Madde : 1057

“Ra’sü'l-mal : Sermâye demektir.”

Madde : 1058

“Ribh : Fâide ve kâr demektir.”

Madde : 1059

“Îzâ' : Bir kimsenin kârı tamamen kendisine âid olmak üzere, diğer kimseye sermâye vermesidir ki, sermâyeye “bizâ'a” ve veren kimseye “mubzı” ve alan kimseye “müstebzı” denilir.

BÂB-I EVVEL

ŞİRKET-İ MÜLK BEYANINDA OLUP ÜÇ FASL-I MÜŞTEMİLDİR

FASL-I EVVEL

ŞİRKET-İ MÜLKÜN TA'RİF VE TAKSİMİ BEYANINDADIR

Madde : 1060

“Şirket-i mülk : Esbâb-ı temellükten olan iştirâ ve ittihâb ve kabul ve vasiyyet ve tevârüs gibi bir sebeple, yahut halt ve ihtilât-ı emvâl ile, yani malları yekdiğere kaabil-i temyiz ve tefrik olmayacak sûrette karıştırmak, yahut mallar ol sûrette yekdiğere karışmak ile, bir şeyin birden ziyade kimseler beyninde müşterek, yani ol şeyin anlara mahsûs olmasıdır.”

Meselâ, iki kimse bir mal iştirâ, yahut biri anlara hibe ya vasiyyet edip de, anlar dahi kabul etse ve yahut bir mal iki kişiye mevrûs olsa, ol mal anların beyninde müşterek olur ve anlar ol malda hissedar ve müteşârik ve her biri anda diğesine müşârik olurlar.

Kezâlik iki kimse, zahîrelerini birbirine karıştırırsa, yahut çuvalları delinmek gibi bir vechile, ikisinin zahîreleri birbirine karışsa, işbu mahlût ya muhtelit zahîre, ikisi beyninde mal-i müşterek olur.

Madde : 1061

“Bir kimse bir altunu, diğerin ol cinsten olan iki altunuyla karıştırıp da, temyizi kaabil olmadığı halde ikisi zâyi’ olsa, kalan bir altun, ikisi beyinde sülüs ve sülüsân nisbetiyle müşterek olup, sülüsânı iki altun sahibinin ve sülüsü bir altun sahibinin olur.”

Madde : 1062

“Şirket-i mülk : İhtiyârî ve cebrî kısımlarına taksim olunur.”

Madde : 1063

“Şirket-i ihtiyariyye : Müteşâriklerin fiilleri ile hâsıl olan iştirâktir. Nitekim berveç-i bâlâ, iştirâ ve ittihâb ve kabul ve vasiyyet ile halt-ı emvâl sûretlerinde hâsıl ola iştirâk gibi.”

Madde : 1064

“Şirket-i cebriyye : Müteşâriklerin fiilleriyle olmayıp, başka sebep ile hâsıl olan iştirâktir. Nitekim, tevârüs ve ihtilât-ı mâleyn sûretlerinde hâsıl olan iştirâk gibi.

Madde : 1065

“Mütaaddid vedâların, vedâyı hıfzda iştirâkleri şirket-i ihtiyariyye kaabilindedir. Amma, rüzgâr esip de bir kimsenin câmesini bir müşterek haneye atsa, ol hane sahiplerinin ol câmeyi hıfzda iştirâkleri şirket-i cebriyye kaabilinden olur.”

Madde : 1066

“Şirket-i mülk : Şirket-i ayn ve şirket-i deyn kısımlarına dahi taksim olunur.”

Madde : 1067

“Şirket-i ayn : Muayyen ve mevcut olan malda iştirâktir. İki kişinin bir koyunda, yahut bir sürü koyunda, şâyian iştirâkleri gibi.”

Madde : 1068

“Şirket-i deyn : Alacakda iştirâktir.

İki kişinin, bir kimse zimmetinde alacakları olan, şu kadar kuruşda iştirâkeri gibi.”

FASL-I SÂNÎ

A'YÂN-I MÜŞTEREKENİN KEYFİYYET-İ TASARRUFU BEYANINDADIR

Madde : 1069

“Bir mülkde, müstakillen sahibi olan kimse nasıl ki, keyfe mâyeşâ tasarruf ederse, mülk-i müşterekde dahi sahipleri, bi'l-ittifak ol vechile tasarruf ederler.”

Madde : 1070

“Bir müşterek hanede, sahipleri birlikte olarak sâkin olabilir. Fakat birisi, ol haneye ecnebî adam idhal edecek olursa, diğeri mâni' olabilir.”

Madde : 1071

“Bir mülk-i müşterekte hissedarlardan biri, diğerrinin izniyle müstakillen tasarruf edebilir. Fakat ol hissedara muzır olacak vechile tasarrufu câiz olmaz.”

Madde : 1072

“Hissedarlardan biri âhara, “hisseni bana sat” veyahut “benim hissemi iştirâ et” diye cebr edemez. Fakat beynlerinde müşterek olan mülk, eğer kaabil-i kısmet olup da, müşâriki dahi gâib değil ise, taksim, kaabil-i kısmet değil ise muhâyee ettirebilir. Nitekim tafsilâtı, bâb-ı sâni'de gelir.”

Madde : 1073

“Şirket-i mülk olan emvâlin hâsılatı, sahipleri beyinde hisselerine göre taksim olunur. Binaenaleyh, bir müşterek hayvanın sütünden, yahut yavrularından, müşâriklerin birine hissesinden fazla bir şey şart edilse, sahih olmaz.”

Madde : 1074

“Yavrular mülkiyette analarına tâbî’dirler.”

Meselâ, birinin atı diğerin kısrağını aşsa, hâsıl olan yavrusu kısрак sahibinindir. Kezâlik birinin erkek ve diğerin dişî güvercinleri olsa, bunlardan hâsıl olan yavrular, dişî güvercin sahibinindir.

Madde : 1075

“Şirket-i mülkde, müteşâriklerden her biri, diğeri hissesinde ecnebîdir. Birisi diğerin vekili değildir. Binaenaleyh birinin izni olmadıkça, diğeri ânın hissesinde tasarruf edemez. Fakat müşterek hane-i süknâda ve duhûl ve hurûc gibi tevâbi’-i süknâdan olan ahvâlde, sahiplerden her birinin alâ vech’i-l kemâl, mülk-i mahsûsu olmak üzere itibar olunur.”

Meselâ bir müşterek beygiri, sahiplerinden biri diğerin izni olmaksızın iâre veya icâre edip de, beygir müsteîr veya müste’cir yedinde telef olsa, diğeri ana hissesini tazmin ettirebilir. Kezâlik birisi, bilâ-izn müşterek beygire binip, yahut yük yükletip de, giderken beygir telef olsa, diğerin hissesini zâmin olur. Ve kezâ bir müddet isti’mal ile beygir zebûn olup da, kıymetine noksan gelse, diğerin noksan kıymetten hissesini zâmin olur. Amma müşterek hanede sahiplerinden biri, diğere izin almaksızın bir müddet sâkin olsa, kendi mülkünde sâkin olmuş demek olur. Bu cihetle müşârikinin hissesi için ücret vermesi lâzım olmaz. Ve kazârâ hane muhrerik olsa, zamân dahi lâzım gelmez.

Madde : 1076

“Müşterek arazi sahiplerinden biri, zirâat etmekle diğerin âdet-i belde üzere, hâsılattan sülûs ya rubu’ gibi bir hisse almaya salâhiyeti yoktur. Fakat zirâatıyla arza noksan gelmiş ise, noksan kıymetinden hissesini zirâat eden müşârikine tazmin ettirebilir.”

Madde : 1077

“Mal-i müştereki, sahiplerinden biri âhara îcâr ile ücretini ahz ettikde, diğerin hissesini ana red ve itâ eder.”

Madde : 1078

“Hissedarlardan biri gâib olduğu sûrette, eğer mevâdd-ı âtiyede beyan olunacağı vechile, delâleten rızâsı bulunur ise, hazır olan, kendi hissesi kadar, mülk-i müşterekten intifa’ edebilir.”

Madde : 1079

“Hazırın, gâibe muzır olmayacak vechile, mülk-i müşterekten intifa’ına, gâibin rızâsı var addolunur.”

Madde : 1080

“Müsta’milînin isti’ maliyle, muhelif olan mülk-i müşterekden intifa’a, gâibin delâleten rızâsı bulunamaz. Binaenaleyh müşterek elbiseyi, sahiplerinden biri, diğerin gıyâbında telebbüs edemez. Ve kezâ birisi, diğerin gıyâbında, beynlerinde müşterek olan beygire binemez. Amma yük taşımak ve çift sürmek gibi, müsta’milînin ihtilâfıyla muhtelif olmayan işlerde, hissesi kadar isti’ mal edebilir. Nitekim müteşâriklerden biri gâib oldukda, diğeri beynlerinde bi’l-iştirâk ecîr olan hizmetkârı gün aşırı istihdam edebilir.”

Madde : 1081

“Hanede süknâ, müsta’milînin ihtilâfıyla muhtelif değildir. Binaenaleyh, münâsafeten müşterek olan hane sahiplerinden birisi gâib olsa, diğeri altı ay terk etmek gibi bir vechile intifa’ edebilir. Şu kadar ki, dairesi halkı kalabalık ise, müsta’milînin isti’ maliyle muhtelif kaabilinden olur. Ve bunda gâibin, delâleten rızâsı bulunmaz.”

Madde : 1082

“Hâzır ve gâibin, hane-i müşterekte hisseleri yekdiğerden müfrez ise, hâzır olan kimse, gâibin hissesinde sâkin olamaz. Lâkin boş durmakla harab olmasından havf olunur ise, hâkim ol hisse-i müfrezeyi îcâr ile ücretini gâib için hıfz ve tevkif eyler.”

Madde : 1083

“Muhâyee ancak ba’de’l-husûme cârî ve muteber olur. Binaenaleyh, bir müşterek hanede sahiplerinden birisi, diğerin hissesi için ücret vermeksizin, bir müddet müstakillen sâkin oldukda, diğeri “ya ol müddet için, benim hissem için ücretini ver, veyahut ben ol kadar müddet sâkin olurum” diyemeyip ancak dilerse, hane kaabil-i kısmet olduğu takdirde taksim ve dilerse, andan sonra muteber olmak üzere muhâyee ettirir. Fakat, müşterek hane sahiplerinden biri gâib olup da, diğeri madde-i ânifede beyan olduğu üzere, bir müddet anda sâkin olsa, gâib dahi geldikde, o kadar müddet anda sâkin olabilir.”

Madde : 1084

“Hane-i müştereki, sahiplerinden hâzır olan kimse îcâr ve ücretinden kendi hissesini alıp, gâibin hissesini hıfz ve tevkif etse câiz olur. Ve gâib geldikde hissesini andan alır.”

Madde : 1085

“Müşterek arazi sahiplerinden biri gâib oldukda, zirâatin noksan-ı arzı mûcib olmayıp, arza nâfi’ olacağı ma’lûm olur ise, hazır olan müşâriki, ol arazinin tamamını zirâat edebilir. Ve ne kadar müddet zirâat ederse, gâib dahi geldikde ol kadar araziye zirâat eyler. Ve eğer zirâatin noksan-ı arzı mûcib ve terki nâfi’ ve arzın kuvvetleşmesini müeddi olacağı ma’lûm olursa, ol arazinin zirâatına gâibin delâleten izni bulunmaz. Binaenaleyh, hazır olan müşâriki ol araziden yalnız kendi hissesi mikdarını, meselâ, münâsafeten müşterek

ise nisfını zirâat eyler. Ve sene-i âtiyede tekrar zirâat edecek olursa, yine ol nisfı zirâat edip, yoksa bir sene bir tarafını ve diğeri sene diğeri tarafını zirâat edemez. Ve eğer ol arazinin tamamını zirâat ederse, gâib geldikde ana noksan-ı arzdan hissesini tazmin ettirebilir.

Tafsilât-ı sâbıka, hâzırın hâkime müracaat etmediği taktirdedir. Amma, hâkime müracaat ettikde, her halde uşr ya harac-ı arazi zâyi' olmamak için ol arazinin tamamını zirâat etmek üzere, hâkim ana izin verir. Ve bu takdirce gâib geldikde, noksan-ı arz da'vâsı edemez."

Madde : 1086

"Müşterek bağ sahiplerinden biri gâib oldukda, diğeri bağın üzerinde kaim olup, meyve husûle geldikde, kendi hissesini ahz ve istihlâk eder.

Gâibin hissesini dahi satıp, semenini tevkif edebilir. Fakat gâib geldikde muhayyerdur, dilerse ol bey'i mücîz olur, ve mevkûf olan semeni alır ve dilerse mücîz olmayıp, hissesini ana tazmin ettirir."

Madde : 1087

"Müşâriklerden birinin hissesi, diğeri yedinde vedâ hükmündedir.

Binaenaleyh birisi, hodbehod mal-i müştereki âhara îdâ' edip de, ol mal telef olsa, müşârikinin hissesini zâmin olur." (790. maddeye bak)

Madde : 1088

"Hissedarlardan biri hissesini, dilerse müşârikine satar. Ve dilerse müşârikinden izin almaksızın, âhar kimseye dahi satabilir. (215. maddeye bak)

Fakat fasl-ı evvelde beyan olunan, halt ve ihtilât-ı envâl sûretinde, biri müşârikinin izni olmadıkça mahlût ya muhtelit olan mal-i müşterekdeki hissesini, başka kimseye satamaz."

Madde : 1089

Mevrûs olan arazide, vereseden bazısı müşterek olan tohumu, diğeri yahut sagîr iseler, vasîlerinin izniyle ekse, hâsılâtı cümlesinin beynlerinde müşterek olur.

Ve eğer içlerinden birisi, kendi tohumunu ekse, hâsılâtı anındır. Fakat zirâatıyla terettüb eden noksan-ı arzdan sair veresenin hissesini zâmin olur." (907. maddeye bak)

Madde : 1090

"Vereseden biri diğeri izni almaksızın kable'l-kısme terekeden bir mikdar para ahz ve i'mal etse zararı kendisine âid olduğu gibi, kâr ettiği sûrette dahi verese andan hisse alamaz."

FASL-I SÂLİS

DÜYÛN-I MÜŞTEREKE BEYANINDADIR

Madde : 1091

“İki ya ziyade kimselerin, bir kimse zimmetinde olan alacakları sebab-i vâhiden nâşî ise, ikisi beyinde şirket-i mülk ile müşterek bir deyn olur. Ve eğer sebab müttahid olmaz ise, deyn dahi müşterek olmaz. Nitekim mevâdd-ı âtiyeden müttezah ve müstibân olur.”

Madde : 1092

“Müteveffânın a’yân-ı metrûkesi, vârisleri beyinde hisselerine göre müşterek olduğu gibi, âharın zimmetinde olan alacağı dahi, kezâlik vârisleri beyinde hisselerine göre müşterek olur.”

Madde : 1093

“Mal-i müştereki itlâf eden kimsenin, zamânen deyni olan meblağ, ol malın sahipleri beyinde müşterek olur.”

Madde : 1094

“İki kişi beyinde müşterek olan, şu kadar kuruşu bir kimseye ikrâz etseler, müstakrızın işbu deyni, ol iki kişi beyinde müşterek olur. Amma iki kişi, bir kimseye başka başka akçe ikrâz etseler, her biri başka başka alacaklı olup, müstakrızın bu deynleri ikisi beyinde müşterek olmaz.”

Madde : 1095

“Safka-i vâhide ile bir mal-i müşterek satılıp da, sahiplerinden hiç birinin hissesi hîn-i bey’de zikr ve tesmiye olunmasa, bundan dolayı müşteri zimmetinde olan alacakları deyn-i müşterek olur. Ve eğer hîn-i bey’de her birinin semen-i mebî’de olan hissesinin mikdarı yahut nev’i tesmiye ve ta’yin kılınsa, meselâ, birinin hissesi şu kadar ve diğerinin hissesi bu kadar kuruş, yahut birinin hissesi meskûkât-i hâlisa ve diğerinin hissesi meskûkât-ı mağşûşe, diye hisseleri tefrik ve temyiz olunsa, bâyi’ler semen-i mebî’de müteşârik olmayıp, her biri başka başka alacaklı olur. Kezâlik birisi, hisse-i şâyiasını bir kimseye sattıktan sonra, diğeri dahi hisse-i şâyiasını ayrıca olarak yine ol kimseye satsa, semen-i mebî’de müteşârik olmayıp, her biri başka başka alacaklı olur.”

Madde : 1096

“İki kişi birer malını safka-i vâhide ile bir kimseye satsalar. Meselâ birinin, bir atı ve diğerinin bir kısrağı olup da, ikisi birlikte olarak şu kadar kuruşa bey’ etseler, meblağ-ı mezbûr, bâyi’ler beyinde müşterek bir alacak olur. Ve eğer her biri, kendi hayvanına “şu kadar kuruş” diye, tesmiye-i semen eylese, her biri başka başka alacaklı olup, hayvanların mecmû’-ı esmâni, deyn ile müşterek olmaz. Kezâlik iki kişi, bir kimseye başka başka birer mal satsalar, mebî’lerin esmâni, deyn-i müşterek olmayıp, her biri başka başka alacaklı olur.”

Madde : 1099

“İki kişi, kefâletleri hasebiyle bir kimsenin borcunu te’diye ettiklerinde, eğer beynlerinde müşterek olan maldan vermişler ise, mekfûlün anhdde olan alacakları, deyn-i müşterek olur.”

Madde : 1098

“Bir kimse, şu kadar kuruş deynini edâ etmek, üzre iki kişiye emredip de, anlar dahi te’diye ettiklerinde, beynlerindeki mal-i müşterekten vermişler ise, ol kimsede olan alacakları, bir deyn-i müşterek olur. Ve eğer verdikleri akçe beynlerinde müşterek olmayıp da, her birinin hissesi hakikaten mütemeyyiz ise, mücerred birlikte edâ etmiş olmalarıyla, ol kimsede olan alacakları deyn-i müşterek olmaz.”

Madde : 1099

“Deyn, müşterek değil ise dâinlerinden her biri, alacağını medyûndan başka başka talep ve istifâ eyler. Ve her birisi her ne kabz ederse, kendi alacağına mahsûb eder. Dâin-i diğer andan hisse alamaz.”

Madde : 1100

“Deyn, müşterek ise dâinlerden her biri kendi hissesini medyûndan talep edebilir. Ve birinin gıyâbında dâin-i diğer, hâkime müracaat ile hissesini medyûndan talep ettikde, vermesi için hâkim tarafından emrolunur.”

Madde : 1101

“Deyn-i müşterekden, dâinlerin biri her ne kabz ederse, diğeriyle beynlerinde müşterek olur ve müşâriki, andan hissesini alır. Kaabız, anı yalnız kendi hissesine mahsûb edemez.”

Madde : 1102

“Dâinlerden biri, deyn-i müşterekten hissesini alıp da, sarf ve istihlâk etse, müşâriki ana hissesini tazmin ettirebilir.”

Meselâ, iki kişi beyninde münâsefeten müşterek olan bin kuruş alacakdan, birisi hissesi olan beş yüz kuruşu, medyûndan ahz ve kabz ile sarf ve ishiklâk eylese, müşâriki olan dâin-i diğer ana iki yüz elli kuruşunu tazmin ettirebilir. Ve bu halde medyûnun zimmetinde kalan beş yüz kuruş, yine ikisi beyninde müşterek olur.

Madde : 1103

“Dâin-i müşâriklerden biri, deyn-i müşterekden bir şey kabz etmeyip, fakat hissesine bedel-i medyûndan bir meta’ iştirâ eylese, dâin-i diğer ol metâ’da müşârik olmaz. Fakat metâ’ın semeninden, kendi hissesini ana tazmin ettirebilir. Ve eğer iştirâk üzere ittifak ederlerse, o metâ’ beynlerinde müşterek olur.”

Madde : 1104

“Dâin-i müşâriklerden biri, deyn-i müşterekdeki hakkından meselâ, şu kadar top bez üzerine, medyûn ile sulh olarak, o kadar top bezi kabz etse, muhayyer olur, dilerse aldığı bezlerden müşârikinin hissesine isâbet eden miktarı, ana teslim eder ve dilerse vazgeçmiş olduğu hakkından, müşârikinin hissesine isâbet eden miktar meblağı ana verir.”

Madde : 1105

“Dâinlerden biri, berveç-i bâlâ gerek deyn-i müşterekten bir miktarını, ya tamamını kabz etsin ve gerek kendi hissesine bedel mal iştirâ eylesin ve gerek alacağı mukaabilinde bir mal üzerine medyûn ile sulh olsun, dâni-i diğer her sûrette muhayyer olur. Dilerse, müşârikinin bu muâmelesini mücîz olur ve mevâdd-ı ânifede beyan olunduğu üzere, hissesini andan alır ve dilerse, mücîz olmayıp hissesini medyûndan ister. Ve eğer medyûnda alacağı batarsa, dâin-i kaabıza rücû’ eder. Mukaddema mücîz olmaması, mâni’-i rücû’ olmaz.

Madde : 1106

“Dâinlerden biri, deyn-i müşterekte olan hissesini medyûndan alıp da, yedinde kazara telef olsa, müşârikinin bu makbuzda olan hissesini zâmin olmaz. Fakat kendisi, hissesini istîfâ etmiş olur. Medyûnda kalan alacak dahi müşârikine âid olur.”

Madde : 1107

“Dâinlerden biri, deyn-i müşterekteki hissesine bedel, medyûnu ücret ile istihdam eylese, diğeri ücretten kendi hissesine isâbet eden miktarı, ana tazmin ettirebilir.”

Madde : 1108

“Dâin-i müteşâriklerden biri, kendi hissesi için medyûndan rehin alıp da, yedinde rehin telef olsa, müşâriki andan hissesine düşen miktarı tazmin ettirebilir.”

Meselâ, münâsefeten müşterek olan deynin miktarı bin kuruş olup da, dâinlerden biri kendi hissesi için beş yüz kuruşluk bir rehin alsın ve bu rehin telef olsa, deyn-i müşterekin nısfı sâkıt olacağından, dâin-i diğer, kendi hissesine âid olan iki yüz elli kuruşu, ana tazmin ettirebilir.

Madde : 1109

“Dâinlerden biri, deyn-i müşterekteki hissesi için medyûndan kefil aldığı ve yahut hissesini bir kimse üzerine hâvale ettirdiği sûrette, kefiliden yahut muhâlün aleyhten, ahz ve kabz eylediği meblâğda, dâin-i diğeri ana müşârik olur.”

Madde : 1110

“Dâinlerden biri, deyn-i müşterekteki hissesini medyûna hibe, yahut medyûnun zimmetini andan ibrâ eylese, hibesi ya ibrâsı sahih olur. Ve bundan dolayı müşârikinin hissesini zâmin olmaz.”

Madde : 1111

“Bir deyn-i müşterekte, müteşârik olan dâinlerden biri, medyûnun malını itlâf edip de, zımnen anın alacağına takas olsa, müşâriki andan hissesini alabilir. Fakat deyn-i müşterekin, sübûtünden mukaddem olan bir sebeple, dâinlerden birinin medyûna deyni olup da, deyn-i müşterekteki hissesiyle takas olsa, müşâriki ana hissesini tazmin ettiremez.”

Madde : 1112

“Dâinlerden biri, diğeri izni olmaksızın deyn-i müştereki, te’cîl ve te’hîr edemez.”

LÂHİKA

Madde : 1113

“Bir kimse, iki kişiye bir mal satsa, her birinden hissesini başka başka mutâlebe eder. Müşteriler, yekdiğere kefil olmadıkça birinin borcu, diğeriinden mutâlebe olunamaz.”

BÂB-I SÂNİ

KISMET BEYANINDA OLUP DOKUZ FASLI MÜŞTEMİLDİR

FASL-I EVVEL

KISMETİN TA’RİF VE TAKSİMİ HAKKINDADIR

Madde : 1114

“Kismet : Hisse-i şâyiayı ta’yin etmektir.”

Yani, keyl ve vezn ve zirâ’ gibi bir mikyâs ile, hisseleri yekdiğerden temyiz ve ifrâz eylemektir.

Madde : 1115

“Kismet iki vechile olur. Şöyle ki, ya â’yân-ı müştereke yani, mütaddid ve müşterek şeyler kısımlara bölünerek, her ferdinde şâyi’ olan hisseler, birer kısmında cem’ edilmiş olur. Üç kişi beyinde müşterek olan otuz koyunu, onar onar üçe taksim gibi. Buna “kismet-i cem” denilir. Yahut bir ayn-ı müşterek taksim olunup, her cüz’ünde şâyi’ olan hisseler birer kısmında taayyün eder. Bir arsanın ikiye taksimi gibi. Buna “kismet-i tefrik” ve “kismet-i ferd” denilir.”

Madde : 1116

“Kismet, bir cihetle ifrâz ve bir cihetle mübâdeledir.”

Meselâ, iki kimse beyinde münâsefeten müşterek olan bir kile buğdayın her habbesinde, her birinin nisf hissesi olduğu halde, mecmû’ kismet-i cem’ kaabilinden olarak iki kısma taksim ile; bir kısmı birine ve diğer kısmı diğerine verildikde, her biri kendisinin nisf hissesini ifrâz ve nisf-ı diğerini, âharın nisf hissesiyle mübâdele etmiş olur.

Kezâlik, iki kişi beyinde münâsefeten müşterek olan bir arsanın her cüz’ünde, her birinin nisf hissesi olduğu halde, kismet-i tefrik ile ikiye taksim olunarak, her birine birer kısmı verildikde, her biri kendi nisf hissesini ifrâz ve nisf-ı diğerini, âharın nisf hissesiyle mübâdele eylemiş olur.

Madde : 1117

“Misliyyâtta, ifrâz ciheti râcihtir.

Binaenaleyh misliyyât-ı müşterekede, müteşârik olanlardan her biri, diğerinin gıyâbında ve anın izni olmaksızın, kendi hissesini ahz edebilir. Fakat gâibin hissesi, kendisine teslim olunmadıkça, kismet tamam olmaz. Ve kable’t-teslim gâibin hissesi telef olsa, müşârikin kabz eylemiş olduğu hisse, beynlerinde müşterek olur.”

Madde : 1118

“Kiyemiyâtta, mübâdele ciheti râcihtir. Mübâdele ise terâzî yahut hükm-i kaadî ile olabilir.

Binaenaleyh, misliyyâttan olmayan a’yân-ı müşterekede, müteşârik olanlardan birisi, âharın gıyâbında ve anın izni olmaksızın, kendi hissesini ahz edemez.”

Madde : 1119

Mekîlât ve mevzûnât ile ceviz ve yumurta gibi adediyyât-ı mutekaribe hep misliyyâttır. Fakat el işi olan evânî gibi, ihtilâf-ı sanat hasebiyle muhtelif ve mütefâvit olan mevzûnât kıyemîdir.

Ve bir de, arpa ile karışık buğday gibi, hilâf-ı cinsiyle yekdiğerden temyiz ve tefrik olunamayacak sûrette mahlût olan mislî, kıyemiyyâttandır.

Zer'iyât dahi kıyemîdir. Fakat bir cins çuha ve fabrika ma'mûlâtı olan bezler gibi, efrâdı beyinde tefâvüt olmayıp da, zirâ'î şu kadar kuruşa diye, satılan zer'iyât mislîdir.

Hayvanat ile, kavun ve karpuz gibi, efrâdı beyinde kıymetçe tefâvüt bulunan adediyyât-ı mütefâvite, kıyemiyyâttandır.

Yazma kitaplar kıyemî ve basma kitaplar mislîdir.”

Madde : 1120

“Kısmet-i cem' ile, kısmet-i tefrikden her biri, iki nev'a taksim olunur. Nev'-i evvel “kısmet-i rızâ” ve nev'-i sâni “kısmet-i kazâdır.”

Madde : 1121

“Kısmet-i rızâ : Mütekasimînin yani, mülk-i müşterek sahiplerinin rızâsıyla icrâ olunan kısmettir ki, bi't-terâzî beynlerinde taksim ederler. Yahut cümlesinin rızâlarıyla hâkim taksim eyler.”

Madde : 1122

“Kısmet-i kazâ : Maksûmün leh olanlardan yani, mülk-i müşterek sahiplerinden bazısının talebi üzerine, kaadînin cebren ve hükmen taksimidir.”

FASL-I SÂNÎ

ŞERÂİT-İ KISMET BEYANINDADIR

Madde : 1123

“Maksûmün, ayn olması şarttır. Binaenaleyh, deyn-i müşterekin kable'l-kabz taksimi sahih olmaz.”

Meselâ müteveffânın, müteaddid kimseler zimmetinde alacağı olup da, falanda olan alacağı falan vârisin ve falanda olan alacağı falan vârisin olmak üzere taksim olunsa, sahih olmaz. Ve bu sûrette vârislerden biri ne tahsîl ederse, vâris-i diğeri ana müşârik olur. (bâb-ı evvelîn fasl-ı sâniise bak)

Madde : 1124

“Hisseler, temyiz ve ifrâz olunmadıkça kısmet sahih olmaz.”

Meselâ, müşterek bir yığın buğday sahiplerinden biri, diğerine “sen yığının şu tarafını al, bu tarafı benim olsun” dese, taksim olunmuş olmaz.

Madde : 1125

“Maksûm, hîn-ı kismette, müşâriklerin mülkü olmak şarttır.

Binaenaleyh, ba’de’l-kisme maksûmun mecmû’una biri müstahak çıksa, kismet bâtil olur.

Ve kezâ maksûmun, nısf ve sülûs gibi bir cüz-i şâyiına müstahak çıksa, kismet bâtil olup, maksûmun tekrar taksimi lâzım gelir.

Kezâlik bir hissenin, mecmû’ına müstahak çıksa, kismet bâtil olup, hisse-i bâkiyye hissedarlar beyninde müşterek olur.

Ve eğer, yalnız bir hissenin bir miktâr-ı muayyenine, yahut bir cüz-i şâyiine müstahak çıksa, ol hisse sahibi muhayyerdir. Dilerse kismetini fesh eder ve dilerse fesh etmeyip, miktâr-ı noksanıyla diğer hissedara rücû’ eder.”

Meselâ, yüz altmış arşun bir arsa, münâsefeten ikiye taksim olunduktan sonra, bir hissenin nısfına biri müstahak çıksa, ol hisse sahibi, dilerse kismetini fesh eder ve dilerse, hissenin rub’uyla müşârikine rücû’ eder. Yani, anın hissesinin yirmi arşun mahalli olur. Ve her hissenin birer miktâr-ı muayyenine müstahak çıktığı takdirde, eğer müsâvât üzre ise, kismet fesh olunmaz. Ve eğer birininki az ve birininki çok ise, ancak miktâr-ı ziyadeye itibar olunur. Ve yalnız birinin hissesinden, miktâr-ı muayyene müstahak çıkmış gibi olur. Ve ziyade, kimin hissesine isâbet etmiş ise, berveç-i bâlâ muhayyer olup, dilerse kismetini fesh eder. Ve dilerse miktâr-ı noksanıyla müşterekine rücû’ eder.

Madde : 1126

“Kismet-i fuzûli , kavlen yahut fi’len, icâzete mevkûf olur.”

Meselâ biri, mal-i müştereki hodbehod taksim etse, câiz ve nâfiz olmaz. Fakat sahipleri, “pekâlâ” diye kavlen icâzet verse yahut, hisse-i müfrezelerinde tasarruf-ı emlâk ile, yani bey’ ve îcâr gibi temellükün levâzımından olan bir vechile tasarruf etseler, kismet nâfiz olur.

Madde : 1127

“Kismetin âdilâne olması yani, hisseler istihkaklarına göre ta’dil olunarak, birisinde noksan-ı fâhiş olmaması lâzımdır. Binaen- aleyh, kismette gâbn-i fâhiş da’vâsı istimâ’ olunur. Fakat maksûmun leh olanlar, istîfâyı hak eylediklerini ikrâr ettikten sonra, gabn-i fâhiş da’vâsı ederlerse, istimâ’ olunmaz.”

Madde : 1128

Kismet-ı rızâda mütekaasimînden her birinin rızâsı şarttır.

Binaenaleyh, birisi gâib olsa, kismet-i rızâ sahih olmaz. Ve içlerinde sagîr var ise, velîsi yahut vasîsi anın makamına kaaim olur. Ve eğer velîsi yahut vasîsi yok ise, hâkimin emrine mevkûf olur. Ve hâkim tarafından bir vasî nasb olunarak, anın ma’rifetiyle taksim olunur.”

Madde : 1129

“Kismet-ı kazâda, taleb şarttır. Hissedarların birisi tarafından olsun, taleb vâki’ olmadıkça, hâkim tarafından cebren kismet sahih olmaz.”

Madde : 1130

“Hissedarlardan bazısı kismet isteyip de, bazısı imtina’ ettiği taktirde, fasl-ı sâlis ve fasl-ı râbi’de beyan olunacağı vechile, mal-i müşterek eğer kaabil-i kismet ise, hâkim anı cebren taksim eyler. Değil ise taksim eylemez.”

Madde : 1131

“Kaabil-i kismet : Taksime salih olan mal-i müşterektir.
Şöyle ki, ol malda maksûd olan menfaat, kismet ile fevt olmaya.”

FASL-I SÂLİS

KISMET-İ CEM’ BEYANINDADIR

Madde : 1132

“Müttehdü’l-cins olan a’yân-ı müşterekede, kismet-ı kâza cârî olur.”

Yani, müşâriklerden yalnız bazısının talebi üzerine, hâkim anları hükmen taksim eyler. Gerek misliyyâtan olsun ve gerek kıyemiyâtan olsun.

Madde : 1133

“Müttehidü’l-cins olan misliyyâtın efrâdı beyinde, fark ve tefâvüt olmadığından kismet, müşâriklerden hiç birine muzır olmadıktan başka, her biri hakkını almış ve her birinin tamamıyet-i mülkü husûle gelmiş olur.”

Nitekim, iki kişi beyinde müşterek olan bir mikdar buğday, hisselerine göre taksim olundukda, her biri hakkını istîfâ ederek, hissesine isâbet eden buğdaya müstakillen mâlik olur. Şu kadar dirhem altun külçe ve bu kadar kıyie gümüş ya bakır veya demir külçe ve bir cinsten olan şu kadar pastal çuha ve bu kadar top bez ve şu kadar aded yumurta dahi bu kaabildendir.

Madde : 1134

“Müttehidü’l-cins olan kıyemiyâtın efrâdı beyinde, fark ve tefâvüt var ise de, pek cüz’î olmak hasebiyle, yok hükmünde olduğundan, bunlar dahi berveçh-i bâlâ kaabil-i kismet addolunmuştur.”

Meselâ, iki kişi beyinde müşterek olan beş yüz koyun, hisselerine göre ikiye taksim olundukda, her biri hakkını aynıyla almış gibi olur. Şu kadar yüz deve ve bu kadar yüz inek dahi bu kaabildendir.

Madde : 1135

“Ecnâs-ı muhtelifede yani, muhtefü’l-cins olan a’yân-ı müşterekede kısmet-i kazâ cârî olmaz. Gerek misliyyâttan olsun ve gerek kıyemiyâttan olsun yani, müşâriklerden yalnız birinin talebi üzerine, hâkim anları cebren kısmet-i cem’ ile taksim edemez.”

Meselâ, hissedarlardan birine şu kadar kile buğday ve ana mukaabil diğerine bu kadar kile arpa, yahut birine şu kadar koyun ve ana mukaabil diğerine bu kadar deve ya inek ve birine bir kılıç ve diğerine bir eğer takımı ve birine bir konak ve birine dükkân ya bir çiftlik i’tâsıyla, kısmet-ı kazâ câiz olmaz. Amma kendileri râzı oldukları halde, vech-i meşrûh üzerine kısmet-i rızâ câiz olur.

Madde : 1136

“İhtilâf-ı sanat hasebiyle muhtelif olan evânî, velev ki bir cins madenden masnu’ olsa bile, muhtelifü’l-cins addolunur.”

Madde : 1137

“Huliyât ve büyük inci ve cevâhir dahi, muhtelifü’l-cins olan a’yândandır. Amma, efrâdı beyinde kıymetçe tefâvüt olmayan ufak inciler ve sâyî taş denilen hurda elmaslar gibi, cevâhir-i sagîre müttehidü’l-cins addolunur.”

Madde : 1138

“Müteaddid konaklar ve dükkânlar ve çiftlikler dahi, mutelifü’l-cins olup, kısmet-i cem’ ile taksim olunmazlar.”

Meselâ, müteaddid konaklardan biri, müşâriklerden birine ve diğeri, diğerine i’tâ ile kısmet-i kazâ câiz olmayıp, bunların her biri berveç-i âtî kısmet-i tefrik ile taksim olunabilir.

FASL-I RÂBİ’

KISMET-İ TEFRİK BEYANINDADIR

Madde : 1139

“Bir ayn-ı müşterekin tefrik ve teb’îzi, sahiplerinden hiç birine muzır değil ise, kaabil-i kısmettir.”

Meselâ, bir arsa taksim olundukda, her kısımda ebniye yapılır ve ağaç dikilir ve kuyu kazılır. Bu cihetle, arsadan maksûd olan menfaat bâki olur.

Kezâlik, bir konağın selâmlık ve harem daireleri, başka başka birer menzil olmak üzere tefrik ve taksim olundukda, konaktan maksûd olan süknâ menfaati fevt olmaz. Ve müşâriklerden her biri, müstakillen birer menzil sahibi olur.

Binaenaleyh, gerek arsada ve gerek konakda, kısmet-i kazâ cârî olur. Yani sahiplerinden biri kısmet isteyip de, diğeri imtina’ eylese, hâkim anları cebren taksim eyler.

Madde : 1140

“Bir ayn-ı müşterekin tefrik ve teb’îzi, sahiplerinden birine nâfi’ ve diğerine muzır, yani menfaat-ı maksûdesini müfevvit olup da, nef’i olan kimse kısmet ister ise, kezâlik hâkim anı hükmen taksim eyler.” Meselâ, müşterek bir hanede müteşârik olanlardan birinin hissesi az olup da, ba’de’t-taksim anda, süknâ ile intifa’ olunamayacak olduğu halde, hissesi çok olan müşâriki kısmet ister ise, hâkim anı kazâen taksim eyler.

Madde : 1141

“Tefrik ve teb’îzi, sahiplerinden her birine muzır olan ayn-ı müşterekte, kısmet-ı kazâ cârî olmaz.” Meselâ, bir değirmen taksim olursa, artık değirmen olarak isti’mal olunamaz. Bu cihetle menfaat-ı maksûde fevt olur. Binaen-aleyh, müşâriklerinden yalnız birinin talebi üzerine, hâkim anı taksim edemez. Amma bi’t-terâzî taksim olunur. Hamam ve kuyu ve kanât ve küçük oda ve iki hane arasındaki hâit dahi böyledir. Bir hayvan ile bir araba ve bir eğer ve bir cübbe ve bir yüzük taşı gibi, yarmaya ve kırmaya muhtaç olan urûz dahi bu kaabildendir ki, hiç birinde kısmet-i kazâ cârî olmaz.

Madde : 1142

“Bir müşterek kitabın, taksim-i evrâkı câiz olmadığı gibi, müteaddid ciltlere münkasim olan bir kitabın cild be cild taksimi dahi câiz olmaz.”

Madde : 1143

“İki yahut ziyade kimseler beyninde müşterek olup da, başkasının aslâ duhûle hakkı olmayan tarîkin, biri kısmetini isteyip de diğeri imtina’ ettiği takdirde nazar olunur; eğer ba’de’l-kısme her birine birer tarîk kalacak olur ise, taksim olunur ve illâ kismete cebr olunmaz. Meğer ki her birinin, başka başka tarîk ve menfezi ola. Ol halde yine taksim olunur.”

Madde : 1144

“Mesîl-i müşterek dahi tarîk-i müşterek gibidir ki, biri kısmet isteyip de, diğeri imtina’ ettiği takdirde, eğer ba’de’l-kısme her birine suyunu akıtacak kadar yer kalırsa, yahut mesîl ittihâz edecek başka yeri var ise, taksim olunur ve illâ taksim olunmaz.”

Madde : 1145

“Bir kimse, hakk-ı mürûru bâki olmak üzere, mülkü olan tarîki satılabildiği gibi, iki kişi beyninde müşterek olan bir akarın taksiminde, tarîk-i müşterekin rakabesi, yani mülkiyeti birinde kalmak ve diğerinin yalnız hakk-ı mürûru olmak üzere kısmet dahi câiz olur.”

Madde : 1146

“Bir hanenin taksiminde, iki hisse arasındaki hâit

hissedarlar beyninde, müşterek olarak bırakılmak câiz olduğu gibi, yalnız birinin mülkü olmak üzere kısmet dahi câiz olur.”

FASL-I HÂMİS

KEYFİYYET-İ KİSMET BEYANINDADIR

Madde : 1147

“Mal-i müşterek, eğer mekîlâtta ise keyl ile ve mevzûnâttan ise vezn ile ve adediyyâttan ise aded ile ve zer’iyyâttan ise zirâ’ ile taksim olunur.”

Madde : 1148

“Arsa ve arazi, zer’iyyâttan olduklarına mebnî, zirâ’ ile taksim olunur. Amma üzerlerindeki eşcâr ve ebniye, takdir-i kıymet ile taksim kılınır.”

Madde : 1149

“Bir konağın taksiminde, bir hissenin ebniyesi, diğer hissenin ebniyesine nispetle daha kıymetli olduğu takdirde, mümkün ise diğer hisseye, arsadan kıymetçe ana muâdil olacak kadar fazla yer verilir. Değil ise, ana mukaabil nukud ilâve edilir.”

Madde : 1150

“İki kişi beyninde müşterek bir hanenin, fevkânîsi birine ve tahtânîsi diğerine i’tâ olunmak üzere, kısmeti murad olundukda, gerek fevkânî ve gerek tahtânî, takvîm olunarak kıymet itibarıyla taksim olunur.”

Madde : 1151

“Bir konak taksim olunacak oldukda, kassam olan kimse ibtida anı, kağıt üzerinde tasvîr ve arsasını zirâ’ ile mesâha ve ebniyesini takvîm ve sahiplerinin hisselerine göre tesfiye ve ta’dîl ve mümkün ise, her hisseyi yekdiğere taalluku kalmamak üzere, hakk-ı tarîk ve şîrb ve mesîli ile ifrâz ve birinci ve ikinci ve üçüncü diye talkîb etmeli. Ve ba’duhu kur’a çekmelidir. Birinci, ibtida ismi çıkanın ve ikinci, sâniyen ismi çıkanın ve üçüncü, sâlisen ismi çıkanın olur. Ziyade hisse var ise, yine bu tertîb üzere yürür.”

Madde : 1152

“Tekâlif-i emîriyye, eğer muhâfaza-i nüfûs için ise aded-i ruûs üzerine taksim olunup, nisvân ve sıbyân, defter-i tevzî'a idhal olunmaz. Ve eğer muhâfaza-i emlâk için ise mikdar-ı mülk üzerine taksim olunur.” Zira (87. maddede) mezkûr olduğu üzere garâmet ganîmete göredir.

FASL-I SÂDİS

HIYÂRÂT BEYANINDADIR

Madde : 1153

“Bey’de olduğu gibi, ecnâs-ı muhtelifenin taksiminde dahi, hıyâr-ı şart ve hıyâr-ı rü’yet ve hıyâr-ı ayb vardır.”

Meselâ, hissedarlardan biri şu kadar kıyye buğday ve ana mukaabil diğeri, bu kadar kıyye arpa, yahut biri şu kadar koyun ve ana mukaabil diğeri, bu kadar inek almak üzere mal-i müştereki bi’t-terâzî beynlerinde taksim ettiklerinde, eğer birisi şu kadar gün muhayyer olmak üzere şart eylemiş olsa, ol müddet zarfında dilerse kısmeti kabul ve dilerse fesh eder. Ve eğer birisi henüz mal-i maksûmu görmemiş ise gördükde, kezâlik muhayyer olur ve eğer birisinin hissesi ayblı çıksa, dilerse kabul ve dilerse reddeder.

Madde : 1154

“Müttehidü’l-cins olan kıyemiyâtın taksiminde dahi, hıyâr-ı şart ve rü’yet ve ayb vardır.”

Meselâ, müşterek olan yüz koyun, sahipleri beyninde hisselerine göre taksim olundukda, eğer birisi şu kadar gün muhayyer olmak üzere şart eylemiş olsa, ol müddet zarfında kısmeti kabul edip etmemekte muhayyer olur. Ve eğer henüz koyunları görmemiş ise, gördükde kezâlik muhayyer olur. Ve eğer birinin hissesine isâbet eden koyunların ayb-ı kadîmi zuhur etse, kezâlik muhayyer olup, dilerse kabul ve dilerse reddeyleyler.

Madde : 1155

“Müttehidü’l-cins olan misliyyâtın taksiminde, hıyâr-ı şart ve rü’yet olmayıp, fakat hıyâr-ı ayb vardır.”

Meselâ, iki kişi beyninde müşterek olan bir yığın buğday taksim olundukda, şu kadar gün muhayyer olmak şartı muteber olmaz. Ve biri buğdayı görmemiş ise, gördükde muhayyer olmaz. Amma birine yığının üst tarafından ve diğeri alt tarafından verilip de, alt tarafı çürük çıksa, sahibi muhayyer olup, dilerse kabul ve dilerse reddeyleyler.

FASL-I SÂBİ’

KISMETİN FESH VE İKAALESİ BEYANINDADIR

Madde : 1156

“Kur’alar kâmilin çekildikde, kismet tamam olur.”

Madde : 1157

“Kismet tamam oldukda, artık andan rücû’ olunamaz.”

Madde : 1158

“Esnâ-yı kismette, meselâ kur’aların çoğu çıkıp da yalnız biri kalmış olduğu halde, hissedarlardan biri rücû’ edecek olsa bakılır: Eğer kismet-i rızâ ise rücû’ edebilir. Ve eğer kismet-i kazâ ise rücû’ edemez.”

Madde : 1159

“Ba’de’l-kisme hissedarlar, kendi rızâlarıyla kismet-i fesh ve ikaale ederek maksûmu, kemâ fi’s-sâbık beynlerinde müşterek edebilirler.”

Madde : 1160

“Kismette, gabn-i fâhiş olduğu temeyyün eder ise, fesh olunarak tekrar kismet-i âdile ile taksim olunur.”

Madde : 1161

“Terekenin taksiminden sonra meyyitin deyni zuhur etse, kismet fesh olunur. Meğer ki verese, deyni îfâ yahut dâinler alacaklarından anları ibrâ ederler. Veyahut meyyitin maksûmundan başka malı olup da, borç anınla îfâ olunur ise, ol halde kismet fesh olunmaz.”

FASL-I SÂMİN
AHKÂM-I KISMET BEYANINDADIR

Madde : 1162

“Hissedarlardan her biri, ba’de’l-kısme kendi hissesine müstakillen mâlik olur. Birinin hissesinde artık diğèrinin alâkası kalmaz. Ve bâb-ı sâlisde beyan olunacağı vechile, her birisi kendi hissesinden keyfe mâ yeşâ tasarruf eder. Hatta iki kişi beyninde müşterek bir hane taksim olunup da, birinin hissesine ebniye ve diğèrinin hissesine arsa-i haliye isâbet ettiği sûrette, arsa sahibi ol arsada kuyu kazar, ve kârîz yapar ve ebniye inşâ edip, dilediği kadar yüksek çıkar. Ebniye sahibinin havasını yahut güneşini seddetse bile, mâni’ olamaz.”

Madde : 1163

“Arazi taksiminde, eşcâr ve çiftlik taksiminde eşcâr ile ebniye, mingayr-i zikr dahil olur. Yani eşcâr ve ebniye, kimin hissesinde bulunur ise anın olur. Hîn-i taksimde zikr ve tasrihe yahut “cemi’ hukukuyla” veya “cemi’ mürâfıkıyla” denilmek gibi, bir ta’bir-i umûmî ile idhale hâcet yoktur.”

Madde : 1164

“Gerek arazi ve gerek çiftlik taksiminde, ekin ve meyve zikr ve tasrîf olunmadıkça dahil olmayıp, anlar kemâkân müşterek olarak kalır. Hîn-i taksimde gerek, “cemi’ hukukuyla” gibi bir ta’bir-i umûmî îrâd olunsun ve gerek olunmasın.”

Madde : 1165

“Maksûmun, arazi-i mücâvirede olan hakk-ı tarîk ve mesîli, her halde dahil-i kısmet olur. Yani kimin hissesinde vâki’ olursa, anın hukukundan olur. Hîn-i kısmette gerek “cemi’ hukukuyla” denilsin ve gerek denilmesin.”

Madde : 1166

“Hîn-i kısmette, bir hissennin diğèr hissede, tarîki yahut mesîli olması şart edilirse, ol şarta riayet olunur.”

Madde : 1167

“Bir hissennin diğèr hissede tarîki olup da, hîn-i kısmette ibkası şart edilmemiş ise, başka tarafa sarf ve tahvîli kaabil olduğu takdirde, sarf ve tahvîl olunur. Hîn-i kısmette, gerek “cemi’ hukukuyla” denilsin ve gerek denilmesin. Amma tarîkin başka tarafa sarf ve tahvîli kaabil olmadığı takdirde bakılır; eğer hîn-i kısmette “cemi’ hukukuyla” denilmiş ise tarîk, dâhil-i kısmet olarak hali üzre ibka olunur. Ve eğer “cemi’ hukukuyla” gibi bir ta’bir-i umûmî ilâve olunmamış ise, kısmet fesh olunur.

Bu hususta, mesîl dahi aynıyla tarîk gibidir.”

Madde : 1168

“İki kişi beyninde müşterek bir hanede, diğèr kimsennin tarîki olup da hane sahipleri ol haneyi taksim edecek olduklarında, tarîk sahibi mân’i olamaz. Fakat anlar dahi haneyi taksim ettiklerinde, tarîki hali üzre terk ederler. Ve üçü bî’l-ittifak, hane ile beraber tarîki dahi sattıkları takdirde, eğer tarîk üçünün beyninde müşterek ise, semen üçünün beyninde taksim olunur.

Ve eğer tarîkin kapısı konak sahiplerinin olup da, ol kimsennin yalnız hakk-ı mürûru var ise, her biri hakkını alır.

Şöyle ki, arsa bir kere hakk-ı mürûr ile ve bir kere hakk-ı mürûrsüz takvîm olunup, iki kısmet beynindeki fazla, hakk-ı mürûr sahibinin olur. Ve bâkisi hane sahiplerine âid olur.

Mesîl dahi tarîk gibidir. Yani bir müşterek hanede, diğèr kimsennin hakk-ı mesîli olsa, ol hane sahipleri haneyi taksim edip, mesîli hali üzre terk ederler.”

Madde : 1169

“Bir konağın avlusunda, diğer kimsenin menzili olup da, menzil sahibi ol avludan mürûr eder olduğu halde, konak sahipleri konağı taksim edecek olduklarında, menzil sahibi mâni’ olamaz.

Fakat, anlar konağı taksim ettiklerinde, menzilin kapısı arzında, ana bir yol terk ederler.”

Madde : 1170

“İkiye taksim olunan bir konağın, iki kısmı arasında bir hâit olup da, bir kısmın, diğer hâitin üzerindeki girişlerin uçları, ol hâit-i müşterek üzerinde bulunduğu sûrette, eğer hîn-i kismette ol girişlerin ref’i şart edilmiş ise, ref’ olunur ve illâ ref’ olunmaz.

İki kısım arasındaki hâit bir hissedarın, ve uçları ol hâit üzerine bindirilmiş olan girişler, diğer hissedarın mülkü olmak üzere taksim olunduğu sûrette dahi, hükm yine bu vechiledir.”

Madde : 1171

“Bir kısımda vâki’ olan ağaçların dalları, diğer kısmın üzerine sarkmış olduğu sûrette dahi, eğer hîn-i kismette kat’i şart edilmemiş ise, ol dalları kestirilemez.”

Madde : 1172

“Bir tarîk-i hâsda, hakk-ı mürûru olan bir müşterek hane taksim olundukda, hissedarlardan her biri, ol tarîka kapı ve pencere açabilir. Sair eshâb-ı tarîk ana mâni’ olamaz.”

Madde : 1173

“Kaabil-i kismet olan bir mülk-i müşterekde, hissedarlardan biri kendisi için, diğer hissedarın izni olmaksızın bir bina yaptıktan sonra, diğer hissedar kismet talep ettikde taksim olunur.

Ol bina, bânisinin hissesine isâbet ederse, febihâ. Ve eğer diğer hissedarın hissesine isâbet ederse, bu hissedar ol binayı hedm ve ref’ ettirebilir.”

FASL-I TÂSİ’

MUHÂYEE BEYANINDADIR

Madde : 1174

“Muhâyee : Kismet-i menâfi’den ibarettir.”

Madde : 1175

“Misliyyâtta muhâyee cârî olmaz.

Muhâyee, ol kıyemiyâtta cârî olur ki, ayları bâki olarak anlarla intifa’ mümkün ola.”

Madde : 1176

“Muhâyee, iki nevi’dir: Nev’-i evvel, zamânen muhâyeedir.” Nitekim iki kişi beyninde müşterek araziye, birisine biri ve diğerisine diğeri zirâat etmek ve bir müşterek konak sahiplerinden her biri, bi’l-münâvebe ol konakta, birer sene oturmak üzere muhâyeeleri gibi.

Nev’-i sâni, mekânen muhâyeedir.

Nitekim iki kişi beyninde müşterek olan arazinin, yarısını biri ve diğer yarısını, diğeri zirâat etmek ve müşterek konağın bir tarafında biri ve diğer tarafında diğeri, yahut üst katında biri ve alt katında diğeri ve müşterek iki hanenin, birisinde biri ve diğerinde diğeri oturmak üzere muhâyeeleri gibi.

Madde : 1177

“Bir müşterek hayvanı, sahipleri bi’l-münâvebe kullanmak üzere, muhâyee câiz olduğu gibi, iki müşterek hayvandan birini, biri ve diğerini diğeri kullanmak üzere muhâyee dahi câiz olur.”

Madde : 1178

“Zamânen muhâyee bir nev’ mübâdeledir.

Şöyle ki, bir hissedarın kendi nöbetindeki hisse-i menfaati, diğer hissedarın nöbetindeki hisse-i menfaatiyle mübâdele edilmiş olur. Bu cihetle zamânen muhâyee icâre hükmündedir.

Binaen-alâ-zâlik zamânen muhâyeede, şu kadar gün yahut şu kadar ay gibi, bir müddet zikr ve ta’yin olunmak lâzımdır.”

Madde : 1179

“Mekânen muhâyee, bir nev’ ifrazdır.”

Şöyle ki, iki hissedarın meselâ bir müşterek konakta olan menfaatleri şâyi’, yani ol konağın her cüz’üne şâmil iken, muhâyee ile birinin menfaati, ol konağın bir kıt’asında ve diğerinin menfaati, diğer kıt’asında cem’ edilmiş olur.

Binaen alâ zâlik, mekânen muhâyeede zikr ve ta’yin-i müddet lâzım değildir.

Madde : 1180

“Zamânen muhâyeede bidâyet için, yani hissedarlardan hangisi evvel intifa’ etmek için, kur’a çekildiği gibi, mekânen muhâyeede dahi, kur’a ile ta’yin-i mahal olunmalıdır.”

Madde : 1181

“Müşterek ve müteaddid şeylerin sahiplerinden biri, muhâyee isteyip de, diğeri imtina’ ettikde, eğer ol ayn-i müşterekler müttefikü’l-menfaa iseler, muhâyeeye cebr olunur. Ve eğer muhtelifü’l-menfaa iseler, cebr olunmaz.”

Meselâ iki müşterek haneden birinde, biri ve diğerinde diğeri sâkin olmak ve iki müşterek hayvandan birini, biri diğerini diğeri kullanmak üzere, biri muhâyee isteyip de diğeri imtina’ eylese, muhâyeeye cebr olunur. Amma biri hanede sâkin olup da, diğeri hamamı îcâr eylemek, yahut biri hanede sâkin olup da,

diğeri araziyi zirâat etmek üzere, bi't-terâzî muhâyeeye câiz ise de, biri imtina' etse, muhâyeeye cebr olunmaz.

Madde : 1182

“Kaabil-i kısmet olan mal-i müşterek sahiplerinden biri, kısmet ve diğeri muhâyee istese, kısmet iddiası kabul olunur. Ve hiç birisi kısmet talebinde olmadığı halde, biri muhâyee isteyip de diğeri imtina' eylese, muhâyeeye cebr olunur.”

Madde : 1183

“Kaabil-i kısmet olmayan bir ayn-i müşterek sahiplerinden biri, muhâyee isteyip de diğeri imtina' eylese, muhâyeeye cebr olunur.”

Madde : 1184

“Sefîne ve değirmen ve kahvehane ve han ve hamam gibi, umûmun ücretle müntefi' olduğu akarât-ı müştereke, ehline îcâr ile ücreti, hissedarlar beyinde hisselerine göre taksim olunur. Ve eğer hissedarlardan biri hissesini îcârdan imtina' ederse, muhâyeeye cebr olunur. Fakat birinin nöbetinde galle, yani kirası ziyade olursa, ol ziyade hissedarlar beyinde taksim olunur.”

Madde : 1185

“Hissedarlardan her biri, zamânen muhâyeeden sonra, kendi nöbetinde akar-ı müştereki ve mekânen muhâyeeden sonra, kendi hissesine isâbet eden kıt'ayı, bizzat isti'mal edebildiği gibi, îcâr ile kendisi için ücretini ahz edebilir.”

Madde : 1186

“İbtidâ, menâfi' üzerine muhâyee olunduktan sonra, hissedarlar kendi nöbetlerini îcâr edip de, birinin nöbetinde galle ziyade olsa, diğeri hissedar, ol ziyadede müşârik olmaz. Amma ibtida, istiğlâl etmek üzere, meselâ bir müşterek hanenin kirasını bir ay biri ve bir ay diğeri almak üzere muhâyee etseler, fazlası müşterek olur. Fakat iki haneden birinin gallesini, biri ve diğeri gallesini diğeri almak üzere muhâyee ettiklerinde, bir hanenin galle, ziyade olsa, diğeri hissedar ana müşârik olmaz.”

Madde : 1187

“A'yân üzerine muhâyee câiz olmaz.”
Meselâ, müşterek eşcârın meyveleri ve müşterek hayvanların sütü ve yünü a'yânadan olmakla, eşcâr-ı müşterekeden bir mikdarının meyvesini, müşâriklerden biri ve diğeri mikdarının meyvesini, diğeri deşirmek

ve müşterek koyunların, bir sürüsünün sütünü ve yününü biri ve diğer bir sürüsünün, sütünü ve yününü diğeri almak üzere, muhâyee sahih olmaz.

Madde : 1188

“Hissedarlar, bi’t-terâzî beynlerinde muhâyee ettiklerinde, ba’dehu yalnız birisi anı fesh edebilir ise de, biri kendi nöbetini âhara icâr etmiş ise, müddet-i icâre münkazî olmadıkça, diğeri muhâyeyi fesh edemez.”

Madde : 1189

“Hükm-i hâkim ile icrâ olunan muhâyeyi hissedarlardan yalnız biri fesh edemez ise de, hepsi bi’t-terâzî fesh edebilir.”

Madde : 1190

“Hissedarlardan biri, hissesini satmak yahut taksim eylemek murad ettikde muhâyeyi fesh edebilir.”
Amma mücerred mal-i müştereki, eski haline iâde etmek üzere bilâ-sebeb muhâyeyi fehs edecek olsa, hâkim ana müsaade etmez.”

Madde : 1191

“Hissedarlardan birinin, yahut hepsinin vefatıyla muhâyee bâtil olmaz.”

BÂB-I SÂLİS

HÎYTÂN VE CÎRÂNA MÜTEALLİK MESÂİL BEYANINDA OLUP DÖRT FASLI HÂVÎDİR

FASL-I EVVEL

AHKÂM-I EMLÂKE DAİR BAZI KAVÂİD BEYANINDADIR

Madde : 1192

“Herkes mülkünde keyfe mâyeşâ tasarruf eder. Fakat başkasının hakkı taalluk ederse mâliki, mülkünde istiklâl üzere tasarruftan men’eder.”

Meselâ, fevkânîsi birinin ve tahtânîsi diğèrinin mülkü olan ebniyede, fevkânî sahibinin tahtânîde, hakk-ı kararı ve tahtânî sahibinin fevkânîde hakk-ı sakfı, yani güneşten ve yağmurdan tesettür ve tahaffuz hakkı olmakla, birisi diğèrin izni olmadıkça, ana muzır olabilecek bir şey yapamaz ve kendi binasını yıkamaz.

Madde : 1193

“Fevkânî ile tahtânînin sokak kapısı bir olduğu halde, ikisinin sahipleri ol kapıyı müştereken isti’mal ederler. Ehad-ı hüma âharı duhûl ve hurûcdan men’ edemez.”

Madde : 1194

“Kim ki, bir yere mâlik olursa, mâfevkine ve mâtahtına dahi mâlik olur.”
Yani, mülkü olan arsada istediği ebniyeyi yapmak ve dilediği kadar çıkmak ve zemini hafr ile mahzen yapmak ve dilediği kadar derin kuyu kazmak, gibi tasarrufâta muktedir olur.

Madde : 1195

“Kimse, hanesinde ihdâs eylediği odasının saçağını, komşusunun hanesi üzerine uzatamaz. Uzatırsa, ol hane üzerine gelen mikdarı kat’ olunur.”

Madde : 1196

“Bir kimsenin bahçesindeki ağacın dalları, komşusunun hanesi yahut bahçesi üzerine uzamış olsa, ol dalları bağlayıp da geri çektirmek, yahut kestirmek ile kendi havasını tefriğ ettirmeye komşusunun salâhiyeti vardır.
Amma ağacın gölgesi, komşusunun bahçesindeki mevrûâta muzırdır diye, ağaç kesilemez.”

Madde : 1197

“Hiç kimse mülkünde tasarruftan men’ olunamaz. Meğer ki, âhara zarar-ı fâhişi ola. Ol halde men’ olunabilir. Nitekim fasl-ı sânde tafsil olunur.”

FASL-I SÂNÎ

MUÂMELÂT-I CİVÂRİYYE HAKKINDADIR

Madde : 1198

“Herkes, kendi mülkü olan hâit üzerine, dilediği kadar çıkar ve istediği şeyi yapar. Zarar-ı fâhiş olmadıkça komşusu mân’i olamaz.”

Madde : 1199

“Binaya zarar veren, yani binaya vehn getiren ve inhidâmına sebep olan, yahut havâyic-i asliyyeyi, yani süknâ gibi binadan maksud olan menfaat-ı asliyyeyi men’ eden şeyler zarar-ı fâhiştir.”

Madde : 1200

“Zarar-ı fâhiş, bi-eyyi vechi kân def’ ettirilir.”

Meselâ bir hanenin ittisâlinde demirci dükkânı yahut değirmen yapılıp da, demir darbından ya değirmenin devrânından, ol hanenin binasına vehn gelmek, yahut fırın ihdâs ile tütünün kesretinden veya bezirhane ihdâs ile râyiha-i kerîhesinden, ol hanede oturulamayacak mertebe sahibi müteezî olmak, zarar-ı fâhiş olmakla bu zararlar bi-eyyi vechi kân def’ ve izâle ettirilir.

Ve kezâ bir kimse, diğerin hanesine muttasıl arasında hark ihdâs ederek, değirmene su icrâ etmekle, hanenin duvarına vehn gelse, yahut bir kimse, komşusunun duvarının dibini mezbele ittihâz ve süprüntü ilka etmekle duvar çürüse, duvarın sahibi zararını def’ ettirir.

Kezâlik birinin hanesi kurbunda, diğerin ihdâs eylediği harmanın tozu gelmekle, ol hanede durulamayacak mertebe sahibi müteezî olsa, zararı def’ ettirilir.

Nitekim birinin harman yeri kurbunda, diğeri bir mürtefi’ bina ihdâs ile, harmanın rüzgârını seddeylese, zarar-ı fâhiş olmakla ref’ ettirilir. Kezâlik bir kimse, bezzazlar çarşısında aşçı dükkânı ihdâs edip de, tütünü komşusunun emti’asına isâbet ile zarar-ı fâhiş olsa def’ ettirilir. Ve kezâlik bir kimsenin hanesindeki kârîz yarılıp da, komşusunun hanesine cereyan etmekle, zarar-ı fâhiş olsa, komşusunun da’vâsı üzerine ol kârîzin ta’mir ve islâhı lâzım gelir.

Madde : 1201

“Bir hanenin havasını, yahut nezâretini kesmek, veyahut güneşin duhûlünü men’ etmek gibi, havâyic-i asliyyeden olmayan menâfi’a mâni’ olmak, zarar-ı fâhiş değildir.

Fakat, zıyâyı bi’l-küllîye seddetmek, zarar-ı fâhiştir.

Binaenaleyh bir kimse, bir bina ihdâs ile, komşusunun pencere olan odasının penceresini seddeyleyip de, yazı okunamayacak mertebede karanlık olsa, zarar-ı fâhiş olmakla def’ ettirilir, “kapısından zıya alsın” denilemez. Zira odasının kapısı, soğuktan ve esbâb-ı saireden nâşî kapanmaya muhtac olur.

Ve eğer odanın iki penceresi olup da, birisi bervech-i bâlâ, bina ihdâsıyla seddedilmiş olsa, zarar-ı fâhiş addolunmaz.”

Madde : 1202

“Mutfak ve kuyu başı ve hanenin havlısı gibi makarr-ı nisvân olan mahallin görünmesi, zarar-ı fâhiş addolunur.

Binaen-alâ-zâlik, bir kimsenin hanesinde ihdâs eylediği penceresinden, yahut müceddeden inşâ eylediği binanın penceresinden, câr-ı mülâsıkının, yahut sokak aşırı hanesi olan bir kimsenin, makarr-ı nisvân olan mahalli görünür olsa, bu zararın ref’iyle emr olunur. Ol kimse dahi, nisvân görülmeyecek sûrette duvar, yahut tahta perde yapıp ol zararı def’ etmeye mecbur olur. Amma beher hal, penceresini seddetmek üzere cebr olunamaz.

Nitekim, çitten ma'mûl bir hâitin aralığında, komşunun makarr-ı nisvân olan mahalli görünür olsa, ol aralıkları seddetmek üzere, hâitin sahibine emr olunur. Amma yıkıp da, duvar yapmak üzere cebr olunamaz.” (22. maddeye bak)

Madde : 1203

“Birinin, insan boyundan yüksek yerde penceresi olup da, ihtimal ki, merdiven vaz'ıyla komşusunun makarr-ı nisvân olan mahalline nazar eyler diye, komşusu ol pencereyi serdettiremez.” (74. maddeye bak)

Madde : 1204

“Bahçe, makarr-ı nisvân addolunmaz.”
Binaenaleyh, bir kimsenin hanesinden, komşusunun makarr-ı nisvân olan mahalli görünmeyip fakat bahçesi görünmekle, komşusu “mücerred aralıkda, nisvân bahçeye çıktıkda hanenden görülmekle bahçeme olan nezaretini kes” diyemez.

Madde : 1205

“Bir kimse, bahçesindeki meyve ağacına çıktıkda, komşusunun makarr-ı nisvân olan mahali görünür ise, ol kimse ağacın üzerine çıkacak oldukda, nisvân tesettür etmek için ihbar etmek lâzımdır. İhbâr etmediği takdirde, hâkim anı bilâ-ihbar ol ağaca çıkmaktan men' eder.”

Madde : 1206

“İki kişi, beynlerinde müşterek olan konağı taksim ettiklerinde, birinin hissesine isâbet eden mahalden, diğerinin makarr-ı nisvân olan mahalli görünür ise, müştereken beynlerinde bir sütte ittihâz etmeleri için emr olunur.”

Madde : 1207

“Bir kimse, meşru' olarak mülkünde tasarruf etmekte iken, başkası anın yanında bina ihdâsıyla, kendisi mutazarrır olsa, zararını ancak kendi def' etmek lâzım gelir.”
Meselâ bir hanenin kadîmî pencerelerinden, diğer kimsenin muhdes hanesinin makarr-ı nisvân olan mahalli görünür olsa, muhdes hane sahibi, mazarratını kendi def' etmek lâzım gelir. Atîk hane sahibinden iddiâyâ salâhiyeti yoktur. Nitekim bir kimse, demirci dükkânına muttasıl arsasında, bir hane ihdâs eylese, “demir darbından haneme zarar-ı fahiş terettüb eder” diye, dükkânı ta'til ettiremez. Ve kezâ, eskiden harman yeri olan bir mahallin kurbunda, biri hane ihdâs ettikde, “harmanın tozu hanem üzerine gelir” diye, harman sahibine “burada harman dökme” diyemez.

Madde : 1208

“Bir menzilin kadîmî, yani atîk pencerelerinden, komşusunun arsa-i haliyesi görünürken, menzil muhterik oldukda, evvelâ komşusu ol arsada hane ihdâs ettikten sonra, ol menzili dahi sahibi, vaz’-ı kadîmi üzre bina ederek açtığı pencerelerden, ol muhdes hanenin makarr-ı nisvân olan mahalli görünür ise, bu mazarratı hane sahibi kendi def’ etmek lâzım gelir. Sahib-i menzile “nezâretini kes” diye cebr edemez.”

Madde : 1209

“Bir kimsenin, hanesinde ihdâs eylediği pencereler ile, komşusunun makarr-ı nisvân olan mevâzı’ı beyninde, komşusunun bir yüksek odası olmakla, makarr-ı nisvân olan mahalli ol pencerelerden görülmez iken, komşusu ol odayı hedm etmekle, ol pencerelerden komşusunun makarr-ı nisvân olan mahalli görünür olsa, komşusu “mücerred pencereler muhdes idi anıñün nezâretini kes” yahut “pencereleri seddet” diyemeyip mazarratını kendi def’ etmek lâzım gelir.”

Madde : 1210

Hâit-i müştereki, sahiplerinden biri, diğèrinin izni olmadıkça terf’ edemez. Ve üzerine köşk vesaire yapamaz. Gerek, âhara muzır olsun ve gerek olmasın.

Fakat birisi, arsası üzerine oda bina etmek üzre kiriş vaz’ edecek, yani kirişlerinin uçlarını ol hâit üzerine bindirecek olsa, müşâriki ana mân’i olamaz. Lâkin, on kadar kiriş vaz’ edecek ise, müşârikin dahi, ol kadar kiriş vaz’ına hakkı olacağından, hâit ne kadar kiriş vaz’ına mütehammil ise, ancak nısfı kadar kiriş vaz’ edebilir, ziyadeye tecâvüz edemez.

Ve eğer, ol hâit üzerinde fi’l-asıl, ikisinin dahi müsâvât üzre kirişleri olduğu halde, biri kendi kirişlerini tezyid edecek olsa, âharı men’ edebilir.”

Madde : 1211

“Hâit-i müşterek sahiplerinden biri, ol hâit üzerindeki kirişlerin mahallerini sâğa, sola ve aşağıdan yukarıya değıştiremez. Amma kirişlerin uçları yüksekte iken indirip de, hâitin daha aşağısına vaz’ edebilir.”

Madde : 1212

“Bir kimsenin su kuyusu kurbunda, komşusu bir kenîf ya kârîz yapıp da, ol kuyunun suyunu ifsâd eylese, zararı def’ ettirebilir. Ve bir vechile def’-i zararı kaabil olmaz ise, o kenîf ya kârîz kapattırılır.

Kezâlik, bir su yolunun yanında, birinin yaptığı kârîzin çirkâbı, suya vâsıl olarak zarar-ı fahîş olup da, kapatmaktan gayri sûretle def’-i zararı kaabil olmasa, ol kârîz kapattırılır.”

FASL-I SÂLİS

TARÎKLAR HAKKINDADIR

Madde : 1213

“Bir tarîkin iki tarafında hanesi olan kimse, birinden diğere köprü inşâ edecek olsa, men’ olunur. Amma inşâ ettikten sonra, eğer mârreye zararı yok ise hedm olunmaz.

Fakat böyle tarîk-i âmm üzere yapılmış olan köprülerde ve şehnişinlerde hakk-ı karâr olmaz. Binaen-alâ-zâlik berveç-i bâlâ tarîk-i âmm üzere inşâ olunan köprü münhedim olduktan sonra, sahibi bina edecek olsa, yine men’ olunabilir.”

Madde : 1214

“Tarîk-i âmm üzerinde alçak çıkıntılar ve şehnişinler gibi mârreye zarar-i fâhişi olan şeyler, kadîm olsa bile ref’ ettirilir.” (7. maddeye bak)

Madde : 1215

“Bir kimse, hanesini ta’mir edecek oldukda, mârreye zarar vermemek şartıyla, tarîkin bir tarafında serîan çamur yapıp binasına sarf edebilir.”

Madde : 1216

“Lede’l-hâce, emr-i sultânî ile bir kimsenin mülkü, kıymetiyle alınıp, tarîka ilhâk olunabilir. Fakat te’diye-i semen olunmadıkça mülkü yedinden alınamaz.”

Madde : 1217

“Mârreye mazarratı olmadığı halde, bir kimse tarîkin fazla olan yerini, semen-i misliyle cânib-i mîrîden alıp hanesine ilhâk edebilir.”

Madde : 1218

“Tarîk-i âmma, kim olur ise olsun mücedded kapı açabilir.”

Madde : 1219

“Tarîk-i hâssda hakk-ı mürûru olmayan kimse, müceddeden kapı açamaz.”

Madde : 1220

“Tarîk-i hâss, anda hakk-ı mürûru olanların mülk-i müşterekleri gibidir.

Binaenleyh tarîk-i hâss esahâbından birisi, sahibinin izni olmadıkça, gerek muzır olsun ve gerek olmasın, ol tarîkda bir şey ihdâs edemez.”

Madde : 1221

“Tarîk-i hâss eshâbından biri, sair eshâb-ı tarîkin izni olmadıkça, müceddeden bina eylediği hanesinin damlasını, ol tarîka akıtamaz.”

Madde : 1222

“Bir kimse, tarîk-i hâssda olan kapısını seddetmekle, hakk-ı mürûru sâkıt olmaz. Binaenaleyh kendisi hanesini satsa, müşteri tekrar kapısını açabilir.”

Madde : 1223

“Tarîk-i âmmdan mürûr edenlerin kesret-i izdihamdan nâşî tarîk-i hâssa duhûl etme hakları vardır. Binaenaleyh tarîk-i hâss eshâbı, beynlerinde bi'l-ittifak ol tarîk-i hâssı satamazlar ve beynlerinde taksim edemezler ve ağzını seddeleyemezler.”

FASL-I RÂBİ'

HAKK-I MÜRÛR VE MECRÂ VE MESÎL

Madde : 1224

“Hakk-ı mürûrda ve hakk-ı mecrâda ve hakk-ı mesîlde kadîme itibar olunur. Yani bunlar, kadîmden olageldiği vech üzere terk ve ibka olunurlar. Zira (6. madde) hükmünce, kadîm olan şey hali üzere ibka olunur ve hilâfına delil olmadıkça, tagyîr olunmaz. Amma, şer'a muhalif olan kadîme i'tibar yoktur. Yani fi'l-asl nâmeşru' olarak yapılmış olan şey kadîm olsa da, ana itibar olunmayıp, zarar-ı fâhişi var ise izâle olunur.” (27. maddeye bak)
Meselâ, bir hanenin çirkâbı, ezkadîm tarîk-i âmmda cârî olagelse ve mârreye zararı olsa, kadîmine i'tibar olunayıp, zararı def' ettirilir.

Madde : 1225

“Birinin arsasından, diğer kimsenin hakk-ı mürûru olduğu halde, arsa sahibi anı mürûr ve ubûrdan men' edemez.”

Madde : 1226

“Mübîhin, ibâhasından rücû’a salâhiyeti vardır. Ve bir zarar, izin ve rızâ ile lâzım olmaz.”

Binaen-alâ-zâlik bir kimse, diğerin arsasından hakk-ı mürûru olmadığı halde, mücerred sahibinin izniyle bir müddet mürûr ettikten sonra, sahibi dilerse anı mürûrdan men’ edebilir.

Madde : 1227

“Birinin arsasından, bir mümerr-i muayyende, hakk-ı mürûru olan kimsenin izniyle, sahib-i arsa ol mümerr üzerine bina ihdâs eylese, ol kimsenin hakk-ı mürûru sâkıt olup, arsa ile artık muhâssamaya hakkı kalmaz.” (51. maddeye bak)

Madde : 1228

“Birinin arsasından, diğerkimsenin hakkı yahut su yolu bi-hak cârî olagelirken, arsa sahibi “fimâ ba’d icrâ ettirmem” diye men’ edemez.

Ve bunlar, ıslah ve ta’mire muhtac oldukda, mümkün ise sahibi, mecrâya duhûl ile bunları ıslah ve t’amîr eder.

Amma ol arsaya girmedikçe, ta’mirleri mümkün olmadığı halde, sahibi arsasına girmeye izin veremez ise, hâkim tarafından kendisine “ya arsana girmek üzere izin ver, yahut sen ta’mir et” diye cebr olunur.”

Madde : 1229

“Bir hanenin yağmur suları, ezkadîm komşusunun hanesine akmakta olduğu halde, komşusu “bundan sonra akıtmam” diye men’ edemez.”

Madde : 1230

“Bir tarîkda olan hanelerin odaları, ezkadîm ol tarîka mensub ve oradan alt tarafında vâki’ bir arsa içinden cârî olagelirken, arsa sahibi, arsasındaki mesîl-i kadîmi seddedemez. Seddederse, hâkim tarafından seddi ref’ ile vaz’-ı kadîmine ircâ’ olunur.”

Madde : 1231

“Bir kimse, muhdes odasının damlasını, âharın hanesine akıtamaz.”

Madde : 1232

“Bir hanede, hakk-ı mesîli olan kârîzi, hane sahibi yahut satar ise müşterisi, kemâ fi’s-sâbık akmaktan men’ edemez.”

Madde : 1233

“Bir haneden, bi-hak cârî olan kârîz, dolup yahut yarılp da, hane sahibine zarar-ı fâhiş olsa, kârîzin sahibi bu zararı def’a mecbur olur.”

BÂB-I RÂBİ’

ŞİRKET-İ İBÂHA BEYANINDA OLUP YEDİ FASLI HÂVÎDİR

FASL-I EVVEL

MUBAH OLUP OLMAYAN ŞEYLER BEYANINDADIR

Madde : 1234

“Su ve ot ve ateş mubahtır. Nâs bu üç şeyde şürekâdır.”

Madde : 1235

“Yer altında cereyan eden sular, kimsenin malı değildir.”

Madde : 1236

“Bir şahs-ı mahsusun, sa’y ü ameli ile istinbât olunmuş olmayıp da, nâsın intifa’ edegeldiği kuyular, beynennâs müşterek ve mubah olan şeylerdendir.”

Madde : 1237

“Denizler ve büyük göller, mubahtır.”

Madde : 1238

“Memlûk olmayan enhâr-ı âmme ki, mukaseme yani bir cemaatin mülkü olan mecrâlara dahil olmayan nehirlerdir. Bunlar dahi mubahtır. Nil ve Fırat ve Tuna ve Tunca gibi.

Madde : 1239

“Enhâr-ı memlûke ki, yani berveç-i meşrûh mukaseme dahil olan nehirler iki nev’dir:

Nev'-i evvel : Ol nehirlerdir ki, suyu beyne's-şürekâ müteferrik ve münkaksim olur. Fakat onların arazisinde tamamen mahvolmayıp, bakıyyesi âmmeye mubah olan mefâzelere yani kırlara cereyan eyler. Bu kaabilden olan nehirler, min vechi âmm olduğundan, bunlara dahi nehr-i âmm denilir. Bunlarda dahi şüf'a cârî olmaz.

Nev'i sâni : Nehr-i hâssdır ki, suyu eşhâs-ı ma'dûdenin arazisine müteferrik ve münkasim olur ve arazilerinin nihayetine varınca mahvolup, bir mefâzeye menfezi olmaz. İşte şüf'a ancak bu nev'de cârî olur."

Madde : 1240

"Bir kimsenin, arazisine nehrin getirdiği çamur, anın mülküdür. Diğer kimse ana taarruz edemez."

Madde : 1241

"Sahipsiz yerlerde, hüdâ-yı nâbit olan otlar, mubah olduğu gibi, bir kimsenin mülkünde sebebiyeti olmaksızın, hüdâ-yı nâbit olan otlar dahi mubahtır.

Amma bu hususta, ol kimsenin tesebbübü olsa, şöyle ki, arazisini saky etse, yahut etrafına hendek çevirmek gibi bir vechile, enbât için i'dâd ve tehîe eylese, ol arazide hâsıl olan nibâtât kendi malı olur. Âhar kimse anlardan bir şey alamaz. Alıp da, istihlâk ederse zâmin olur."

Madde : 1242

"Ot : Sâkı olmayan nibâtât olup, eşcâra şâmil olmaz. Mantar dahi ot hükmündedir."

Madde : 1243

"Cibâl-i mubahede, yani kimsenin yed-i temellüküne geçmemiş olan, dağlardaki hüdâ-yı nâbit ağaçlar mubahtır."

Madde : 1244

"Bir kimsenin mülkünde, hüdâ-yı nâbit olan ağaçlar kendisinin mülküdür. Anın izni olmadıkça, başkası anları ihtitâb edemez, ederse zâmin olur."

Madde : 1245

"Bir kimse bir ağacı aşılarsa, aş kaleminden süren filizler kendisinin mülkü olduğu gibi, meyveleri dahi anın olur."

Madde : 1246

“Bir kimsenin, nefsi için ektiği tohumun her türlü hâsılâtı, kendi malıdır. Kimse tarafından taarruz olunamaz.”

Madde : 1247

“Av mubahtır.”

FASL-I SÂNÎ

MUBAH OLAN ŞEYLERİN KEYFİYYET-i İSTİMLÂKİ BEYANINDADIR

Madde : 1248

“Esbâb-ı temellük üçtür: Birincisi; bey’ ve hibe gibi, mülkü bir mâlikden diğer mâlike nakildir. İkincisi; irs gibi, bir kimsenin diğere halef olmasıdır. Üçüncüsü; mâliki olmayan bir mubah şeyi, ele geçirmektir. Bu dahi ya hakikîdir ki, ol şeye hakikaten vaz’-ı yed eylemektir. Yahut hükmîdir ki, yağmur suyu biriktirmek için bir kap koymak ve av için tuzak kurmak gibi, sebebini tehîe ile olur.”

Madde : 1249

“Her kim ki, mubah olan şeyi ihrâz eylerse, ana müstakillen mâlik olur.”

Meselâ, bir kimsenin testi, yahut fıçısı gibi bir kab ile, bir nehirden aldığı su, ol kab içinde muhrez ve mahfûz olmakla, ol kimsenin malı olur. Başkasının andan intifa’a salâhiyeti yoktur. Ve sahibin izni olmaksızın, başkası ahz ve istihlâk ederse zâmin olur.

Madde : 1250

“İhrâzın, kasda makrûn olması lâzımdır.”

Binaenaleyh bir kimse, yağmur suyu almak kastıyla bir mahalle bir kab koydukda, ol kab içinde toplanan yağmur suyu, ol kimsenin malı olur.

Kezâlik, su biriktirmek için inşâ olunan havuz ve sarnıçdaki su, sahibinin malıdır. Amma, bir kimsenin bigayr-i kasd, bir mahalle vaz’ ettiği kab derûnunda biriken yağmur suyu, kendisinin malı olmaz. Başka bir kimse, anı ahz ile istihlâk edebilir. (2. maddeye bak)

Madde : 1251

“Suyu ihrâzda, arkası münkatı’ olmak şarttır.

Binaenaleyh, içinden su sızan kuyudaki su muhrez olmaz. Sahibi ibâha etmeksizin, diğer kimse öyle bir kuyuda, sızıp da müctemî’ olan suyu, ahz ve istihlâk eylese, zamân lâzım gelmez.

Ve kezâ, suyu mütetâbiu’l-vürûd olan, yani bir tarafından ne kadar su çıkarsa, diğer tarafından o kadar su giren havuzlardaki su, muhrez değildir.”

Madde : 1252

“Hüdâ-yı nabît otlar, toplamakla ve biçip demet etmekle ihrâz olunmuş olur.”

Madde : 1253

“Cibâl-i mubahada hüdâ-yı nabît olan ağaçları, kim olursa olsun, ihtitâb edebilir. Ve mücerred ihtitâb ile, yani toplamakla anlara mâlik olur, bağlamak şart değildir.”

FASL-I SÂLİS

MUBAH OLAN ŞEYLERİN AHKÂM-I UMÛMİYESİ BEYANINDADIR

Madde : 1254

“Mubah ile herkes intifa’ edebilir. Fakat saire zarar vermemek ile meşrûttur.”

Madde : 1255

“Mubah olan şeyi, ahz ve ihrâz etmekten, bir kimse âhar kimseyi men’ edemez.”

Madde : 1256

“Sahipsiz yerlerde, hüdâ-yı nâbit olan otları, herkes hayvanına yedirebilir ve anlardan istediği kadar ahz ve ihrâz edebilir.”

Madde : 1257

“Bir kimsenin mülkünde, kendisinin tesebbübü olmaksızın, hüdâ-yı nabît olan otlar dahi mubah ise de sahibi, kendi mülküne âharı duhûlden men’ edebilir.”

Madde : 1258

“Bir kimsenin, cibâl-i mubahadan toplayıp da orada bıraktığı odunları, başkası ahz eylese, ol kimse istirdad edebilir.”

Madde : 1259

“Cibâl-i mubahada ve sahihsiz vâdilerde ve meralardaki sahihsiz ağaçların meyvelerini, kim olursa olsun, devşirebilir.”

Madde : 1260

“Bir kimse, birini kırdan odun toplama, yahut av tutmak için istîcar etse, ol ecîrin topladığı odun veya tuttuğu av müste’cirin olur.”

Madde : 1261

“Bir kimse, kendi mülkünde ateş yaksa, sairini mülküne duhûl ile intifa’dan men’ edebilir. Amma, kimsenin mülkü olayan sahrada biri ateş yaksa, sair nâs anınla intifa’ edebilir. Şöyle ki, anınla ısınabilir

ve ziyâsında bir şey dikebilir. Ve andan kandilini yakaabilir. Ateşin sahibi mân’i olamaz. Fakat sahibinin izni olmadıkça, kimse ol ateşten bir kor alamaz.”

FASL-I RÂBÎ’

HAKK-I ŞİRB VE ŞEFE BEYANINDADIR

Madde : 1262

“Şirb : Ekin ve hayvan sulamak için su ile intifa’ etmek nöbetidir.”

Madde : 1263

“Hakk-ı şefe : Su içmek hakkı demektir.”

Madde : 1264

“Herkes, hava ve ziyâ ile intifa’ eylediği gibi, denizler ve büyük göller ile dahi intifa’ eyler.”

Madde : 1265

“Memlûk olmayan nehirlerden, herkes arazisini saky edebilir. Ve arazisini saky etmek ve değirmen inşâ eylemek üzre, cedvel ve hark açabilir. Fakat saire mazarratı olmamak şarttır. Binaenaleyh, suyu taşıyıp da halka zarar verse, yahut nehrin suyu bütün bütün kesilse, veyahut kayıkların seyrine mâni’ olsa men’ olunur.”

Madde : 1266

“Muhrez olmayan suda, cümle insan ve hayvanların hakk-ı şefesi vardır.”

Madde : 1267

“Enhâr-ı memlûkenin, yani mecâr-i memlûkeye dahil olan suların hakk-ı şirbi, eshâbınıdır. Sairinin anlarda hakk-ı şefesi vardır. Binaen-alâ-zâlik, bir cemâata mahsus olan nehirden, yahut birinin harkından ya kanâtından yahut kuyusundan bilâ-izn başkası arazisini saky edemez. Fakat, hakk-ı şefesi olmak hasebiyle su içebilir. Ve hayvanlarının kesreti hasebiyle nehrin ya harkın veyahut kanâtın tahrîbinden havf olunmaz ise, hayvanlarını dahi getirip sulayabilir. Ve bir de desdi ve fıçı ile su alıp hanesine ve bahçesine götürebilir.”

Madde : 1268

“Bir kimsenin mülkü derûnunda, suyu mütetâbiu’l-vürûd olan bir havuz, yahut bir kuyu veyahut bir nehir olduğu halde su içmek isteyen kimse, mülküne duhûlden men’ edebilir. Lâkin, kırbinda başka içecek mubah su bulunmaz ise, mülk sahibi, ya ol kimseye su çıkarmaya ve yahut girip de su alması için ruhsat vermeye mecburdur. Ve su çıkarmadığı taktirde, ol kimsenin girip de su almaya hakkı vardır. Fakat bi-şartı’s-selâmmedir. Yani havuzun ya kuyunun veyahut nehrin kenarını bozmak gibi, bir zarar etmemesi şarttır.”

Madde : 1269

“Bir nehr-i müşterekte hissedar olan kimse, diğerlerinin izni olmadıkça, andan diğer bir nehir yani cedvel veya hark açamaz. Ve kadîm nöbetini tebdil eyleyemez. Ve kendi nöbetini, ol nehirden hakk-ı şirbi olmayan diğer arazisine sevk edemez. Ve bu şeylere diğer hissedarân rızâ verseler, ba’dehu kendileri, yahut vârisleri rucû’ edebilirler.

FASL-I HÂMİS

İHYÂ-İ MEVÂT HAKKINDADIR

Madde : 1270

“Arazi-i mevât : Ol yerlerdir ki, kimsenin mülkü ve bir kasaba ve karyenin merası ya muhtetabı, yani baltalığı olmadığı halde, aksâ-yı umrândan baîd ola.

Yani, kasaba ya karyenin en kenarındaki hanelerden, cehîrû’s-savt olan kimsenin, sadâsı istimâ’ olunmaya”

Madde : 1271

“Umrâna karîb olan yerler, ahaliye mera ve harman yeri ve muhtetab olmak üzere terk olunur. Ve bu yerlere arazi-i metrûke denilir.”

Madde : 1272

“Bir kimse, izn-i sultânî ile arazi-i mevâddan bir yeri, ihyâ ve i’ mâr eylese, ana mâlik olur.

Ve eğer, sultan yahut vekili bir kimseye, bir yerden mücerred intifa’ edip de, temellük etmemek üzere ihyâsına izin verse, ol kimse me’zûn olduğu vechile, ol yerde tasarruf eder. Amma ol yere mâlik olmaz.”

Madde : 1273

“Bir kimse, bir kıt’a arazinin bir mikdarını ihyâ edip de, bâkisini terk etse, ihyâ ettiği mahallere mâlik olup, bâkisi anın olmaz.

Fakat, ihyâ eylediği arazinin ortasında, bir mikdar mahalli hâlî kalsa, ol mahal dahi anın olur.”

Madde : 1274

“Bir kimse, arazi-i mevâttan bir yeri ihyâ ettikten sonra, diğer kimseler dahi gelip dört tarafındaki yerleri ihyâ etseler, ol kimsenin yolu, en sonra ihyâ edenin arazisinde taayyün eder. Yani, anın yolu oradan olur.”

Madde : 1275

“Tohum ekmek ve fidan dikmek, arzı ihyâ olduğu gibi, nadas eylemek, ya saky etmek yahut saky için hark ve cedvel açmak ihyâdır.”

Madde : 1276

“Bir kimse, arazi-i mevâttan bir yerin etrafına duvar çekse, yahut sel suyundan muhâfaza edecek kadar, etrafını yükseltip de, müsennât yapsa, ol yeri ihyâ etmiş olur.”

Madde : 1277

“Taş, yahut diken veya kuru ağaç dalları vaz’ ederek, arazinin cevânib-i erba’asını ihâta etmek, yahut arazinin otlarını ayıklamak, veyahut içindeki dikenleri yakmak, veyahut kuyu kazmak, ol araziye ihyâ demek olmayıp, ancak tahcîrdir.”

Madde : 1278

“Bir kimse, arazi-i mevâtta olan otları, ya dikenleri biçip ve arazinin etrafına vaz’ ile, üzerlerine toprak dahi vaz’ edip, ancak sel suyuna mâni’ olacak vechile müsennâtını itmâm eylese, ol araziye ihyâ etmiş olmayıp, fakat tahcîr eymiş olur.”

Madde : 1279

“Bir kimse, arazi-i mevâtta bir mahalli tahcîr etse, üç sene müddet ol yere sairinden ehak olur. Üç seneye kadar ihyâ etmez ise hakkı kalmaz. Ve ihyâ etmek üzre başkasına verilebilir.”

Madde : 1280

“Bir kimsenin, izn-i sultânî ile arazi-i mevâtta kazdığı kuyu, kendisinin malıdır.”

FASL-I SÂDİS

ARAZİ-İ MEVÂTTA İZİN-İ SULTÂNÎ İLE HAFR OLUNAN KUYULARIN VE İCRÂ OLUNAN SULARIN VE GARS OLUNAN AĞAÇLARIN HARİMİ BEYANINDADIR

Madde : 1281

“Kuyunun harîmi, yani havlısının hukuku, her taraftan kırk arşundur.”

Madde : 1282

“Gözlerin, yani bir yerden çıkarılıp da, suyu yer yüzünde cârî olan menba’ların harîmi, her taraftan beşer yüz arşundur.”

Madde : 1283

“Her vakit ayıklanmaya muhtaç olmayan, nehr-i kebîrin iki taraftan harîmi, nehrin nisfı kadardır ki, iki taraftaki harîmlerinin mikdarı nehrin arzına müsâvî olur.”

Madde : 1284

“Her vakit ayıklanmaya muhtaç olan, nehr-i sagîrin, yani harkların ve cedvellerin ve bir de yer altındaki kanâtın harîmleri, ayıklanacakları vakit, taşlarını ve çamurlarını tarh ve ilkaa için lüzumu kadar yerdur.”

Madde : 1285

“Suyu, yer yüzünde cârî olan kanâtın harîmi, gözler gibi her taraftan beşer yüz arşundur.”

Madde : 1286

“Kuyuların harîmi, sahiplerinin mülküdür. Başkası anda bir vechile tasarruf edemez. Ve bir kimse, diğerinin harîminde kuyu kazsa kapattırılır.”

Menbaların ve nehirlerin ve kanavâtın harîmleri dahi, bu vech üzredir.”
Madde : 1287

“Bir kuyunun harîmi kurbunda, diğer, izn-i sultânî ile bir kuyu hafr etse, sair cihetlerde bu kuyunun dahi kırk arşun harîmi olur. Amma evvelki kuyunun cihetinde, anın harîmine tecâvüz edemez.”

Madde : 1288

“Bir kuyunun harîmi haricinde, bir kimse kuyu kazıp da, evvelki kuyunun suyu, bu kuyuya gitse, bir şey lâzım gelmez.
Nitekim bir kimse, diğerin dükkânı yanında dükkân açıp da, evvelki dükkânın ahz ve itâsı kâsid olsa, ikinci dükkân seddolunamaz.”
Madde : 1289

“Arazi-i mevâtta, izn-i sultânî ile gars olunan ağacın harîmi, her taraftan beşer arşundur. Bu mesâfe derûnunda, başkası ağaç gars edemez.”
Madde : 1290

“Diğerin arsası içinde, cereyan eden harkın iki tarafından, suyu tutacak kadar kenarları, hark sahibinindir. Ve iki tarafından kenarları mürtefi’ ise, bu mürtefi’ yerler dahi kezâlik hark sahibinindir.
Ve eğer, kenarları mürtefi’ olmayıp da, üzerlerinde gerek arsa sahibinin ve gerek hark sahibinin, magrûs ağaçları olmak gibi, birinin zi’l-yed olduğuna dair, bir delil dahi bulunmaz ise, ol halde bu yerler arsa sahibinindir. Fakat hark sahibi dahi, harkını ayıklayacağı vakit çamurunu, iki tarafa tarh ve ilkaa etmeye hakkı vardır.”

Madde : 1291

“Bir kimsenin, kendi mülkünde hafr eylediği kuyunun harîmi yoktur. Komşusu dahi anın yanında ve kendi mülkünde, diğer bir kuyu hafr edebilir. Ve ol kimse “benim kuyumun suyunu cezb eder” diye, komşunun kuyu hafr etmesine mâni olamaz.”

FASL-I SÂBİ’

AHKÂM-I SAYDA DAİR OLAN MESÂİL BEYANINDADIR

Madde : 1292

“Gerek mızrak ve tüfenk gibi, âlât-ı câriha ile ve gerek ağ ve mızrak gibi şeylerle ve gerek mualllem kelb gibi azılı hayvanlar ve mualllem doğan gibi yırtıcı kuşlarla av tutmak câizdir.”

Madde : 1293

“Sayd yani av, insandan mütevahhiş olan yabânî hayvandır.”

Madde : 1294

“Hayvanât-ı ehliyye sayd olunmadığı gibi, insan ile me'nûs olan yabânî hayvanlar dahi sayd olunmaz.” Binaen-alâ-zâlik, emsâli delâletiyle yabânî olmadığı ma'lûm olan güvercin, yahut ayağında zil olan doğan ve boynunda tasma bulunan geyik tutulsa, lukata kaabilinden olup, sahibi zuhurunda vermek üzre tutan kimsenin anı i'lân etmesi lâzım gelir.

Madde : 1295

“Saydın insandan mümteni' olması, yani ayaklarıyla yahut kanatlarıyla savuşup kurtulabilecek halde bulunması lâzımdır. Kaçıp kurtulamayacak hale dûçâr olsa, meselâ, bir geyik bir kuyuya düşse hal-i saydiyyetten çıkmış olur.”

Madde : 1296

“Kim ki, bir avı hal-i saydiyyetten çıkarırsa, anı tutmuş olur.”

Madde : 1297

“Av tutanıdır.”

Meselâ, bir kimse bir ava atıp da, anı kaçıp kurtulamayacak sûrette cerh eylese, ana mâlik olur. Amma hafifçe, yani kaçıp kurtulabilecek sûrette cerh etmekle ana mâlik olmayıp, diğer kimse anı vurmakla yahut, diğer sûretle tutsa ana mâlik olur.

Ve kezâ, bir kimse bir avı vurup düşürdükten sonra, ol av kalkıp da kaçarken, diğer kimse anı ahz ile istimlâk edebilir.

Madde : 1298

“İki sayyâdın kurşunları, birden bir ava isâbet eylese, ol av ikisi beyinde münâsefeten müşterek olur.”

Madde : 1299

“İki kimse, kelb-i muallemlerini saliverip de, ikisi bir ava isâbet etse ol av, sahipleri beyinde kezâlik müşterek olur. Ve eğer her biri bir av tutsa, her birinin tuttuğu av sahibinin olur.

Kezâlik iki kimse, kelb-i muallemlerini salverip de, biri avı düşürmüş ve diğeri öldürmüş olduğu sûrette, eğer evvelkisinin kelbi anı kaçıp kurtulamayacak hale getirmiş ise, ol av anındır.”

Madde : 1300

“Bir kimsenin harkında ya cedvelinde, avlamaksızın tutulamaz olan balıkları, diğerkimse sayd ile istimplâk edebilir.”

Madde : 1301

“Bir kimse, su kenarında sayd-ı mâhî için bir yer tehîe ederek, oraya bir çok balık gelip de, su azalarak ol balıklar avlamaya muhtaç olmaksızın tutulabilir olsa, ol balıklar ol kimsenin olur. Amma ol mahalde, suyun kesretinden nâşî balıkların tutulması avlamaya muhtac olsa, bu balıklar ol kimsenin olmayıp, diğerkimse anları sayd ile istimplâk edebilir.”

Madde : 1302

“Bir kimsenin hanesine bir av girip de, anı tutmak için kapısını seddeylese, ana mâlik olur. Amma kapısını seddile ihrâz etmeden, ana mâlik olmayıp, diğerkimse, ol avı tutuverse ana mâlik olur.”

Madde : 1303

“Bir kimse, sayd için bir mahalle, ağ ve tuzak gibi bir şey vaz’ edip de, bir av tutulsa, ol kimsenin malı olur. Fakat bir kimsenin, ağın kurumak için bir mahalle serip de, ana bir av tutuluverse, anın malı olmaz. Nitekim, arazisindeki çukura düşen avı, diğerkimse ahz ile istimplâk edebilir. Amma ol arazi sahibi ol çukuru sayd için hafr etmiş ise, ol ava sairinden ehâk olur.” (1250. maddeye bak)

Madde : 1304

“Bir yabânî hayvan, bir kimsenin bahçesinde yuva yapmakla, yumurtlamakla anın malı olmaz. Diğerkimse, anın yumurtalarını yahut yavrularını ahz ediverse, bahçe sahibi istirdad edemez. Fakat ol kimse, bahçesini yabânî hayvan gelip de yumurtlamak ve yavrulamak için tehîe etmiş ise, gelip yumurtlayan ve yavrulayan hayvanların, yumurtaları ve yavruları kendisinin olur.”

Madde : 1305

“Bir kimsenin bahçesinde, mekân ittihâz eden arıların yaptığı bal, ol bahçenin menâfi’inden ma’dûd olarak, ol kimsenin malıdır. Bir kimse ana taarruz edemez. Yalnız beytü’l-male öşrünü vermesi lâzım gelir.”

Madde : 1306

“Bir kimsenin kovanında müctemi’ bulunan arılar, mal-i muhrez addolunur. Bunların balı dahi ol kimsenin malıdır.”

Madde : 1307

“Birinin kovanından çıkan oğul arısı, diğerin hanesine konup da, hane sahibi ahz eylese, kovan sahib anı istirdad edebilir.”

BÂB-I HÂMİS

NAFAKÂT-I MÜŞTEREKE BEYANINDA OLUP İKİ FASLI HÂVÎDİR

FASL-I EVVEL

EMVÂL-İ MÜŞTEREKENİN TA’MİRÂTI VE DİĞER BAZI MASÂRIFÂTI BEYANINDADIR

Madde : 1308

“Bir mülk-i müşterek, ta’mir ve termîme muhtaç oldukda, sahipleri hisselerine göre bî’l-iştirâk ta’mir ederler.”

Madde : 1309

“Hissedarlardan biri, diğerrinin izniyle kendi malından kadr-i ma’rûf para sarf ederek, mülk-i müştereki ta’mir etse müşârikine hissesiyle rücû’ eder.

Yani masraftan, müşârikinin hissesine her ne isâbet ederse, anı ondan alır.”

Madde : 1310

“Muhtac-ı ta’mir olan, mülk-i müşterekin sahiplerinden biri gâib olup da, diğeri anı ta’mir etmek istedikde, hâkimden izin alır.

Ve hâkimin izni, gâib olan hissedarın izni makamına kaaim olur.”

Yani, hazır olan hissedar, izn-i hâkimle ol mülk-i müştereki ta’mir ettikde, gâib olan müşârikinden izin almış hükmünde olarak, masraftan hissesiyle ana rücû’ eder.

Madde : 1311

“Bir kimse, müşârikinden ve hâkimden istîzân etmeksizin, mülk-i müştereki hodbehod ta’mir eylese, müteberri’ olur.”

Yani masraftan, müşârikinin hissesine isâbet eden miktarı, andan alamaz. Ol mülk-i müşterek, gerek kaabil-i kısmet olsun ve gerek olmasın.

Madde : 1312

“Bir kimse, kaabil-i kısmet olan mülk-i müşterekini ta’mir etmek isteyip de, müşâriki imtina’ etmişken, hodbehod ta’mir eylese müteberri’ olur.

Yani, müşârikine hissesiyle rücû’ edemez.

Ve eğer ol kimse, müşârikinin bu vechile imtina’ı üzerine hâkime müracaat etse, (25. maddeye) mebnî, ta’mir cebr olunamaz. Fakat cebren taksim olunabilir. Ve ba’de’l-kısme, ol kimse kendi hissesinde istediğini yapar.”

Madde : 1313

“Değirmen ve hamam gibi, kaabil-i kısmet olmayan bir mülk-i müşterek ta’mire muhtaç olmakla, sahiplerinden biri ta’mir etmek isteyip de, müşâriki imtina’ etse, hâkimin izniyle kendi tarafından, kadr-i ma’rûf para sarf ederek ta’mir eylesin. Ve masârif-i ta’miriyeden, müşârikinin hissesine isâbet eden miktâr para, kendisinin alacağı olur. Ve ol mülk-i müştereki icâr ile ücretinden işbu alacağı istîfâ edebilir. Ve eğer, hâkimden istîzân etmeksizin ta’mir etmiş ise, ne kadar sarf ettiğine bakılmayıp, ancak binanın vakt-i ta’mirdeki kıymetinden, müşârikinin hissesine isâbet eden miktarı, berveçh-i meşrûh istîfâ edebilir.”

Madde : 1314

“Böyle değirmen ve hamam gibi, kaabil-i kısmet olmayan mülk-i müşterek, bi’l-küllüyye münhedim olup da, arsa-i sırfe kaldığı halde sahiplerinden biri, bina etmek isteyip de diğeri imtina’ eylese, binaya cebr olunmayıp arsası taksim olunur.”

Madde : 1315

“Fevkaanîsi birinin, tahtânîsi diğerin mülkü olan ebniye, münhedim ya muhterik olsa, her biri kemâ fi’s-sâbık ebniyesini yapar. Ehadü hüma âhara mâni’ olmaz.”

Ve fevkaanî sahibi, tahtânî sahibine “sen ebniyeni yap ki, üzerine ben de ebniyemi yapayım” deyip de, tahtânî sahibi imtina’ etmekle, fevkaanî sahibi, hâkimden izin alarak, tahtânî ve fevkaanî ebniyeyi inşâ ettikde, tahtânî sahibi, hisse-i masrafını verinceye dek, anı tahtânîde tasarruftan men’ eder.”

Madde : 1316

“İki komşu beynindeki hâit-i müşterek üzerinde, tarafeynin köşk ve giriş uçları gibi, hamûleleri olduğu halde hâit münhedim olup da, birinin imtina’ı üzerine diğeri bina eylese, müşâriki, masrafının nisfını te’diye edinceye dek, anı ol hâit üzerine hamûle vaz’ından men’ eder.”

Madde : 1317

“İki hane beynindeki duvar, münhedim olup da, birinden diğèrinin makarr-ı nisvân olan mahalli görünür olduğu cihetle, birinin sahibi, müştereken duvarı bina etmek istediği halde, diğèrinin sahibi imtina’ eylese, binaya cebr olunmaz. Fakat tahtadan yahut sair nesneden, bi’l-iştirâk beynlerinde bir sÛtre ittihâz etmeleri için, hâkim tarafından cebr olunur.”

Madde : 1318

“İki komşu beyninde müşterek olan duvara vehn gelip de, sÛkÛtundan havf olunmakla, biri nakzını istediği halde diğèri imtina’ etse, bi’l-iştirâk nakz ve hedm etmek Ûzre cebr olunur.”

Madde : 1319

“İki sagîr, yahut iki vakıf beyninde müşterek olan bir akar, ta’mire muhtac olup da, hâli Ûzre ibkaası muzır olduğu halde, iki vasîden yahut iki mütevelîden biri, ta’mir etmek isteyip de, diğèri imtina’ eylese, ta’mire cebr olunur.”

Meselâ, iki sagîrin haneleri beyninde, bir müşterek duvar olup da, sÛkÛtundan havf olunarak, birinin vasîsi ta’mir etmek istediği halde, diğèrinin vasîsi ibâ eylese, cânib-i hâkimden bir emîn adam irsâl ile nazar olunur. Fi’l-vâki’ duvarın hâli Ûzre terki takdirinde, sagîrler hakkında zarar olacağı ma’lûm olursa, ibâ eden vasî diğèr vasî ile müştereken, mal-i sagîrden evvel, duvarı ta’mir etmek Ûzre cebr olunur.

Kezâlik, iki vakıf beyninde müşterek olan bir hane, ta’mire muhtac olup da, mütevellilerden biri ta’mir etmek istediği halde, diğèri imtina’ eylese, mal-i vakıftan ta’mir etmek Ûzre hâkim tarafından cebr olunur.

Madde : 1320

“İki kişi beyninde müşterek bir hayvan olup da, birisi anı beslemekten ibâ etmekle, diğèri hâkime mÛracaat etse hâkim, ibâ eden hissedara “ya hissene sat ve yahut müştereken hayvanı besle” diye emreder.

FASL-I SÂNÎ

NEHİR VE MECRÂLARIN KERİ VE ISLÂHI HAKKINDADIR

Madde : 1321

“Memlûk olmayan nehrin kerî ve islâhı, yani ayıklanması beytü’l-mal üzerinedir. Ve eğer beytü’l-malin vÛs’ati yok ise, anı ayıklamak Ûzre nâsa cebr olunur.”

Madde : 1322

“Memlûk olan nehr-i müşterekin ayıklanması, eshâbı yani hakk-ı şirbi olanlar üzerinedir. Hakk-ı şefe eshâbı meûnet-i kerî ve islahatda teşrîk olunamaz.”

Madde : 1323

“Hakk-ı şirb eshâbından bazıları, nehr-i müştereki tathîr etmek isteyip de, bazıları ibâ ettiği sûrette nazar olunur. Eğer nehr-i âmm ise ibâ eden kimse sairleriyle bi'l-iştirâk ayıklamak üzere cebr olunur. (26. maddeye bak) Ve eğer nehr-i hâss ise, ayıklamak isteyenler hâkimin izniyle ol nehri ayıklayıp imtina' eden kimse masraftan hissesine isâbet eden mikdarı îfâ edinceye dek, anı ol nehr ile intifa'dan men' eder.”

Madde : 1324

“Hakk-ı şirb eshâbından kâffesi, nehr-i müştereki ayıklamaktan imtina' ettikleri sûrette kezâlik, nehr-i âmm ise ayıklamak üzere kendilerine cebr olunur ve eğer nehr-i hâss ise cebr olunmaz.”

Madde : 1325

“Gerek memlûk olmayan ve gerek memlûk olan nehr-i âmmın kenarında, bir kimsenin yeri olup da, su içmek ve nehri islâh etmek gibi, ihtiyâcât için başka yol olmadığı halde, âmme ol yerden mürûr edebilir. Sahibi mân'î olamaz.”

Madde : 1326

“Nehr-i müşterekin, meûnet-i kerî ve islâhı yukarıdan başlar. Ve ibtida cümle hissedarlar bunda müteşârik olurlar. Ve en üst taraftaki hissedarın arazisinden geçildikde, o halâs olur. Ve hâkezâ aşağısına kadar iner. Zira garâmet ganîmete göredir.” (87. maddeye bak)
Meselâ, on kişi beyninde müşterek olan bir nehir ayıklanack oldukda, en üst tarafındaki hissedârın nihayet-i arazisine kadar olan kıta'sının masârıfı, cümlesinin üzerine ve andan sonra dokuzu üzerine ve ikincisinin arazisi dahi geçildikde, sekizi üzerine taksim edilir. Sonra da bu siyâk üzere gidilir. Ve en aşağıdaki hissedar, cümlesinin masrafında müşârik olarak, en sonra kendi hissesini yalnız yapar. Bu cihetle, en yukarıdaki hissedarın masrafı cümlesinden az ve en aşağıdaki hissedarın masrafı, cümlesinden ziyâde olur.

Madde : 1327

“Kârîz-i müştereki ayıklamak meûneti, aşağıdan başlar.”
Şöyle ki, en aşağıdaki hissedarın arsasındaki hisse-i kârîzin masrafında, cümlesi hissedar olurlar. Ve andan yukarı çıkıldıkda, ol hissedar halâs olur. Ve hâkezâ birer birer halâs olarak, en yukarıdaki hissedar, kendi hissesini yalnızca yapar. Bu cihetle en aşağıdaki hissedarın masrafı, cümlesinden az ve en yukarıdaki hissedarın masrafı, cümlesinden ziyâde olur.

Madde : 1328

“Tarîk-i hâssın ta’miri dahi, kârîz gibi aşağıdan başlar. Ve ağzı yani medhali aşağı, müntehâsı yukarı add ve i’tibar olunur. Ve ağzında bulunan hissedar, yalnız kendi hissesine âid olan masârif-i ta’miriyede müşârik olur. Ve müntehâsında olan hissedar, her birinin hisse-i masârifinde müşârik olduktan başka, kendi hissesini yalnız kendi yapar.”

BÂB-I SÂDİS

ŞİRKET-İ AKD BEYANINDA OLUP ALTI FASLI HÂVİDİR

FASL-I EVVEL

ŞİRKET-İ AKDİN TA’RİF VE TAKSİMİ BEYANINDADIR

Madde : 1329

“Şirket-i akd : İki ya ziyade kimseler beyinde, sermâye ve fâidesi müşterek olmak üzere, akd-i şirketten ibarettir.”

Madde : 1330

“Şirket-i akdin rüknü lafzan, yahut ma’nen icab ve kabuldür.”

Meselâ, bir kimse diğer bir kimseye “şu kadar kuruş sermâye ile ahz ve i’tâ etmek üzere seninle şerik oldum” deyip de, diğeri dahi “kabul ettim” dese lafzen icab kabul ile şirket mün’akid olur. Ve eğer birisi, diğeri bin kuruş verip, bunun üzerine “sen de bin kuruş koy ve mal iştirâ et” deyip de, diğeri dahi anın dediği gibi yapsa, ma’nen kabul etmiş olmakla şirket mün’akid olur.

Madde : 1331

“Şirket-i akd iki kısma taksim olunur: Şöyle ki; şerikler eğer beynlerinde, müsâvât-ı tâmmе olmak şartıyla akd-i şirket ederek, sermâye-i şirket olabilecek mallarını, şirkete idhal ettikleri halde, mikdar-ı sermâyeleri ve ribhden hisseleri mütesâvî olursa, şirket-i müfâvaza olur.”

Nitekim bir kimse vefat edip de, oğulları pederlerinden kalan mecmû’-ı emvâli sermâye ittihâz ederek, her türlü mal alıp satmak ve ribhi beynlerinde müsâvât üzere taksim etmek üzere, akd-i şirket-i müfâvaza edebilirler. Fakat böyle, müsâvât-ı tâmmе üzere şirketin vukûu nâdir olur.

Ve eğer, müsâvât-ı tâmmе şart edilmeksizin, akd-i şirket ederler ise, şirket-i inân olur.

Madde : 1332

“Şirket, gerek müfâvaza ve gerek inân olsun, ya şirket-i emvâl veya şirket-i a'mal veyahut şirket-i vücûhdur. Şöyle ki; şerikler eğer ortaya sermâye olmak üzere, birer miktâr mal koyup da, birlikte yahut ayrı ayrı veyahut, mutlaka ahz ve i'tâ etmek ve hâsıl olacak ribhi beynlerinde taksim eylemek üzere, akd-i şirket ederler ise, şirket-i emvâl olur.

Ve eğer, amellerini sermâye edip de, âhardan iş takabbül, yani taahhüd ve iltizâm ederek, hâsıl olacak kesbi, yani ücreti beynlerinde taksim eylemek üzere, akd-i şirket ederler ise, şirket-i a'mal olur. Buna şirket-i ebdân ve şirket-i sanâyi' ve şirket-i takabbül dahi denilir. Nitekim iki terzinin, yahut bir terzi ile bir boyacının şerik olmaları gibi.

Ve eğer sermâyeleri olmadığı halde, kendi itibarlarıyla veresiye mal alıp satarak, hâsıl olacak ribhi beynlerinde taksim etmek üzere akd-i şirket ederler ise, şirket-i vücûh olur.”

FASL-I SÂNÎ

ŞİRKET-İ AKDİN ŞERÂİT-İ UMÛMİYYESİ BEYANINDADIR

Madde : 1333

“Şirket-i akdin her kısmı, vekâleti mutazammındır.”

Şöyle ki; şeriklerden her biri, tasarrufunda yani alıp satmakta ve âhardan ücretle iş takabbül etmekte, diğèrinin vekilidir.

Binaen-alâ-zâlik, vekâlette akıl ve temyiz şart olduğu gibi alelumum şirkette dahi şeriklerin âkil ve mümeyyiz olmaları şarttır.”

Madde : 1334

“Şirket-i müfâvaza, kefâleti dahi mutazammındır. Binaenaleyh müfâvızların, kefâlete ehliyetleri dahi şarttır.”

Madde : 1335

“Şirket-i inân, yalnız vekâleti mutazammın olup, kefâleti mutazammın değildir.

Binaenaleyh hîn-i akdinde, kefâlet zikr olunmadığı sûrette, şerikler yekdiğèrin kefilidir. Bu cihetle sabî-i me'zûn dahi akd-i şirket-i inân edebilir.

Amma, şirket-i inânın hîn-i akdinde, kefâlet zikr olunduğu takdirde, şerikler yekdiğèrin kefilidir.”

Madde : 1336

“Şerikler beyinde, ribhin ne vechile taksim olunacağı beyan olunmak şarttır. Mübhem ve mechûl kalırsa, şirket fâsid olur.”

Madde : 1337

“Şerikler beyinde taksim olunacak ribhin hisseleri nısıf, sülüs ve rubu’ gibi cüz-i şâyi’ olmak şarttır. Şeriklerden birine, ribhden maktûan şu kadar kuruş verilmek üzere mukavele olursa, şirket bâtil olur.”

FASL-I SÂLİS

ŞİRKET-İ EMVÂLİN ŞERÂİT-İ MAHSÛSASI BEYANINDADIR

Madde : 1338

“Sermâyenin, nukûd kaabilinden olması şarttır.”

Madde : 1339

“Râic olan bakır sikke, örfen nukûddan ma’dûddur.”

Madde : 1340

“Meskûk olmayan altın ve gümüş ile muâmele beynennâs örf ve âdet ise, bunlar dahi nukûd hükmündedir. Değil ise urûz hükmündedirler.”

Madde : 1341

“Sermâyenin ayn olması şarttır. Deyn, yani zimem-i nâsda olan alacak, sermâye-i şirket olamaz.” Meselâ iki kimse, âhar kimse zimmetinde olan alacaklarını sermâye ittihâz edip de, anın üzerine akd-i şirket edemezler. Ve birinin sermâyesi ayn ve diğèrinin sermâyesi deyn olsa, yine şirket sahih olmaz.

Madde : 1342

Urûz ve akar gibi, nukûddan ma'dûd olmayan emvâl üzerine, akd-i şirket sahih olmaz. Yani bunlar sermâye-i şirket olamaz.

Meğer ki iki kimse, böyle nukûd kaabilinden olmayan mallarını, sermâye-i şirket etmek istediklerinde, her biri malının nisfını diğerine satıp da, iştirâkleri hâsıl olduktan sonra, bu mal-i müşterekleri üzerine akd-i şirket edebilirler.

Nitekim iki kimse, misliyyâttan olan bir nevi mallarını, meselâ birer mikdar buğdaylarını, yekdiğerine karıştırıp da, beynlerinde şirket-i mülk hâsıl olduktan sonra, işbu mal-i mahlûtu sermâye ittihaz ederek, anın üzerine akd-i şirket edebilirler.”

Madde : 1343

“Birinin, beygiri diğerinin, eğer takımı olup da, bunları icâr ile hâsıl olan ücreti, beynlerinde taksim etmek üzere şerik olsalar, şirket fâsid olup, ücret-i hâsıla beygir sahibine âid olur. Ve eğer takımı beygire dahil ve tâbi' olmakla, sahibi ücretten hissedar olamayıp, ancak eğerin ecr-i mislini alır.”

Madde : 1344

“Birinin dâbbesi üzerine, diğeri emtiasını tahmîl ile, gezdirip satmak ve ribhi beynlerinde müşterek olmak üzere şerik olsalar, şirket fâsid olup, hâsıl olan kâr,

emtia sahibinin olur. Dâbbe sahibi dahi, dâbbesinin ecr-i mislini alır.

Dükkân dahi dâbbe gibidir ki, biri diğerin dükkânında emtiasını satıp da, ribhi beynlerinde müşterek olmak üzere şerik olsalar, şirket fâsid olup, emtianın ribhi sahibine âiddir. Dükkân sahibi dahi ecr-i mislini alır.”

FASL-I RÂBİ'

ŞİRKET-İ AKDE MÜTEALLİK BAZI ZAVÂBIT HAKKINDADIR

Madde : 1345

Amel, takvîm ile mütekavvim olur. Yani iş taayyün-i kıymet ile kıymetlenir. Ve bir şahsın ameli, diğeri şahsın ameline nispetle daha kıymetli olabilir.”

Meselâ, şirket-i inân ile şerik olan iki kimsenin, sermâyeleri mütesâvî ve ikisinin dahi amel etmesi meşrût olduğu halde, birine ribhten fazla hisse itâsı şart kılınsa câiz olur. Zira birisi, ahz ve itâda daha mâhir ve ameli ezyed ve enfa' olabilir.

Madde : 1346

“Zamân-ı amel, bir nevi' ameldir.

Binaenaleyh bir kimse, dükkânına erbâb-ı sanâyi'den birini koyup ve takabbül ve taahhüd eylediği işleri ana gördürüp de, hâsıl

olacak kesbi, yani ücreti beynlerinde münâsefeten taksim etmek üzere, akd-i şirket-i sanâyi' etseler câiz olur ve dükkân sahibinin nıfıs hisseye istihkakı, ancak ameli zâmin ve müteahhid olmasıyla. Şu kadar ki, bunun zımında, dükkânın menfaatine dahi nâil olur."

Madde : 1347

"Ribhe istihkak, bazan mal ya amel ile olduğu gibi, bazan dahi (85. madde) hükmünce zamân ile olur." Nitekim mudârebede ribhe rabbü'l-mal, malıyla ve mudârib ameliyle müstahak olur. Ve erbâb-ı sanâyi'den biri, yanına bir şâkird alıp da, takabbül ve taahhüd eylediği işleri, nısf ücretle ana gördürse, câiz olur. Ve kesbin, yani iş sahiplerinden alınan ücretin nısfına, ol şâkird ameliyle müstahak olduğu gibi, üstâd dahi ameli zâmin ve müteahhid olmasıyla, nısf-ı diğerine müstahak olur.

Madde : 1348

"Sâlifü'z-zikr, umûr-ı selâsedan yani mal ve amel ve zamândan biri bulunmaz ise, ribhe istihkak yoktur" Meselâ, bir kimse diğerine "sen malınla ticaret et de, ribhi beynimizde müşterek olsun" dese, şirket-i icab eylemez. Bu sûrette hâsıl olan ribhden hisse alamaz.

Madde : 1349

"Ribhe istihkak, ancak akd-i şirkette îrâd olunan şartta göredir. İcrâ olunan işe göre değildir. Binaenaleyh, amel etmesi meşrût olan şerik, amel etmese bile, amel etmiş gibi addolunur." Meselâ, şirket-i sahiha ile şerik olan iki kimsenin, ikisi dahi amel etmek üzere şart edilmiş olduğu halde, yalnız birisi amel edip de, diğeri bi-özrin yahut bigayr-i özrin amel etmese bile, yekdiğerin vekili olduğundan, şerikinin amel etmesiyle kendisi dahi amel etmiş gibi addolunarak, kâr beynlerinde şart ettikleri vechile taksim olunur.

Madde : 1350

"Şerikler, yekdiğerin emînidir.

Her birinin yedinde mal-i şirket, vediâ hükmündedir. Bilâ-taad velâ-taksîr, birisinin yedinde mal-i şirket telef olsa, şerikinin hissesini zâmin olmaz."

Madde : 1351

"Şirket-i emvâlde, sermâye şerikler beyninde mütesâviyen, yahut mütefâzılan müşterek olur. Amma, birinden sermâye ve diğerinden amel olduğu sûrette, eğer ribhi, beynlerinde müşterek olmak üzere mukavele olursa, mudârebe olur. Nitekim bâb-ı mahsûsunda gelir.

Ve eğer ribhi, tamamen âmiline âid olacak ise, karz olur ve eğer ribhin, tamamen sermâye sahibine âid olması şart edilirse, ol sermâye, âmilin yedinde bizâ'a ve âmil müstebzi' olur.

Müstebzi' ise vekil-i müteberri' hükmünde olduğundan kâr ve ziyân tamamen mal sahibine âid olur."

Madde : 1352

“Şeriklerden biri fevt yahut cünûn-ı mutbik ile mecnûn olsa, şirket münfesiş olur. Fakat şerikler üç, ya ziyade olduğu sûrette, şirketin infisâhı yalnız fevt ya mecnûn olan hakkında olup, diğeri beyninde şirket bâki kalır.”

Madde : 1353

“Şeriklerden birinin feshiyle, şirket münfesiş olur. Fakat anın feshini, diğeri bilmesi şarttır. Birinin fesh eylediği diğeri ma'lûmu olmadıkça, şirket münfesiş olmaz.”

Madde : 1354

“Şerikler, fesh-i şirket edip de, nukûd-ı mevcûde birinin ve zimemde olan alacak, diğeri olmak üzere iktisâm etseler, kısmet sahih olmaz.

Bu sûrette, nukûd-ı mevcûdeden, biri ne kabz etse, diğeri ana müşârik olur. Zimemdeki alacak dahi, beynlerinde müşterek kalır.” (1123. maddeye bak)

Madde : 1355

“Şeriklerden biri, mal-i şirketten bir miktarını alıp da, i'mal ederken meçhelen fevt olsa, terekesinden şerikin hissesi istifâ olunur.” (801. maddeye bak)

FASL-I HÂMİS

ŞİRKET-İ MÜFÂVAZA BEYANINDADIR

Madde : 1356

“Fasl-ı sâni'de beyan olunduğu üzere, müfâvizlar yekdiğeri kefilidir. Binaenaleyh, birinin ikrârı kendi hakkında nasıl nâfiz olursa, şeriki hakkında dahi öylece nâfiz olur. Ve biri, deyn ikrâr ettikde, mukarrün leh, her hangisinden ister ise mutâlebe eder. Ve bey' ve şirâ ve icâre gibi şirket-i câri olan muâmelâttan dolayı, müfâvizlardan birine her ne türlü borç terettüb ederse, diğeri dahi lâzım olur. Ve birinin sattığı şey, aybla diğeri reddolunabildiği gibi, birinin iştirâ eylediği şeyi, diğeri aybla reddedebilir.”

Madde : 1357

“Müfâvizlardan birinin, kendüye ve ehl ü iyâline aldığı me'kûlât ve elbise ve sair havâyic-i zarûriyye, kendisindedir. Şerikin anda hakkı yoktur.

Fakat bayi', bunların semenini dahi bi-hasebî'l-kifâye şerikinden mutâlebe edebilir."

Madde : 1358

"Şirket-i emvâlde, müfâvızların miktâr-ı sermâyeleri ve ribihden hisseleri, müsâvî olmak şart olduğu gibi, birinin sermâye-i şirketten fazla, sermâye-i şirket olabilecek malı, yani nukûdu yahut nukûd hükmünde olan emvâli olmak şarttır. Amma birinin, sermâye-i şirketten fazla, sermâye-i şirket olamayacak malı, yani urûz ya akarı yahut âhar kimse zimmetinde alacağı olsa, müfâvazaya zarar vermez."

Madde : 1359

"Şirket-i a'malde, şeriklerin her biri, nasıl bir iş olursa olsun, takabbül ve iltizâm edebilmek ve ale's-seviye ameli zâmin ve müteahhid ve fâide ve zararda mütesâvî ve birine şirket sebebiyle ne terettüb ederse, diğeri ana kefil olmak üzere akd-i şirket ederlerse, müfâvaza olur. Bu sûrette, her hangisinden olursa olsun, ecîr ve dükkân ücreti mutâlebe olunabilir. Ve anlardan âhar bir kimse, bir metâ' da'vâ edip de, birisi ikrâr ettikde, diğeri inkâr etse bile, anın ikrârı nâfiz olur."

Madde : 1360

"İki kimse, veresiye mal alıp satmak ve mal-i müştêrâ ve semen ve ribhi beynlerinde münâsefeten müşterek ve her biri diğesine kefil olmak üzere, akd-i şirket etseler, şirket-i vücûhun müfâvazası olur."

Madde : 1361

"Akd-i müfâvazada, "müfâvaza" lafzı söylenmek, yahut "müfâvazanın cemi' şerâiti" ta'dâd olunmak şarttır." Alelîtlak akd-i şirket olunursa, inân olur.

Madde : 1362

"Berveçh-i bâla, bu fasılda mezkûr olan şartlardan birisi bulunmasa, müfâvaza inâna münkalib olur."

Meselâ, şirket-i emvâlde müfâvızlardan birinin yedine, irs ile ya hibe tarîkıyla bir mal geçtikde, eğer nukud gibi sermâye-i şirket olabilecek mal ise, müfâvaza inâna münkalib olur. Urûz ve akar gibi, sermâye-i şirket olmayan mal ise, müfâvazaya zarar vermez.

Madde : 1363

"Şirket-i inânın sıhhati için, her ne ki şart ise, müfâvazanın sıhhati için dahi şarttır."

Madde : 1364

“Şirket-i inân ile şerik olanlar, tasarrufça her ne yapabilirler ise, müfâvızlar dahi anı yapabilir.”

FASL-I SÂDİS

ŞİRKET-İ İNÂN HAKKINDA OLUP ÜÇ MEBHASİ HÂVÎDİR

MEBHAS-İ EVVEL

ŞİRKET-İ EMVÂLE DAİR OLAN MESÂİL BEYANINDADIR

Madde : 1365

“Şirket-i inân ile şerik olanların sermâyeleri, mütesâvî olmak şart değildir. Birinin sermâyesi, diğerinin sermâyesinden daha ziyade olabilir. Ve her birisi, bi'l-cümle nakidlerini sermâyeye idhal etmeye mecbur olmayıp, mallarının mecmûu, yahut bir mikdarı üzerine akd-i şirket edebilir. Bu cihetle sermâyelerinden fazla, sermâye-i şirket olabilecek malları, meselâ nakidleri olabilir.”

Madde : 1366

“Umum ticaret üzerine, akd-i şirket câiz olduğu gibi, hâsseten bir nev' ticaret üzerine, meselâ zahîre ticareti üzerine dahi, akd-i şirket olunabilir.”

Madde : 1367

“Şirket-i sahihada, ribhin ne vechile taksimi şart edilir ise, her halde ol şarta riayet olunur.”

Madde : 1368

“Şirket-i fâsidede, ribih ve fâide, sermâyelerin mikdarına göre taksim olunur. Şeriklerden birine fazla şart edilmiş ise, ana itibar olunmaz.”

Madde : 1369

“Bilâ-taad velâ-taksîr, vukûa gelen zarar ve ziyân, her halde sermâyelerin mikdarına göre mûnkasim olur. Diğer vechile şart edilse, ana itibar olunmaz.”

Madde : 1370

“Sermâyeler, gerek mütesâvî ve gerek mütefâzıl olsun şerikler, kârı beynlerinde sermâyelerinin mikdarına göre taksim etmek üzere şart etseler, sahih olur. Ve kâr, beynlerinde şart ettikleri vechile, sermâyelerinin mikdarına göre taksim olunur. Gerek, ikisinin dahi amel etmesi şart olsun ve gerek yalnız birinin amel etmesi şart kılınsın. Şu kadar var ki, yalnız birinin amel etmesi meşrû olduğu takdirde, anın yedinde diğer sermâyesi bizâa hükmünde olur.”

Madde : 1371

“Şeriklerin sermâyeleri mütesâvî olduğu halde birine, ribihten fazla hisse meselâ, ribhin sülûsânı şart edilse, ikisinin dahi amel etmesi meşrû olduğu takdirde, şirket sahih ve şart muteber olur. (1345. maddeye bak)

Amma, yalnız birisinin amel etmesi meşrû olduğu takdirde nazar olunur. Amel, eğer ribhten hissesi ziyade olan şerikin üzerine şart edilmiş ise, kezâlik şirket sahih ve şart muteber olur. Ve ol şerik, malıyla sermâyesinin ribhine ve ameliyle fazlasına müstahak olur. Fakat anın yedinde, şerikin sermâyesi mal-i mudârebe hükmünde olarak, mudârebeye şibih bir şirket olur.

Ve amel, eğer ribihten hissesi az olan şerik üzerine şart edilmiş ise, câiz olmayıp, ribih beynlerinde sermâyelerinin miktârına göre taksim olunur.”

Zirâ, ribih eğer şart ettikleri vechile taksim olursa, âmil olmayan şerikin alacağı fazlaya, mal ve amel ve zamândan bir şey mukaabil olmaz. Ribhe istihkak ise, ancak bu umûr-ı selâseden biriyledir. (1347 ve 1348. maddelere bak)

Madde : 1372

“Şeriklerin sermâyeleri, mütefâzıl meselâ, birinin sermâyesi yüz bin ve diğerinin sermâyesi yüz elli bin kuruş olduğu halde, ribhin beynlerinde müsâvât üzere taksimi şart olursa, sermâyesi az olan kimsenin sermâyesine nispetle ribihten fazla hisse alması şart edilmiş demek olacağından, şeriklerin sermâyeleri mütesâvî olduğu halde, birine ribihten fazla şart edilmiş gibi olur.

Binaenaleyh ikisinin, yahut ribihten hisesi ziyade yani sermâyesi az olan şerikin, amel etmesi şart edilmiş ise, şirket sahih ve şart muteber olur. Ve eğer, yalnız ribihten hissesi az, yani sermâyesi çok olan şerikin amel etmesi şart edilmiş ise, câiz olmayıp, kâr beynlerinde sermâyeleri mikdarına göre taksim olunur.”

Madde : 1373

“Şeriklerin her biri, mal-i şirketi, gerek peşin para ile ve gerek veresiye olarak az ve çok baha ile satabilir.”

Madde : 1374

“Şeriklerden hangisi olur ise olsun, yedinde şirketin sermâyesi olduğu halde, peşin para ile veresiye mal iştirâ edebilir.
Fakat gabn-i fâhiş ile mal iştirâ eder ise, aldığı mal kendisinin olup, şirketin olmaz.”

Madde : 1375

“Şeriklerden biri, yedinde şirketin sermâyesi olmadığı halde, şirket için mal iştirâ edemez. Ederse ol mal kendisinin olur.”

Madde : 1376

“Şeriklerden biri, ticaretleri cinsinden olmayan bir şeyi, kendi parasıyla iştirâ ettikde, ol mal kendisinin olup, şeriki ondan hissemend olmaz.
Amma birisinin yedinde, şirketin sermâyesi var iken ticaretleri cinsinden olan bir malı, kendi parasıyla iştirâ etse bile şirketin olur.”
Meselâ, kumaşçılık etmek üzere akd-i şirket eden iki kimseden biri, keni parasıyla bir at alsın kendisinin olup, şeriki ol ata hissedar olmaz. Amma bir kumaş alsın şirketin olur ve alırken “ben kumaş kendim için alıyorum, şerikimin bunda hissesi yoktur” diye işhad etse bile müfîd olmayıp, ol kumaş şerikiyle beyenlerinde müşterek olur.

Madde : 1377

“Hukuk-ı akd, ancak âkide âiddir.
Binaenaleyh, şeriklerin birinin iştirâ eylediği malı, kabz ile semenini te'diye eylemek, yalnız anın üzerine lâzım olur. Bu cihetle birinin iştirâ eylediği malın semeni, ancak andan mutâlebe olunup, şerikinden mutâlebe olunamaz. Ve kezâ, şeriklerden birinin sattığı malın semenini kabz etmek, ancak anın hakkıdır. Bu cihetle müşteri semeni diğerine verse, yalnız semeni kaabız olan şerikin hissesinden berî olup, âkid olan şerikin hissesinden berî olmaz. Ve yine bu cihetle âkid olan şerik, sattığı malın semenini kabza âhar bir kimseyi tevkîl etse, şeriki anı azledemez. Amma bey' ve şirâ ve icâre için, şeriklerden birinin tevkîl ettiğini, diğer şeriki azledebilir.”

Madde : 1378

“Ayb ile red dahi, hukuk-ı akidden olmakla, şeriklerden birinin iştirâ eylediği malı diğer ayb ile reddedemez. Ve birinin sattığı mal ayb ile diğerine reddolunamaz.”

Madde : 1379

“Şeriklerden her biri, mal-i şirketi îdâ' ve ibzâ' edebilir. Ve mudârebeye verebilir. Ve akd-i icâre edebilip meselâ, mal-i şirketi hıfz için dükkân ve ecîr istîcar edebilir.
Amma şerikinin izni olmadıkça, mal-i şirketi kendi malıyla halt ve âhar kimse ile akd-i şirket edemez. Edip de mal-i şirket zâyi' olsa, şerikinin hissesini zâmin olur.”

Madde : 1380

“Şeriklerden biri, diğèrinin izni olmadıkça mal-i şirketten âhar kimseye ikrâz edemez. Amma şirket için istikrâz edebilir. Ve biri her ne kadar akçe istikrâz eder ise, bi’l-iştirâk şerikinin dahi borcu olur.”

Madde : 1381

“Şeriklerden biri, umûr-ı şirketi için âhar diyâra gittikde, masrafını mal-i şirketten alır.”

Madde : 1382

“Şeriklerden her biri, diğèrine “re’yinle amel et yahut dilediğini yap” diyerek şirket işini yekdiğèrin re’yine tefvîz etse, her biri tevâbi’-i ticaretten olan işleri yapabilir.
Şöyle ki, mal-i şirketi rehin ve şirket için irtihân ve mal-i şirket ile sefer ve mal-i şirketi kendi malıyla halt ve âhar kimseye akd-i şirket edebilir.
Amma malı itlâf ve biyagr-i ivâz temlîk hususlarını, şerikinin izn-i sarîhi olmadıkça yapamaz.”
Meselâ, şerikinin izn-i sarîhi olmadıkça, mal-i şirketten kimseye ikrâz ve hibe edemez.

Madde : 1383

“Şeriklerden biri, diğèrini “mal-i şirketle âhar diyâra gitme, yahut veresiye mal satma” diye nehyetmişken, diğèri dinlemeyip de, âhar diyara gitse, yahut veresiye mal satsa, vâki’ olan zarardan şerikinin hissesini zâmin olur.”

Madde : 1384

“Şirket-i inânın muâmelelerinde, şeriklerden birinin borç ikrâr etmesi, diğèrine sirâyet etmez.

Şöyle ki, ol deynin ancak kendi akd ve mumâmesi ile olduğunu ikrâr etmiş ise, tamamını kendisinin îfâ eylemesi lâzım gelir.
Ve eğer, şerikiyle birlikte icrâ eylediği muâmeleden dolayı bir borç olduğunu ikrâr etmiş ise, nısfını edâ eylemei lâzım olur.
Ve eğer, ancak şerikinin icrâ eylediği bir muâmeleden dolayı borç olduğunu ikrâr etmiş ise, bir şey lâzım gelmez.”

MEBHAS-İ SÂNÎ

ŞİRKET-İ A'MALE DAİR OLAN MESÂİL BEYANINDADIR

Madde : 1385

“Şirket-i a'mal, iş takabbül etmek üzere, akd-i şirketten ibarettir.

Şöyle ki, ecîr-i müşterekler, müste'cirin tarafından talep ve teklîf olunan amelin îfâsını takabbül yani taahhüd ve iltizâm etmek üzere, akd-i şirket ederler. Zamân-ı amelde gerek mütesâvî ve gerek mütefâzıl olsunlar. Yani gerek ameli ale't-tesâvî müteahhid ve zâmin olmak şartıyla akd-i şirket eylesinler ve gerek amelin meselâ, sülüsünü birisi üzerine ve sülüsânını diğeri üzerine şart etsinler.”

Madde : 1386

“Şeriklerden her biri, iş takabbül ve taahhüd edebilir.

Biri takabbül edip de, diğeri amel etmek dahi câiz olur. Ve şirket-i sanâyi' ile şerik olan iki terzinin biri, metâ'ı kabul ile kesip biçmek ve diğeri dikmek dahi câizdir.”

Madde : 1387

“İş takabbül etmekle, şerikler yekdiğerin vekilidir.

Bu cihetle, birinin takabbül eylediği işin îfâsı, hem kendisine ve hem de şerikine lâzım gelir.

Binaen-alâ-zâlik zamân-ı amelde, şirket-i a'malin inânı, müfâvaza hükmündedir ki, şeriklerden birinin takabbül eylediği işin îfâsını, müste'cir her hangisinden ister ise mutâlebe eder. Ve şeriklerden her birisi, ol işi îfâya mecbur olur. Birisi “bu işi şerikim takabbül etmiş, ben karışmam” diyemez.”

Madde : 1388

“İktizâ-yı bedel hususunda dahi, şirket-i a'malin inânı, müfâvaza hükmündedir.”

Yani şeriklerden her biri, müste'cirden tamam ücreti mutâlebe edebilir. Müste'cir dahi her hangisine verse biri alır.

Madde : 1389

“Şeriklerden biri, takabbül eylediği işi bizzat îfâya mecbur değildir. Dilerse kendisi yapar ve dilerse şerikine, yahut diğeri birine yaptırır.

Fakat müste'cir eğer bizzat anın amel etmesini şart ederse, ol halde kendisinin yapması lâzım gelir.” (571. maddeye bak)

Madde : 1390

“Şerikler, kesb-i şart ettikleri vechile taksim ederler.”

Yani, mütesâviyen taksim etmek üzere şart etmişler ise, müsâvât üzere taksim ederler. Ve eğer mütefâzılın meselâ, sülüs ve sülüsân vechile taksim etmek üzere şart etmişler ise ikili, birli olarak taksim ederler.

Madde : 1391

“Amelde, tesâvî ve kışbde, tefâzul şart edilse câiz olur.”

Meselâ, şerikler mütesâviyen amel etmek ve kışbi ikili, birli olarak taksim etmek üzere şart etseler câiz olur. Zirâ birisi sanatta daha mâhir ve amel daha iyi olabilir.

Madde : 1392

“Şerikler, zamân-ı amel ile ücrete müstahak olurlar.

Binaenaleyh biri, marîz olmak ya bir tarafa gitmek, yahut boş durmak gibi bir vechile işlemeyip de, yalnız şeriki işlese, hâsıl olan kışb ve ücret, yine şart ettikleri vechile taksim olunur.”

Madde : 1393

“Şeriklerden birinin sun’iyle, müste’cir fih telef ya sakat olsa, diğer şerikiyle bi’l-iştirâk zâmin olurlar.

Ve müste’cir, malını hangisine ister ise tazmin ettirir. Ve bu ziyân şerikler beyninde, mikdar-ı zamâna göre taksim olunur.”

Meselâ, işi münâsefeten takabbül ve taahhüd etmek şartıyla, akd-i şirket etmişler ise, ziyân dahi yarı yarıya taksim olunur. Ve eğer sülüs ve sülüsân vechile, ameli takabbül ve taahhüd etmek üzere akd-i şirket etmişler ise, ziyân dahi ikili, birli olarak taksim olunur.

Madde : 1394

“Takabbülde ve amelde müteşârik olmak üzere, hammalların akd-i şirket etmesi sahihdir.”

Madde : 1395

“Dükkân birinin ve âlât ve edevât diğerinin olarak, iki kişi takabbül-i amel etmek üzere, akd-i şirket etseler, sahih olur.”

Madde : 1396

“Birinden dükkân ve diğerinden amel olmak üzere, iki kişi akd-i şirket-i sanayi’ etseler, sahih olur.” (1346. maddeye bak)

Madde : 1397

“Birinin bir esteri ve diğèrinin bir devesi olup da, anlarla hamûle naklini mütesâviyen takabbûl ve taahhüd etmek üzere, akd-i şirket-i a’mal etseler, sahih olur. Ve hâsıl olan kîsb ve ücret, beynlerinde münâsefeten taksim olunur. Deve yükünün ziyade olmasına bakılmaz. Zira şirket-i a’malde, şirketler zamân-ı amel ile bedele müstahak olurlar.

Amma, takabbûl-i amel üzerine akd-i şirket olunmayıp da, ester ve deveyi aynen îcâr etmek ve hâsıl olan ücreti, beynlerinde taksim etmek üzere şirket olsalar, şirket fâsîd olup, ester ve deveden hangisi îcâr olunur ise, ücreti sahibine âid olur. Fakat diğèri, tahmil ve nakilde ana îâne etmiş ise, amelinin ecr-i mislini alır.”

Madde : 1398

“Bir kimse, kendisinin iyâlinde bulunan oğluyla birlikte olarak icrâ-yı sanat eylese, kîsbî kâffesi ol kimsenin olur ve oğlu muîn sayılır.

Nitekim bir kimse, ağaç gars ederken, iyâlinde olan oğlu ana îâne etse, ağaç ol kimsenin olup, oğlu ana müşârik olmaz.”

MEBHAS-İ SÂLİS

ŞİRKET-İ VÜCÛHA DAİR OLAN MESÂİL BEYANNADIR

Madde : 1399

“Şeriklerin mal-i müşterâda, ale’t-tesâvî hissedar olmaları şart değildir.”

Meselâ, aldıkları mal beynlerinde nisfîyyet üzere olabildiği gibi, ikili birli olmak dahi câiz olur.

Madde : 1400

“Şirket-i vücûhda ribhe istihkak, ancak zamân ileidir.”

Madde : 1401

“Mal-i müşterânın zamân-ı semeni, şirketlerin mal-i müşterâdaki hisselerine göredir.”

Madde : 1402

“Şeriklerden her birinin, mal-i müşterâda hissesi ne kadar ise, ribihden hissesi dahi o kadar olur. Ve eğer birine, mal-i müşterâdaki hissesinden fazla şart edilse, şart lağv olur.

Ve ribih, beynlerinde mal-i müşterâdaki hisselerine göre taksim olunur.

Meselâ, aldıkları eşyanın, beynlerinde yarı yarıya olmasını şart ederler ise, ribih dahi yarı yarıya olur.

Ve eğer ikili, birli olmak üzere şart ederlerse, ribih dahi ikili , birli olur.

Amma aldıkları eşyanın, nisfıyyet üzere olması meşrû olduğu halde, ribhin sülûs ve sülûsân vechile taksimini şart etseler, bu şarta itibar olunayıp, ribih beynlerinde münâsefeten taksim olur.”

Madde : 1403

“Zarar ve ziyân, her halde şeriklerin mal-i müşterâdaki hisselerine göre taksim olunur. Akd-i şirâya, gerek birlikde mübâşeret etsinler ve gerek yalnız birisi mübâşeret eylesin.”

Meselâ, şirket-i vücûh ile şerik olan iki kimse, ahz ve itâlarında mütazarrır oldukları sûretle, eğer mal-i müşterâ, beynlerinde nisfıyyet olmak şartıyla akd-i şirket etmişler ise, zarar ve ziyân dahi, müsâvât üzere taksim olunur. Ve eğer mal-i müşterâda sülûs ve sülûsân vechile hissedar olmak şartıyla akd-i şirket etmişler ise, zarar ve ziyân dahi ikili, birli olarak taksim olunur. Zarar ettikleri malı, gerek birlikte satın alsınlar ve gerek birisi şirket için satın almış olsun.

BÂB-I SÂBİ'

MUDÂREBE HAKKINDA OLUP ÜÇ FASLI HÂVÎDİR

FASL-I EVVEL

MUDÂREBENİN TA'RİF VE TAKSİMİ BEYANINDADIR

Madde : 1404

“Mudârebe : Bir taraftan sermâye ve diğer taraftan sa'y ü amel olmak üzere bir nevi' şirkettir. Sermâye sahibine, “rabbü'l-mal” ve âmile, “mudârib” denilir.”

Madde : 1405

“Mudârebenin rüknü, icab ve kabuldur.”

Rabbü'l-mal, mudârib “şu sermâyeyi al ribhi beynimizde yarı yarıya, yahut ikili, birli taksim olunmak üzere mudârebeten sa'y ü amel et” dese, yahut “şu paraları al sermâye et ribhi beynimizde şu nispet üzere müşterek olsun” demek gibi, mudârebe ma'nasını ifâde eder bir söz söylese, mudârib dahi kabul etse, mudârebe mün'akid olur.

Madde : 1406

“Mudârebe iki kısımdır: Biri, mudârebe-i mutlaka ve diğeri mudârebe-i mukayyededir.”

Madde : 1407

Mudârebe-i mutlaka: Zaman ve mekân ve bir nevi' ticaret ile ve bâyi' ve müşteriye ta'yinle mukayyed olmayan mudârebedir. Ve bunlardan biriyle takyid olunursa, mudârebe-i mukayyede olur."

Meselâ "filan vakit ya filan yerde" yahut "filan cins mal al sat" veyahut "falan kimseler ile falan belde ahaliyle alış veriş et" dese, mudârebe-i mukayyede olur.

FASL-I SÂNÎ

MUDÂREBENİN ŞURÛTU BEYANINDADIR

Madde : 1408

"Rabbü'l-malin tevkîle ve mudâribin vekâlete ehliyetleri şarttır."

Madde : 1409

"Ra'sü'l-malin, sermâye-i şirket olabilecek mal olması şarttır. Bâb-ı şirket-i akdin, fasl-ı sâlisine bak) Binaen-alâ-zâlik, urûz ve akar ile, zimem-i nâsda olan alacak, mudârebede ra'sü'l-mal olamaz.

Fakat rabbü'l-mal, eğer urûzdan bir şey verip de "bunu sat semeniyle mudârebeten amel et" dese, mudârib dahi kabul ve kabz ederek ol malı satıp, bedeli olan nukûdu sermâye edip de, alış-veriş eylese, mudârebe sahih olur.

Kezâlik "falanın zimmetinde alacağım olan şu kadar kuruşu kabz et de, mudârebe yolunda kullan" dese ve o dahi kabul etse, sahih olur."

Madde : 1410

"Sermâyenin, mudâribe teslim olunması şarttır."

Madde : 1411

"Şirket-i akd gibi mudârebede dahi, ra'sü'l-malin ma'lûm olması ve âkideynin ribihden hisseleri, nısıf ve sülûs gibi, bir cüz-i şâyi' olarak ta'yin edilmesi şarttır

Fakat alelîtlak "şirket" tabir olunsa, meselâ "ribhi beynimizde müşterek olsun" denilse, müsâvâta masruf olur. Rabbü'l-mal ile mudârib beyninde, yarı yarıya taksim olunur."

Madde : 1412

"Bâlâda mezkûr şartlardan biri bulunmasa, meselâ, âkideynin hisseleri, cüz-i şâyi' olarak muayyen olmayıp da, birine ribihden şu kadar kuruş verilmek üzere kat' ve ta'yin olunsa, mudârebe fâsid olur."

FASL-I SÂLİS

MUDÂREBENİN AHKÂMI BEYANINDADIR

Madde : 1413

“Mudârib, emîndir. Anın yedinde sermâye, vedîa hükmündedir. Ve sermâyede tasarruf etmesi cihetle, rabbü’l-malin vekilidir. Ve kâr ederse anda şerik olur.”

Madde : 1414

“Mudârebe-i mutlakada mudârib, mücerred akd-i mudârebe ile, mudârebenin levâzım ve teferruâtından olan işleri yapmaya me’zûn olur.
Şöyle ki; evvelâ, satıp kâr etmek için mal iştirâ edebilir. Fakat gabn-i fâhiş ile mal iştirâ ederse, kendisi için almış olur. Mudârebe hesâbına dahil olmaz.
Sânîyen, gerek peşin para ile ve gerek veresiye olarak, az ve çok baha ile mal satâbilir. Fakat beyne’t-tüccâr örf olduğu mertebe mühlet verilir. Yoksa, beyne’t-tüccâr ma’rûf olmayan uzun müddet ile mal satamaz.
Sâlisen, sattığı malın semenini, havâleten kabul edebilir.
Râbi’an, âhar kimseyi bey’ ve şirâya tevkîl edebilir.
Hâmisen, mal-i mudârebeyi îdâ’ ve ibzâ’ ve rehin ve irtihan ve îcâr ve istîcar edebilir.
Sâdisen, alış-veriş etmek üzere, âhar beldeye gidebilir.”

Madde : 1415

“Mudârebe-i mutlakada mal-i mudârebeyi, mudârib kendi malıyla karıştırmaya ve mudârebeye vermeye, mücerred akd-i mudârebe ile me’zûn olmaz.
Fakat mudâriblerin mal-i mudârebeyi, kendi mallarıyla karıştırmaları âdet olan belde ise, mudârebe-i mutlakada mudârib, ana dahi me’zûn olur.”

Madde : 1416

“Eğer mudârebe-i mutlakada rabbü’l-mal, mudâribe “re’yinle amel et” diyerek mudârebe umûrunu anın re’yine tefvîz eylemiş ise, mudârib her halde mal-i mudârebeyi, kendi malıyla karıştırmaya ve mudârebeye vermeye me’zûn olur.
Amma mal-i mudârebeden, hibe ve ikrâz etmeye ve sermâyeden ziyade borç altına girmeye, bu sûrette dahi me’zûn olmayıp, bunların icrâsı rabbü’l-malin izn-i sarîhine mevkûfdur.”

Madde : 1417

“Mudârib, kendi malıyla mal-i mudârebeyi karıştırdığı sûrette, hâsıl olan ribhi, sermâyelerin mikdarına göre taksim eder.”
Yani, kendi sermâyesinin fâidesini kendisi alır. Ve mal-i mudârebenin fâidesi rabbü’l-mal ile, beynlerinde şart ettikleri vechile taksim olunur.

Madde : 1418

“Rabbü’l-malin izniyle, mudâribin sermâyeden ziyade olarak veresiye aldığı mal, ikisi beyninde şirket-i vücûh ile müşterek olur.”

Madde : 1419

“Mudârib, eğer mudârebe işiyle bulunduğu beldeden başka yere giderse, kadr-i ma’rûf masrafını mal-i mudârebeden alır.”

Madde : 1420

“Mudârebe-i mukayyede, rabbü’l-malin kayd ve şartı neyse, mudâribin ana riayet etmesi lâzımdır.”

Madde : 1421

“Mudârib, eğer me’zûniyetinin haricine çıkar ve şarta muhalefet ederse, gâsıb olur. Ve bu halde ettiği alış-verişin kâr ve zararı, kendisine âid olur. Ve mal-i mudârebe telef olursa zâmin olur.”

Madde : 1422

“Rabbü’l-mal, eğer “mal-i mudârebe ile filan mahalle gitme” yahut “veresiye mal satma” diye nehyetmişken, mudârib ana muhalefet ederek, mal-i mudârebe ile ol mahalle gidip de, mal-i mudârebe telef olsa, yahut veresiye mal satıp da, parası batsa, mudârib zâmin olur.”

Madde : 1423

“Rabbü’l-mal, mudârebeyi bir vakt-i muayyen ile tevkît ettik de, ol vaktin geçmesiyle mudârebe münfesihi olur.”

Madde : 1424

“Rabbü’l-mal mudâribi azl ettikde, azli ana bildirmesi lâzım gelir. Mudârib, kendisinin azline vâkif oluncaya dek, vâki’ olan tasarrufâtı muteber olur. Ve azline vâkif olduktan sonra, elindeki nukûdda tasarruf edemez. Amma elinde nukûddan başka mal bulunursa, anı satıp nakde tebdil edebilir.”

Madde : 1425

“Mudârib, ancak ameli mukabelesinde, ribhe müstahak olur.

Amel ise, ancak akid ile mütekavvim olur. Binaenaleyh akd-i mudârebede, mudâribe ne mikdar şart edilmiş ise, ana göre ribihten hisse alır.”

Madde : 1426

“Rabbü’l-malin, ribhe istihkakı malı iledir.

Binaenaleyh mudârebe-i fâsidede, ribhin mecmûu ana âid olur. Ve mudârib, anın ecîri menzilesinde olup, ecr-i misil alır. Fakat, hîn-i akidde şart ettikleri mikdarı tecâvüz edemez. Ve ribih yok ise ecr-i misle dahi müstahak olmaz.”

Madde : 1427

“Mal-i mudârebeden bir mikdarı telef olsa, evvel emirde ribihten mahsûb olunup, re’sü’l-male sirâyet ettirilmez.

Ve eğer ribhin mikdarını tecâvüz edip de, re’sü’l-male sirâyet ederse, mudârib anı zâmin olmaz. Mudârebe gerek sahih olsun, gerek fâsid olsun.”

Madde : 1428

“Zarar ve ziyân, her halde rabbü’l-male âid olur. Ve mudârib ile beynlerinde müşterek olması şart edilirse, ol şarta i’tibar olunmaz.”

Madde : 1429

“Rabbü’l-mal, ya mudârib fevt yahut cünûn-ı mutbik ile mecnûn olsa, mudârebe münfesih olur.”

Madde : 1430

“Mudârib, mechelen fevt olsa, terekesinden zamân lâzım gelir.” (801 ve 1355. maddelere bak)

BÂB-I SÂMİN

MÛZÂRAA VE MÛSÂKAAT BEYANINDA OLUP İKİ FASLA MÛNKASİMDİR

FASL-I EVVEL

MÜZÂRAA BEYANINDADIR

Madde : 1431

“Müzâraa : Bir taraftan arâzi ve diğeri taraftan amel, yani zirâat olarak, hâsılât beyinlerinde taksim olunmak üzere, bir nevi’ şirkettir.”

Madde : 1432

“Müzâraanın rüknü, icab ve kabuldur.

Şöyle ki, arâzi sahibi, âmile yani çiftçiye “bu yeri hâsılattan şu kadar hisse almak üzere sana müzâraa vechile verdim” deyip de, çiftçi dahi “kabul ettim” ya “râzı oldum” dese, yahut rızâsına delâlet eder bir söz söylese, veyahut çiftçi, yer sahibine “ben senin yerinde müzâraa vechile amel edeyim” deyip de, o dahi râzı olsa müzâraa mün’akid olur.”

Madde : 1433

“Müzâraada âkıdeynin, âkil olması şarttır. Bâliğ olması şart değildir. Binaenaleyh, sabî-i me’zûn dahi akd-i müzâraa edebilir.”

Madde : 1434

“Zer’in, yani ne ekileceğinin ta’yini, yahut çiftçi her ne dilerse ekmek üzere ta’âmîmi şarttır.”

Madde : 1435

“Hîn-i akidde, çiftçinin hâsılattan olmak üzere, hissesi nisîf ve sülûs gibi cüz-i şâyi’ olarak ta’yin olunmak şarttır.

Ve eğer hissesi ta’yin olunmaz, yahut hâsılattan başka bir şey verilmek üzere ta’yin kılınır, veyahut hâsılattan şu kadar kile diye kat’ olunur ise, müzâraa sahih olmaz.”

Madde : 1436

“Yerin, zer’a salih olması ve çiftçiye teslim edilmesi şarttır.”

Madde : 1437

“Bâlâda mezkûr olan şartlardan biri bulunmaz ise, müzâraa fâsid olur.”

Madde : 1438

“Müzâraa-i sahihada, âkıdeyn nasıl şart ettiler ise, hâsılatı beynlerinde ol vechile taksim ederler.”

Madde : 1439

“Müzâraa-i fâsidede, hâsılat kâmilen tohum sahibinin olur.
Diğeri, yer sahibi ise yerinin ücretini alır. Ve eğer çiftçi ise ecr-i misil alır.”

Madde : 1440

“Ekin yeşil iken, yer sahibi fevt olsa, ekin yetişinceye kadar çiftçi işine devam eder. Müteveffânın vârisleri mân’i olamaz.
Ve eğer çiftçi fevt olsa, kendisinin vârisi anın makamına kaaim olup, dilerse ekin yetişinceye deyin zirâat işine devam eyler. Yer sahibi ana mân’i olamaz.”

FASL-I SÂNÎ

MÜSÂKAAT BEYANINDADIR

Madde : 1441

“Müsâkaat : Bir taraftan eşcâr ve diğeri taraftan terbiye olmak, ve hâsıl olan meyve, beynlerinde taksim olunmak üzere bir nevi’ şirkettir.

Madde : 1442

“Müsâkaatın rüknü, icab ve kabuldür.
Şöyle ki, eşcâr sahibi “meyvesinden şu kadar hisse müsâkaat vechile, şu escârı sana verdim” deyip âmil, yani ol eşcârı terbiye edecek olan kimse dahi kabul etse, müsâkaat mün’akid olur.”

Madde : 1443

“Âkıdeynin âkil olması şarttır. Bâliğ olması şart değildir.”

Madde : 1444

“Müzâraada olduğu gibi, akd-i müsâkaatta dahi, âkıdeynin hisseleri, nısıf ve sülüs gibi cüz-i şâyi’ olarak ta’yin olunmak şarttır.”

Madde : 1445

“Eşcârın, âmile teslimi şarttır.”

Madde : 1446

“Müsâkaat-ı sahihada âkıdeyn, beynlerinde şart ettikleri vechile, meyveyi taksim ederler.”

Madde : 1447

“Müsâkaat-ı fâsidede hâsıl olan meyve, tamamen eşcâr sahibinin olur, âmil dahi ecr-i misil alır.”

Madde : 1448

“Meyve ham iken, eşcâr saibi fevt olsa, meyve yetişinceye kadar, âmil işine devam eder. Müteveffânın vârisleri, ana mân’i olamaz.

Ve eğer âmil fevt olsa, vârisi anın makamına kaaim olup, dilerse işine devam eder, eşcâr sahibi ana mân’i olamaz.”

İrâde-i seniyye târihi fî 16 Cumâdelâhire sene 1291

Emînü’l-Fetvâ Nâzır-ı Maârifi-i Umûmiyye
Es-Seyyid Halil Ahmed Cevdet

Müftî-i Dâr-ı Şûrâ-yı Askerî Kaadî-i Dârü’l-Hilâfeti’l-Âliyye
Ahmed Hulûsi Sâbıkan Seyfeddin
An Âzâ-i Meclis-i Tedkikat-ı Şer’iyye An Âzâ-i Divân-ı Ahkâm-ı Adliyye
Ahmed Halid Ahmed Hilmi

KİTÂBÜ'L-VEKÂLE
SÛRET-İ HATT-I HÜMÂYÛN

MÛCEBİNCE AMEL OLUNA

KİTÂB-I HÂDÎ AŞER

VEKÂLET HAKKINDA OLUP BİR MUKADDEME İLE ÜÇ BÂBİ MÜŞTEMİLDİR

MUKADDEME

BAZI İSTİLÂHÂT-I FIKHİYYE BEYANINDADIR

Madde : 1449

“Vekâlet : Bir kimse, işini başkasına tefvîz etmek ve ol işte anı, kendi yerine ikaame eylemektir. Ol kimseye “müvekkil” ve yerine ikaame eylediği kimseye “vekil” ve ol işe “müvekkelün bih” denilir.”

Madde : 1450

“Risâlet : Bir kimse, tasarrufta dahli olmaksızın, bir kimsenin sözünü, diğere tebliğ etmektir. Ol kimseye “resûl” ve ol kimesneye “mürsel” ve diğesine “mürselün ileyh” denir.”

BÂB-I EVVEL

VEKÂLATİN RÜKN VE TAKSİMİ BEYANINDADIR

Madde : 1451

“Tevkîlin rüknü, icab ve kabuldur.”

Şöyle ki, müvekkil “şu hususa seni vekil ettim” deyip de, vekil dahi “kabul ettim” dese, yahut kabulü müş’ir başka bir söz söylese, vekâlet mün’akid olur. Kezâlik, vekil bir şey söylemeyip de, ol hususun icrâsına teşebbüs eylese, delâleten vekâleti kabul etmiş olmakla, tasarrufu sahih olur.

“Amma, ba’dê’l-icab vekil reddetse, icabın hükmü kalmaz.”

Binaenaleyh, müvekkil “bu hususa seni vekil ettim” deyip de, vekil olacak kimse, “kabul etmem” diye reddedyedikten sonra, müvekkelün bihin icrâsına mübâşeret eylese, tasarrufu sahih olmaz.

Madde : 1452

“İzin ve icâzet, tevkîldir.”

Madde : 1453

“İcâzet-i lâhika, vekâlet-i sâbika hükmündedir.”

Meselâ, bir kimse fuzûli, âharın malını sattıktan sonra, mal sahibine haber verip, o dahi mücîz olsa, evvelce anı vekil etmiş gibi olur.

Madde : 1454

“Risâlet, vekâlet kaabilinden değildir.”

Meselâ, bir kimseye sarraf, akçe ikrâz edecek olup da, o dahi akçeyi getirmek üzere hizmetkârını gönderse, hizmetkâr ol kimsenin resûlüdür. Yoksa istikrâza vekili değildir.

Kezâlik bir kimsenin, bir at iştirâ etmek üzere, cambaza gönderdiği şahıs, ol cambaza “falan kimse senden falan atı satın almak istiyor” demesi üzerine cambaz dahi “şu kadar kuruşa olmak üzere bu atı ana sattım, var ana söyle ve atı teslim eyle” diyerek ol şahsa verip, o dahi minvâl-i meşrûh üzere, ol kimseye atı teslim ve o dahi hemen kabul ettikde, ol kimse ile cambaz beyninde bey’ mün’akid olarak ol şahıs, arada mücerred bir resûl ve vâsita olur, yoksa vekil olmaz.

Ve kezâlik bir kimse kasaba, “benim pazara gidip gelen falan hizmetkârıma, benim için yevmiyye şu kadar kıyye et ver” deyip o dahi bu vechile verse, ol hizmetkâr efendisinin resûlü olur, vekili demek olmaz.

Madde : 1455

“Emir, bazan vekâlet ve bazan risâlet kaabilinden olur.”

Meselâ, bir kimsenin emriyle hizmetkârı bir tâcirden mal iştirâ eyledikde, ol kimsenin şirâya vekili olur. Amma ol kimse, bir tâcir ile pazarlık edip , malı alıp getirmek üzere hizmetkârını gönderse, efendisinin resûlü demek olup, yoksa vekili olmaz.

Madde : 1456

“Rükn-i tevkîl, bazan mutlak olur.

Yani, bir şartta muallak, ya bir vakte muzâf, yahut bir kayd ile mukayyed olmaz.

“Ve bazan şartta muallak olur.”

Meselâ “falan tâcir buraya gelir ise, benim şu atımı satmak üzere seni vekil ettim deyip” de, o dahi kabul etse, vekâlet ol tâcirin gelmesine muallak olarak mün’akid olur. Ve ol tâcir gelir ise, vekil dahi ol malı satabilir. Ve illâ satamaz.

“Bazan bir vakte muzâf olur.”

Meselâ “Nisan ayında benim hayvanlarımı satmaya seni vekil ettim” deyip de, o dahi kabul etse, şehri Nisan hulûlünde vekil olup, hemen ol vakit, yahut andan sonra ol hayvanları bi’l-vekâle satabilir. Amma Nisan’dan evvel satamaz.

“Bazan bir kayd ile mukayyed olur.”

Meselâ “şu saatımı bin kuruşa satmaya, seni vekil ettim” dese, vekilin vekâleti, anı bin kuruştan aşağıya satmamak ile mukayyed olur.

BÂB-I SÂNÎ

ŞART-I VEKÂLET BEYANINDADIR

Madde : 1457

“Müvekkilin, müvekkelün bih olan işi yapmaya muktedir olması şarttır.

Binaenaleyh, sabî-i gayr-i mümeyyiz ile mecnûnun tevkîli sahih olmaz.

Ve sabî-i mümeyyiz hakkında, hibe ve sadaka gibi zarar-ı mahz olan işlerde, velîsi izin verse bile, âharı tevkîl edemez.

Ve kabul-i hibe ve sadaka gibi, hakkında nef'-i mahz olan şeylerde velîsinin izni olmasa bile âharı tevkîl edebilir. Amma bey' ve şirâ' gibi nef' ile zarar beyninde dair ve mütereddid olan tasarrutfâtta, eğer ahz ve i'tâyâ me'zûn ise, başkasını dahi tevkîl edebilir. Değil ise tevkîl, velîsinin icâzetine mevkûfen mün'akid olur.”

Madde : 1458

“Vekilin, âkil ve mümeyyiz olası şarttır. Balîğ olması şart değildir

Binaenaleyh, sabî-i mümeyyiz me'zûn olmasa bile, vekil olabilir. Fakat hukuk-ı akd, ana âid olmayıp, müvekkiline âid olur.”

Madde : 1459

“Bir kimse, bizzat yapabileceği hususlarda ve muâmelâta dair olan her hakkın îfâ ve istîfâsında, başkasını tevkîl edebilir.”

Meselâ, bir kimse bey' ve şirâ' ve îcâr ve istîcâr ve rehin ve irtihâb ve îdâ' ve istîdâ' ve hibe ve ittihâb ve sulh ve ibrâ ve ikrâr ve da'vâ ve taleb-i şüf'a ve kısmet ve îfâ ve istîfâ-yı düyûna ve kabz-ı male, diğer bir kimseyi tevkîl etse, câiz olur.

“Fakat müvekkelün bihin ma'lûm olması lâzımdır.”

BÂB-I SÂLİS

VEKÂLETİN AHKÂMI BEYANINDA OLUP ALTI FASLI MÜŞTEMİLDİR

FASL-I EVVEL

VEKÂLETİN AHKÂM-I UMÛMİYESİ BEYANINDADIR

Madde : 1460

“Hibe ve iâre ve rehin ve îdâ’ ve ikrâz ve şirket-i mudârebede ve an inkâr sulhda vekilin, akdi müvekkiline muzâf kılması lâzımdır. Müvekkiline muzâf kılmaz ise, sahih olmaz”

Madde : 1461

“Bey’ ve şirâ ve icârede ve an ikrâr sulhda vekilin, akdi müvekkiline muzâf kılması şart değildir. Müvekkiline muzâf kılmayıp da, nefsine izâfet ile iktifâ etmesi dahi sahih olur. Ve iki sûrette dahi mülkiyyet, ancak müvekkiline sâbit olur.

Fakat, akid eğer müvekkile muzâf kılınmaz ise, hukuk-ı akd âkide, yani vekile âid olur. Ve eğer müvekkile muzâf kılınır ise, hukuk-ı akd dahi müvekkile âid olur. Ve bu sûrette vekil, resûl gibi olur.”
Meselâ vekil, bi’l-bey’ akdi müvekkiline muzâf kılmayıp da, nefsine izâfet ile iktifâ ederek, müvekkilin bir malını sattıkda, meb’i müşteriye teslim etmeye mecbur olur ve semeni müşteriden talep ve kabz edebilir. Ve mal-i müşterâya bir müstahak çıkıp da, ba’de’l-hükm zapt olursa müşteri, vekil bi’l-bey’a rücû’ eder. Yani verdiği semeni ândan ister.

Ve vekil bi’ş-şirâ, akd-i bu vechile müvekkiline muzâf kılmaksızın, iştirâ eylediği malı kabz eder. Ve mal-i müşterânın semenini müvekkilinden almasa bile, kendi malından bâyi’a vermek üzere cebr olunur. Ve mal-i müşterâda ayb-ı kadîm zuhur etse, red için vekilin muhâsamaya hakkı olur.

Amma, vekil eğer akdi müvekkiline muzâf kılmış ise, meselâ “falanın tarafından bi’l-vekâle sattım” yahut “falan için aldım” diyerek, akd-i bey’ eylemiş olsa, ol halde ânifen beyan olunan hukuk-ı akd, hep müvekkile âid olur. Ve bu sûrette vekil, resûl hükmünde kalır.

Madde : 1462

“Risâlette, hukuk-ı akd mürsele âid olur. Resûle asla taalluk etmez.”

Madde : 1463

“Bey’ ve şirâ’ ve îfâ ve istîfâ-yı deyne ve kabz-ı ayna vekil olan kimsenin, cihet-i vekâletten dolayı makbûzu olan mal, kendi yedinde vedîa hükmündedir. Bilâ-taad velâ-taksîr telef olsa, zamân lâzım gelmez. Cihet-i risâletten dolayı, resûlün yedindeki mal dahi, kezâlik vedîa hükmündedir.”

Madde : 1464

“Medyûn, borcunu dâine gönderip de, kable’l-vusûl resûl yedinde telef olduğu sûrette, eğer medyûnun resûlü ise, medyûnun malından telef olur. Ve eğer dâinin resûlü ise dâinin malından telef olup, medyûn borcundan berî olur.”

Madde : 1465

“Bir kimse, iki kişiyi birden tevkîl etse, vekil oldukları hususta, yalnız birisi, tasarruf yani îfâ-yı vekâlet edemez.

Fakat husûmete, yahut redd-i vedîaya, yahut kazâ-i deyne vekil iseler, yalnız birisi îfâ-yı vekâlet edebilir. Amma bir kimseyi, bir hususa vekil ettikten sonra, diğeri dahi re'sen o işe vekil ettiği sûrette, her hangisi îfâ-yı vekâlet etse câiz olur.”

Madde : 1466

“Bir kimse, vekil olduğu hususta, başkasını tevkîl edemez. Meğer ki, müvekkil ana izin vermiş ve yahut “re'ynle amel et” demiş ola. Ol halde vekil, başkasını tevkîl edebilir. Ve bu vecihle vekilin tevkîl ettiği kimse, müvekkilin vekili olur. Yoksa ol vekilin vekili olmaz. Hatta vekil-i evvelin azliyle, yahut vefatıyla, vekil-i sâni mün'azil olmaz.”

Madde : 1467

“Eğer vekâlette ücret şart edilip de, vekil dahi îfâ-yı vekâlet eylerse, ücrete müstahak olur. Ve eğer şart edilmeyip de, vekil dahi ücret ile hizmet eder makûleden değil ise, müteberri' olup, ücret isteyemez”

FASL-I SÂNÎ

ŞİRÂYA VEKÂLET BEYANINDADIR

Madde : 1468

“(1459. maddenin) fıka-i ahîresi hükmünce, vekâletin îfâsı kaabil olacak mertebe, müvekkelün bihin, ma'lûm olması lâzımdır.

Şöyle ki, müvekkil iştirâ ettireceği şeyin, cinsini beyan etmelidir. Ve cinsin tahtında, eğer envâ-ı mütegâyire var ise, yalnız cinsin beyanı kâfi olmayıp nev'ini yahut bahasını dahi beyan etmek lâzım gelir.

Ve eğer, alınacak şeyin cinsi beyan olunmaz ise, yahut cinsi beyan olunup, ancak tahtında envâ-ı mütegâyire olduğu halde, nev'i ya bahası ta'yin kılınmaz ise, vekâlet sahih olmaz. Meğer ki, vekâlet-i âmme ile tevkîl etmiş ola.”

Meselâ, bir kimse “bana bir at al” diye diğeri tevkîl etse, vekâlet sahih olur. Ve bir kimse, esvâblık kumaş almak üzere birini tevkîl edecek oldukda, cinsini yani çetarı mı almak ister, yoksa başka cins kumaş mı ister, burasını beyan ile beraber Şam ya Hind kumaşı diye nev'ini, yahut topu şu kadar kuruşluk diye, bahasını beyan etmesi lâzımdır. Cinsini beyan etmeyip de, yalnız “bana bir dâbbe al” yahut “kumaş al” dese ve yahut meselâ “çetarı al” deyip de, nev'ini ya bahasını beyan etmese, vekâlet sahih olmaz. Fakat “bana bir kat rubalık kumaş, yahut “çetarı al her hangi cins veya nev'den olursa olsun, senin re'ine müfevvezdir” dese, vekâlet-i âmme olup, vekil hangi cins ve nev'den istese alabilir.

Madde : 1469

“Aslın, ya maksadın ve yahut sanatın ihtilâfıyla cins dahi muhtelif olur.”

Meselâ, pamuk beziyle keten bezi, asıllarının ihtilâfı sebebiyle muhtelifü'l-cinstirler. Ve koyunun yünü ile derisi, ihtilâf-ı maksad hasebiyle muhtelifü'l-cinstir. Zira deriden maksat, tulum yapmak olup, yün almaktan maksat ise, iplik yapıp kilim dokumak gibi, ana mugâyir olan hususlardır. Ve Şarköy keçesiyle Uşak keçesi, hep yünden ma'mül oldukları halde, ihtilâf-ı sanat hasebiyle, mühtelifü'l-cinstirler.

Madde : 1470

“Vekil, eğer cinste muhalefet ederse, yani müvekkil “falan cinsten bir şey al” deyip de, vekil başka bir cinsten bir mal alsın, her ne kadar aldığı şey daha fâideli olsa bile, müvekkil hakkında nâfiz olmaz. Yani, vekilin aldığı mal kendi üzerinde kalıp, müvekkil için alınmış olmaz.”

Madde : 1471

“Müvekkil “koç al” deyip de, vekil dişi koyun alsın, müvekkil hakkında nâfiz olmayıp, alınan koyun vekilin olur.”

Madde : 1472

“Müvekkil “bana filan arsayı al” deyip de, ol arsa üzerine ebniye yapsa, andan sonra vekil, anı bi'l-vekâle alamaz. Amma “filan haneyi al” deyip de, ol hane sıvadılsa, yahut ana bir duvar ilâve edilse, bu halde vekil anı bi'l-vekâle alabilir.”

Madde : 1473

“Müvekkil “süt al” deyip de, ne sütü olduğunu tasrih etmese, beldede ma'rûf olan süte mahmûl olur.”

Madde : 1474

“Müvekkil “pirinç al” dese, vekil olan kimse, çarşıda satılan her nevi' pirinçten alabilir.”

Madde : 1475

“Bir kimse, bir hane almak için diğerini tevkîl edecek oldukda, mahallesini ve bahasını beyan etmelidir. Beyan etmez ise, vekâlet sahih olmaz.”

Madde : 1476

“Bir kimse, bir tek inci, yahut bir kırmızı yakut taşı almak üzre, birini tevkîl edecek oldukda, bahası kaç kuruşa kadar alacağını beyan etmesi lâzımdır. Etmez ise vekâlet sahih olmaz.”

Madde : 1477

“Mukadderâta, müvekkelün bihin mikdarı, yahut semeni beyan olunmak lâzımdır.”

Meselâ, buğday almak için birini tevkîl ettikte, kaç kile olacağını söylemesi, yahut “şu kadar kuruşluk buğday” diye mikdar-ı semeni beyan eylemesi lâzım gelir. Beyan etmez ise, vekâlet sahih olmaz.

Madde : 1478

“Müvekkelün bihin vasfı, beyan olunmak lâzım değildir.”

Meselâ, a'lâ ya evsat ya ednâ diye, vasfının beyanı lâzım gelmez.

“Şu kadar ki, müvekkelün bihin vasfı, müvekkilin haline muvâfık olmak lâzımdır.”

Meselâ, bir beygir kiracısı, kendisine bir beygir almak üzere birini tevkîl ettikte, vekil gidip de, yirmi bin kuruşluk bir Arab atı alamaz. Alır ise, şirâsı müvekkil hakkında nâfiz olmaz. Yani ol at müvekkil için alınmış olmayıp, vekilin üzerinde kalır.

Madde : 1479

“Vekâlet, bir kayd ile takyîd olunudukda, vekil ana muhalefet edemez. Eder ise, şirâsı müvekkil hakkınada nâfiz olmayıp, aldığı mal kendi üzerinde kalır.

Fakat müvekkil hakkında, daha fâideli bir sûrette muhalefet eder ise, ma'nen muhalefet addolunmaz.”

Meselâ, bir kimse “falan haneyi benim için on bin kuruşa al” dedikde, vekil daha ziyadeye iştirâ etse, müvekkil hakkında nâfiz olmayıp, ol hane kendisinin üzerinde kalır. Amma on bin kuruştan aşağı ise, müvekkil için alınmış olur.

Kezâlik, “veresiye al” deyip de, vekil peşin akçe ile alsa, ol mal vekilin üzerinde kalır. Amma “peşin akçe ile al” deyip de, veresiye alsa müvekkil için alınmış olur.

Madde : 1480

“Bir kimse, iştirâsına vekil olduğu şeyin nısfını iştirâ ettiği sûrette, eğer ol şeyin teb'zinde zarar var ise, şirâsı müvekkil hakkında nâfiz olmaz, yok ise nâfiz olur.”

Meselâ, “bir top kumaş al” deyip de vekil yarım top alsa, müvekkil hakkında nâfiz olmayıp, ol mal vekilin üzerinde kalır. Amma “altı kile buğday al” deyip de vekil üç kile alsa müvekkil için alınmış olur.

Madde : 1481

“Müvekkil, “bana bir cübbelik çuha al” deyip de, vekilin aldığı çuhadan cübbe çıkmasa, şirâsı müvekkil hakkında nâfiz olmayıp, ol çuha vekilin üzerinde kalır.”

Madde : 1482

“Bir şeyin bahası beyan olunmaksızın, iştirâsına vekil olan kimse, ol şeyi kıymet-i misliyyesiyle alabildiği gibi, gabn-i yesîr ile dahi alabilir.

Fakat et ve ekmek gibi si'r ve kıymeti muayyen olan şeylerde gabn-i yesîr dahi ma'fuv olmaz. Amma, gabn-i fâhiş ile alırsa, her halde şîrâsı müvekkil hakkında nâfiz olmayıp, ol mal kendisinin üzerinde kalır."

Madde : 1483

"Alel-ıtlak iştirâ, nukûd ile iştirâyâ masrûf olur."

Bu sûrette, bir şeyin iştirâsına vekil olan kimse, anı bir malı ile trampa etse, müvekkil hakkında nâfiz olmayıp, ol şey vekilin üzerinde kalır.

Madde : 1484

"Bir mevsim-i muayyende, lüzumu olan şeyi almak için bir kimse, diğerini tevkîl etse, ol mevsime masrûf olur."

Meselâ, bir kimse bir bahar mevsiminde şâlî cübbe almak için birini tevkîl etse, o yazın kullanılmak üzere, cübbe alması için tevkîl etmiş olur. Mevsim geçtikten sonra, yahut gelecek senenin baharında alsa, müvekkil hakkında nâfiz olmayıp, vekilin aldığı cübbe kendi üzerinde kalır.

Madde : 1485

"Bir muayyen şeyin iştirâsına vekil olan kimse, ol şeyi kendisi için iştirâ edemez. Ve iştirâ ederken "ben bunu kendim için aldım" dese bile, kendisinin olmayıp, müvekkilin olur.

Meğer ki, müvekkilin ta'yin ettiği bahadan ziyade ve ta'yin-i baha etmediği sûrette, gabn-i fâhiş ile alırsa, ol vakit mal vekilin olur.

Ve bir de, müvekkil hazır olduğu halde, vekil "ben bunu kendim için aldım" derse, ol mal vekilin olur."

Madde : 1486

"Bir kimse, "bana falanın atını al" deyip de vekil, lâ ve naam, bir şey söylemeksizin gidip ol atı iştirâ ettiği takdirde, eğer alırken "müvekkil için aldım" derse müvekkilin olur. Ve "kendim için aldım" derse, kendisinin olur.

Amma yalnız "aldım" deyip de, kimin için aldığını söylememişken, sonradan "müvekkil için aldım" dediği sûrette, at eğer telef, yahut bir ayb-i hâdis olmadan demiş ise, tasdik olunur. Ve eğer at telef, yahut bir ayb-i hâdis olduktan sonra demiş ise, tasdik olunmaz."

Madde : 1487

"Bir şeyi almak üzere, bir kimseyi, iki kişi başka başka tevkîl ettiği sûrette, vekil ol malı alırken, hangisi için kasd ve murad etmiş ise, ol mal anın olur."

Madde : 1488

“Vekil, bî’ş-şirâ kendi malını, müvekkil için satsa, sahih olmaz.”

Madde : 1489

“Vekil, aldığı malı henüz müvekkile teslim etmeden, aybına mutali’ olsa, anı kendiliğinden olarak reddedebilir. Amma müvekkile teslim ettikten sonra, anın emir ve tevkili olmaksızın reddedemez.”

Madde : 1490

“Vekil, eğer malı müeccel olarak iştirâ eylese, müvekkil hakkında dahi müeccel olup, vekil anın semenini peşin olarak talep edemez.

Amma vekil, peşin para ile iştirâ ettikten sonra bâyi’, semeni te’cîl etse, vekil semeni müvekkilden berveçh-i peşin talep edebilir.”

Madde : 1491

“Vekil, bî’ş-şirâ, semenini kendi malından verip de, meb’î kabz etse, müvekkile rücû’ edebilir. Yani verdiği semeni, andan alabilir. Ve mal-i müşterânın semenini, henüz bâyi’a vermemiş olsa bile, müvekkilinden semeni talep ve müvekkil anı edâ edinceye dek malı, habs ve tevkif edebilir.”

Madde : 1492

“Vekil, bî’ş-şirâ yedinde mal-i müşterâ kazârâ telef ya zâyi’ olsa, müvekkilin malından telef olur. Ve semenden bir şey sâkıt olmaz.

Fakat, vekil anı istîfâ-yı semen için habs edip de, ol halde telef ya zâyi’ olsa, semenini vekilin vermesi lâzım gelir.”

Madde : 1493

“Vekil, bî’ş-şirâ müvekkilin izni olmadıkça, akd-i bey’i ikaale edemez.”

FASL-I SÂLİS

BEY’A VEKÂLET HAKKINDADIR

Madde : 1494

“Alel-ıtlak, bey’a vekil olan kimse, müvekkilinin malını aza çoğa, yani münasib gördüğü baha ile satabilir.”

Madde : 1495

“Müvekkil, eğer ta’yin-i semen etmiş ise, yani “şu kadar kuruşa sat” demiş ise, vekil andan noksana satamaz. Satar ise bey’i, müvekkilinin icâzetine mevkûfen mün’akid olur.

Ve hodbehod noksanına satıp da, malı müşteriye teslim ettikde, müvekkil ana, ol malı tazmin ettirebilir.”

Madde : 1496

“Vekil, bi’l-bey’ müvekkilin malını kendisi için alsa, sahih olmaz.”

Madde : 1497

“Vekil, bi’l-bey’ kendi lehinde, şهادetleri câiz olmayanlara, müvekkilin malını satamaz. Meğer ki, değerinden ziyadeye satar ise, bey’i sahih olur.

Ve bir de, müvekkil eğer “dilediğin kimseye sat” diye vekâlet-i âmme ile tevkîl etmiş ise, ol halde vekilin anlara dahi semen-i misliyle satması câiz olur.”

Madde : 1498

“Alel-ıtlak, bey’a vekil olan kimse, müvekkilin malını peşin akçe ile, yahut ol mal hakkında, beyne’t-tüccar ma’rûf olan müddet ile veresiye satabilir. Amma, örf ve âdete muhalif bir müddet tûliyle satamaz. Ve bir de, sarâhaten yahut dalâleten, berveçh-i peşin satmaya vekil olsa, veresiye satamaz.”
Meselâ, müvekkil “bu malı berveçh-i peşin sat” yahut “şu malı sat da borcumu ver” dese, vekil anı veresiye satamaz.

Madde : 1499

“Bir malın teb’izinde zarar var ise, vekil anın nısfını satamaz, yok ise satabilir.”

Madde : 1500

“Vekil, veresiye sattığı malın semeni mukaabilinde, rehin ya kefil alabilir. Fakat, rehin telef ya kefil müflis olsa, vekil zâmin olmaz.”

Madde : 1501

“Müvekkil, “rehin ile ya kefil ile sat” dedikde, vekil bilâ-rehin ve bilâ-kefil satamaz.”

Madde : 1502

“Vekil, bî'l-bey' sattığı malın semenini, müşteriden almadığı halde, kendi malından müvekkile edâ etmek üzere, cebr olunmaz.”

Madde : 1503

“Semen-i mebî'i kabz etmek, vekilin hakkı olsa dahi, müvekkil kabz ediverse sahih olur.”

Madde : 1504

“Vekil, eğer ücretsiz ise, sattığı malın semenini, istîfâ ve tahsile mecbur değildir. Fakat, kendi rızâsıyla tahsil etmediği takdirde, müvekkilinin, kabz ve tahsil-i semene tevkîl etmesi lâzım gelir.

Amma dellâl ve simsâr gibi, ücret ile bey'a vekil olan kimse, mebî'in semenini istîfâ ve tahsile mecburdur.”

Madde : 1505

“Vekil, bî'l-bey' hodbehod bey'i ikaale edebilir.

Fakat bu ikaale, müvekkil hakkında nâfiz olmayıp, vekilin müvekkile semeni vermesi lâzım gelir.”

FASL-I RÂBÎ'

ME'MÛRA DAİR OLAN MESÂİL BEYANINDADIR

Madde : 1506

“Bir kimse, bir şahsa yahut mîrîye olan deynini edâ etmek üzere, diğer kimseye emr edip de, o dahi kendi malından îfâ etse, sonra âmire rücû' eder. Âmir, gerek rucûu şart etsin ve gerek şart etmesin.”

Yani, gerek “sonra benden almak üzere borcumu ver” yahut “sen ver de, sonra ben sana vereyim” demek gibi bir tabir ile, me'mûrun kendisine rücû' etmesini şart eylesin ve gerek yalnız “borcumu ver” demiş olsun.

Madde : 1507

“Kendi malından, meskûkât-ı mağşûşe ile, îfâ-yı deyne me'mûr olan kimse, dâine meskûkât-ı hâlise verse âmirden meskûkât-ı mağşûşe alır. Ve meskûkât-ı halise ile, îfâ-yı deyne me'mûr olan kimse, meskûkât-ı mağşûşe ile edâ-i deyn etse, âmirden meskûkât-ı mağşûşe alır.

Amma, bir deynin edâsına me'mûr olan kimse dâine, kendi malını satıp da, âmirin deynine takas etse, deynin miktârı ne ise âmirden anı alır. Ve Kendi malını, dâine değerinden ziyadeye satmış olsa bile, âmir-i medyûn ol ziyadeyi, deyninden tenzil ettiremez.”

Madde : 1508

“Bir kimse, kendisi yahut ehli ve iyâli için masraf etmek üzere, âhar kimseye emrettikde “sonra masrafını ben veririm” diye rucû şart etmese bile ol kimse, kadr-i ma’rûf masrafını âmirden alır. Kezâlik “hanemi yaptır” diye emr edip de me’ mûr dahi yaptırdığı sûrette, rucû şart etmemiş olsa bile, sarf ettiği kadr-i ma’rûf meblağı âmirden alır.”

Madde : 1509

“Bir kimse, “falana ödünç akçe yahut bahşîş ve yahut sadaka ver sonra ben sana vereyim” diye âhar kimseye emredip de o dahi verse, sonra âmire rucû eder.

Amma “sonra ben sana vereyim” yahut “sonra benden al” demek gibi bir söz ile rucû şart etmeksizin, yalnız “ver” dediği surette, me’ mûr ana rucû edemez. Şu kadar var ki, me’ mûr eğer âmirin iyâlinde bulunmak, yahut şeriki olmak gibi bir vechile, bu misüllü hususlarda âmire rucû örf ve âdet ise, rucû şart etmemiş olduğu sûrette dahi rucû eyleyebilir.” (36. maddeye bak)

Madde : 1510

“Bir kimsenin emri, ancak kendi mülkü hakkında cârî olur.”

Meselâ, bir kimse “şu malı denize at” deyip de, me’ mûr dahi anı başkasının malı olduğunu bilerek atsa, sahibi ol malı atana tazmin ettirir. Mücbir olmadıkça, âmire bir şey lâzım gelmez.

Madde : 1511

“Bir kimse, “benim şu kadar kuruş deynimi, sen kendi malından edâ et” diye âhar kimseye emredip, o dahi va’ dettikten sonra, edâdan imtina’ etse, mücerred va’ detmiş olmasıyla, ol kimse edâ-yı deyne cebr olunmaz.”

Madde : 1512

“Âmirin me’ mûrda alacağı, yahut emanet akçesi olup da, andan deynini edâ etmek üzere emreylese, me’ mûr edâ-yı deyne cebr olunur.

Amma âmir “falan malımı sattıkda deynimi edâ et” dediği sûrette, me’ mûr eğer vekil-i müteberri’ ise, bile cebr olunmaz.

Ve eğer vekil-i bi’l-ücre ise, ol malı bey’ ile âmir, deynini edâ etmek üzere cebr olunur.”

Madde : 1513

“Bir kimse, “falan dâinime ver” diye âhar kimseye bir mikdar akçe verdiği sûrette, âmirin başka dâinleri andan hisse almaya salâhiyetleri olmayıp, me’ mûr ol akçeyi ancak âmirin emrettiği dâine verir.”

Madde : 1514

“Bir kimse, borcunu te’ diye etmek üzere, başkasına bir mikdar akçe verip de, me’ mûr henüz ol meblağı, dâine i’ tâ ya irsâl ve îsâl etmeden, âmirin fevt olduğu ma’ lûm olsa, ol akçe âmirin terekesine ric’ at eder. Ve dâinin, terekeye müracaatı lâzım gelir.”

Madde : 1515

“Bir kimse dâinine vermek üzere âhar kimseye bir mikdar akçe verip ancak “dâindeki senedime zahriye etmedikçe ve yahut ilmühaber almadıkça, akçeyi teslim etme” diye nehyetmişken, me’ mûr zahriye ettirmeksizin, ilmühaber almaksızın akçeyi dâine verip, ba’ dehu dâin anı inkâr etse, ve kabzı isbat olunamayıp da tekrar ol parayı âmirden alsa, âmir anı me’ mûra tazmin ettirir.”

FASL-I HÂMİS

HUSÛMETE YANİ MURÂFAAYA VEKÂLET HAKKINDADIR

Madde : 1516

“Müddeî ve müddeâ aleyhten her biri, dilediğini husûmete tevkîl edebilir. Diğerinin rızâsı şart değildir.”

Madde : 1517

“Husûmete vekil olan kimsenin, müvekkili aleyhine ikrârı, eğer huzûr-ı hâkimde ise muteber olur. Huzûr-ı hâkimde değil ise, muteber olmaz. Ve kendisi, vekâletten mün’ azil olur.”

Madde : 1518

“Bir kimse, âharı husûmete tevkîl edip de, kendi aleyhine ikrârı istisnâ eylese, câiz olur.”
Bu sûrette, müvekkilin aleyhine, vekilin ikrârı sahih olmaz. (1456. maddenin fıkra-i ahîresine bak.)
Ve böyle ikrârda me’ zûn değil iken, huzûr-ı hâkimde ikrâr ettiği sûrette, vekâletten mün’ azil olur.

Madde : 1519

“Husûmete vekâlet, kabza vekâleti müstelzim olmaz.”

Binaenaleyh da'vâ vekili, kabza dahi vekil değil ise, mahkûmün bih olan malın, bi'l-vekâle kabzına salâhiyeti olmaz.

Madde : 1520

“Kabza vekâlet, husûmete vekâleti müstelzim olmaz.”

FASL-I SÂDİS

AZL-İ VEKİLE DAİR OLAN MESÂİL BEYANINDADIR

Madde : 1521

“Müvekkil, vekilini vekâletten azledebilir.

Fakat, gayrin hakkı taalluk etmiş ise, azledemez.”

Nitekim bir medyûn, malını rehin edip de, hîn-i akd-i rehinde, yahut sonradan deynin va'desi hulûlünde, rehni satmak üzere birini tevkîl ettiği sûrette, mürtehinin rızâsı olmadıkça müvekkil-i râhin, o vekili azledemez.

Kezâlik, müddeînin talebi üzerine, müddeâ aleyh birini husûmete tevkîl ettikde, müddeînin gıyâbında anı azledemez.

Madde : 1522

“Vekil, kendini vekâletten azledebilir.

Fakat, berveçh-i bâlâ, gayrin hakkı taalluk etmiş ise, azledemeyip, îfâ-yı vekâlete mecbur olur.”

Madde : 1523

“Müvekkil, vekilini azleddikde, vekile haber-i azli vâsıl oluncaya dek, vekâleti üzerinde kalır. Ve ol vakte kadar, tasarrufu sahih olur.”

Madde : 1524

“Vekil kendisini azletdikde, azlini müvekkile bildirmesi lâzım gelir. Ve azli müvekkilin ma'lûmu oluncaya dek, vekâlet kendi uhdesinde kalır.”

Madde : 1525

“Medyûnun gıyâbında, kabz-ı deyne vekil olan kimseyi, müvekkili azledebilir. Amma, dâyin anı medyûnun huzûrunda tevkîl etmiş ise, medyûnun ilmi lâhik olmadıkça, azli sahih olmaz.

Bu sûrette, medyûn anın azlini öğrenmeden, ana deynini i'tâ etse, deynden berî olur.”

Madde : 1526

“Müvekkelün bihin hitâmıyla, vekâlet nihayet bulur. Vekil dahi bi't-tab' vekâletten mün'azil olur.”

Madde : 1527

“Müvekkilin vefatıyla, vekil mün'azil olur.
Fakat, gayrin hakkı taalluk etmiş ise, mün'azil olmaz.” (760. maddeye bak)

Madde : 1528

“Müvekkilin vefatıyla, vekilin vekili dahi mün'azil olur.” (1466. maddeye bak)

Madde : 1529

“Vekâlet, mevrûs olmaz.”
Yani, vekil fevt oldukda, vekâletin hükmü kalmaz. Ve bu cihetle vekilin vârisi, anın makamına kaaim olmaz.

Madde : 1530

“Müvekkilin yahut vekilin tecennün etmesiyle, vekâlet bâtil olur.”

İrâde-i seniyye târihi fî 20 Cemâziyelûlâ sene 1291

Emînü'l-Fetvâ Muâvin-i Riyâset-i Şûrâ-yı Devlet
Es-Seyyid Halil Ahmed Cevdet

Reis-i Daire-i Muhâkemât Kaadî-i Dârü'l-Hilâfeti'l-Aliyye
Seyfeddin Ahmed Hulûsi

An Âzâ-i Divân-ı Ahkâm-ı Adliyye
Ahmed Hilmi

KİTÂBBÜ'S-SULH VE'L-İBRÂ

SÛRET-İ HATT-I HÛMÂYÛN

MÛCEBİNCE AMEL OLUNA

KİTÂB-I SÂNÎ AŞER

SULH VE İBRÂ HAKKINDA OLUP BİR MUKADDEME İLE DÖRT BÂBİ MÜŞTEMİLDİR MUKADDEME

BAZI İSTİLÂHÂT-I FIKHİYYE BEYANINDADIR

Madde : 1531

“Sulh : Bi't-terâzî nizâ'ı ref' eden bir akddir ki, icab ve kabul ile mün'akid olur.”

Madde : 1532

“Musâlih : Akd-i sulh eden kimsedir.”

Madde : 1533

“Musâlehün aleyh : Bedel-i sulh demektir.”

Madde : 1534

“Musâlehün anh : Müddeâ bih olan şeydir.”

Madde : 1535

“Sulh üç kısımdır: Kısım-ı evvel, an-ikrâr sulhdur ki, müddeâ aleyhin ikrârı üzerine vâki' olan sulhtur. Kısım-ı sâni an-inkâr sulhtur ki, müddeâ aleyhin inkârı üzerine vâki' olan sulhtur. Kısım-ı sâlis, an-sükût sulhtur ki, müddeâ aleyh, ikrâr ve inkâr etmeyip sükûtü üzerine vâki' olan sulhtur.”

Madde : 1536

“İbrâ : İbrâ iki kısım olup, biri ibrâ-i iskat ve diğeri ibrâ-i istîfâdır.

İbrâ-ı iskat: Bir kimse, diğerkimsede olan hakkının tamamını iskat, yahut bir mikdarını hatt ve tenzil ile, ol kimseyi berî kılmaktır.

İbrâ-i istîfâ: Bir kimse, diğerkimseden hakkını kabz ve istîfâ eylemiş olduğunu, i'tirâf etmekten ibaret olarak bir nevi' ikrârdır.”

Madde : 1537

“İbrâ-i hâss : Bir hane, yahut bir çiftlik, ve yahut bir cihetten dolayı alacak da’vâsı gibi bir hususa müteallik da’vâdan, bir kimseyi ibrâ etmektir.”

Madde : 1538

“İbrâ-i âmm : Kâffe-i deâvîden, bir kimseyi ibrâ eylemektir.”

BÂB-I EVVEL

AKD-İ SULH VE İBRÂ EDENLER HAKKINDADIR

Madde : 1539

“Müsalihin, âkil olması şarttır. Bâliğ olması şart değildir.”

Binaenaleyh, mecnûn ve ma’tûh ile sabî-i gayr-i mümeyyizin sulhu aslâ sahih olmaz. Ve sabî-i me’zûnün sulhunda zarar-ı beyyin yok ise sahih olur. Şöyle ki; bir kimse sabî-i me’zûndan bir şey da’vâ edip de, o dahi ikrâr ettiği sûrette, an-ikrâr sulhu sahih olur.

Sabî-i me’zûn, alacağını imhal ve te’cîl etmek üzere akd-i sulh edebilir. Ve alacağının bir mikdarı üzerine sulh oldukda, eğer beyyinesi var ise, sulhu sahih olmaz. Ve eğer beyyinesi olmayıp da, hasmının yemin edeceği dahi ma’lûm olur ise, sulhu sahih olur. Ve âhar kimseden bir mal da’vâ edip de, mikdar-ı kıymeti üzerine sulh olsa, sahih olur. Fakat, ol malın kıymetinden noksan-ı fâhiş üzerine sulh olsa, sahih olmaz.

Madde : 1540

“Bir sabînin da’vâsından, velîsi sulh oldukda, eğer sabîye zarar-ı beyyin yok ise sahih olur. Ve eğer zarar-ı beyyin var ise, sahih olmaz.”

Binaenaleyh bir kimse, bir sabîden şu kadar kuruş da’vâ edip de, sabînin parasından vermek üzere pederi sulh oldukda, eğer müddeînin beyyinesi var ise, sulh sahih olur. Ve eğer müddeînin beyyinesi yok ise, sulh sahih olmaz. Ve sabînin âhar kimse zimmetinde alacağı olup da, pederi anın bir mikdarını hatt ve tenzil ile sulh oldukda, eğer beyyinesi var ise, sahih olmaz. Ve eğer beyyinesi olmayıp da, hasmının yemin edeceği dahi ma’lûm olur ise, ol halde sulh sahih olur. Ve sabînin alacağı kıymetinde bir mal üzerine velîsi sulh olsa, sahih olur. Fakat gabn-i fâhiş bulunur ise, sulhu sahih olmaz.

Madde : 1541

“Alel-ıtlak, sabî ile mecnûn ve ma’tûhün ibrâsı, sahih olmaz.”

Madde : 1542

“Husûmete vekâlet, sulha vekâleti müstelzîm olmaz.”

Binaenaleyh bir kimse, âhar kimseyi da’vâsına vekil edip de, o dahi bilâ-izn ol da’vâdan sulh olsa, sahih olmaz.

Madde : 1543

Bir kimse, kendi da’vâsından sulh olmak üzere diğerini tevkîl edip de, o dahi bi’l-vekâle sulh oldukda, musâlehün aleyh müvekkil üzerine lâzım gelir ve vekil anınla, müâhez ve mutâleb olmaz. Meğer ki, vekil musâlehün aleyhe zâmin ola. Ol halde vekil kefâleti hasebiyle muâheze olunur.

Ve bir de vekil, an-ikrâr bir maldan, mal üzerine sulh olup da, sulhu nefsine muzâf kılar ise, ol vakit vekil muâheze olunur. Yani bedel-i sulh andan alınır. O dahi, müvekkile rücû’ eyler.”

Meselâ vekil, bi’l-vekâle şu kadar kuruş üzerine sulh oldukda, ol meblağı müvekkilin vermesi lâzım gelir. Vekil andan mes’ûl olmaz.

Fakat, “sen şu kadar kuruş üzerine sulh ol ben kefilim” demiş ise, ol halde bu akçe vekilden alınır. O dahi müvekkiline rücû’ eyler. Ve bir de, an-ikrâr maldan, mal üzerine sulh vâki’ olup da, vekil “sen falanın da’vâsından benimle sulh ol” diyerek akd-i sulh etmiş ise, bey’ hükmünde olduğu cihetle, bu sûrette dahi bedel-i sulh vekilden alınır. O dahi müvekkiline rücû’ eder.

Madde : 1544

“İki kişi beyninde olan da’vâdan, âhar kimse fuzûli olarak, yani bilâ-emr sulh oldukda, eğer bedel-i sulha zâmin olur ise, yahut “benim falan malım üzerine” diye bedel-i sulhu kenî malına muzâf kılar ise ve yahut “şu meblağ” yahut “şu saat üzerine” diye meydanda olan nukûda, ya urûza işaret eder ise, yahut zâmin olmayıp ve kendi malına izâfe ya işaret dahi etmeyip de, ael-ıtlak “şu kadar kuruş üzerine sulh oldum” der ve ol mikdar meblağı teslim eder ise, işbu dört sûrette dahi, sulh sahih ve ol kimse müteberri’ olur.

Ve eğer dördüncü sûrette, bedel-i sulhu teslim etmez ise, müddeâ aleyhin icâzetine mevkûf olup, eğer mücîz olur ise, sulh sahih ve bedel-i sulh müddeâ aleyh üzerine lâzım olur. Ve eğer mücîz olmaz ise, sulh bâtıl olur ve da’vâ hali üzere kalır.

BÂB-I SÂNÎ

MUSÂLEHÜN ALEYH İLE MUSÂLEHÜN ANHIN BAZI AHVÂL VE ŞURÛTU BEYANINDADIR

Madde : 1545

“Musâlehün aleyh, eğer ayn ise mebî’ hükmünde ve eğer deyn ise, semen hükmünde olur. Binaenaleyh bey’de, mebî’ yahut semen olmakla salih olan şey, sulhda, bedel-i sulh olmaka dahi, salih olur.”

Madde : 1546

“Musâlehün aleyh, musâlihînin, mal ve mülkü olmak şarttır.”

Binaenaleyh musâlih, başka kimsenin malını, bedel-i sulh olarak verse, sulhu sahih olmaz.

Madde : 1547

“Gerek musâlehün aleyh ve gerek musâlehün anh kabz ve teslime muhtac ise, ma'lûm olması lâzımdır. Ve eğer kabz ve teslime muhtac değil ise, ma'lûm olması şart değildir.”

Meselâ bir kimse, diğer kimsenin yedinde bulunan bir haneden, ve ol kimse dahi anın yedinde buluna bahçeden, bir hakk-ı da'vâ edip de, ikisi dahi ta'yin-i müddeâ etmeksizin, da'vâlarından vazgeçmek üzere sulh olsalar sahih olur. Kezâlik bir kimse, diğerinin yedindeki hanede bir hakk-ı da'vâ edip de, ta'yin-i müddeâ etmeksizin, müddeâ aleyh ana bir bedel-i ma'lûm vermek ve o dahi, terk-i da'vâ etmek üzere sulh olsalar, sahih olur. Amma müddeî, müddeâ aleyhe bedel vermek ve o dahi ana hakkını teslim etmek üzere sulh olsalar, sahih olmaz.

BÂB-I SÂLİS

MUSÂLEHÜN ANH HAKKINDA OLUP İKİ FASLI MÜŞTEMİLDİR

FASL-I EVVEL

SULH ANİ'L-A'YÂN HAKKINDADIR

Madde : 1548

“Bir mal-i muayyen da'vâsında, an-ikrâr sulh, eğer mal üzerine vâki' olur ise, bey' hükmündedir. Bunda, hıyâr-ı ayb ve hıyâr-ı rü'yet ve hıyâr- şart cârî olduğu gibi, gerek musâlehün anh ve gerek musâlehün aleyh, akar olduğu takdirde, şüf'a da'vâsı dahi cârî olur.

Ve musâlehün anhin küllîsi, yahut bazısı bi'l-istihkak zapt olunsa, müddeâ aleyhe vermiş olduğu belde-i sulhun ol miktarını, yani küllîsini yahut bazısını geri alır.

Ve eğer bedel-i sulhun küllîsi, yahut bazısı bi'l-istihkak zapt olunsa müddeî, müddeâ aleyhten musâlehün anhin ol miktarını, yani küllîsini yahut bazısını ister.”

Meselâ bir kimse, diğerinden bir hane da'vâ edip, o dahi ol hane anın olduğnu ikrâr ile beraber, şu kadar kuruş bedel vermek üzere sulh olsalar, müddeî ol haneyi müddeâ aleyhe satmış gibi olur. Ve bunda, berveçh-i bâlâ bey'in ahkâmı cârî olur.

Madde : 1549

“Mal da'vâsından, an-ikrâr sulh, eğer menfaat üzerine vâki' olur ise, icâre hükmündedir. Bunda dahi icâre ahkâmı cârî olur.”

Meselâ bir kimse, bir bahçe da'vâsından, şu kadar müddet müddeâ aleyhin hanesinde oturmak üzere sulh olsa, bahçe mukaabilinde ol haneyi, o kadar müddet ile istîcar etmiş olur.

Madde : 1550

“An-inkâr, yahut an-sükût sulh olmak, müddeî hakkında muâvaza ve müddeâ aleyh hakkında, yeminden halâs ile kat’-ı münâzaadır.”

Binaen-alâ-zâlik, musâlehün aleyh olan akarda, şüf’a cereyan eder.

Amma musâlehün anh olan akarda, şüf’a cereyan etmez. Müsâlehün anhin küllîsi yahut bazısı bî’l-istihkak zapt olursa, müddeî bedel-i sulhun ol miktarını, yani küllîsini yahut bazısını müddeâ aleyhe reddeder ve müstahak ile husûmete başlar. Ve bedel-i sulhun küllîsi yahut bazısı, bî’l-istihkak zapt olursa, müddeî, ol miktarda da’vâsına rücû’ eyler.

Madde : 1551

“Bir kimse mal-i muayyen, meselâ bir bahçe da’vâ edip de, bir miktarı üzerine sulh olarak, bâkisinin da’vâsından müddeâ aleyhi ibrâ etse, hakkının bir miktarını almış ve bâkisinin da’vâsından vaz geçmiş, yani bâkisindeki da’vâ hakkını ıskat eylemiş olur.”

FASL-I SÂNÎ

DEYNDEN YANİ ALACAKTAN VE HUKUK-I SÂİREDEN SULH OLMAK BEYANINDADIR

Madde : 1552

“Bir kimse, âhar kimesne zimmetindeki alacağının bir miktarı üzerine sulh olsa, alacağının bazısını istîfâ ile bâkisini ıskat, yani bâkisinden ol kimseyi ibrâ eylemiş olur.”

Madde : 1553

“Bir kimse, muaccel olan her türlü alacağını, te’cîl ve imhal etmek üzere sulh olsa, kendisinin hakk-ı ta’cîlini ıskat eylemiş olur.”

Madde : 1554

“Bir kimse, meskûkât-ı hâlisa olan alacağını, meskûkât-ı mağşûşe olarak almak üzere sulh olsa, alacağının sikke-i hâlisa olmak hakkını ıskat eylemiş olur.”

Madde : 1555

“Hakk-ı şîrb ve şüf’a ve hakk-ı mürûr gibi, hukuk da’vâlarında, yeminden kurtulmak için, bedel verip de sulh olmak dahi sahihtir.”

BÂB-I RÂBİ'

AHKÂM-I SULH VE İBRÂ BEYANINDA OLUP İKİ FASLI MÜŞTEMİLDİR

FASL-I EVVEL

AHKÂM-I SULHA DAİR OLAN MESÂİL BEYANINDADIR

Madde : 1556

“Sulh tamam oldukda, yalnız tarafeynden biri andan dönemez. Ve müddeî, sulhla bedel-i sulha mâlik olur. Ve artık da'vâda hakkı kalmaz. Ve müddeâ aleyh dahi, bedel-i sulhu andan istirdad edemez.”

Madde : 1557

“Tarafeynden biri fevt olsa, vârisleri dahi anın sulhunu fesh edemez.”

Madde : 1558

“Sulh, eğer muâvaza hükmünde ise, tarafeyn anı kendi rızâlarıyla fesh ve ikaale edebilirler. Ve eğer muâvaza ma'nasında olmayıp da, bazı hukukun ıskatını mutazammın ise, asla nakz ve feshi sahih olmaz.” (51. maddeye bak)

Madde : 1559

“Yeminden halâs için, bedel vermek üzere, akd-i sulh olundukda müddeî, hakk-ı husûmetini ıskat eylemiş olur. Ve artık müddeâ aleyh tahlîf olunamaz.”

Madde : 1560

“Bedel-i sulh, henüz müddeîye teslim olunmadan, küllîsi yahut bazısı telef olduğu sûrette, eğer ta'yin ile müte'ayyin olan şeylerden ise, bi'l-istihkak zapt olunmuş hükmünde olur.”
Yani, an-ikrâr vâki' olan sulhta müddeî, müsalehün anhin küllîsini yahut bazısını müddeâ aleyhten ister. Ve an-inkâr yahut an- sükût vâki' olan sulhta, müddeî da'vâsına rücû' eyler. (1548 ve 1550. meddelere bak) ve eğer bedel-i sulh deyn ise, yani şu kadar kuruş gibi, ta'yin ile müteayyin olmayan şeylerden ise, sulha hâlel gelmeyip, telef olan mikdarın misli, müddeâ aleyh tarafından müddeîye verilmek lâzım gelir.

FASL-I SÂNÎ

AHKÂM-I İBRÂYA DAİR OLAN MESÂİL BEYANINDADIR

Madde : 1561

“Bir kimse “falan ile da’vâ ve nizâ’ım yoktur” ve “falanda hakkım yoktur” ve “falan ile da’vâmdan fâriğ oldum” yahut “vaz geçtim” ve “falanda hakkım kalmadı” ve “falandan tamamen hakkımı aldım” dese, anı ibrâ etmiş olur.”

Madde : 1562

“Bir kimse, diğerini bir hakkından ibrâ ettikde, ol hakkı sâkit olur. Artık anı da’vâ edemez.” (51. maddeye bak)

Madde : 1563

“İbrânın, mâba’dine şümûlü olmaz.”

Yani bir kimse, diğer kimseyi ibrâ ettikde, ibrâdan mukaddem olan hukuku sâkit olur. Yoksa ibrâdan sonra hâdis olan hakkını da’vâ edemez.

Madde : 1564

“Bir kimse, diğerini bir hususa müteallik da’vâdan ibrâ etse, ibrâ-i hâss olup, ba’dehu ol hususa müteallik da’vâsı mesmû’ olmaz. Amma başka hususa müteallik hakkını da’vâ edebilir.”

Meselâ bir kimse, hane da’vâsından hasmını ibrâ eylese, artık ol haneye müteallik da’vâsı mesmû’ olmaz. Amma çiftlik ve sair nesneye müteallik da’vâsı istimâ’ olunur.

Madde : 1565

“Bir kimse “falanı kâffe-i deâvîden berî kıldım” yahut “anda aslâ hakkım yoktur” dese, ibrâ-i âmm olup, artık ibrâdan mukaddem olan hiçbir hak da’vâ edemez. Hatta kefâletten dolayı bir hakkı da’vâ etse, mesmû’ olmaz.”

Şöyle ki, ol ibrâdan mukaddem “sen falan kimseye kefil olmuşsun” diye da’vâ etse, istimâ’ olunmadığı gibi, âhar bir şahıstan “sen benim ibrâ etmiş olduğum kimseye, bable’l-ibrâ kefil olmuşsun” diye da’vâ edemez. (662. maddeye bak)

Madde : 1566

“Bir kimse, mal satıp ve semenini kabz edip de, mebî’a müteallik kâffe-i deâvîden müşteriyi ibrâ ettiği gibi, müşteri dahi anı semen-i mezkûre müteallik kâffeyi deâvîden ibrâ etmiş ve bu vechile beynlerinde sened teâtî edilmiş iken mebî’, bi’l-istihkak zapt olunsa, ibrânın te’siri olmayıp, müşteri vermiş olduğu semeni bâyi’den istirdad eder.” (52. maddeye bak)

Madde : 1567

“İbrâ olunan kimesneler, muayyen ve ma’lûm olmak lâzımdır.”
Binaenaleyh, bir kimse “cümle medyûmlarımı ibrâ ettim” yahut hiç kimsede hakkım yok” dese, ibrâsı sahih olmaz. Amma “falan mahalle ahalisini ibrâ ettim” deyip, ol mahalle ahalisi dahi muayyen ve ma’dûd kesândan ibaret iseler, ibrâ sahih olur.

Madde : 1568

“İbrâ, kabule tevakkuf etmez. Fakat red ile merdûd olur.”
Şöyle ki, bir kimse diğerkimseyi ibrâ ettikde, ol kimsenin kabulü şart değildir. Fakat o mecliste “ibrâyı kabul ettim” diye reddeylese, ol ibrâ merdûd olur, yani hükmü kalmaz.
“Lâkin, ibrâyı kabul ettikten sonra reddetse, ibrâ merdûd olmaz.
Ve bir de, muhâlün leh muhâlün aleyhi, yahut alacaklı kefil ibrâ edip de, muhâlün aleyh yahut kefil anı reddetse, ibrâ merdûd olmaz.”

Madde : 1569

“Vefat eden kimseyi, deyninden ibrâ etmek sahih olur.”

Madde : 1570

“Bir kimse, maraz-ı mevtinde, veresesinden birini deyninden ibrâ etse, sahih ve nâfiz olmaz. Amma vârisi olmayan kimseyi deyninden ibrâ etse, sülüs-i malından muteber olur.”

Madde : 1571

“Terekesi, müstağrak-ı düyûn olan kimse, maraz-ı mevtinde, kendi medyûnlardan birini, deyninden ibrâ etse, sahih ve nâfiz olmaz.”

Îrâde-i seniyye târihi fî 6 Şevvâl sene 1291

Seyfeddîn Es-seyyîd Halil Ahmed Cevdet

Ahmed Hilmi Ahmet Hulûsi

KİTÂBÜ'L- İKRÂR

SÛRET-İ HATT-I HÛMÂYÛN

MÛCEBİNCE AMEL OLUNA

KİTÂB-I SÂLİS AŞER

İKRÂR HAKKINDA OLUP DÖRT BÂBİ MÜŞTEMİLDİR

BÂB-I EVVEL

İKRÂRIN ŞERÂİTİ BEYANINDADIR

Madde : 1572

“İkrâr : Bir kimse, diğer kimsenin kendisinde olan hakkını haber vermektir. Ol kimseye “mukırr” ve ol kimesneye “mukarrün leh” ve ol hakka “mukarrün bih” denilir.”

Madde : 1573

“Mukırrın, âkil bâliğ olması şarttır.

Binaenaleyh sagîr ve sagîre ve mecnûn ve mecnûne ve ma'tûh ve ma'tûhenin ikrârı sahih değidir. Ve bunların aleyhine velî ve vasîlerinin ikrârı dahi sahih olmaz. Fakat sagîr-i mümeyyiz-i me'zûn, kendisinin me'zûniyeti sahih olan hususlarda bâliğ hükmündedir.”

Madde : 1574

“Mukarrün lehin, âkil olması şart değildir.

Binaenaleyh bir kimse, bir sagîr-i gayr-i mümeyyiz için mal ikrâr eylese, sahih olur ve ol malı vermesi lâzım gelir.”

Madde : 1575

“İkrârda, mukırrın rızâsı şarttır.

Binaenaleyh, cebr ve ikrâh ile vâki’ olan ikrâr, sahih olmaz.” (1006. maddeye bak)

Madde : 1576

“Mukırrın, mahcûr olmaması şarttır.

Kitâb-ı hacrın, ikinci ve üçüncü ve dördüncü fasıllarına bak.”

Madde : 1577

“Zâhir hâlin, ikrârı tekzîb etmemesi şarttır. Binaenaleyh, cüssesinin bülûğa tahammülü olmayan bir sagîr, eğer “bâliğ oldum” diye ikrâr eylese, sahih ve muteber olmaz.”

Madde : 1578

“Mukarrün lehin cehâlet-i fâhişe ile mechûl olmaması şarttır.

Amma cehalet-i yesîre, ikrârın sıhhatine mân’i olmaz.”

Meselâ bir kimse yedindeki mal-i muayyene işaret ile “bu mal bir adamındır” diye ikrâr eylese, yahut “bu mal falan belde ahalisinden birinindir” diye ikrâr edip de, ol belde ahali ma’dûd olmasa, ol kimsenin ikrârı sahih olmaz. Amma “bu mal şu iki kişiden birinindir” dese, yahut “falan mahalle ahalisinden birinindir” deyip de, ol mahalle ahali kavm-i mahsûr olsa, ikrârı sahih olue. Ve berveç-i bâlâ bir kimse, “bu mal şu iki kişiden birinindir” dediği sûrette, eğer ol iki kişi ittifak ederler ise, ol malı mukırrdan alabilirler. Ve ba’de’l-ahz ,ol mala bî’l-iştirâk mâlik olurlar. Ve eğer ihtilâf ederler ise, her biri ol mal kendisinin olmadığına mukırrın yemin etmesini talep edebilirler. Ve mukırr, ikisinin yemininden dahi nükûl ederse, ol mal kezâlik ol iki kişi beyninde müşterek olur. Ve eğer yalnız birinin yemininden nükûl ederse, ol mal müstakillen yemininden nükûl ettiği kişinin olur. İkisine dahi yemin ederse mukırr, onların da’vâsından berî olup, mukarrün bih olan mal kendi yedinde kalır.

BÂB-I SÂNÎ

İKRÂRIN VÜCÛH-I SIHHATİ BEYANINDADIR

Madde : 1579

“Ma’lûmu ikrâr, sahih olduğu gibi, mechûlü ikrâr dahi

sahih olur. Fakat bey’ ve icâre gibi maa’l-cehâle sahih olmayan ukûdda makarrün bihin mechûl olması, ikrârın sıhhatine mân’idir.”

Nitekim bir kimse, “bende falan kimsenin emaneti vardır” yahut “ben falan adamın malını gasb ya sirkat eyledim” dese, ikrârı sahih olup, ol emanet-i mechûleyi yahut mal-i magsûb ya mesrûku beyan ve ta’yin etmek üzre kendisine cerb olunur. Amma “ben falan kimseye bir şey sattım” yahut “andan bir şey istîcar ettim” dese, sahih olmaz ve “ol sattığın veya istîcar ettiğin nedir?” diye beyan etmek üzre cebr olunmaz.

Madde : 1580

“İkrâr, mukarrün lehine kabulüne tevakkuf etmez. Fakat anın reddiyle merdûd olup, hükmü kalmaz. Mukarrün leh, mukarrün bihin yalnız bir mikdarını reddeylese, ancak ol mikdarda ikrârın hükmü kalmayıp, reddetmediği mikdarda ikrârı sahih olur.”

Madde : 1581

Mukarr ile mukarrün leh, mukarrün bihin sebebinde ihtilâf etseler, bu ihtilâfları ikrârın sıhhatine mân’i olmaz.

Meselâ, bir kimse cihet-i karzdan dolayı, bin kuruş da’vâ edip, müddeâ aleyh ise semen-i meb’i olarak, bin kuruş ikrâr eylese, bu vechile ihtilâfları ikrârın sıhhatine mân’i olmaz.

Madde : 1582

“Bir maldan sulha tâlib olmak, ol malı ikrâr demek

olur. Amma bir malın, da’vâsında sulha tâlib olmak, ol malı ikrâr demek olmaz.”

Şöyle ki, bir kimse diğerkimseye “zimmetinde bin kuruş alacak hakkım olmakla ver” dedikde, ol kimse “meblağ-ı mezbûrdan yedi yüz kuruşa sulh olalım” diye sulha tâlib olsa, matlûb olan bin kuruşu ikrâr etmiş olur. Amma “şu bin kuruş da’vâsından sulh olalım” diye mücerred def’-i münâzaa için sulha tâlib olsa, meblağ-ı mezbûru ikrâr etmiş olmaz.

Madde : 1583

“Bir kimsenin yedindeki malı, diğerkimsenin şîrâya, ya istîcara veya istiâreye tâlib olması, yahut “bu malı bana hibe et” veya “vediâ olarak ver” demesi veyahut ol kimse ana “bu malı vediâ olarak al” deyip de, anın dahi kabul etmesi, ol mal kendisinin olmadığını ikrârdır.”

Madde : 1584

“Şarta ta’lîk olunan ikrâr bâtıldır. Fakat örf-i nâsda hulûl-i ecele salih olan bir zamana ta’lîk olunur ise, deyn-i müecceli ikrâra hamlolunur.”

Meselâ, bir kimse diğerkimseye “ben falan mahalle varırsam” yahut “falan maslahatı deruhde edersem, sana şu kadar kuruş deynimdir” dese, işbu ikrârı bâtil olup meblağ-ı mezbûrun te’diyesi lâzım gelmez. Amma “falan ayın ibtidası, yahut rûz-i Kasım gelirse, sana şu kadar kuruş deynimdir” dese, deyn-i müecceli ikrâra hamlolunur. Ve ol vaktin hulûlünde meblağ-ı mezbûrun te’diyesi lâzım gelir. (40. maddeye bak)

Madde : 1585

“Meşâ’ı ikrâr sahihtir.”

Şöyle ki, bir kimse yedinde olan bir mülk-i akarın nısıf ve sülüs gibi bir hisse-i şâyiasını diğerkimesneye ikrâr ve o dahi tasdik ettikten sonra, kable’l-ifrâz ve’t-teslim mukırr vefat eylese, mukarrûn bihin şüyûu, işbu ikrârın sıhhatine mân’i olmaz.

Madde : 1586

“Dilsizin ,işaret-i ma’hûdesiyle ikrârı muteberdir. Amma nâtık olan kimsenin, işaretiyle olan ikrârı muteber değildir.”

Meselâ, bir kimse nâtık olan kimseye “falanın sende şu kadar kuruş hakkı var mıdır?” dedikde, ol kimse başını eğmesiyle, ol hakkı ikrâr etmiş olmaz.

BÂB-I SÂLİS

İKRÂRIN AHKÂMI BEYANINDA OLUP ÜÇ FASLI MÜŞTEMİLDİR

FASL-I SÂLİS

AHKÂM-I UMÛMİYYE BEYANIDADIR

Madde : 1587

“Yetmiş dokuzuncu madde mücebince, kişi ikrârıyla ilzâm olunur.

Ancak hâkimin hükmüyle tekzîb olunursa, ikrârı hükümsüz kalır.”

Şöyle ki, bir kimsenin satın alıp da yedinde bulunan bir şeye, âhar kimse müstahak çıkarak, anı iddiâ etmesi üzerine lede’l-muhâkeme, ol kimse “bu şey falanın malı idi bana sattı” demiş olduğu halde ol kimse da’vâsını isbat ve hâkim dahi hükmettikde, müşteri bâyi’a rücû’ ile semen-i meb’î’i andan istirdad eyler. Ve eğer çi, hîn-i mühâkemedede, ol şey bâyi’in malı idüğünü ikrâr ile, müstahakkın da’vâsını inkâr eylemiş ise de, hâkimin hükmüyle tekzîb olunmuş idüğünden, ikrârının hükmü kalmadığı cihetle, mân’i-i rücû’ olamaz.

Madde : 1588

“Hukuk-ı ibâdda, ikrârdan rücû’ sahih olmaz.”

Şöyle ki, bir kimse “falan kimseye şu kadar kuruş deynim vardır” dedikten sonra, “ikrârımdan rücû’ ettim” demesine itibar olunmayıp, ikrârıyla ilzâm olunur.

Madde : 1589

“Bir kimse, vukû’ bulan ikrârında kâzib olduğunu iddiâ etse, mukarrün leh, anın kâzib değil idüğüne tahlîf olunur.”

Meselâ, bir kimse “falandan şu kadar kuruş istikrâz ettim” diye bir kıt’a sened verdikten sonra, “vâkıa o kadar kuruş istikrâz ettim diye sened verdim ise de, henüz meblağ mezbûru andan almadım” dese, anın bu ikrârında kâzib olmadığına mukarrün leh tahlîf olur.

Madde : 1590

“Bir kimse, diğer kimesneye “zimmetimde şu kadar kuruş alacağın vardır” diye ikrâr ettikde, ol kimse dahi “ol alacak benim değildir falan şahsındır” diye ikrâr ve o şahıs dahi anı tasdik eylese, ol alacak ikinci mukarrün leh in olur. Lâkin hakk-ı kabzı evvelki mukarrün leh in olur. Yani ikinci mukarrün leh, anı medyûndan mutâlebe etse, ana edâ etmek üzere medyûna cebr olunmaz. Şu kadar ki, medyûn kendi rızâsıyla ol deyni ikinci mukarrün lehe i’tâ ederse, zimmeti berî olup, evvelki mukarrün leh anı tekrar medyûndan mutâlebe edemez.”

FASL-I SÂNÎ

NEFY-İ MÜLK VE NÂM-I MÜSTEÂR BEYANINDADIR

Madde : 1591

“Mukırr, eğer ikrârında mukarrün bihi nefsine mûzaf kılarsa, anı mukarrün lehe hibe etmiş olup, teslim ve kabz bulunmadıkça tamam olmaz. Ve eğer nefsine mûzaf kılmazsa, mukarrün bih kable’l-ikrâr, mukarrün leh in mülkü olduğunu ikrâr ile nefy-i mülk etmiş olur.”

Meselâ, bir kimse “yedimde olan kâffe-i emvâl ve eşyam falan kimesnenindir, benim asla alâkam yoktur” dese, ol vakit yedinde mevcut olan

cemi’ emvâl ve eşyasını, ol kimseye hibe etmiş olup, teslim ve kabz lâzım gelir. Ve eğer “üzerime lâbis olduğum esvâbdan mâadâ bana nisbet olunan kâffe-i emvâl ve eşya falan kimsenindir, benim aslâ alâkam yoktur” dese, ol vakit lâbis olduğu esvâbdan mâadâ kendisine nisbet olunan, yani anındır denilen kâffe-i emvâl ve eşyayı ol kimseye ikrâr ile nefy-i mülk etmiş olur. Fakat bu ikrârından sonra bazı eşyaya mâlik olsa, işbu ikrârı ol eşyaya şâmil olmaz.

Kezâlik “şu dükkânım içinde olan cemi’ emvâl ve eşya kebîr oğlumundur, benim alâkam yoktur” dese, ol vakit dükkân-ı mezkûr içinde mevcut olan cemi’ emvâl ve eşyayı ol büyük oğluna ikrâr ile, nefy-i mülk etmiş olur. Fakat andan sonra ol dükkâna bazı eşya koysa, bu ikrârı ol eşyaya şâmil olmaz.

Ve kezâlik bir kimse, “filan yerdeki dükkânım zevcemindir” dese, hibe kaabilinden olup, teslim lâzım gelir. Ve eğer “bana nisbet olunan filan dükkân zevcemindir” dese, kable’l-ikrâr ol dükkân zevcesinin olup, kendisinin mülkü olmadığını ikrâr etmiş olur.

Madde : 1592

“Bir kimse, bâ-sened yedinde olan bir mülk dükkân hakkında “bu dükkân falan kimesnenindir, benim alâkam yoktur ve senedde muharrer ismim müsteârdır” deyip, yahut bâ-sened âhardan satın aldığı bir mülk dükkân için “bu dükkânı falan kimse için almıştım, semen olarak verdiğim akçe dahi anın malındandır ve senesinde ismim müsteâr olarak kaydolunmuştur” dese, ol dükkân nefsü'l-emirde ol kimsenin mülkü olduğunu ikrâr etmiş olur.”

Madde : 1593

“Bir kimse, “bâ-sened falan kimse zimmetinde olan şu kadar kuruş alacak, her ne kadar senedde benim nâmıma muharrer ise de, meblağ-ı mezbûr falan kimsenindir, senedde ismim müsteârdır” dese, meblağ-ı mezbûr, nefsü'l-emirde ol kimsenin hakkı olduğunu ikrâr etmiş olur.”

Madde : 1594

“Bir kimse, hâl-i sıhhatde iken berveç-i bâlâ ikrâr ile, nefy-i mülk etmiş olsa, yahut isminin müsteâr olduğunu ikrâr etse, ikrârı muteber olup, hâl-i hayatında kendisi ve vefatından sonra verese bu ikrâr ile ilzâm olunur. Amma maraz-ı mevtinde iken, ol vechile ikrâr etse hükmü, fasl-ı âtîde müstebân olur.”

FASL-I SÂLİS

İKRÂR-I MARÎZ BEYANINDADIR

Madde : 1595

“Maraz-ı mevt ol hastalıktır ki, ekseriya anda ölüm korkusu olduğu halde, hasta zükûrden ise hanesi haricinde ve inâsdan ise, hanesi dahilinde olan masalihini görmekten âciz olup, bu hal üzere bir sene mürûr etmeden vefat eyleye. Gerek sahib-i firâş olsun ve gerek olmasın. Ve eğer marîzin marazı, mümted olup da, daima bir hal üzere bir sene geçer ise, ol marîzin marazı müşted ve hali mütegayyir olmadıkça,, sahih hükmünde olup, tasarrufâtı sahihin tasarrufâtı gibidir. Amma marazı müşted ve hali mütegayyir olup da, bir sene geçmeden vefat ederse, vakt-i tagayyürden itibaren vefatına dek olan hali, maraz-ı müddet addolunur.”

Madde : 1596

“Hiç vârisi olmayan kişinin, yahut zevcesinden başka vârisi olmayan adamın, veyahut zevcinden başka vârisi olmayan kadının, maraz-ı mevtinde ikrârı bir nevi' vasiyyet olarak muteber olur.” Binaenaleyh vârisi olan kişi, maraz-ı mevtinde cemi' emvâlini, bir kimseye ikrâr ile nefy-i mülk etse sahih olup, vefatından sonra terekesine, emîn-i beytü'l-mal tarafından müdâhale olunamaz.

Kezâlik, zevcesinden başka vârisi olmayan kimse, maraz-ı mevtinde cemi' emvâlini zevcesine, yahut zevcinden başka vârisi olamayan kadın cemi' emvâlini, zevcine ikrâr ile nefy-i mülk etse sahih olup ba'de'l-vefat bunlardan birisinin terekesine, emîn-i beytü'l-mal tarafından müdâhale olunamaz.

Madde : 1597

“Bir kimse, marîz iken veresesinden birine mal ikrâr edip de, ba'dehu ol marazdan ifâkat bulsa, bu ikrârı muteber olur.”

Madde : 1598

“Bir kimse, maraz-ı mevtinde vârislerinden birine bir ayn, yahut deyn ikrâr ettikten sonra fevt olsa, diğer vârislerin icâzetine mevkûftur. Anlar mücîz olursa, anın ikrârı dahi muteber olur. Ve eğer anlar mücîz olmaz ise, anın ikrârı dahi muteber olmaz.

Şu kadar var ki, mukırrın hayatında, diğer vârisler anı tasdik etmişler ise, vefatından sonra anlar bu tasdiklerinden rücû' edemeyip, ol ikrâr muteber olur.

Ve bir de vârise emanet ikrârı, her halde sahihdir.

Şöyle ki, bir kimse kendisinin bir vârsinde olan emanetini kabz etmiş, yahut vârisinin kendisinde olan emanet-i ma'lûmesini istihlâk eylemiş idüğünü, maraz-ı mevtinde ikrâr eylese sahih olur.”

Meselâ “falan oğlumda vediâ olan malımı, ahz ve kabz etmişimdir” diye ikrâr etse, sahih ve muteber olur. Ve kezâ “falan kimsede olan alacağımı, falan oğlum bi'l-vekâle ahz edip bana teslim etmiştir” dese, ikrârı muteber olur. Kezâlik “falan oğlumun bende vediâ, yahut âriyet olan beş bin kuruşluk elmas yüzüğünü satıp, semenini kendi umûruma sarf ve istihlâk etmişimdir” dese ikrârı muteber olup, ol yüzüğünün kıymeti terekeden tazmin olunmak lâzım gelir.

Madde : 1599

“Bu mebhastede vârisden murad, marîzin vakt-i vefatında vâris bulunan kimsedir.

Şu kadar var ki, vâris değil iken sonradan bir sebep-i hâdis ile mukırrın vakt-i vefatında hâsıl olan verâset, ikrârın sıhhatine mâni' olmaz.

Nitekim bir kimse, maraz-ı mevtinde bir ecnebî kadına mal ikrâr edip de, ba'dehu anı tezevvüc ettikten sonra fevt olsa, ikrârı nâfiz olur.

Amma verâseti, böyle bir sebep-i hâdis ile hâsıl olmayıp da, sebep-i kadîm ile olur ise, ikrârı yine nâfiz olmaz.”

Meselâ, oğlu olan bir kimse, li-ebeveyn karındaşlarından birine mal ikrâr edip de, oğlunun vefatından sonra kendisi vefat etse, mukarrün leh, anın karındaşı bulunduğu cihetle vâris olacağından, ol ikrâr nâfiz olmaz.

Madde : 1600

Marîzin, maraz-ı mevtinde iken, zaman-ı sıhhatine istinad ile ikrârı, zaman-ı marazındaki ikrârı hükmündedir.”

Binaenaleyh maraz-ı mevtinde iken, vârisinde alacağı olan şu kadar kuruşu, zaman-ı sıhhatinde istifâ eylemiş idüğünü ikrâr etse, diğer vârisler mücîz olmadıkça nâfiz olmaz.

Kezâlik, hal-i sıhhatinde iken, filan malını veresesinden falana hibe ve teslim eylemiş idüğünü, maraz-ı mevtinde ikrâr eylese, hibesi beyyine ile sâbit, yahut diğêr vârisleri anı mücîz olmadıkça ikrârı nâfiz olmaz.

Madde : 1601

“Marîzin, maraz-ı mevtinde ecnebîye, yani kendisine vâris olmayan kimseye, gerek ayn ve gerek deyn ikrârı, cemî’ emvâlini muhît olsa bile sahih olur.

Şu kadar var ki, mukarrün bih mukırra, henüz bey’ ya hibe olunmuş, yahut âhardan irsen intikal eylemiş olmak gibi, bir sebeple vakt-i ikrârda anın mülkü olduğu, çok kimselerin ma’lûmu olarak, kendi ikrârında kâzib idüğü zâhir olursa, ol halde nazar olunur: Eğêr bu ikrârı, müzâkere-i vasiyyet esnasında değıl ise, hibe demek olarak teslim lâzım gelir. Ve eğêr müzâker-i vasiyyet esnasında ise, vasiyyet ma’nasına mahmûl olur ve eğêr hibe olusun ve gerek vasiyyet olsun, ancak sülûs-i malından muteber olur.”

Madde : 1602

“Düyûn-ı sıhhat, düyûn-ı maraz üzerine mukaddemdir.”

Yani terekesi garîm olan kimsenin, hal-i sıhhatinde zimmetine taalluk eden düyûnu, maraz-ı mevtindeki ikrârıyla, zimmetine taalluk eden düyûnu üzerine takdîm kılınır. Şöyle ki, marîzin terekesinden evvelâ düyûn-ı sıhhat istîfâ kılınıp, ba’dehu fazla kalır ise, düyûn-ı maraz te’diye olunur.

“Fakat marîzin, maraz-ı mevtinde esbâb-ı ma’rûfe ile yani ikrârdan başka, nâsin müşahid ve ma’lûmu olan şîrâ ve istikrâz ve itlâf-ı mal gibi sebeplerle, zimmetine taalluk eden deynleri düyûn-ı sıhhat hükmündedir. Mukarrün bih, a’yândan bir şey olduğu sûrette dahi, hükmü bu minvâl üzeredir.”

Yani, bir kimse maraz-ı mevtinde, ecnebîye her ne türlü şey ikrâr etse, düyûn-ı sıhhati, yahut berveç-i bâlâ esbâb-ı ma’rûfe ile lâzım gelerek, düyûn-ı sıhhat hükmünde olan düyûnu te’diye olmadıkça, mukarrün leh, mukarrün bihe müstahak olmaz.

Madde : 1603

“Bir kimse, kendisinin bir ecnebî kimsede olan alacağıını istîfâ eylemiş olduğunu, maraz-ı mevtinde ikrâr ettikde, nazar olunur: Eğêr bu alacağı, kendisinin hal-i marazında iken, ol kimsenin zimmetine taalluk etmiş ise, bu ikrârı sahih olur. Fakat guramâ-i sıhhat hakkında nâfiz olmaz.

Ve eğêr bu alacağı, kendisinin hal-i sıhhatinde iken, ol kimsenin zimmetine taalluk etmiş ise, her halde sahih olur. Gerek düyûn-ı sıhhat olsun ve gerek olmasın.”

Meselâ bir marîzin, hal-i marazında iken, bir mal sattıktan sonra, semenini kabz eylemiş olduğunu ikrâr etse, sahih olur ise de, gurâma-i sıhhat var ise, anlar bu ikrârı tutmamaya kadir olurlar. Ve eğêr hal-i sıhhatinde iken, bir mal sattıktan sonra semenini kabz eylemiş olduğunu, maraz-ı mevtinde ikrâr etse, her halde sahih olup, guramâ-i sıhhat olsa dahi, anlar “bu ikrârı tutmayız” diyemezler.

Madde : 1604

“Bir kimse maraz-ı mevtinde, dâinlerinden birinin deynini edâ ile, sair dâinlerinin hukukunu ibtâl edemez. Fakat, marîz iken istikrâz eylediğı parayı ve iştirâ eylediğı malın semenini edâ edebilir.”

Madde : 1605

“Bu mebhastede kefâlet bi’l-mal, deyn-i aslî hükmündedir.”

Binaenaleyh, bir kimse maraz-ı mevtinde vârisinin borcuna, yahut alacağına kefil olsa, nâfiz olmaz. Ve ecnebîye kefil oldukda, sülûs-i malından muteber olur. Amma hal-i sıhhatinde iken ecnebîye kefil olduğunu, maraz-ı mevtinde ikrâr ettikde, mecmu’-ı malından muteber olur. Şu kadar ki, düyûn-ı sıhhat var ise takdîm olunur.

BÂB-I RÂBİ’

İKRÂR Bİ’L-KİTÂBE BEYANINDADIR

Madde : 1606

“Kitâbetle, yani yazı ile ikrâr, lisan ile ikrâr gibidir.” (69. maddeye bak)

Madde : 1607

“Bir kimsenin, kendi ikrârını yazmak üzere âhara emr etmesi, hükmen ikrârdır.”

Binaenaleyh, “falan kimseye şu kadar kuruş borcum olduğuna dair bir sened yaz” diye kâtibe emrederek yazdırıp da, imza eylemiş yahut mühürlemiş olduğu sened, kendi hatt-ı destiyle olan sened gibi, ikrâr bi’l-kitâbe kaabilindedir.

Madde : 1608

“Tüccârın, mu’teddün bih olan defterlerindeki kuyûdu dahi, ikrâr bi’l-kitâbe kaabilindedir.”

Meselâ, bir tâcir bir kimseye, şu kadar kuruş borcu olduğunu kendi defterine kayd etmiş olsa, ol kimseye ol kadar borç ikrâr etmiş olup, lede’l-hâce ikrâr-ı şifâhîsi gibi, muteber ve mer’î olur.

Madde : 1609

“Bir kimse kendisi yazıp, yahut bir kâtibe yazdırıp da, mümza yahut mahtûm olarak, âhara vermiş olduğu deyn senedi, eğer mersûm ise, yani resm ü âdete muvâfık olarak yazılmış ise, ikrâr bi’l-kitâbe olup, takrir-i şifâhîsi gibi muteber ve mer’î olur.

Ber-mu’tâd verilegelen vusuller, yani makbuz ilmühaberleri dahi bu kaabilindedir.”

Madde : 1610

“Bir kimse, berveç-i bâlâ mersûm olarak yazıp, yahut yazdırıp da, mûmza yahut mahtûm olarak vermiş olduğu deyn senedi, kendisinin olduğunu mu’terif iken, hâvî olduğu borcu inkâr etse, inkârına itibar olunmayıp, ol borcu îfâ eylemesi lâzım gelir. Amma sened kendisinin olduğunu inkâr ettiği takdirde, eğer hatt ya hatemi meşhûr ve müteârif ise, inkârına i’tibar olunmayıp, ol sened ile amel olunur. Ve eğer, hatt ve hatemi meşhûr ve müte’âref değil ise, istiktâb olunarak ehl-i hibreye gösterilir. Anlar “ikisi de bir şahsın yazısıdır” diye haber verirler ise, deyn-i mezkûrû vermek üzere ol kimseye emr olunur. Elhasıl sened eğer şâibe-i tezvîr ve şüphe-i tasnî’den berî olur ise, anınla amel olunur. Amma, şüpheden berî olmadığı takdirde, medyûn ol sened kendi senedi olduğunu inkâr eylediği gibi, asıl deyni dahi münkir ise, deyni olmayıp sened dahi kendisinin olmadığına, müddeînin talebiyle tahlîf olunur.”
Madde : 1611

“Berveç-i bâlâ, bir kimse mersûm olarak, deyn senedi verdikten sonra fevt olsa, vârisleri o sened, müteveffânın olduğunu mu’terif oldukları halde, ol deyni tereke-i müteveffâdan îfâ eylemeleri lâzım gelir. Amma ol sened, müteveffânın olduğunu inkâr ettikleri takdirde, eğer müteveffânın hatt ve hatemi meşhûr ve müte’âref ise, ol sened ile amel olunur.”
Madde : 1612

“Vefat eden bir kimsenin terekesinden, nukûd ile memlû bir kese zuhur edip, üzerinde “bu kese falan kimsenin malıdır, benim yedimde emanettir” diye müteveffânın hattıyla muharrer bir yafta bulunsa, ol kimse ol keseyi, tereke-i müteveffâdan ahz eder. Diğer vechile isbata muhtac olmaz.

İrâde-i seniyye târihi fî 9 Cumâdelûlâ sene 1291

An Âzâ-i Şurâ-yı Devlet Emînü’l-fetvâ Nâzır-ı Adliyye
Seyfeddin
Es-seyyid Halil Ahmed Cevdet

Reîs-i Sâni Mahkeme-i TemyizAn Âzâ-i Meclis-i Tedkikat-ı Şer’iyye
Es-seyyid Ahmed Hilmi Es-seyyid Ahmed Hulûsi

İ’lâmât Mümeyyizi Mu’âvini
Abdüsettar

KİTÂBÜ’D-DA’VÂ

SÛRET-İ HATT-I HÛMÂÛN

MÛCEBİNCE AMEL OLUNA

KİTÂB-I RÂBİ'AŞER

DA'VÂ HAKKINDA OLUP BİR MUKADDEME İLE İKİ BÂB-I MÜŞTEMİLDİR

MUKADDEME

BAZI İSTİLÂHÂT-I FIKHİYYE BEYANINDADIR

Madde : 1613

“Da'vâ : Bir kimse, diğer kimesneden, huzûr-ı hâkimde hakkını talep etmektir. Ol kimseye “müddeî” ve ol kimesneye “müddeâ aleyh” denilir.”

Madde : 1614

“Müddeâ : Müddeînin da'vâ eylediği şeydir ki, “müddeâ bih” dahi denilir.”

Madde : 1615

“Tenâkuz : Müddeiden, kendi da'vâsına münâkız, yani da'vâsının butlânını mûcib bir söz sebkât eylemiş olmaktır.”

BÂB-I EVVEL

DA'VÂNIN ŞURÛT VE AHKÂMINA VE DEF'-İ DA'VÂYA DAİR OLUP DÖRT FASLI HÂVÎDİR

FASL-I EVVEL

DA'VÂNIN ŞURÛT-I SIHHATİ BEYANINDADIR

Madde : 1616

“Müddeî ve müddeâ aleyhin, âkil olmaları şarttır. Mecnûnun ve sâb-i gayri mümeyyiz da'vâları sahih değildir. Fakat, velîleri ve vasîleri bî'l-velâye ve bî'l-vesâye anların yerine müddeî ve müddeâ aleyh olurlar.”

Madde : 1617

“Müddeâ aleyhin, ma'lûm olması şarttır.”

Binaenaleyh, müddeî “filan karye ahalisinden lâaletta’yın birinde yahut bir kaçında şu kadar kuruş alacağım var” dese, sahih olmaz. Müddeâ aleyhi ta’yin eylemek lâzım gelir.

Madde : 1618

“Hîn-i da’vâda, hasmın huzûru şarttır. Ve müddeâ aleyh, mahkemeye gelmekten ve vekil göndermekten imtina’ eylediği takdirde, olunacak muâmele kitâb-ı kazâda beyan kılınacaktır.”

Madde : 1619

“Müddeâ bihin, ma’lûm olması şarttır. Mechûl olur ise, da’vâ sahih olmaz.”

Madde : 1620

“Müddeâ bihin ma’lûmiyeti, işaret ile yahut, vasf ve ta’rif iledir. Şöyle ki, ayn menkul olduğu takdirde, meclis-i muhâkemede hazır ise, ana işaret kâfidir. Ve hazır değil ise, vasf ve ta’rif ve kıymeti beyan ile ma’lûm olur. Ve akar olduğu takdirde, hududunun beyanıyla ta’yin olunur. Ve deyn ise, cins ve nevi’ ve vasıf ve mikdarı beyan olunmak lâzım gelir. Nitekim mevâdd-ı âtiyeden muttazih olur.”

Madde : 1621

“Müddeâ bih, ayn-ı menkul olduğu halde, hazır bi’l-meclis ise, müddeî ana eliyle işaret ederek “işte bu benimdir, bu adam ana bigayr-i hak vaz’-ı yed ediyor, aliverilmesini talep ederim” diye da’vâ eder ve eğer hazır bi’l-meclis olmayıp, ancak masrafsız celb ve ihzârı mümkün ise, da’vâda ve şehadet veyahut yeminde, ana böylece işaret olunmak üzere meclis-i hükme getirilir. Eğer masrafsız ihzârı mümkün değil ise, müddeî anın ta’rif ve kıymetini beyan eyler. Fakat gasb ve rehin da’vâlarında, kıymetinin beyanı lâzım gelmez.” Meselâ “bir zümrüd yüzüğümü gasb etti” dese ve kıymetini beyan etmese ve hatta “kıymetini bilmem” dese bile da’vâsı sahih olur.

Madde : 1622

“Müddeâ bih, eğer cins ve nevi’ ve vasıfları muhtelif a’yân ise, cümlesinin mecmû’-ı kıymetini zikretmek kâfi olur. Her birinin başka başka kıymetlerini ta’yin etmek lâzım gelmez.”

Madde : 1623

“Müddeâ bih, akar ise, hîn-i da’vâ ve şehadette beldesi ve karyesi veya mahallesi ve sokağı ve hudud-ı erbaası yahut sülûsesi ve hududunun sahipleri var ise, anların ve baba ve dedelerinin isimleri zikrolunmak lâzımdır. Fakat meşhûr ve ma’rûf olan adamın, yalnız isim ve şöhretini zikretmek kâfidir. Baba ve dedesinin isimlerini zikre hâcet yoktur.

Kezâlik, ol akar eğer şöhretine mebnî tahdidden müstağni ise, gerek da’vâda ve gerek şehadette hududunun beyanı şart değildir.

Ve bir de, müddeî eğer “şu senedde hududu muharrer olan akar benim mülkümdür” diye da’vâ eder ise, sahih olur.”

Madde : 1624

“Müddeî, hududun beyanında isâbet edip de, akarın mikdar-ı zirâ’ veya dönümünü eksik ya ziyade söylese, da’vâsının sıhhatine mâni’ olmaz.”

Madde : 1625

“Akarın semenini da’vâda, hududunun beyanı şart değildir.”

Madde : 1626

“Müddeâ bih deyn ise, müddeî anın cins ve nevi’ ve vasıf ve mikdarını beyan eylemesi lâzımdır.”

Meselâ, altun ya gümüş diye, cinsini ve Osmanlı sikkesi diye, yahut İngiliz sikkesi diye, nev’ini ve sikke-i hâlisâ yahut sikke-i mağşûşe diye, vasfını ve ne mikdar olduğunu beyan eylemesi lâzımdır. Fakat alel-ıtlak, şu kadar kuruş diye iddia etse, da’vâsı sahih ve örf-i beldece ma’hûd olan kuruşa masruf olur. Ve iki türlü kuruş müte’âref olduğu halde, birinin revaç ve i’tibarı daha ziyade olsa, ednâsına sarf olunur. Nitekim, şu kadar adet beşlik diye da’vâ etse, fi zamâninâ meskûkât-ı mağşûşeden olan, kara beşliğe masruf olur.

Madde : 1627

“Müddeâ bih, ayn olduğu takdirde, sebep-i mülkiyyet beyan olunmak lâzım gelmeyip, belki “bu mal benimdir” diye mülk-i mutlak da’vâsı sahih olur.

Amma deyn olduğu takdirde, sebep ve ciheti, yani semen-i mebî midir, yoksa ücret midir ve yahut âhar cihetten dolayı mı bir borçtur, elhasıl ne cihetten dolayı deyn olduğu suâl olunur.”

Madde : 1628

“İkrârın hükmü, mukarrün bihin zuhurudur. Yoksa bidâyet-i hudûsü değildir. Bu cihetle ikrâr, sebep-i mülk olamaz. Binaenaleyh, müddeî mücerred, müddeâ aleyhin ikrârını sebep tutarak, andan bir şey da’vâ etse, istimâ’ olunmaz.”

Meselâ, müddeî “bu mal benimdir ve anın zilyedi olan şu adam dahi benim olduğunu ikrâr etmişti” diye da’vâ etse, istimâ’ olunur. Amma “bu mal benimdir zirâ anın zilyedi olan şu adam, benim olduğunu ikrâr etmişti” diye da’vâ etse istimâ’ olunmaz. Kezâlik, müddeî cihet-i karzdan dolayı “şu adamda bu kadar kuruş alacağım vardır, hatta kendisi dahi bu cihetten dolayı, o kadar kuruş borcu olduğunu ikrâr etmişti” diye da’vâ etse mesmû’ olur. Amma “şu adam bana cihet-i karzdan dolayı bu kadar kuruş borcu olduğunu ikrâr etmiş olduğu için, anda bu kadar kuruş hakkım vardır isterim” diye da’vâ eylese mesmû’ olmaz.

Madde : 1629

“Müddeâ bihin, muhtemelü’s-sübût olması şarttır.

Binaenaleyh, aklen ya âdeten vücûdu muhal olan şeyi, iddiâ sahih olmaz.”

Meselâ, bir kimse kendisinden sinnen büyük, yahut nesebi ma’rûf olan kimse hakkında “bu benim oğlumdur” diye iddiâ etse, da’vâsı sahih değildir.

Madde : 1630

“Da’vânın sübûtü takdirinde, müddeâ aleyhin bir şey ile mahkûm ve mülzem olması şarttır.”

Meselâ, bir kimse diğer kimseye bir şey iâre ettikde, diğer bir şahıs çıkıp da, “ben anın müteallikatındanım bana iâre etsin” diye da’vâ etse, sahih olmaz. Kezâlik bir kimse, diğer kimesneyi bir hususa tevkîl ettikde, diğer bir şahıs çıkıp da, “ben anın komşususyum anın vekâletine daha münâsibim” diye da’vâ etse sahih olmaz. Zirâ herkes malını dilediğine iâre ve dilediğini umûruna tevkîl edebileceğinden, bu da’vâlar sâbit olduğu takdirde, müddeâ aleyh hakkında hiçbir hüküm terettüb etmez.

FASL-I SÂNÎ

DEF'-İ DA'VÂ HAKKINDADIR

Madde : 1631

“Def’ : Müddeâ aleyh tarafından müddeînin da’vâsını def’ edecek bir da’vâ dermeyân olunmaktır.” Meselâ, bir kimse cihet-i karzdan dolayı şu kadar kuruş da’vâ ettikde, müddeâ aleyh “ben anı edâ etmiştim” yahut “sen beni andan ibrâ etmiştin” veyahut “biz sulh olmuş idik” yahut “bu meblağ karz değildir, belki sana satmış olduğum falan malın semenidir” veyahut “falan kimsede alacağım olan ol mikdar kuruşu sana havâle etmekle, sen dahi bana ol meblağı vermiştin” dese, müddeînin da’vâsını def’ eylemiş olur.

Keza, bir kimse diğer kimseden “falanın zimmetinde alacağım olan şu kadar kuruşu sen kefil olmuşsun” diye da’vâ ettikde, ol kimse medyûnun, meblağ-ı mezbûru edâ eylemiş idüğünü iddiâ etse, müddeînin da’vâsının def’ etmiş olur.

Ve kezâ, bir kimse diğer kimsenin yedinde bulunan bir malı benimdir diye da’vâ ettikde, ol kimse ana “bundan mukaddem falan adam ol malı benden da’vâ ettikde, sen anın da’vâsına şehadet etmiştin” diye iddiâ eylese müddeînin da’vâsını def’ eylemiş olur.

Kezâlik bir kimse, bir müteveffânın terekesinden, şu kadar kuruş alacak da’vâ ve vârisin inkârı üzerine, bu da’vâsını isbat ettikten sonra, müteveffânın hâl-i hayatında, ol deyni edâ eylemiş olduğunu vârisi iddiâ eylese, müddeînin da’vâsını def’ etmiş olur.

Madde : 1632

“Def’-i da’vâ eden kimse, def’ini isbat ettikde, müddeînin da’vâsı mündefi’ olur ve isbat edemediği takdirde, anın talebiyle asıl müddeî tahlîf olunur.

Müddeî yeminden nükûl eder ise, müddeâ aleyhin def’i sâbit olur. Ve eğer müddeî yemin eder ise, kendisinin asıl da’vâsı avdet eder.”

Madde : 1633

“Bir kimse, diğer kimseden şu kadar kuruş alacak da’vâ edip de, müddeî aleyh dahi “ben seni bu meblağ ile falanın üzerine hâvale edip, her biriniz dahi ol hâvaleyi kabul etmiş idiniz” diye iddiâ ve bunu muhâlün aleyh dahi hazır olduğu halde isbat eylese, müddeîyi def’ ile mutâlebeden halâs olur. Ve eğer muhâlün aleyh hazır değil ise, anın huzûruna kadar mevkûfen müddeîyi def’ eylemiş olur.”

FASL-I SÂLİS

HASM OLUP OLMAYANLAR BEYANINDADIR

Madde : 1634

“Bir kimse, bir şeyi da’vâ ettikde, eğer müddeâ aleyhin ikrârı takdirinde, anın ikrârı üzerine, bir hüküm terettüb eder ise, inkârıyla da’vâda ve ikaame-i beyyinede hasm olur.

Ve eğer, müddeâ aleyhin ikrârı takdirinde, bir hüküm terettüb etmez ise, inkârıyla hasm olmaz.”

Meselâ, esnaftan biri gelip de, bir zattan “senin resûlün falan benden şu malı aldı, semenini ver” diye da’vâ ettikde, ol zat ikrâr etse,

semen-i meb'î def' ve teslim mecbur olduğu cihetle, inkâr ettiği sûrette dahi, müddeîye hasm olur. Ol halde müddeînin da'vâsı ve beyyinesi istimâ' olunur. Amma, müddeî "senin şîrâyâ vekilin olan kimse aldı" diye da'vâ ettikde, müddeâ aleyhi ikrâr etse, semen-i meb'î müddeîye def' ve teslim mecbur olmadığı cihetle, inkâr ettiği sûrette müddeîye hasm olmaz.

"Ol halde, müddeînin da'vâsı istimâ' olunmaz.

Velî ve vasî ve mütevellî, bu kaaideden müstesnâdır. Şöyle ki, bir kimse, mal-i yetimi yahut mal-i vakfî "mülkümdür" diye da'vâ ettikde, velînin ya vasînin yahut mütevellînin ikrârları nâfiz olmadığından, üzerine bir hüküm terettüb etmez. Amma inkârları sahih olup, anın üzerine müddeînin da'vâ ve beyyinesi istimâ' olunur. Şu kadar var ki, velî ve vasî ve mütevellîden sâdır olan bir akd üzerine da'vâ olduğu halde, ikrârları dahi muteber olur."

Meselâ, müsevveg-i şer'iyeye binaen bir sagîrin malını velîsi satıp da, ana dair müşteri tarafından bir da'vâ vukû bulsa, velînin ikrârı muteber olur.

Madde : 1635

"Da'vâ-yı aynda, hasm ancak ziyedir."

Meselâ, bir kimse diğer kimsenin atını gasb ile, âhar bir şahsa bey' ve teslim edip de, ol kimse atını istirdad etmek istedikde ancak ziyeden da'vâ eder. Amma, o atın kıymetini tazmin ettirmek istedikde, gâsıbdan da'vâ eder.

Madde : 1636

"Bir kimse, mal-i müşterâyâ müstahak çıkıp da, anı da'vâ ettikde nazar olunur:

Eğer müşteri, ol malı kabzetmiş ise, hîn-i da'vâ ve şهادette hasm yalnız müşteridir. Bâyi'in huzûru şart değildir. Ve eğer müşteri, ol malı henüz bâyi'den kabz etmemiş ise, müşteri malın ve bâyi' ziyed olmak hasebiyle, hîn-i da'vâ ve şهادette ikisinin dahi huzûru lâzımdır."

Madde : 1637

"Vedîayı, vedî'den ve müsteârı, müsteâirden ve me'cûru, müste'cirden ve merhûnû, mürtehinden da'vâ vaktinde, vedî ile m ve müsteâr ile muîrin ve müste'cir ile mûcirin ve mürtehin ile râhinin birlikte hazır bulunmaları şarttır. Fakat vedîa veya müste'âr veya me'cûr veyahut merhûn gasb olursa, yalnız vedî ve müsteâr ve müste'cir ve mürtehin anları gâsıbdan da'vâ edebilir, mâlikin huzûru lâzım gelmez. Ve bunlar hazır oldukça, yalnız mâlik anları da'vâ edemez."

Madde : 1638

"Vedî", müşteriye hasm olmaz."

Şöyle ki, bir kimesne diğer kimsenin yedinde olan hane için "ben bu haneyi falan şahıstan şu kadar kuruşa satın aldım, anı bana teslim et" diye da'vâ ettikde, ol kimse "bu haneyi bana ol şahıs îdâ' ve teslim etti" dese, müddeînin husûmeti mündefî' olur. Ol şahsın îdâ' ını isbata hâcet yoktur. Fakat, müddeî dahi filvâki "ol şahıs bu haneyi sana îdâ' etmişti, lâkin sonra bana sattı ve senden kabz ve teslim beni tevkiil etti" deyip de, ol şahsın bey' ve tevkiilini isbat ederse, ol haneyi vedî'den ahzeder.

Madde : 1639

"Vedî" müdi'in dâinine hasm olmaz."

Binaenaleyh, dâin müveddide olan alacağını vedî'in muvâcehesinde isbat edip de, andaki vedîadan istifâ-yı deyn edemez. Fakat (799. maddede) beyan olduğu üzere, gâibin üzerine nafakası vâcib olan kişi nafakasını gâibin emanet akçesinden almak üzere vedî'den da'vâ edebilir.

Madde : 1640

“Dâine, medyûnun medyûnu hasm olmaz.”

Binaenaleyh, bir kimse müteveffâda olan alacağını, müteveffânın medyûnu muvâcehesinde isbat edip de, andan istifâ edemez.

Madde : 1641

“Bâyi’a, müşterinin müşterisi hasm olmaz.”

Meselâ, bir kimse bir malı, diğer kimesneye bey’ ve o dahi anı kabz ile, âhar şahsa bey’ ve teslim ettikten sonra, “müşteri-i evvel ol malı semenini edâ etmeksizin kabz etmişti, anın semenini ver” yahut “semenin istifâsına kadar habs etmek üzere, anı bana ver” diye bâyi’in müşteri-i sânîden da’vâsı istimâ’ olunmaz.

Madde : 1642

“Müteveffânın lehine ve aleyhine olan da’vâda, yalnız vereseden birisi hasm olabilir.

Fakat, terekeden bir aynı da’vâda, ol aynı vereseden kimin yedinde ise hasm olur. Zilyed olmayan vâris, hasm olamaz.”

Meselâ, müteveffânın bir kimesnede olan alacağını, vereseden yalnız biri da’vâ edebilir. Ve ba’de’s-sübût ol alacağın mecmûu cümle verese için hüküm olunur. Fakat müddeî olan vâris, andan yalnız kendi hissesini kabz eder, sair veresenin hissesini kabz edemez.

Kezâlik, bir kimse terekeden deyn da’vâ edecek oldukda, vereseden yalnız birisinin huzûrunda da’vâ edebilir. Gerek ol vâris yedinde, terekeden mal bulunsun ve gerek bulunmasın. Ve böyle yalnız bir vârisin huzûrunda, da’vâ-yı deyn edip de, ol vâris dahi deyni ikrâr ettiği takdirde, deyni anın hissesine ne kadar isâbet ederse yalnız ol mikdarı vermek üzere emr olunur. Ve anın ikrârı, sair vereseye sirâyet etmez. Ve eğer ikrâr etmeyip de, müddeî yalnız ol vârisin huzûrunda da’vâsını isbat ederse, cümle verese aleyhine hüküm olunur, ve müddeî ol vecihle, mahkûmün bih olan deyni terekeden alacak oldukda, sair verese müddeîye “ol deyni tekrar bizim huzûrumuzda isbat et” diyemezler. Fakat müddeînin da’vâsına def’a salâhiyetleri vardır. Amma, kable’l-kisme müteveffânın terekkesinden olan ve fakat vereseden birinin yedinde bulunan bir atı, bir kimse “benim malım olup, müteveffâya îdâ’ etmiştim” diye da’vâ edecek oldukda, hasm ancak zilyed olan vâristir. Diğer vereseden da’vâ etse istimâ’ olunmaz. Ve zilyeden da’vâ edip de anın ikrârıyla hükmolunur ise, sair vereseye sirâyet etmez. Anın ikrârı ancak kendi hissesi mikdarınca nâfiz olup, anın ol atda olan hissesi, müddeînin olmak üzere hükmolunur. Ve eğer zilyed olan vâris inkâr edip de, müddeî da’vâsını isbat ederse, mecmû’ verese aleyhine hüküm olunur. (78. maddeye bak)

Madde : 1643

“İrsden gayri bir sebab-i mülk ile, birkaç kimse beyninde müşterek olan bir aynı da’vâda, şürekâdan biri diğerin hissesinde, müddeîye hasm olamaz.”

Meselâ, şîrâ târîkiyle birkaç kimse beyninde müşterek bir haneyi, bir kimse şürekâdan yalnız biri huzûrunda “mülkümdür” diye da’vâ ve isbat edip de hükmolunsa, hüküm ancak hazır olan şerikin hissesine maksûr olup, sairine sirâyet etmez.

Madde : 1644

“Târîk-i âmm gibi, menâfi’i umûma âid olan yerlerin da’vâsında, âmmeden yalnız birisi müddeî olup, anın da’vâsı istimâ’ ile, müddeâ aleyh üzerine hüküm olunabilir.”

Madde : 1645

“Ahâlileri, kavm-i gayr-i mahsûr olan iki karye beyninde, nehir ve mera gibi, menâfi’i müşterek olan şeyler da’vâ sında, tarafeynden bazılarının huzuru kâfidir. Amma ahâlileri kavm-i mahsûr olduğu sûrette, bazılarının huzûru kâfi olmayıp, cümlesinin yahut taraflarından vekillerinin huzuru lâzımdır.”

Madde : 1646

“Yüz neferden ziyade olan karye ahâlisi, kavm-i gayr-i mahsûr addolunur.”

FASL-I RÂBİ’

TENÂKUZ BEYANINDADIR

Madde : 1647

“Tenâkuz, mülkiyyet da’vâsına mâni’ olur.”

Meselâ, bir kimse bir mal iştirâ edip de, yani satın almak isteyip de, ba’dehu ol mal kable’l-iştirâ kendisinin malı idüğünü da’vâ etse, mesmû’ olmaz. Ve kezâ “falan kimsede hiçbir hakkım yoktur” dedikten sonra, ol kimseden bir şey da’vâ etse, mesmû’ olmaz.

Kezâlik, bir kimse diğer kimseden “falan adama vermek üzere sana şu kadar kuruş vermişim, sen ana vermeyip yedinde kalmakla, getir ol meblağı ver” diye da’vâ ettikde, müddeâ aleyh inkâr etmekle, müddeî ikaame-i beyine ettikten sonra, müddeâ aleyh dönüp de “gerçi ol adama vermek üzere bana o kadar kuruş vermiştin, lâkin ben ol meblağı ana teslim eyledim” diye def’-i da’vâ edecek olsa, mesmû’ olmaz.

Ve kezâlik bir kimse, diğerin yedinde olan bir dükkânı “mülkümdür” diye da’vâ ettikde, zilyed “gerçek ol dükkân senin mülkün idi, lâkin falan târihte sen anı bana bey’ etmiştin” diye da’vâ ve müddeî “asla beynimizde bey’ ve şirâ cereyan etmedi” diye külliyyen inkâr etmekle, zilyed da’vâsını isbat ettikten sonra, müddeî dönüp “fi’l-hakika ol dükkânı ol târihte sana bey’ etmişim, lâkin bu bey’ vefâ, yahut şu makule şart-ı müfsîd ile akd olmuştu” diye da’vâ eylese, istimâ’ olunmaz.

Madde : 1648

“Bir kimse, bir malı diğer kimesnenin olduğunu ikrâr ettikten sonra, “benimdir” diye da’vâ etse, sahih olmadığı gibi, âharın tarafından bi’l-vekâle ve bi’l-vesâye da’vâ etmesi dahi sahih olmaz.”

Madde : 1649

“Bir kimse, diğer kimseyi cemi’ da’vâdan ibrâ ettikten sonra, kendisi için, andan bir mal da’vâ etse sahih olmaz. Amma başkası için bi’l-vekâle yahut bi’l-vesâye da’vâ edebilir.”

Madde : 1650

“Bir kimse, bir malı âhar kimse için da’vâ ettikten sonra, kendisi için da’vâ etse sahih olmaz. Amma kendisi için da’vâ ettikten sonra, bi’l-vekâle âhar kimse için da’vâ edebilir. Zirâ da’vâ vekili bazan mülkü nefesine muzâf kılar. Amma bir kimse, inde’l-husûme kendi mülkünü başkasına muzâf kılmaz.”

Madde : 1651

“Hakk-ı vâhid, iki kişiden ayrı ayrı istîfâ olunamadığı gibi, cihet-i vâhideden dolayı hakk-ı vâhid, iki kişiden iddiâ dahi olunamaz.”

Madde : 1652

“Nasıl ki, mütekellim-i vâhidin da’vâsında tenâkuz bulunur ise, vekil ve müvekkil ve vâris ve mevrûs gibi, mütekellim-i vâhid hükmünde olan iki kimsenin kelâmlarında dahi, tenâkuz tahakkuk eder. Şöyle ki, bir husus hakkında müvekkilden sebk eden da’vâya münâfi, vekili, bir da’vâ dermeyân etse, sahih olmaz.”

Madde : 1653

“Hasmın tasdikiyle, tenâkuz mürtefi’ olur.”

Meselâ, bir kimse cihet-i karzdan olarak, diğer kimseden şu kadar kuruş alacak da’vâ ettikten sonra, meblağ-ı mezbûrun cihet-i kefâletten olduğunu da’vâ edip de, müddeâ aleyh dahi bunu tasdik eylese, tenâkuz mürtefi’ olur.

Madde : 1654

“Hâkimin tekzîbiyle dahi, tenâkuz müretafi’ olur.”

Meselâ, bir kimse diğer kimsenin yedinde olan malı “benimdir” diye da’vâ edip, müddeâ aleyh dahi “ol mal falanın idi ben andan satın aldım” diye inkâr etmekle, müddeî ikaame-i beyyine edip de, hükmolunsa, mahkûmün aleyh, ol malın semeniyle bâyi’ine rücû’ eder. Ve eğerçi, ibtida ol mal bâyi’in idüğünü ikrâr etmesiyle, sonraki rucûu beyninde tenâkuz var ise de, hâkimin hükmüyle bu ikrârı tekzîb olduğundan, tenâkuz mürtefi’dir.

Madde : 1655

“Mahal-i hafâ olup da, müddeînin ma’zereti zâhir olur ise, tenâkuz ma’füv olur.”

Meselâ, bir kimse bir haneyi istîcar ettikten sonra “ben sagîr iken pederim bu haneyi benim için iştirâ etmiş, hîyn-i istîcarda haberim yok idi” diye mûcirden iddiâ ve bu yolda bir kıt’a sened ibrâz eylese, da’vâsı mesmû’ olur.

Kezâlik, bir kimse bir haneyi istîcar ettikten sonra, vaktiyle ol hane kendisine pederinden irsen intikal etmiş idüğüne vâkif olup da, mûcirden iddiâ eylese, da’vâsı istimâ’ kılınır.

Madde : 1656

“Taksim-i terekeye ibtîdar, maksûmun müşterek olduğunu ikrârdır.

Binaenaleyh, ba’de’t-taksim maksûmu “benimdir” diye da’vâ etmek tenâkuzdur.”

Meselâ, terekenin taksiminden sonra, vereseden birisi a’yân-ı maksûmeden birini “ben müteveffâdan satın almıştım” yahut “müteveffâ anı hâl-i sıhhatinde bana hibe ve teslim etmişti” diye iddiâ etse, mesmû’ olmaz. Fakat “ben sagîr iken müteveffâ ol malı bana vermiş, vakt-i taksimde bilmiyordum” der ise, ma’zûr ve da’vâsı mesmû’ olur.

Madde : 1657

“Mütenâkız görünen iki kelâmın tevfiği mümkün olup da, müddeî dahi tevfiğ eder ise, tenâkuz mürtefi’ olur.”

Meselâ, bir hanede müste’cir olduğunu ikrâr etmiş iken, “bu hane benimdir” diye da’vâ etse, istima’ olunmaz. Amma “müste’cir idim sonra sahibinden satın adım” diye tevfiğ eylese da’vâsı istimâ’ olunur. Kezâlik, bir kimse cihet-i karzdan, ma’lûmü’l-miktâr kuruş da’vâ edip de, müddeâ aleyh dahi “ben senden bir şey almadım ve seninle beynimizde hiçbir muâmele cârî olmamıştır” yahut “ben seni asla tanımam” deyip de, müddeî ikaame-i beyyine ettikten sonra müddeâ aleyh “ben ol meblağı îfâ etmişim” yahut “sen beni andan ibrâ etmiştin” diye iddiâ eylese tenâkuz olmakla da’vâsı istima’ olunmaz. Amma, müddeînin da’vâ-yı meşrûhası üzerine, müddeâ aleyh “sana hiç borcum yoktur” deyip de, müddeî ikaame-i beyyine ettikten sonra, müddeâ aleyh “evet sana ol kadar borcum var idi, lâkin ben anı sana te’diye etmişim” yahut “sen beni andan ibrâ etmişim” diye da’vâ ve isbat eylese, müddeîyi def’ edebilir.

Ve kezâlik, bir kimse diğer kimseden “sende şöyle bir vedîam var idi ver” diye da’vâ ettikde, müddeâ aleyh “sen bana asla bir şey îdâ’ etmedin” diye inkâr edip de, müddeî ikaame-i beyyine ettikten sonra müddeâ aleyh “ben anı sana red ve teslim etmişim” diye def’ edecek olursa, bu def’i mesmû’ olmayıp, vedîa anın yedinde mevcut ise, müddeî anı aynen alır. Ve müstehlik ise kıymetini tazmin ettirir. Amma, müddeînin

da'vâ-yı meşrûhası üzerine müddeâ aleyh "bende senin öyle ved'ian yoktur" diye inkâr edip de müddeâ ikaame-i beyyine ettikten sonra, müddeâ aleyh "evet öyle bir ved'ian var idi, lâkin ben anı sana red ve teslim etmişim" diye idd'ia etse da'vâsı mesmû' olur.

Madde : 1658

"Bir kimse, bir akdin bâten ve sahihan kendisinden sâdır olduğunu ikrâr ederek, bu ikrârı senede rapt olunduktan sonra, dönüp de ol akdin, vefâen veyahut fâsiden mün'akid olduğunu idd'ia etse, da'vâsı mesmû' olmaz." (100. maddeye bak)

Meselâ bir kimse, mülk-i menzili bir kimseye semen-i ma'lûm mukaabilinde bey' ve teslim ettikten sonra, huzûr-ı hâkime varıp "ben şu hudud ile mahdud olan menzilimi şu kadar kuruş mukaabilinde falan kimseye bey'-i bât-ı sahih ile sattım" diye ikrâr edip de, bu ikrârı senede rapt olunduktan sonra, dönüp de bey'-i mezbûru, vefâ tarîkiyle yahut şu makûle şart-ı müfsid ile akd olunmuştu diye, idd'ia eylese da'vâsı mesmû' olmaz.

Kezâlik, bir kimse diğer kimesne ile olan da'vâsından sulh olarak huzur-ı hâkime varıp da, ol sulhun sahihan akd olduğunu ikrâr ederek, bu ikrârı senede rapt olunduktan sonra dönüp de sulh-ı mezbûru "şu makûle şart-ı müfsid ile olmuştu" diye idd'ia eylese da'vâsı mesmû' olmaz.

Madde : 1659

"Bir kimse, bir malı "mülkümdür" diye, diğer kimse huzurunda âhara bey' ve teslim ettikde, ol kimse görüp de bilâ-özü sükût etmişken sonradan "ol mal benimdir" yahut "anda hissem vardır" diye da'vâ etse nazar olunur: Eğer ol kimse, bâyi'in akâribinden yahut zevc ve zevceden birisi ise, işbu da'vâsı mutlaka istimâ' olunmaz. Ve eğer ecânibden ise, ol vechile yalnız meclis-i bey'de bulunması da'vâsının istimâ'ına mân'i olmayıp, ancak meclis-i bey'de hazır olduktan başka, müşterinin bir müddet ol mülkte ebniye yapmak yahut yıkmak, ağaç dikmek gibi tasarruf-ı müllâk ile tasarrufunu görüp de, bilâ-özü sükût ettikten sonra berveç-i bâlâ "benim mülkümdür" yahut "anda hissem vardır" diye da'vâ etse, kezâlik istimâ' olunmaz."

BÂB-I SÂNÎ

MÜRÛR-I ZAMAN HAKKINDA

Madde : 1660

"Deyn ve ved'ia ve mülk-i akar ve mirâs ve akarât-ı mevkûfede, mukâtaa yahut icâreteyn ile tasarruf ve meşrûta-i tevliyât ve galle da'vâları gibi, asl-ı vakfa ve umûma âid olmayan da'vâlar, on beş sene terk olunduktan sonra, istimâ' olunmaz."

Madde : 1661

"Asl-ı vakıf hakkında mütevellî ve mürtezikanın da'vâları, otuz altı seneye kadar istimâ' olunur. Amma, otuz altı sene mürûr ettikten sonra, artık istimâ' olunmaz."

Meselâ, bir kimse otuz altı sene bir akara mutasarrıf olduktan sonra, bir vakfın mütevellisi ol akara "benim vakfımın müstegallâtındandır" diye da'vâ etse istimâ' olunmaz.

Madde : 1662

"Tarîk-i hâss ve mesîl ve hakk-ı şirb da'vâları eğer mülk-i akarda ise, on beş sene mürûr ettikten sonra istimâ' olunmaz. Ve eğer akarât-ı mevkûfede ise, mütevellinin anları, otuz altı seneye kadar da'vâya salâhiyeti vardır.

On sene mürûrundan sonra, arâzi-i mîriyye da'vâları istimâ' olunmadığı gibi, arâzi-i mîriyyedeki tarîk-i hâss ve mesîl ve hakk-ı şîrb da'vâları dahi, on sene terk olunduktan sonra istimâ' olunmaz.”

Madde : 1663

“Bu babda muteber, yani da'vânın istimâ'ına mâni' olan mürûr-ı zaman, ancak bilâ-özü vâki' olan mürûr-ı zamandır.

Yoksa, müddeînin vasîsi bulunsun bulunmasın, sagîr ya mecnûn ya ma'tûh olması, yahut müddet-i sefer olan âhar diyarda bulunması, veyahut hasmının mütegalibeden olması gibi, i'zâr-ı şer'iyyeden böyle mürûr eden zama'na i'tibar olunmaz. Binaen aleyh, mürûr-ı zamanın mebdei, özü zevâl ve indifâ'ı târihinden itibar olunur.”

Meselâ bir kimsenin, hal-i sıgarinde geçen zamana i'tibar olunmayıp, mürûr-ı zaman ancak hadd-i bülüğa vâsıl olduğu târihinden muteberdir.

Kezâlik, bir kimsenin mütegalibeden biriyle da'vâsı olup da, hasmının tagallübü mümted olarak da'vâ edemediğinden mürûr-ı zaman bulunsa, ol da'vâsının istimâ'ına mâni' olmaz. Mürûr-ı zaman ancak tagallübün zevâli târihinden muteberdir.

Madde : 1664

“Müddet-i sefer, seyr-i mu'tedil ile üç günlük, yani on sekiz saatlık mesâfedir.”

Madde : 1665

“Beynlerinde, müddet-i sefer olan iki belde sakinlerinden birisi, birkaç senede bir kere, bir belde birleşip yekdiğeriyle muhâkemeleri kaabil iken, birbirinden bir şey da'vâ etmeyerek, bu vechile mürûr-ı zaman bulunduktan sonra, müddet-i mürûrdan mukaddem târih ile, birinin diğeriyle da'vâsı istimâ' olunmaz.”

Madde : 1666

“Bir kimse, bir hususu huzûr-ı hâkimde, diğeri kimesneden birkaç senede bir kere da'vâ edip, ancak fasl-ı da'vâ edilemeyerek bu vechile on beş sene mürûr etse, da'vânın istimâ'ına mâni' olmaz. Amma, huzûr-ı hâkimde olmayan iddiâ ve mutâlebe, mürûr-ı zamanı def' edemez.

Binaenaleyh bir kimse, bir hususu meclis-i hâkimin gayri yerlerde iddiâ ve mutâlebe ederek, bu vechile mürûr-ı zaman bulunsa, müddeînin da'vâsı istimâ' olunmaz.”

Madde : 1667

“Mürûr-ı zaman, müddeî, müddeâ bihi iddiâyâ salâhiyyet geldiği târihten i'tibar olunur.”

Binaenaleyh, deyn-i mücceli da'vâda mürûr-ı zaman, ancak hulûl-i ecelden muteber olur. Zira kable hulûlül-ecel, müddeînin ol deyni da'vâ ve mutâlebeye salâhiyyeti yoktur.

Meselâ bir kimse, diğeri bir kimseden “bundan on beş sene mukaddem, semeni üç sene müccel olmak üzere sana bey' eylediğim falan şey semeninden, sende şu kadar kuruş alacağım vardır” diye da'vâ eylese istimâ' olur.

Zira, hulûlül-ecelden itibaren, ancak on iki sene geçmiş olur.

Kezâlik, batnen ba'de batnin evlâda meşrût vakfa dair, batn-ı sâni'de bulunan evlâdın da'vâlarına mürûr-ı zaman ancak, batn-i evvelin inkirâzı târihinden muteberdir. Zira batn-ı evvel mevcut iken, batn-ı sâni'nin da'vâya salâhiyyeti yoktur.

Ve kezâlik, mehr-i müccel da'vâsında, mürûr-ı zamanın mebdei, vakt-i talâktan yahut, ehad-ı zevceynin vefatı târihinden itibar olur. Zira mehr-i müccel, ya talâk yahut vefat ile muaccel olunur.

Madde : 1668

“Müflis olan kimseden alacak da’vâsında mürûr-ı zaman, ancak iflâsın zevâli târihinden muteberdir.” Meselâ, on beş seneden beri mütemâdiyen müflis olup, henüz kesb-i yesâr eylediği mütehakkık olan bir kimseden, diğer kimesne “on beş sene mukaddem zimmetinde falan cihetten şu kadar kuruş alacağım var idi, ol târihten beri müflis olduğun cihetle da’vâ edemedim, şimdi edâ-i deyne iktidârın olmakla da’vâ ederim” dese, istimâ’ olunur.

Madde : 1669

“Bir kimse bir da’vâyı, berveçh-i bâlâ bilâ-özr terk ederek mürûr-ı zaman bulunsa ol da’vâ, hayatında kendisinden istimâ’ olunmadığı gibi, vefatında vârisinden dahi istimâ’ olunmaz.”

Madde : 1670

“Bir da’vâyı, bir müddet mûris ve bir müddet vâris terk edip de, iki müddetin mecmûu mürûr-ı zaman haddine bâliğ olursa, artık istimâ’ olunmaz.”

Madde : 1671

“Bâyî’ ile müşteri ve vâhib ile mev’hûbün leh mûris ile vâris gibidir.”

Meselâ, bir kimse bir arsaya on beş sene mutasarrıf olup, ol arsanın ittisâlinde hanesi olan kimse, bu müddet sükût ettikten sonra ol haneyi âhara bey’ ettikde, müşteri “ol arsa işbu iştirâ’ ettiğim hanenin tarîk-i hâssıdır” diye da’vâ eylese, mesmû’ olmaz.

Kezâlik, bir müddet bâyi’ ve bir müddet müşteri sükût edip de, iki müddet mecmûu, mürûr-ı zaman haddine bâliğ olsa, müşterinin da’vâsı istimâ’ olunmaz.

Madde : 1672

“Müteveffânın diğerinde olan bir malını da’vâda, veresesinden bazıları hakkında mürûr-ı zaman bulunmuşken, diğer bazısı hakkında sıgar gibi bir özür ile, mürûr-ı zaman bulunmadığına mebnî, ol malı da’vâ ve isbat ettikde, müddeâ bihde olan hissesi kendisine hükmolunur ve bu hüküm sair vereseye sirâyet etmez.”

Madde : 1673

“Bir kimse, bir akarda müste’cir olduğunu mukırr iken, on beş seneden ziyade zaman mürûr etmekle, ana mâlik olamaz. Amma inkâr edip de, mâlik dahi “ol akar benim mülkümdür, şu kadar sene mukaddem sana îcâr etmiştim daimâ ücretini kabz ederim” diye da’vâ ettikde nazar olunur:

Eğer îcârı, beyne’n-nas ma’rûf ise, da’vâsı istimâ’ olunur, değil ise istimâ’ olunmaz.”

Madde : 1674

“Tekaddüm-i zaman ile, hak sâkit olmaz.

Binaenaleyh, mürûr-ı zaman bulunan bir da’vâda, müddeâ aleyh huzûr-ı hâkimde, müddeânın da’vâsı vechile, halen kendisinde hakkı olduğunu, sarâhaten ikrâr ve i’tiraf ediverir ise, mürûr-ı zamana i’tibar olunmayıp, müddeâ aleyhin ikrârı mûcibince hükm olunur.

Amma müddeâ aleyh, huzûr-ı hâkimde ikrâr etmeyip de, müddeânın diğer mahalde ikrâr etmiş olduğunu da’vâ ederse, müddeânın asıl da’vâsı istimâ’ olunmadığı gibi ikrâr da’vâsı dahi istimâ’ olunmaz.

Fakat da’vâ olunan ikrâr, mukaddemâ müddeâ aleyhin ma’rûf olan hatt veya hatemini hâvî bir senede rapt olup da, ol senedin târihinden vakt-i da’vâyâ kadar mürûr-ı zaman müddeti bulunmamış ise, o sûrette ikrâr da’vâsı istimâ’ olunur.”

Madde : 1675

“Tarîk-i âmm ve nehir ve mera gibi menâfii umûma âid olan yerlerin da’vâsında, mürûr-ı zama’na i’tibar olunmaz.”

Meselâ, bir karyeye mahsûs olan merayı bir kimse bilâ-nizâ’ elli sene zapt ve tasarruf ettikten sonra, karyesi ahâlisi ol merayı andan da’vâ etseler, istimâ’ olunur.

İrâde-i seniyye târihi fî 9 Cumâdeluhrâ sene 1293

An Âzâ-yı Şûrâ-yı Devlet Emînü’l-fetvâ Nâzır-ı Adliyye
Seyfeddin Es-seyyid Halil Ahmed Cevdet

Reîs-i Sâni Mahkeme-i Temyiz An Âzâ-i Meclis-i Tedkikat-ı Şer’iyye
Es-seyyid Ahmed Hilmi Es-seyyid Ahmed Hulûsi

Reîsü’l-müsevvidîn An Âzâ-i Meclis-i Tedkikat-ı Şer’iyye
Ömer Hilmi Ahmed Halid
İ’lâmât Mümeyyiz-i Mu’âvini
Abdüsettar